

172 785

R. BERDE MÁRIA

SZENTSÉGVIVŐK

REGÉNY

II.

ERDÉLYI MAGYAR ÍRÓI REND KIADÁSA

R. BERDE MÁRIA

SZENTSÉGVIVŐK

ERDÉLYI REGÉNY

II.

AZ ERDÉLYI MAGYAR IRÓI REND KIADASA

J. J. J.

MINDEN JOG FENNTARTVA.
A FORDÍTÁS JOGA IS.

172.785

KALVIN KÖNYVTÁRSÁG. ORADEA-NAGYVÁRAD

MÁSODIK KÖNYV

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

38368

~~38368~~

2
R

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA

II. Nyomt. Növedéknapló

19.34 év 571. sz.

I.

„Tizenkét hónap előtt indult útjára a Virrasztó-Erőt és hitet fogyasztó pályán, alig pár lépés, amit tehetett. De megy tovább, töretlen hittel, a legszen-
tebb lehetlenségek magaslatai felé . . .”

A szoba, amelyben Anna e sorokat olvasta, tágas volt és szinte szemvakítóan világos. Egyetlen hatalmas ablaka nyugatra nézett. Semmiféle függöny nem takarta, nem tompította még a késő délutáni napnak beömlő fényességét. A táj, amelyet az ablak mutatott, nyájas volt és megnyugtató: szép, széles, a házfront előtt parkká táguló utcasor, fák, virágos ágyak s túl a parkon távoli kertek, villatetők, egészen a láthatárt beszegő dombsorig.

A szoba fehérre meszelt falai közé, súrlott padlójára csak a legszükségesebb dolgok kerültek össze hirtelenjében. A fehér vaságy, a nagy íróasztal, néhány szék és a szekrény. Még spanyolfal sem volt, hogy a vizeskagylót elkerítse. Kényelem semmi, s a bensőségnek is minden jelét csak az ágyfeletti arcképcsoport és egy asparagus tő alkotta, melyet Anna régi kis boltíves szobájából menekíteti magával. A fal mellé, magas rendekbe rakva, könyvei sorakoztak s a tetejökben rengeteg, spárgával átkötött kézirat-csomag halmozódott.

A szoba tágassága és szinte kongó üressége zavartalan sétát biztosított és ezzel pótolta némileg az elhagyott pátria gondolkodtató kertü utait. — Anna most is otthagya a friss Virrasztót és járkálni kez-

dett. A jubiláló cikk második bekezdése ránézve súlyos gondidéző volt! Őt magát harangozta be új feladatában.

Soha még tréfa, még álmom gyanánt sem fordult meg benne, hogy valamikor szerkesztői tollat ad a sors a kezébe. És így fogadalmi sem voltak a keserves multból, hogy ő majd másképen fog elbánni a feltörekvő ifjúsággal. Pedig oka lett volna rá, fogadalmat tenni. — Mint a mentőcsolnakban ülők az új felkapaszkodók kezére a lapáttal, — úgy vágtak rá valaha az ő igyekezetére.

. . . Egyetemi hallgató volt akkor. Puritán árvaházban élt, kegyelemkenyéren. Újsághoz, szépirodalmi lapokhoz alig jutott, nem télt sem pénzből, sem idejéből. Ady verset is egyik zilahi leány lopott be az intézetbe. Mert a szilágyságiaknak vérükben volt Ady, beléjük született!

Először ment fel életében Budapestre. A verseit összehasonlította mindazzal, ami itt-ott kezébe akadt. Azokhoz mérve nem tudta volna rájuk mondani, hogy tűzbe valók. Viszont azzal is tisztában volt, hogy annak, aki újan jön, többet is kell hoznia az átlagosnál.

Dél előtt volt, tizenegy óra. — Az árvaházi félélszégesség, mint pók ült rajta. De azért mégis bekopogott. S egyszerre csak ott állott egy sivárnagy teremben, amelybe felülről áradt be a világosság . . . Egy kisasszony és több fiatalember igen jóakaratóan nézett reá. Ő azokat ott az írógép mellett mind boldog, beérkezett íróknak képzelte. A gép melletti fiatalok összenéztek, amikor megmondta, kivel szeretne beszélni.

— Ott lesz bent — intettek egy másik szoba felé. — János, szóljon a szerkesztő úrnak!

Hogy meglepte a haragos arckifejezés, melynek elibe ment! A szerkesztőnek össze volt húzva a szemé, szája, homloka.

— Ki az, mit akar? — így förmedt rá a szolgára. Aztán feléje hordozta tekintetét, de úgy, mintha már

ez a szemmozdulat is felesleges és fárasztó időpazarlás volna.

És ő azt várta, hogy most meg fog nyájasodni. Leolvassa róla szívének forróhideg szorongásait! És megszánja őt! . . .

— Miről van szó kérem? — Ugyanaz a türelmetlen hang, mint a szolgával.

— Verseket hoztam.

— Mi szükség van ezért személyesen jönni?

Hogy lehet az, hogy mégis követte a túlóldali szobába, ahová a férfi talán be sem akarta vinni?

— Kérem hát ide, gyorsan!

És ő ügyetlenül kotorászott reszkető kezével a kézításkában. A sok egyetemi jegyzet közül nehezen kerültek elő a versek. A szerkesztőt előntötte az epe és rákiáltott:

— Én nem loptam az időmet! Keresse meg a lakásán és adja póstára!

Aztán csak arra emlékszik még, hogy ismét ott állott a gépirók között és hogy leszaladtak a könnyei. A most már előbukkant, imént bujósdit játszó versekre. — Egy fiatalember, aki több ilyen kínos jelenetet láthatott már, felkelt és udvariasan kikísérte a lépcsőig.

Hónapokon át búskomor volt, és évekig nem próbált újra boldogulni. Aztán, mint a vak, aki addig tápoget, amíg tíz ujjabegye kipótolja a szem könnyű és biztos útjait, — rábukkant a kapura, amelyet keresett. —

És most őt állítja a végzet egy ilyen kapuhoz örnek.

Anna megállott és a padlót nézve gondolkozott. Egy vezető cikket szándékozott a Virrasztó következő számába elhelyezni „Aranykapu” címen. Ebben akart az ifjúságnak üzenni.

Vendég kopogott be hozzája. Korlát ma már többször felszaladt, csak úgy, ahogy a gyermek külső-kint játékaik közé, meggyőződni újra és újra, hogy az angyal csakugyan elhozta őket.

— Kedves Zudor, nyilatkozzék már a Csángó-féle csodasíp visszhangjáról . . .

Anna kiemelt egy csomagot az összekötözött kéziratokból és kioldotta rajta a bogót.

— Valószínűleg ezek lesznek a díjnyertesek.

Korlát fellapozta az egyik pályamunkát. Arra gondolt hirtelen, hogy a leányt a betűvetés rendkívüli artisztikuma ragadta ilyen gyors ítéletre. A novella írása indás, virágos székely faragásra emlékeztetett.

„A girbe-görbe dombok szépek voltak és tarkák, mint egymás mellé ejtett hímes tojások . . .”

— Végigolvasta? — kérdezte azután a bizonytalanság feltolakvó érzésével.

— Természetesen. De elég az első bekezdés az ítélethez, hogy ezt író írta.

Korlát némi kételkedéssel folytatta a próbát.

— Szabad látnom, melyik a vers?

— A Sarkvidék jeligéjű.

Nehézkes, szinte ügyefogyott poéma volt, és mégis, komor búbáj áradt belőle, az alaptónusnak feketébe húzó, bíbor csillogása. Mintha az előtérben álló, élesen megvilágított szavakat távoli, bongó zene kísérné, ahogy temetőből szűrődik az ének az élet színes képei közé.

— Milyen finom és teljesen egybevagó jelkép ez, a sarkfényre felneszelő, fagyott csirákról . . . Nekem az az érzésem, hogy a szerzőnek a sarkifény-szimbólumot éppen a Virrasztó pályázata sugalmazta. Valami elhagyott lélek szerezhette, aki előtt most megjelenik a hajnal és nem tudja elhinni, hogy az több lenne az aurora borealis csalóka pirkadatánál.

Korlát hirtelen felkelt és lehajolt Anna kezéhez. A leány zavartan tiltakozott . . .

— Bocsánat, én ezt azért merem megtenni, mert tisztában vagyok vele, érti: a bosszankodásig, a megsértődöttségig, hogy: én magához bármikor benyithatok, amikor itt se jobbra, se balra, se fent, se lent, sehol egy árva lélek. És maga nem érez semmi veszedelmet! De ez jól van így! . . . Szóval én magára rá-

bízom az egész pályázatot. Krammer véleményére ugyanis nem adok egy lyukas mogyorót, kiforratlan, kapkodó — s jelszók, impressziók befolyásolják. Ajton viszont önző, neki messzemenő irodalmi tervei vannak. — A pályázatok ügye, és minden egyéb szerkesztői munka mostmár kizárólag a két-
tőnk dolga. És hogy ez mennyire így van, mindjárt bemutatom azzal, hogy magát, és egyelőre csak magát avatom bele új terveimbe!

Kissé hallgatott, mintegy bekapcsolódott ezalatt egy már eleve megfogalmazott mondanivalóba. Csaknem ünnepélyesen, akár pódiumon folytatta:

— Azt hiszem, mindnyájan érezzük, hogy ma hőskorát éljük a decentralizálási mozgalomnak. Ehhez képest az erdélyi köztudat meggyőzése lebeg szemem előtt, amiért is irodalmi estélyek további rendezését vettem programmba. Erdély minden nagyobb empóriumába el kell vinnünk az önálló szellemi életnek és a toll tiszteletének evangéliumát. Pro secundo az erdélyi cigánysor kiépítését tűztem ki magunknak cél gyanánt. — Csodálkozik? A bohème exclusivitasát értem. Írók, művészek tömörülését. A polgári társadalommal való elkeveredésben elveszítjük nimbuszunkat. Még nem elég érett a mi közszellemünk. Akivel fraternizálunk, az könnyen hajlandó magát velünk egyformának tartani!

Dühbe jött és kiesett a higgadt előadói hangnemből:

— Drei Schritt vom Leib! Sőt megvallom, ezt a tervemet tekintem a legégetőbben szükségesnek. Író- és művésztöbbség kell teremtenünk! Végül: hogy az új munkamegosztás valóban hasznunkra lehessen, én vállalom a szellemi rész politikai meg tudományos ágait és az anyagi adminisztrációt. Öné a szépirodalom. Ebben pedig a hatóságok előtt való felelősség is. És — ha ez így megy tovább, ahogy indult mostanában, — a Virrasztót a poklok kapui sem fogják megdönteni . . . de még a budapesti gyors poggyászkocsija sem! Mert tudja-e, hogy megérkeztek a postán az első pesti folyóiratok?

— Nem félünk többet — mondta Anna hittel és kezét önkénytelen pihentette meg az aszfalon heverő két pályanyertes íráson.

A férfi távoztával aztán papírt vett elő, — régi füzetlapokat — és megírta szerkesztői programját, az „Aranykaput”.

Kivetkezett a multból, új utat látott maga előtt kihasadni. Új sors várt reá az út elején, piros fától, az élet fájától eloldozódó fehér paripa, fehér hivatás! — Megülni ezt a fehér lovat, térdben érezni lassan felszerkenő ujjongással a pompás állat megalázkodó engedelmességét, levegőbe kapni vele, száguldani, repülni az alkotás fehér mezőin és a fehér vágatás mögött messzibe hervadnak az élet piros fái.

Reszketve írta le a kizsendülő vers első sorait:

*„Fehér lovam jerünk!
Fehér öröm velünk!”*

Milyen sebesen futott haza Tóth Pálma a korán érkező télidőben minden este a hóba burkolózó két temető között! Hogy mutatta az utat a távolba nyúló fenyősövény a gyalogjárók mellett! Rohanj! Mennyit rohantál céltalanul, örök nyughatatlanságban! Most van miért rohanni, most a kénese a bölcsek kövéhez ért és arannyá vált az érintésben. Gazdag, súlyos, elnyugvó ércé . . .

Látod az elmosódó tűzpiros eget? A fákat, az ösvényt, az erdőnek szaladó hegyoldalt az elhavazott villákkal? Érzed a tested könnyűségét, a szíved végtelenségét, a lelked gazdagságát? Ez minden csak egyetlen nagy hárfa, hogy nótákat pengess ki rajta. Ugye jó volna a levegőbe dobni a szívedet, labdázni vele, mint kislány a sapkájukkal tavaszi kedvükben? Ugye jó: verseket hajigálni fel egy csodálatos, tengerzöld szempár mulattatására? Rakétát felvetni — ahogy Korlát mondta egyszer — és a felhajított rakéták visszfényét megcsillanni látni abban a mindent ígérő férfiszemben?

Hogy olyan vagy, mint a rableány, aki nem ma-

gáért és nem a táncért táncol, hanem urának gyönyörűségére? Hogy a verseid csak annyit érnek neked, amennyire *őt* elragadod velük? De ha rád nézve csakugyan nem jelentenek többet? Ha csak pénzdarabok, amelyekben soha el nem képzelt boldog pillanatok, órákat cserélsz magadnak!?

*„És azért dal az én dalom,
Mert az életet akarom!”*

Tipp-topp! — nyargalt fel a lépcsőn, és a vadszőlő-gallyakról rápergett havat le se rázta magáról.

Szobáját megpillantani elég volt, hogy a friss hajsza öröme a mámoros lankadás boruljon. Hogy áhitattal szítsa fel a rács mögött a tüzet, igazgassa az ablakon álló krizantémumokat. A kezdődő láz borzongásával várta a pillanatot, amikor megcsapja a mindig meglepő, mindig új boldogítás, hogy jön. Jön ő, aki olyan nagyszerű ember. Aki ismerős neki a leányálmok első zsendüléséből és mégis más és titokzatos. Aki társaságban csillogó, fölényes szellem és itt nála drága, kedves, vidor fiú. Aki zsarnok az alázat elvárásában, de ámuló gyermek a versek hallatán. Milyen bűbáj ez: olyat szeretni, aki maga is alkotó. Mennyi finom hasonlatot tud ő kitalálni, mennyi tündöklő képet teremteni a pillanatok szikrapattantó tovarohanásában!

És milyen jó, ha olyan szép az, akit szeretünk! Ha illenek rá a magunk költői kitalálásai. Az ajakára: hogy lelkének könyvét jól záró, faragott gránákapocs. A kezére, hogy hidegövi, fehér madár leszállta a lázbeteg szívre! A hajára, hogy barna seiyemkendő, amibe jó felszikkasztani a könnyeket... Nevezni minden néven őt, nemcsak nevezni, de tudni, hogy ő a Mindig és a Soha! . . .

Ez a két végzetes szó tápad már egymáshoz s más feltörő lélekvirágokhoz. Már egybesodródik a vers füzéres láncolata . . . Palma ajaka mozog és könnyes szemmel buggyantja száján maga elé a valomást.

Töredékekben éled az . . . néha utána kell kap-

nia egy-egy szavának, mint szöknivágyó lepkének. Nem ír le semmit. Hiszen annyit mondja, amíg soha el nem felejtheti. — És most felnyílik az ajtó . . . Most a torka megtelik a boldogság nehéz italaival . . . Most csókba szédülnek, amely alatt a leány keskeny, feszesen kemény ajakán kipattan a vér.

Aztán elcsitulás. Halk ünnep. A férfi a karoszekben ül, a tűz előtt. Pálma a lábánál, a zsámolyon. Nem is tudja, milyen szép ő így. Tiszta bronz. És ahogy felnéz a férfira, abban annyi van az imádkozó asszony és a hű kutya mozdulatából.

— Dolgozott, maestro? — A kérdés oly félénk, mintha szentségtörés volna.

— Átolvastam pár oldalt a Pancsatantra eredetijéből. Csodálatos könyv! És érthetetlen, hogy modern magyar kiadója nem akadt. Meg fogom szerezni hozzá a külföldi illusztrációkat. — Hogy engem mennyire diszgusztálnak ezek az erdélyi kalendáriumforma kiadványok! Én még dolgozni sem tudok komolyan addig, amíg nem vagyok nyugodt, hogy valóságos könyvészeti remeket hozhatok ki fordításommal . . . — És te kicsilány? Mit dolgoztál ma?

Pálma arca lángba borul. Mint elkábított Pythia, szavalni kezdi a „Mindig és Sohát”. A férfi utána-mormogja a szavakat, néha, egy-egy meglepő fordultnál megvillózik szemében az elragadtatás.

— Köszönöm, Pálma.

— Én köszönöm a maestronak! — Odabúvik Ratosnyay kezéhez, csókolni kezdi ezt a szépenformált, jólápoltt, puha, ezt az igazi papkezet. S ebben a csókban nincsen semmi szégyen. A szerelemben az a legmeglepőbb, hogy benne minden régi törvényünk feloldódik. A lábát is csókolná szívesen. Mert ő király. És aki az ő szívének királya, az a legnagyobb úr a világon! És elrebegi neki, a kezét becézve, mindennapi imádságát:

„Ó, adj nekem szerelmet!

Adom cserébe magamat egészen,

A mindenséggel szakítok merészen

S Rajtad kívül nem ismerek Urat!”

És érzi, hogy az a drága kéz babráló, hűvös sétá-
kat tesz az ő forró, vibráló hajában . . . Az ő hűthe-
tetlen fején. —

— Pálma, kicsilány. Ezt a verset dobd már ki.
Tudod, úgy, mint a jól kikóstolt ételt a királynő a
misera plebs közé . . . Miért borzongsz? Szégyelled
megtenni?

Behúnyt szemmel mondja ezt. Hiszen neki ép-
pen ez az a másutt fel nem lelhető gyönyörűség.
Hogy az embereken . . . a rásóvárgó asszonyokon
végigizzék az irigység: ime, így szereti ez a lány
Ratosnyayt! Így isteníti!

— Törödsz te a világgal, kicsilány?

— Maga a maestro tiltotta meg . . . hogy elárul-
jam . . . az egymásratalálásunkat!

— Az más! Társaságban! De a verseiden át csak
esdekeljék, sirassák a paradicsomunkat! A verseidet
kötetben kell kiadni, hogy csokrostul kapják a meg-
reszkettető lázat!

Ennek a szerelemnek ősanýaga a lelki dőzsölés.
Egymás lelkét akarják, próbálják kivirágoztatni. A
testük valóban százszor kevesebbet hajlik egybe, mint
a hétköznapi eljegyzetteké. Mennyivel tündöklőbb
örömeket lehet szedni a lelki szerelem lobogó órái-
ban. Mennyivel finomabb, mélyebb a mámor, amely
a gyöngéd, csiszolt vagy szertelen szépségben fellob-
banó szavakból fakad, mint a csókból, az öletésből
eredő!

. . . Hát tavasza volt a Virrasztónak. Ebben a
tavaszban Zudor Anna úgy indult el, mint a csendes
szántóvető. És ebben a tavaszban Tóth Pálma volt a
Tündér Ilona csodafája, amely csak megrázkódott
a királyfiért és virágba borult.

De legcsodálatosabb virágait — Pálma nem
tudta, melyiket miért? — Ratosnyay nem hagyta még
kidobni az emberek közé.

II.

A bársonyfülke belső dívánján egy sárgahajú asszony ült. Előtte feküdt a Virrasztó, a vezető cikke kinyitva. Valami két mondatát át is futotta már. Egyébként pedig inkább óvatosan bele-bele pillantott a túlsó falon lógó tükörbe. Mindaddig tette ezt, amíg a vele szemben ülő férfi elárulta, hogy tud erről a sajátmagával folytatott kacérságról. Félrekapta ugyanis a fejét, hogy útjába ne essék vele a szép-asszony tekintetének.

A nő — a férfi megérezte ezt — nem vette jónéven a mozdulatot. Hát mikor fogja végre már ismerni az asszonyokat? Azt hitte, hálára kötelezi vizitóját, ha szolgálatára van. Restellte, hogy inkább zavarba hozta udvariasságával. De azért nem mozdulhatott, mert a fülkében csak ő maga volt férfi és azonkívül is: kérdések seregére kellett válaszolnia. És az nemcsak udvariasság volt, hanem egyben élvezet. Hogy ő, a kemény progresszivista, a porból felkerült ember, félóra óta mulattasson egy valódi alispánleányt, egy th-val irt Csathónét, akinek haja tökéletesen van ondolálva és bundája százezer lejről mesél . . .

Hogy az asszony Korlátról és mindig csak Korlátról kérdez, az éppen sarkantyúzza. — Most halld meg, — gondolja magában, hogy ki a legény a gáton! Ő, Krammer nagyon is jól tudja, milyen jó helyt beszél. Ennek az asszonynak a familiája az egész város előkelőségét beágazza. Ennek az előkelőségnek pedig betegsége az antiszemilizmus és a gög. Hogy aztán a hölgynek sovány, ádámcsutkás, lornyettes szomszédnője is figvel, az már kevésbé fontos.

A helyiség, amelyet az összejövétel céljaira ki-

választottak, a város első kávéházának kisebbik terme és mindeddig nem sok hasznára volt a köznek, mert emeleten lévén senkisémmé mászta meg hozzá szívesen a lépcsőket. Pedig szép, tágas erkélye nyílik a nagyterem fölé. Most kölcsönként cserepesvirágok is ékesítik és külön kiszolgáló pincér emeli benne a jelentőségteljes hangulatot.

A közönség nincsen összeszokva. Sőt mintha büvös kört vont volna maga köré minden csoport. Korlát maga, aki valamennyiüket egybehívta, még ki tudja, hol lappang, mondókáját rágcsálva. De már egyszer áthaladt a termen. A sárgahajú asszony akkor lopva nézett a Krammer vállán át feléje.

— Mondja, az ott Zudor Anna, — kérdezi az ádámcsutkás barátnő.

— A szegletben, Mélik Andreával? Igen, az Zudor. A szerkesztő legkitünőbb fogása. A Virrasztó pályázatát nem tudtuk volna nélküle olyan simán eldönteni. Mint az ékszerésznek, a próba már a pillanatában benne van!

Itt Krammer sebesen kortyolt teájából s a sárgahajú, csecsebecse asszony felhasználta a pillanatot, megint csak a Korlát személyére terelni a szót. Mit érdeklőköt Zudor Anna szerkesztői és kritikusi kválitásai!

— Szíjart, — hadonászik Krammer a pincér felé. — Hogy igaz-e az a bizonyos bankárhistoria? Hm, ez nevezetes dolog. Előtte való este még attól tartottunk, hogy el sem jönnek az urak az értekezletre. De bizony eljöttek. A kollégiumba még pedig! Ha látták volna, hogy állott fel szóra az az ember és hogy vagdalkozott jobbra, balra! Borbáthtal kezdte és célozva városatyái érdemeire, így fogott beszédjébe: „Uraim! Remélem, mindnyájan tisztában vagyunk vele, hogy városunk ma már többé nem aszfaltjáról, nem iskoláiról, nem Közművelődési Házáról — hanem elsősorban irodalmáról nevezetes és ismeretes Erdélyszerte!”

— Hát mondta, tényleg mondta, beadta ezt a galuskát? C'est terrible! Unglaublich!

— És Borbáth lenyelte. S a bankárok akarva, nem akarva kötelezték magukat az állandó támogatásra. Igaz, nem tettek ki magukért túlságosan. Ó, nem igen lehetne erről a scénáról valami afféle „megadjuk”-jelenetet vagy domborművet alkotni. — Krammer rövidet nevetett. — Potrohos természetek és savanyú mosolygás tenné jellemzően modernné e képet! Csathó Attila reszketett a méregtől, csak hogy melyik bank teteje nincsen ma üveggel fedve . . . és Korlát Erdély legbiztosabb-kezű parittyázója!

— Kérem, Csathó Attilának nincsen potroha! — szólt élesen az ádámcsutkás.

Krammeren végigömlött a hideg, hiszen ez a Csathó-náció!

— És mondja kérem, minek kellemetlenkedik Korlát úr Borbáthtal, ha aztán mégis rászorul a jóindulatára?

— Mert felháborító dolog, asszonyom, hogy a Virrasztó apró jótékonyságokra szoruljon! Kicsikart támogatásokra! És azonkívül mert Korlát mindenkit így kezel. Engem is, mást is. Kivéve Zudor Annát. Őt respektálja ez idők szerint egyedül a kerek világon.

A sárgahajú asszony szeme kitérült. Anna sikerei szurdosták. Hogy egy ilyen egykedvű teremtés leköszön egy valóban nem mindennapi embert. — Most is éppen odamegy Korlát hozzája, és milyen elgondolkozva felelget vissza neki Zudor Anna. Hát ezek között semmi nem lehet, vagy nagyon alamuszi az a teremtés!

A sovány hölgy lelke fenekén már összeesküdt Korlát ellen.

— Mondja csak, kedves tanár úr, hát az hogy volt, amikor . . . igaz-e egyáltalán, . . . mert olyan hihetetlenül groteszk, hogy Korlát úr . . . a félfülű kofferrel . . . az utcákon bolyongott. Wirklich . . . c'est terrible!

Fojtott nevetés vetett ráncokat hervadt szája köré.

— Ami ezt illeti . . . no hiszen — Krammer ötölt-hatolt, — ez mind csak rosszindulatú túlzás. Én

nem szoktam beleártani magam . . . tény, hogy a felesége féltékeny természetű, de ezúttal igazán . . . sőt egyáltalán tévedett. Az a gyerekleány a saját jószántából . . .

— Lett a szeretője?

— Dehogyan kérem . . . hisz az gimnázista . . . jól nevelt gyermek. Saját jószántából ment ki szovátai estélyünkre. Tüntetni az irodalom mellett. Az olyan kis irodalmi fullajtár. Igen szükséges a maga nemében . . . Az erdélyi irodalmat *nem a dáma*k kezdték felkarolni!

— No és tényleg válnak? -- ugrott a témában a hölgy.

— Rövidesen. Közös megegyezés.

Most minden megszakad, mert Korlát egy külön kis asztalhoz lép és meghajol. Halkan zörögnek a letett fagyalt-kanalacskák. Az Írók és Művészek Otthonát nyitja meg.

Tartása ünnepélyes, mégis fesztelen. Arcán, homlokán ott fényeskedik mindaz a sok diadal, amit mostanában aratott. Szinte le lehet olvasni valamennyit külön-külön. Boldog és közvetlen, mint akinek — bár nehézségek árán — minden sikerült máig és sikerülni fog ezután is. — Csak egy hiányzik még, egyetlen titkos kiegészítő a teljes megelégedettséghez. De most már az sem késhet sokáig. Legújabb műve, az IMO-nak sikeres megalapítása ezt fogja szolgálni. Olvadóan körülnéz. Szépek, szépek ezek az asszonyok. Jószagúak, elegánsak! . . .

Símán, szabatosan beszél. A széteső magyar társadalom képét rajzolja. Az új elhelyezkedés szükségességét, az összetartás új formáit, új lehetőségét fejtegeti. Most, amikor a kultúrmunka lép a fegyveres mérkőzés helyébe, a kultúra esszenciájának, az irodalomnak és művészetnek össze kell fogni és baráti-lag egy fronton en garde helyezkedni. Meg kell teremteni az erdélyi cigánysort.

Előadásának vége felé tréfás csipkelődésbe csap át. Céloz a külön asztalokra, melyek mögött máris elrétegeződtek a más-más múzsa kegyeltjei: színé-

szek, írók, iparművészek, muzsikuskok, mind külön bokréta. — Amikor elvégzi szavait, jókedvűen felborul a rend, összetologatják az asztalokat.

Magát a társaságot a kreolbarna Mélik Andrea ragyogja be. Leánykorában színiiskolát járt és máig megőrizte pompás megjelenítő képességét. Szellemes apróságokat ad elő a saját tapasztalataiból, és úgy reprodukálja, hogy a társaság eldől nevetében. Maga Ratosnyay is rajta felejt néha a szemét, és arcán titkos, elégedett mosoly suhan át. Pálma elhomályosul, elvész a nagyobb társaságban. Félszeg, gyakorlatlan, idegenszerű. Andrea itt virul igazán azzá, aki. Mutatkozni vele: bizsergető gyönyörűség. Páholyban, estélyen, sétányokon: bárhol az élet ünneplő piacain.

Korlát ezalatt leül Csathónéval szemben.

— Engedje meg asszonyom, — rebeგი szertartásosan, — hogy lerójam egy régi-régi tartozásomat.

Csathóné figyelmes, de tartózkodó arcot mutat.

— Kérem, ne búsítson el azzal, hogy éppen ilyen jelentéktelen az emlékem nagyságos asszonyom lelkében. A tavaly télen, amikor letartóztattak . . . tudtommal nagyságod indította meg a mozgalmat kiszabadulásom érdekében.

— Ó Istenem, hiszen az olyan kicsiny szolgálattal volt és eredményre sem vezetett. Elvégre ennyit sem tenni a magyarságért, a magyarságnak egy ilyen tagjáért!

— Nagyságod tisztában van . . . érdeklődik valóban az én tevékenységem iránt?

— Ne vegye kérem — ha szabad az ön szavait használnom — a cigánysorba való tolakodásnak, ha magamat is ideszámítom, és így felette érdekel a bransnak minden tagja, hát még a vezére! A vajda . . . — lüzte hozzá tréfásan, és kisleányos hódolattal merült el Korlát hálás, bár kissé öntelt tekintetébe.

— Mennyi idős lehet . . . és vajjon nagyon szép-e? — töpreng most már Korlát. — Harmincon túl van . . . de szép . . . szépnek kell lennie! Mindenki úgy beszél róla, mint beauté-ról . . . És nem lehet, hogy buta volna! Inkább szellemes. „Vajda”, egészen apart ötlet.

— Nagyságod hogyan tartoznék hozzánk! A város legkitűnőbb táncművésznője! Nagyságodat valóban csak előkelő társadalmi helyzete választja el a Hudák Juliáktól!

— Ó, szerkesztő úr hízeleg nekem. Én valóban táncosnőnek készültem . . . szép leányálmaimban. De hogy is mertem volna még szólni is róla! Az ember lenyeli a könnyeit és kezét odanyujtja a két előnévvel bíró, fényes partienak! És aztán temet . . . temet . . .

Korlátra igen mélyen hat ez a vallomás.

— Szegényke, nem is sejti, hogy elárulta magát!
— gondolja.

— Mi sokat szenvedünk, mi a legszerencsétlenebb társadalmi helyzetben élünk, higgye meg, — mert látja: egy parasztleány nyugodtan férjhez mehet ahhoz, akit nem szeret. Ó a szerelmet végigéli, mint leány. A felső tízezer fordítva . . . Tudja, mit mondott Telegdi gróf, amikor Welkéry bárónén sajnálkoztam, hogy tabetikus ura van? Vállat vont, s kacagott . . . „Ne a bárónét sajnálja, az segít magán! Sajnálja a bárótl!”

Korlát Kálmánt végigborzolja a gondolat, hogy ez nem más, mint óvatos megnyilatkozás. Mert hiszen hogy Welkéry tabetikus-e, az nem bizonyos, inkább elitta az idegeit, de hogy Csathó Róbert volt táblai ügyész tabetikus, azt nincs mit vitatni.

— Nekünk azonban — fűzi az asszony a szót — semmink sem volt és semmink sem lesz. Egyetlen vigaszunk a gyermekünk lehet. Ó, bocsássa meg, hogy ilyen őszintén beszélek, az én köreimben csak hallgatni szabad. Még anyámnak sem panaszkodhatok! „Érd be a kényelmeddel, a gazdagságoddal! A fő, hogy nagyúriasszony vagy, a szerelem úgylis csak kellemetlenség és ízléstelenség egy finom nőre nézve.” Nincs senkim, csak a cselédeim. Azok nem botránkoznak meg, ha sírni látnak.

— Nagyságodnak ezentúl bizonyára vigaszára fog szolgálni, ha ide feljáromat. Nézze, olyan kedves,

meleg hangulat fogja várni itten! És jóbarátok: cigányok, tudja?!

— Csakhogy mama meg Róbert nem engednek egyedül. Csakis madame Nachtigallal, mint ma is. — Fintort vágott az ádámcsutkás felé.

— Dehát, ha szabad kérdenem, kicsoda ez a hölgy?

— A nyakunkon rekedt svájci nevelőnő. Német is, meg francia is volt. Ma már csak magyarul tud jól. Na és rémítő gonosz tud lenni. Ennyi maradt a guvernánsi tudományából.

— Ej, hát ráparancsolok Krammerre, hogy mulattassa, amikor feljönnek.

Elakad a szóban, mert hiszen ez nyílt vallomás affelől, hogy magában akar ezentúl Csathónéval szórakozni. Az asszony nem árulja el, hogy megértette. A szavaknál úgyis többet mond neki a Korlát mohó tekintete. Ez a tekintet a győzelemhez szokott paripáé, amelyik a versenyt éppen e pillanatban nyeri meg.

III.

Mihelyt adódott valami, a Virrasztó munkatársai ösztönösen keresték egymást. Minden hívás, megbeszélés nélkül Krammerék kicsi ebédlőjében szoktak ilyenkor összeverődni. — Hogy miért éppen náluk? Ezt talán Zsuzskának kellett betudni érdemül, akit sohasem lehetett „zavarni”. Az irodalom bármely órában, bárminő házimunka vagy más elfoglaltság idején nyugodtan besétálhatott hozzájuk, mint a haj-

dáni despota, aki mindent magáénak mondhatott országában.

Most is: bort készített elő, ásványvizért futtatott s az ebédlődíványra vetett vendégágyat nagynyájasan visszapakolta a hálószobába. Éjfél után majd kihurcolják megint, a sógornő addig szundíthat egyet a hitvesi ikerágyon.

Annál boldogtalanabb lesben figyelte Krammer a Korlát arcát. Egészen úgy, mint orvosét a nagybeteg hozzátartozója. Rettenetes érzések gyötörték. A Kolozsvárt megjelent „Szemle” első száma olyan fényűző külsőben, akkora terjedelemben és annyi munkatársnak beharangozásával pompázott, hogy ehhez képest az ő Virrasztójuk a szövöszék versenyét fogja folytatni a szövőgyárral. — Maga a főszerkesztő Bécsből érkezett és már Pesten márkás író volt, ahogyan Krammer címezte, miközben tömöntést, körforgógépet, cinkografiát emlegetett, mindent, ami nekik nincsen!

— Aztán a közönségnek most is imponál a régi gárda! Ezt a Varga Sándort pedig éppen láncszemnek hozták, hogy a Szemle útján megteremtse a kapcsolatot a szétfutott magyar írók és Erdély között. Idegen irodalmak jeles fordításait is ígérik, és persze, bő anyagi támogatás van mögöttük, egy tekintélyes kolozsvári részvénytársaság, s az nem garasokat hullat majd nekik, mint a mi bankáraink! Ne féljeteK, mind meghozatják a legjobb új könyveket, folyóiratokat. Olyan munkát fejtenek majd ki, amelyhez nekünk, külön elfoglaltsággal bíró szegény embereknek sem időnk, sem pénzünk!

— Egyet ne felejts el, Péter. Hogy az erdélyi írókat bizonyos érzelmi szálak fűzik már hozzánk! — állapította meg Ajton.

— Jó, jó, de azok le fogják őket fixre stoppolni. Tatrosyt, Bordost, mindenkit, aki a mi munkánk nyomában fogott tollat, vagy a mi hívogatásunkra mert elébbátorkodni!

— Sebaj, Péter. Te megmaradsz nekem! — karolt Korlát.

— Nem tréfa, Kálmán, mert látod, Tatrosy szerencsétlen ember, kiugrott szerzetes, aki falusi keres lett, hogy megélhessen. Annak nagy dolog a biztos kenyér! Másokat a nagyobb nyilvánosság fog csábítani, vagy a lap décensebb külseje, a jobb papírszedés!

— Én pedig azt hiszem, nincs mit féltetni Varga Sándornak Pestről Bécsen átszűrt szerkesztői kvalitásaitól. Én egyébként is jól ismerem Erdély felvevő képességét. A fényűzést, amit ezek kifejtének, csak súlyos ráfizetéssel lehet itt folytatni, már pedig semmiféle töke nem hajlandó erre. A töke szeret fiadzni. Csak egyetlen töke képes az örök ráfizetésre. És az mögöttünk áll, nem pedig Varga Sándor megett.

Krammer várakozással tekintett Ajtonra.

— Igen. A gyógyíthatatlan Erdély-szerелеm!

Amikor minden érv elfogyott, Korlát sunyi arccal kihúzta a Szemlét kabátja zsebéből és felnyitva szagolgatni kezdte. Aztán ránézett két csodálkozó társára és csak ennyit mondott:

— Es riecht nach Schweiss . . .

Később, mert Krammer meg Ajton tovább latolgatták a helyzetet, katonásan rájuk kiáltott:

— Nem arról van szó, hogy riogassátok vagy biztatgassátok egymást vagy engemet. Hanem csupán egy dologról. S ez az, hogy nekünk egyöntetű álláspontot kell elfoglalnunk a Szemle helyben tartandó estélyével szemben! Állásfoglalásunk elsősorban saját szellemünk eleganciáját, annak mértékét fogja dokumentálni. Vagyis bemutatkozása lesz annak, milyen gesztussal fogadjuk Erdély más szellemi megmozdulását.

— Csakhogy ők egészen más módszerekkel akarnak boldogulni! És bizonyos, hogy tisztában vannak a reklám eszközeivel! Balettet hoznak, szavalóművészt, színdarabot!

Korlát nem pillantott rá Zsuzskára, csak egy fokkal hidegebben bánt továbbra a témával.

— Bármennyire is idétlennek találom a csinnadrattájukat és bármennyire nem várok semmit az

ízmusaiktól s a kozmoszuktól, egyet ne tévesszünk szem elől: mi az erdélyi magyar kultúra kiépítésére tömörültünk. Semminémű mozgalmat, mely ugyane jelszó alatt indul, nem negligálhatunk mindaddig, amíg eklatáns módon nem kerül összeütközésbe vele.

— De akkor azt sem tehetjük meg, — szolt Krammer, — hogy ne vegyünk tudomást a felhívásról, melyben munkatársakul szólítottak maguk mellé. És dolgoznunk kell a lapjokkal!

— Hát csak dolgozzatok! — ripakodott rá Korlát. — Természetesen, hogy dolgozzatok! Nem léptetek szellemi házasságra a Virrasztóval.

Most már nem lehetett tudni, komolyan óhajtja, amit mond, vagy csúfolkodik. De aztán összeszedte magát és még egyszer kijelentette:

— Az estélyükre teljes számban felvonulunk! Nem fogják azt mondani, hogy komiszak vagyunk!

Majdnem csikorgatta a fogát, és mégis: parancsolt, mint aki kínos, de meg nem másítható kötelességnek tétet eleget.

Zsírögzből, szivarfüstből, savanyú káposzta és szétlocsoltt bor szagából kellőre tevődött már össze a levegő sűrűsége. — Az összepecsétezett abrosz körül telített hangulatban rágcsálták a csontokat a szombati asztaltársaság tagjai. Bodolla Károly nyámmogva szopogatta a tejfelbe porhanyult bélest, és csak úgy elcsepegtetett egy-egy szót.

— Meglátjuk, ne féljeteK semmit. Az kacag, aki a végén.

— Nekem ne titokzatoskodj, — mordult rá Madarasy doktor. — Csinálj már valamit, vagy hallgass. Éppen elég ideje húzogatód el a szánk előtt a mézes-madzagot.

— Megkapod a csuprot is, hehe . . . csak aztán meg ne fulladj a kéjtől.

Csettent a csengő a külső szobában. Sötétben, ünnepeélyes fájdalomban Márton Gerő telepedett az asztalhoz, Nyíry Jankó kíséretében.

— A rabonbántól jövünk — okolta meg késésüket és saját honfibúját.

— Persze eszi a fene, hogy ez a kolozsvári új lapalapító trupp megfújta a réztrombitát.

— Mi . . . trombitáltak is a színpadon? Mert hallottam, nagy cécó volt, — érdeklődött a jámbor tanár, ki sehova el nem járt, ahol belépti díjat kellett fizetni. Pénzét csak reális dolgokra költötte.

— A megnyitót Varró Demeter tartotta, aki most ki akarja magát játszani vezérpolitikusként. Tökét kovácsolt magának abból, hogy tizenkilencben a megszálló sereg internálta volt. Egy kis bekópertázásból nemzeti mártíriumot duzzasztott fel, s azt hiszi, joga van a diktáláshoz. Már a hírlapokban is eleget cégérezte magát, s az este ötnegyed órán keresztül úntatta a publikumot a helyzet és a kilátások minuciózus fejtegetésével. S volt arcabőre végeredmény gyanánt a politikai aktivitást propagálni. Még Borbáth is úgy ült páholyában, mint valami mérges bulldogg . . .

— De tudjátok, csak miért? Nem tetszett neki, hogy ezen a földön előbb, mint ahogy ő látja jönak, más merészel megegyezési lehetőségeket kutatni . . . hehehe . . . Vezérürü akar maradni, amíg szuszog . . . Na és a rabonbán?

— Megbeszéltük éppen hármásban a tegnapeste történeteket. Csathó Attila mindenben osztja nézetemet. Most hirdetni politikai aktivitást, orcátlan udvarlás a románoknak. Nekünk akarnak politikai leckét adni?

— Le kellene ütni Varrót, mint egy rossz kutyát! — csattantotta Madarasy.

— Na és mit szól Attila, hogyan lehetne kiparórozni ezt az orcátlanságot? Tett valami határozott ajánlatot?

— Annál sokkal meggondoltabb ember, — felelte Nyíry. — Egyelőre azon töpreng, mikép lehetne előkészíteni az ellenhangulatot. Szükségesnek tartja a csendes propagandát az esetleges politikai megmozdulás idejére. Jó volna persze valami módon lejáratni a Virrasztó gárdáját is, különben ha felülkereked-

nék a Varró-féle koncepció, minden hatalom a Korlát kezébe csúsznék itten, ahogy tizennyolcban a Ratosnyayéba!

— Hát persze, hiszen nem is egyébből, mint politikai dörgölődésből adatta át az a hitvány zsidó a helyi szerzők műveit a program részére. Kultúrális együttműködés? Szépen. A „megértő politikához” kíván csatlakozni s ezzel a titkos hátsó gondolattal éltette a banketten is a közös gyékényen való árulást, — kesergett Márton.

— Én megtettem, amit tehettem. Azt hiszem, az a legnagyobb tüntetés és megszegényítés, amikor megmutatjuk a közönségnek, hogy tulajdon tanárnőjének verse elől kell hazavinni a leányifjúságot. Pakkoltam Ancit, ahogy szavalni kezdtek Tóth Pálmától. Hogy is volt csak az egyik, avval az első reszketéssel?

— Az szép vers, — fecskelt megint a szó közé Bodolla, és a hangsúlya ígért valamit.

— Bánom is én a Tóth Pálma első, második, vagy tőlem akár kétszázadik reszketését! Reszkeszen, araddig neki éppen jól esik s akivel jól esik! Most nagyobb dolgokról van szó!

— Engedj meg Gerő, — uszult rá a doktor. — Már sokszor mondtam, hogy a férfiak politikai és a nők nemi erkölcei együtt szoktak lezúlleni. Tóth Pálma kommunista, mert a szabad szerelemnek apostolnője!

— Ugyanaz makkban, mint amit az esti színdarab hirdetett, csak az érem lapja más! — elmélkedett a telekágens.

— Én nagyon gusztának találtam a kis drámát — csettintett a poéta. — A hóhért, a bábát és a vajudó nőt egyszerre hozni össze a színpadon: mégsem utolsó lelemény és látványosság.

— Ez nem vicc tárgya, Károly! Főleg számunkra, akikben még él népünk lelkiismerete. A buta nagyközönség csak annyit kapiskál, hogy a hóhér megtagadja mesterségét, nem akar többet akasztani, mert minden akasztása után holt magzatot szül a felesége. Hát először is én, mint orvos tudom, hogy a

méhmagzat s az akasztás ténye között nem lehet élet-tani összefüggés, de ettől a bárgyú beállítástól eltekintve, mi a darab tendenciája, ha nem lázítás a fennálló társadalmi rend ellen? Csak Gerő nem érti a nüánszokat. Tóth kisasszony verse és annak a feketeinges Melisztónak rémdrámája: bitvány destrukció-egyaránt!

A borázott, veres szemfehérek helyeslően meredtek a doktorra.

— A dolog úgy áll, — folytatta Madarasy lehörpintve egy jó pohárral, — hogy most valóban elérkezett az ideje, csúfság tárgyává tenni őket. Én tudom, amit tudok. Korlát csapda felé sétál . . . a szoknya rossz üzlet, hamar felborítja az embert. És magának a Virnyasztónak bedöglesztése annál könnyebb, mert ökeméék bevezették a méhkas-rendszert. Zudort tettek meg méhkirálynénak. Hát egy fehérnéppel csak el tudunk bálni?

— Miska bácsi, cointreau-t hozzon, mielőtt a tettek órája ütne!

— A tettek órája régóta üthetett volna — dohogott Márton bajusz alól.

— Jójó. Ahol legnagyobb a veszély, ott legközelebb van a segítség. Én tettem már indítványt az ellenlap megszervezésére. Adtatok rá pénzt? — Na. Az az irodalmi almanach a halva született nagymama volt! Elfelejtették. Volt, nincs.

Madarasy mérgesen szekundált.

— Tiszta igazság! A rabonbán ne beszéljen addig ellenakcióról, ameddig a bankja a Virrasztót szubvencionálja!

Márton Gerő elsápadt és ijedten nézett körül.

— Kérlek barátom, ne ócsárolj Attilát. Amit tesz, azt politikából teszi . . . Korlát száját jó betömve tartani. Az ellengöz csak óvatosan jöhet . . .

— Hát akkor kussoljatok! — Bodolla nagyot krákkogott a cointreau után. — Különbén van még más módszer is a világon.

Kihúzott a zsebéből egy csomó összefirkált papírost.

— Elkészültem a paródiákkal. S ezzel többre-
megyünk minden egyéb ugrádozásnál.

Mintha darazsak közé parazsat hányt volna.
Csörömpöltek a lecsapott kések, villák.

— Ez már beszéd! — pendült meg egyszerre a
telekágens. — Finum módszer, ez az én tempóm is.
Meg vagyok győződve, hogy így lehet a legbiztosab-
ban lejáratni őket.

Kapkodtak a papírokért.

— Nem. Ezeket rajtam kívül nincs az a patikus,
aki elolvassa. Első fogalmazások. S aztán tudjátok, a
lepedő sem nézni való, amelyiken éppen szültek.
Hanem amit szültem, az elsőrangú! Eredeti műveim
is vannak köztük. A méhkirálynétől a Fehér Lovat
vettem fel, Tóth Pálmától a Mindig-Sohát. Már Ra-
tosnyajt saját kompozíciómban: egy káprázatos ke-
leti mesében halhatatlanítottam. Korláttól a Magyar
Rapszódia kínálkozott . . . — Röhögött, azoknak az
embereknek gyönyörével, akikben pompás, mulatsá-
gos dolgok bizserégnak, amelyekről a környezet csak
ezután szerez tudomást. — Az ünnepélyes felolvasás-
ra meghívót kapunk Hámorszkýékhoz. Mi a fene eszi
Hámorszkýnét, nem tudom. Rá van éhezve Tóth Pál-
mára. „Azt, azt pellengérezze ki, azt a futóbolondot!”
— Hm! Tóth Pálma. Talpraesett fehérnép. Addig
reszketett minden selyembugyi Ratosnyayért, amíg
ez a kis tornabugyi . . . higgýétek el, mindig úgy ér-
zem, tornabugyiban jár —

Elcsuklott és eltűnődött ezen a képen.

— Mi az istennyilát papolsz itt össze-vissza?
Olvasol, nem olvasol?

— Azt már ritkábban. Menyek haza, alszom
holnap estére, s ha tetszik a paródia, jertek Hámorsz-
kýékhoz.

— Hát csak olyan, hogy nőekkel együtt is lehet?
— kérdezte a doktor fitymálva.

— Mintha nem nőekkel együtt történnének leg-
érdekesebb dolgaink. Hehe. Szervusztok. Én külön-
ben feminista vagyok. Coeducatio, collaboratio, con-
subinatio.

Milyen ápolt, illatos, kímélt asszony volt ez a Hámorszkyné. Rozsdaszőke, pompázatos, és olyan szép lábú, hogy érdemes volt a szoknyáit mindig felhúzni egy keveset. És milyen gondozott, makulátlan tiszta volt egész házatája! A szőke parkettén sehol fillérfény homály, az aprólevelű virágok minden lapija vizes kefével lemosva, s a csillár cifraságai, a vitrin csecsebecségei mind tündökletesek. A sztórok merevek a ráján való szárítástól, a kilincsen homályt hagy az érintés, hogy a vendég szinte restelli meg is fogni utcáról hozott, kocsikarfán, kapukilincsen meghurcolt, méltatlan kezével. Ily kényes náztáj kényeztetett úrnőjéhez gyülekeznek — persze csakis a legbensőbb jóismerősök — a „tréfás” irodalmi estre.

— Igen, hát ez a mi dicső Bodolla Károlyunk — dohogja Márton Gerő az első jószagú szivarfüstben. — Amikor döntő lépésre szántuk magunkat és irodalmi albumot adtunk ki, amelyikben könnyű lett volna nyilvánosan lefőzni a Virrasztó gárdáját, csak úgy félvállról vette a dolgot. Összeollózott régi műveinkből, meg sem kérdezett jóformán egyikünket sem. Hanem ha viccet kell gyártani, arra képes éjtszakai áldozni.

— Meg is érdemlik a kifigurázottak — szól a háziasszony futó ajakbiggyesztéssel. Végül is, ha valaki úgy viseli magát, mint Tóth Palma —

— A magam részéről én akkor is inkább komoly akcióba fognék. Dehát nekem nincsen leánygyermekem és ha volna, sem adnám ilyenformán a Pókafalvy iskolájába. — Míg ezt mondja, Nyíry elkomorodik.

— Én figyelmeztettem az esperest, hogy ez a leány újabban istentagadó verseket gyárt. Hol azt írja, hogy azon a bizonyos földi Úron kívül nem ismer más Urat, — nagybetűvel perszé! — hol pedig, hogy új vallást alapít, amelynek első törvénye a mindent bevallás leszen. Nahiszen, ami a bevallást illeti, abban szépen halad. Úgy látom, nincs is már hátra semmi bevallanivalója.

— De miért olvassák el az urak ezeket? — csodálkozik a háziasszony. — Az igazi bojkott az volna, ha nem is venne róluk senki tudomást. Mi például az urammal pénzt effélére nem adunk. Éppen elégbe kerül manapság amúgy is az élet.

— De nagyságos asszonyom akkor nem fogja élvezni Bodolla paródiáit!

— Ugyan? Talán lesz szíves, kedves Károly, felolvasni először az eredetieket!

— Felesleges, egészen felesleges. A paródiáim magukban is megállanak.

— Én nem olvastam tőlük egy-két dolognál többet. Még az kellene! És hogy milyen mételyezők! A leányom — rajtakaptam — az éjjeli szekrénye fiókjába dugdosta a Virrasztókat, éppen a Tóth versek miatt. Valóságos poloskamódra furakodnak be a legkisebb résen és terjesztik a maguk pestisét. — Így Madarasy.

. . . Lassanként az egész szalon megtelt vendégekkel. Lehettek vagy tizenöten. Asszonyok, férfiak, sőt egy idős kisasszony is akadt.

— Remélem, „numai pentru adulti” tréfált egy testes lódoktor, akinek az volt a szokása, hogy felsezdedte a plakátokon gyakran előforduló román frázisokat és humorosan alkalmazta, Márton Gerő határtalan bosszúságára.

— Hát csak dugjátok bé a szátokat a füstölővel, mert azután csendet kérek. Hehehe!

Bodolla Károly ma nem fújta a borszagot és fogait is berakta. Kifogástalan volt a ruhája, fehérneműje. Úgy látszott: elővette házvezetőnőjét s rendbe tétette magát vele. Izgalmában az is lerítt róla, hogy valaha tán szebb törekvések hevítették, amíg idefeneklett a provincia hínáros életében.

— Milyen fene elegáns vagy, Károly, — csípte meg a patikus.

— Barátom, megadom a módját, — vigyorgott az vissza.

Hámorszkvné elrendezte a szoknyáját.

— Gyönyörű belátás — súgta Bodolla Madarasy-

nak a kivillanó csipkék láttán és aztán előszedte a gépirásos íveket, megigazította csikkerét és közelebb húzta székét a sárgaselyem állólámpához.

— Nekünk homályt — oltsd el, kedves János a csillárt, ez úgy intimebb! — adta ki Hámorszkyne az utolsó vezényszót férjének. Aztán, a jóltevő árnyékban, izgatottan szorongatta meg barátnőjének, az állatorvos feleségének apró, malacrózsaszín kacsóját, amelynek gödreiben boldogan lakozott a semmittevés. — A csipkétlen, púdert, illatszert nem ismerő vadleányt, Tóth Pálmát látta maga előtt hirtelen, ahogyan Ratosnyayval pillantotta meg egyszer a parkban . . . Ratosnyayval! — Összeszorult a torka.

— Úgy kell!

Bodolla átfutotta az első oldalt és kéjes kuncogást hallatott.

— Folt Pálma.

— Brávó! — röffentett rá Madarasy.

„Te vagy a Folyton és a Hébe-korba.

Szobámban Mindig, Néhám a bokorba.

Törtető gyémántfűrőm s reszketésem.

Az első Izém. Azaz hogy nem az első mégsem.”

A kis lódoktorné tenyerébe folyton belekarmolt a másik, erős, hegyeskörmű kéz.

— Nohát mi van ebben szörnyű, nagyságos aszszonyom? — kérdi Madarasy doktor Somsay bírónét, aki elhalványult és szigorú szemmel nézett a poétára. — Csak nem tetszett félreérteni?

— Türelem, — vigyorog Bodolla. — Itt még nincs helye a félreértésnek. Majd később.

És olvas. A különös verset, amely a szerelemtől roskadó leányszív boldog, töredezett dadogása, rendkívül könnyű volt a frázisok átcserélésével, pár szó betoldásával kétértelművé durvítani. A szavak, a mondatok mind vastagabban kerekednek ki meztelen obscönitásokká.

Somsay bíróné halálsápadt. Folyton az arcokat kémeli. Hát igazán, egyik se rándul meg? Elvégre: fiatal, egyedülálló leányról van szó! Ha nem is né-

zik, hogy magyar író! — Es hogy mégsem szól, mégsem tiltakozik, annak egy új, lebénító döbbenés szegeződik útjába. A férjét lesi meg, az ő mindig jónak, lovagnak ismert férjét. És — lehet ezt hinni? Annak a szeme is kíváncsian tapad Bodolla ocsmány papírajaira!

— Most egy napkeleti mese következik.

Hámorszkyne valósággal meggyötri barátője kezét.

„A Rádzsa Szent Tyúkjai”.

„Az elefántcsontból faragott trónuson, a nargilefűstös, lótuszillatos levegőben, bíborpalástosan ott ül a „hétlőfarkú rádzsa” néven ismert földi istenség. Hatalmán tünődik, melynek fénye a tyúkokcák millióira sugárzik. Ó, hogy únja már a közönséges házi fajta tyúkok hódolatát. Tyúkokra szomjazik, akik az ő tiszteletére nem a maguk, hanem a versek lábain lejteneek.

És íme, nyílik a porfirból csiszolt, chrisoprásszal és egyéb frásszal ékesített ajtó. A földön bekígyózik két csodatyúk. — Az ifjabbacskának fejtollai kurta-merevre stuccolva, szeme kacérul kacsingat kétfelé, miközben ujjai a lanton kapirgálnak . . . A másik, az ébentollú hatalmas kreoltyúk Thália álarca mögé rejti féltékeny dühét —

— Hah! — süti át az új szenzáció öröme a rádzsa petyhüdt idegeit, micsoda színjáték következik! Tyúkviadal — a kakasért! S nyomban parancsot ad palotásainak, hogy a győztes számára eleve ajzzák fel hétlőfarka közül a légpompázatosabbat —

A mese vize innen kezdve képtelenül mocskos partok közé hömpölygött.

Somsayne hallgatta a férfiak ióleső szuszogását, az asszonyok csiklandozott éržekeinek fel-felvihorászásait. Mind együtt rágták az iszonytató lelki kosztot, mind boldogan, kielégülten lubickoltak a mocsárban. — És ezek az ő barátai, az ő férje! — Tántorogva felkelt, mondott valamit, tán azt, hogy „aljaság”, — de hisz ez nem is volt szó a hallottakhoz képest. Kiszaladt a virágokkal ékesített, teljesvilágos-

ságú előszobába, vette bundáját és hajadonfőn, ahogy volt, le az utcára. Az urát félrelökte maga mellől a lépcsőházban és kocsiba szállott előre.

A többi asszony ezt nem értette. Hámorszkyné sajnálkozott a szegény Ilonán, aki olyan exaltált teremtés, valóban. És teát adatott fel, apró asztalokon, elsőrangú szendviccsel és egészen friss Kuglerrel. A férfiak bort kaptak, celnait persze.

De milyen közönségesség volt attól az Ilonától, hogy a botránnyával elrontotta a hangulatot. A férje ugyan visszajött, bocsánatot kérni, de azért mégsem izlett többé a mulatság.

IV.

Anna szobájában ült. Legdrágább óráival élt.

Az intézet, amelyben lakott, két összemunkált iskolának adott helyet és a tanítás reggel nyolctól este hétig, a zaj reggel héttől este kilencig tartott benne. Siketítő, betegítő, agyszárító jövés-menés, csengetés, ének és zeneszó. De nem költözhetett el, mert itt ingyen lakott és gyűjtenie kellett a pénzét. Bundát akart venni magának. Ez a város itt a havasok tövében sokkal zordabb volt az elhagyott enyhe, nyájas régi pátriánál.

Most is: csapta a havas szél a magasan fekvő ablakot és az épület sarkánál füttyülve rohant el.

Kilenc óra elmúlt már. Milyen drága, drága volt ilyenkor: találkozni a csenddel! A jóságos, fehér némasággal! Mint ünnep, mint áhítat jött, mint jótétemény, a fehér szobába.

A Virrasztó kefelevonatait korrigálta. — Félénk

kopogás rezzentette össze. A kapus kisleánya hozhatja a postát. Felkelt, hogy nyisson, mert csak bezárt ajtónál tudott dolgozni.

Ismeretlen leány állott a küszöb előtt. Szürke kis madár, fakó arcán félelem és szégyenkezés.

— Péter Teréz vagyok — mutatkozott be. — Az író nő megbocsátja, ha ilyen késői órában zavarom. De csak esténként van szabadidőm.

Anna azt gondolta, hozzátartozója lesz valamilyik tanítványának, és most kérni fogja, járjon közbe, hogy el ne bukják újból az év végén. A februári osztályozás most zajlott le éppen. Hellyel kínálta a látogatót.

— De vajjon nem hallhatja meg itten senki, amit mondani akarok?

— Nem, kisasszony. — Anna az oldalajtóra mutatott. — Az ott a díszterem. Ez meg itt a vegytani szertár. És az utca mélyen van.

— Igen. Tehát akkor . . . tetszik tudni, ott kezdem, hogy mi a testvéremmel, Saroltával közösen járattuk a Virrasztót. Sarolta volt az első előfizető! Éppen ez az, ami engem idevezetett. — Arca elkomorodott. — Én és a családnk, mi mind . . . szégyen édesapám tanító volt, — úgy tiszteljük a magyar írókat. De higgye el, nem mindenki gondolkozik így. Sokan vannak, akik — nem éppen jóakarói az írónőnek és a Virrasztónak.

Tág szemmel bámult Annára.

— Alig-alig merem elmondani, amit akarok. Félek, hogy megbántom az író nő lelkét. De mégis úgy érzem, hogy kötelességem. Édesanyám is azt mondta, hogy nő nővel tartson össze. Tetszik tudni, én gépíró nő vagyok a Városi Könyvtárban. Ma délelőtt, amikor átvettem a postát, bejött a főkönyvtáros úr és egy másik úr is vele, aki átadott egypár kéziratot legépelni. Bodolla Károlynak hívják. — Én félretettem az íveket tizenegy utániig. Akkor átolvastam őket, hogy könnyebben menjen a munka. De a szégyentől még a hideg is kirázott. Ilyesmit leányra

bízni — mégis nem eljárás, a szegény leánynak is van önérzete és becsülete!

Könny jelent meg a szemében és megkereste vánnyadt kis tárcájában zsebkendőjét.

— Szóval olyan gyalázatos dolgok, hogy a legnagyobb merészség még az is, hogy idejöttem velök. Mert én ugyanis még egy rend papírt csúsztattam be indigóval a gépbe és egy másolattal többet készítettem.

Kiszedte az iratokat s nagy óvatossággal tette le a Virrasztó korrektúrái mellé.

— Én — dadogta — nekem nagy bajom származhatik ebből. A főnök úr . . . a hivatalban adta ide, és ha nem is hivatalos irat, de ne tessék senkinek elárulni engem!

— De hiszen akkor egy lépést sem tehetek az egész ügyben!

— De igen, instállom, Bodolla úr a fülem hallatára mondotta, hogy az egyik példánnyal ma este felolvasást tart valahol. A másikat a városban körözni akarja barátai között, mint ahogy Ajton író úr allegóriáit szokás . . . csak tessék várni pár napig és akkor feltehető, hogy akadt, aki a körözött példányt az író uraknak megmutatta.

Szedelőzködött, de szeme még mindig félelemmel tapadt a másolatokra.

— Jobb, ha csak valamelyik férfi, például Korlát Kálmán olvassa el őket —

— Köszönöm, kedves kisasszony — nyujtott kezét Anna. — Maradjon a mi jóbarátunk, mindig.

Ez a szegény, vézna, szürke kis teremtés kockára tette most érettük hivatali helyét, nyugalmát! — Kikísérte, lámpát csavart fel neki a folyosókon.

Szobájába térve sokáig nem is jutott eszébe, hozzányúlni az ívekhez.

— Mi ez? Mi okból és mi céllal?

Egyáltalán nem értette az egészet. Ki ellen fordul az akció? A Virrasztót csak nem buktatja meg pár száz sor kinyomatlan pornográfia? Mulatságból? Dehát lehet ma mulatni az erdélyi magyar kultúra

kínszenvedésein? — Személyüknek szól csupán? Vétett ő, vagy vétett Tóth Pálma Bodolla Károlynak? És Ajton? Ez a fájdalmas, szinte tragikus magyar lélek? De miért legyen csúfság tárgya Korlát? Azért, hogy Sanyaró Vendel-i lepusztultságban támadja a közélet kinövéseit? Vagy Krammer, akinek anyja még nem tudott magyarul és kisfia nem tud már németül?

Csak most kezdett világosodni előtte Korlát jel-igéje, amit gyakori változatban olvasott tőle: „Több tiszteletet!”

... Felvette a legfelső papírlapot. Éppen a Rád-za Szent Tyúkjaait. Mikor a végső jelenet orgiájához ért, felugrott és kitámolygott. Érezte, hogy a láz borzongatja. — Nem tudta volna elolvasni, amit róla szerkesztett Bodolla. Csak annyit látott belőle:

*„Fekete mén jerünk!
Fekete kék velünk!”*

Megsajdult lelkében a szent vízióban született, vakító költemény, amelyben felesküdt Erdély fehér szerelmére, az alkotás fehér termékenységére. — Úgy érezte, ha elolvasná azt a fekete verset, amelyik az ő fehér fogadalmát prostituálja, — megszakadna benne valami. Dideregve, belefogózva, mintha életre dörzsölné, megmosdatná az elgyalázott sorokat, sutogta magában:

*„Fehér lovam, mi így vagyunk,
A tél nyarunk, az éj napunk,
S az álom kenyérünk —
Fehér lovam, jerünk!”*

Pillanatra ellágyult. Ernő jutott eszébe. Férfítá-masz. — Lerázta az ellágyulást. Korlátot kell érte-síteni.

Indult az éjtszakába. Vaksötét utcatorokba fordult. Lépcsőkön botorkált alá. Törpe, járdaszélig ha-saló házak mellett kapaszkodott fel. Így legrövideb-ben ért el Dánielék utcájába. Felágaskodott, meg-verte Korlát ablakát.

— Csak nem maga az, Zudor? — Pillanat alatt, kabát nélkül termett kint.

Anna észre sem vette, milyen rendetlenségbe lépett. Pedig a garmadákban álló Virrasztókban meg is botlott. Nem tűnt fel neki a fűtés teljes hiánya sem. — Röviden előadta Péter Teréz látogatását és az asztalra helyezte a papírokat.

A szerkesztőt nem verte le a dolog. Sőt inkább hevült, mint garaboncás gyermek, ha jó verekedésre van kilátása.

— Kik vannak megénekelve? Dánielné nincsen? Lám! Egyetlen akció, amiben végre hiányzik közülünk! Ez csakugyan kedvemrevalóan indult!

Anna csodálkozott ezen a hangon.

— Korklát. Ha maga elolvassa ezeket a hitványságokat, más arcot fog csinálni.

— Azt hiszi? Minél jobban megszegyeníti Boddola a Bayros fantáziáját, — desto schlimmer für ihn!

Átfutotta a Mindig-Soha paródiát és aztán szivarra gyújtott, kabátot vett.

— Úgy szép az élet, ha zajlik. Drága Zudor! De azért jól tette, hogy nem mocskolta be magát ezzel a szellemi pócegdörrel. Másfelől azonban ez a dolog szinte kapóra jön. Mert ezek után nyíltan szembekezdünk a levitézlett helyi irodalom főexponensével. Holnap tizenegyre összegyűlünk nálam.

Hazakísérte a leányt a bomlott éjtszakában, melyben a szél majd felborította őket. — —

Amikor Ajton másnap tizenkét óra felé átsietett a főtéren, a Közművelődési Ház előtt férfiak csoportját látta. Éppenúgy bújtak össze, mint a legszenvedéstelibb időkben, a haza halálos ágya felett, amikor neki mindig lelkébe sajdukt a szó: „Itt valahol, ott valahol, — — — Két bús magyar összehajol.”

A Kollégium előtt ugyanaz a csoportosulás.

Ahogy Korkláthoz benyitott, elsőnek Mélik Andreát pillantotta meg, a fűtetlen kályhához támaszkodva. Anna csitította . . .

— Nézd, azt, amit rólam írt, azt egyikről sem.

Olyan szörnyűséget. — Elcsuklott a sírásban. — Éu nem bánom, ha bárki szeretőjének tesz meg, de hogy én az ifjúsági konferenciáimon, amelyekbe annyi lelket vittem, annyi energiát a vallásért . . . a magyarságért . . . ocsmányságokra tanítanám ki őket . . . azok már nagyleányok . . . a fülükbe jut . . . s a szülők hogyan engedjék ezentúl hozzám őket!?

Pálma halálosan megszégyenülve arcát sem merte Ratosnyayra fordítani. Sárbarántott leányálmait most maga is szégyennek érezte. Fogta és fojtogatta az az oktalan emberi, de leginkább asszonyi kín: hogy a tisztaságunkat akaratumkon kívül is meggyilkolhatják. Be van mocskolva Ratosnyay előtt, le van aljasítva ön maga, szerelme, költészete.

— Hiába, hiába . . . — dideregte maga elé, az ablakfához dőlve és az utcára kimeredve.

— Hölgyeim — kezdte Korlát — bármilyen kínos legyen önökkel együtt tárgyalni a dologról, mindenükkel kénytelen voltam a róla szóló paródiát megismertetni, hogy tisztában legyenek, mi miatt kell eljárnunk és hogy kellően mérlegelhessék a választandó eljárási módozatokat. Időt hagytam a gondolkozásra — igaz, hogy csak perceket — de a dolog elintézése olyan sürgős, hogy órák különbsége is romboló hatással lehet a Virrasztónak és gárdájának hírnevére. — Tudomásunk van róla mindnyájunknak, hogy e szennyiratok a városban máris megkezdték körforgásukat! Torkára kell forrasztani az ügy szerzőjének, még mielőtt beléphetne a köztudatba a gondolat, hogy velünk így is lehet elbánni!

Ratosnyay összefogott szájjal, karbatett kézzel hallgatott. Most nem ült arcán a kaján mosoly, amellyel Korlátot hallgatni szokta. Rendkívüli nyugtalanságában arra kényszerült, hogy mindúntalan egy tekintetet vessen a Rádzsa-kéziratra. Sors lebegett azon a papiroson! Mily jótétemény, hogy Pálma el van révülve az iszonyodástól és hogy Andrea — a nagyszerű Andrea! — zokog, mint egy kisleány.

— Az eset, barátaim, azon kivételesek közé tartozik, amikor az úgynevezett törvényes igazságszol-

gáltatás nem nyujthat elégtételt, és így a rákfenét magunknak kell nyomban és gyökeresen kioperálni. Mindenekelőtt azt a szempontot akarom meghányingyvetni, ki itt tulajdonképen a sértett. Szerintem maga a Virrasztó. A Virrasztót ért bántalom pedig elsősorban a szerkesztőt érinti és a szerkesztőnek kell miatta porondra lépni. Ez szentesített úzus volt a magyar lapok afférjainál is.

Ratosnyajt most kettős érzés tartotta fogva. Lehengeredett róla az a kellemetlenség, hogy egy véres pörpatvarba elegyedjek, — nem volt gyáva, csak kényelmes — de viszont irigység is környékezte arra a gondolatra, hogy Korlát lovagiaskodásával glóriát kerít majd a feje köré, amely őt férfiaknál és nőknél új, kiváltságos világításba helyezi.

— Ha szerkesztő úr ilyen kotló-hősiséggel gondolja az ügyet megoldani — kérem, szóljanak hozzá az urak. Akarnak-e az ő szárnya alatt engros elégtételt venni?

A kifejezések alattomos csipéseit a legkifogástalanabb póz és hanghordozás ellensúlyozta.

Ajton önkénytelen fordult Annához:

— Ehhez talán a hölgyeknek is szavuk volna. Elfogadják-e, s beérik-e az elégtételszerzés e módjával?

— De nem fegyverrel kell nekimenni! Korbáccsal! — kiáltotta Palma szenvedélyesen.

— Beleegyezőnk és nem tartjuk elegendőnek.

— Miért Zudor Anna? — vetett rá Korlát meglepődött pillantást.

— Mert a párbaj Bodollát is rehabilitálja. Ezt az embert pedig el kell némitani. Még a mai nap folyamán levelet intézünk az Irodalmi Társasághoz, hogy vagy őt rekesztik ki, vagy mi lépünk ki valamennyien.

— Szt! — csapta el Krammer az ujjait.

Közvetlen karácsony előtt történt, hogy mindannyiukat beválasztották az Irodalmi Társaságba. A dolog Pókafalvy esperes műve volt. Az okos nagy-

tiszteletű úr rég megszimatotha, merről felől kell a baldokló, nagymultú egyesületet felfrissíteni.

— Csakhogy — szötte Ajton tovább a dolgot — ennek a fellépésnek van egy előfeltétele. Az Irodalmi Társaság előtt a tényt bizonyítani kell. Még pedig azt, hogy Bodolla nem csupán kiparódizált minket, — mert ehhez joga van és nem is árt vele — hanem hogy a becsületünkben gázolt.

— Úgy van. És Péter Teréz személye bele nem kerülhet a bizonyításba. — Tud-e valaki erre nézve valamilyen megoldást?

— Tud maga, Zudor? Ilyesmit meddő dolog felvetni a keresztülvitel átgondolása nélkül.

Ez volt az első hajszára ingerült hang, amelyet Korlát Annával szemben használt. Bántotta, hogy a leány önálló elégtételt akart, még pedig egészen logikusát, a körülményekből fakadót.

— Volna nekem, — felelt helyette Ajton. — De ehhez egy ember kell, aki feltétlenül hívünk, a nélkül, hogy ily irányban — hogy úgy mondjam — kompromittálva lenne. Aki vállalkoznék, hogy odacsatlakozik az utcán állingáló csoportokhoz, meghallgatja őket és akire aztán mint fültanura hivatkozhatunk.

— Na, végy te ilyen embert ebben a szemét városban!

— Én ugyan tudok valakit, — rágódott Krammer is a terven — aki örömmel szolgálna nekünk: Király Jóska.

— Fantasztikum, — rázta le magáról Korlát az ajánlatot. Képes lett volna akár el is rontani az egészet, és mégsem tagadhatta, hogy Bodollával ezek után leülni egy asztalhoz, lehetetlenné vált.

... Krammer nagy gólyaléptekkel indult meg a Király-cég felé. — Sohasem tagadta önmaga előtt, hogy alapjában véve élvezzi a feltűnést, sőt a hajszolatást is, utólvégre ez mind feléjük tereli a figyelmet. — De most különös, majdnem ismeretlen izgalomnak fűszere vegyült a szokott felvillanyozottságba, lelki feszültségbe.

Fájni kezdett neki a megtapodtatás, és ezt a

fájdalmat közösen, valamennyiükért érezte. Sohasem volt egészen otthon Erdélyben, csupán családjához húzta eltéphetlen kötelék, de ebben az órában egyszerre világossá vált előtte, hogy amiképen nem tudná többé elképzelni életét Zsuzska gondja, türelme, ragaszkodása és elnézése nélkül, éppenúgy képtelen volna lemondani a Korláttal folytatott vitákról, az Ajtonnal lejátszódó tanulságos párbeszédekről, Anna szívós munkájában való gyönyörködéseiről, Palma üdítő egyéniségéről, — az egész boldog összhangról, amely az önzésnek, az irigységnek minden árnyéka nélkül fűzi egybe őket.

. . . Király Jóska, a cég kényszerű levelezője az írógép mellett sétált fel s alá, ujja alá diktálva a kis-asszonynak. Arcán valósággal fájdalmas unalom ült ezenközben. Üzleti leveleket fogalmazott, holott benne irodalmi tervek forrnak: versek, novellák, kis színdarabok kérnek életet, de mire az este jön, és leülhetne otthon, fáradt és üres az agya a napi robottól.

Most, ahogy megpillantotta Krammert, elpirult. Mikor pedig a vendég kijelentette, hogy négyszem közt kell beszélniök, majdnem átbukott a zsámolyon, amelyre lábát szokta tenni, nehogy meghüljön munka közben a dolomen padlón. — Nehezen is fogta fel a maga szerepét, de amikor megértette, se szó, se beszéd, szegletesen, kapkodva vette magára nagykabátját. És loholt, és odafurakodott a Közművelődési Ház előtt állingáló hallgatóság soraiba, ahogy gyermek szánya neki magát a sötét szobának.

. . . Bodolla sok mindenre volt elkészülve, de arra nem, hogy párbajra kerüljön a sor. Ötölt-hatolt, — az írói szabadságra hivatkozott, — de Csángó Benedek az ilyenkor előírt formaságok helyett figyelmeztette, hogy ha visszautasítja a kihívást, Korlát korbáccsal intézi el a dolgot. Végül a lovagias affér a férfiasság tűnő nimbuszának kifoltozására is alkalmasnak tetszett Bodolla előtt. Kardban állapotok meg, — és másnap reggel kilenc órakor a poéta segédei karján behasított szájjal tántorgott ki a Tornacsarnok vívóterméből. Ez a csúf vágás nem fogja

emelni külsejét és ő látta, tisztán látta, hogy Korlát éppen ilyen vágásra dolgozott. Ebben célzatosság volt, ez a lecsperdi szájnak járt, a mosdatlan fantáziának.

Békülésről szó sem esett. Bodolla Károly tudta már azt is, hogy a méhkirályné elküldte Pókafalvynak a kirekesztését követelő levelet. A helyzet kényes volt, a poétát még övezte valami nimbusz a város naivabb és régibbrendű polgárainak szemében.

Az esperes úr mégsem csüggedett. Neki már megvolt a mentő terve. Számolt Zudor nyakasságával. Délután hatkor felkocsizott a kórházba Bodolla Károlyhoz. Ott megmagyarázta, hogy mi türés-tagadás, amit csinált, az ocsmányság és ha nem akar dicstelen kirekesztést, lépjen ki önként. Hangsúlyozta, hogy a főbb emberek mind ezen a nézetten vannak.

Bodolla ki is lépett. Hogy milyen szívvel tette és hogy milyen szívvel fogadták a hírt a Meszelt Padka szombati társaságnak tagjai? . . .

És mégsem ez volt az utolsó ütés, amely a poétát érte. — Krammer Péter, akinek haragján le nem ment a nap, meg nem állotta, hogy Bodollát felgyógyulta után körül ne sündörögje. És ezúttal némi gonoszkás szándékkal.

— Tudod, — mondta neki a kávéházban, — elbújhatsz. Nem az, hogy disznólkodtál. Pláne rólam! Kérlek! Ahogy tetszik! Különben is, meg vagyok győződve, hogy te ezekkel az írásokkal inkább közeledni akartál felénk. Dörgölődni, ha malacmódra is! Mert annál neked mégiscsak több ész rekedt a koponyádban, hogysem ne tudnád, kié itt a jövő a szellemiekben. — Hanem ami igaz, igaz, én olvastam a paródiákat —

— Hát ugyan hol olvastad?

— Kérlek, hiszen tudod, nem éppen egészen . . . node mégis, hallomásból és a java részletekben . . . És becsületszavamra, csak disznóság az egész és több semmi. Annyi szellem sincs bennük, mint a körmöm feketéje. Szó mint száz, mint író, levitézlettél! Leteheted a pennádat, és meghalhatsz.

Ezzel — csak úgy félvállról — de holtbiztosan irányozva, megadta Bodollának a kegyelemdőfést.

— — — — —

A párbaj estéjén két fiatal fiú üldögélt a kollégiumi internátus Hága nevű szobájában. A primárius és a szekundárius színházba mentek, a kisebbek pedig aludtak már. — A két fiú a publikára könyökölt, szemben egymással. Nem igen beszéltek. Mindkettő fel volt csigázva, szinte lázig. Andor, a nagy, erős, nyugodt fiú ezt a mai napot is könnyebben, kitartóbban bírta. Benjámint szája világospirosan csillogott. Arca, mint kihevült leányé, szemét olajos fény vontabe. Keze folyton babirkált, hol egy ceruzával, hol a gummibetétes vonalzóval. — Lassan mégis elcsendesedett, és hosszabb magábarogás után kinyújtotta a kezét, át az asztalon, mint a „Zrinyi Utolsó Találkozásában” látni. De ő tudta nélkül utánozta a tragikus pózt.

— Mán túl nem gondolok többet Reá — mondta. A szeme azonban könnyel telt meg.

— Mért döntenél te? Itt csak ő dönthet!

— Ő melletted fog dönten. Nevetséges vergődés volna még vetekednem veled.

A két fiú, ha erről a tárgyról beszélt, mindig halk volt és válogatott szavú.

— Nem értelek, barátom. — De azért Korlát Andor torkában ott dobogott valami nagyon is biztos sejtelem.

— Pedig könnyű volna megértened. Ó, Andor! Ne tedd nekem még nehezebbé ezeket a pillanatokot, mint amilyenek úgylis. — A mai nap után közöttünk nincsenek többé egyenlő esélyek! Az utcasarkokon a te apádat beszélnek. A színházban ma róla társalognak a nők. Én tudom, mert vacsora után mamát felkísértem. Korlát és Korlát minden szájon. Hőssé lett! — És Őt is láttam. Egészen hűvösen köszönt. Téged keresett . . . Pedig a tegnapi táncórán — kedvesnek találtam magamhoz.

— Ugyan miért törődnék ő a szüleinkkel? El-

végre tulajdon személyünk kell, hogy elsősorban érdekelje.

— A nő, barátom, — apám egy könyvében olvastam — öntudatlan és mondhatni fenséges ösztönben mindig a fajt keresi, amely méltó a továbbültetésre. És azért vonzódik a szép és ép testhez, a heroikus vonásokhoz.

— És te azt hiszed, hogy én szebb vagyok nálad? Te olyan csinos vagy, akár egy leány.

— Ez az! Feminin vagyok. Szőke, nyurga és érzékeny. Degenerált.

— Ugyan! Egészséges vagy. Csak elfinomult fajta.

— Az én apám nem egészséges.

— Most.

— Ó, Istenem! Én olyan borzasztót gyanítok — akkorról is!

— Barátom. Verd ki a fejedből ezt az agyrémet. Ez fixa ideává válhatik és megőrül. Ezek az elernyedések, ez a mai lemondó hangulat is csak ilyen kapriciákból származik. Sokkal jobb lesz, ha továbbra is közösen imádjuk és elhagyjuk: döntsön az ő nő-ösztöne.

— Éppen ebben nincs mit reménykednem.

— Te elfelejtetted, hogy ha az én apám a legkiválóbb ember ma Erdélyben, a te anyád a legszebb asszony a városon! És azt gondolod, hogy a nő, mint ösztönlény, nem epekedik szép utód után? El sem tud képzelni magának csakis szép leánygyermeket.

— De csakis hős fiutódot. És a te apád —!

— Hagyd el. Az én apámat — jól tudod, az úgynevezett elitek mégiscsak lenézik. Hiába, az a hiányzó h-betű a nevünk végén!

— Az ostobák igen. De maga apa is elismeri, hogy írni tud, ha —

— Ha kikeresztelkedett zsidó is, ugye?

— Nem. Apa csak azért haragszik reá, hogy olyan nagy progresszivista, hogy mindig a Jászi-féle keleti Svájcot emlegeti, aztán hogy elvált mamádtól, aki mégiscsak született Mócsy leány!

— Apám pedig azt mondja, hogy Erdélyben, ahol

kisebbségben vagyunk, csak az öngyilkos magyar nem gondol a kantonális megoldásra. — És aztán nem hagyta el anyámat . . . Én nem látok ugyan tisztán ebben a dologban. Mindakettőt szeretem, de ami a legboldogabbá tesz, mégis az, hogy apa úgy beszél hozzám, mint férfi férfihoz. Éppen az, tudod, hogy nem kényeztet.

— S az én szegény öregem — látod, olyan tehetetlen már, hogy még a nevelésemről is le kellett mondania. Sírt, amikor kiindult a kocsija a holmival az internátus felé . . . Hidd el, nem is kívánhatom Tőle, hogy ne borzadjon a gondolatra, hogy ilyen szerencsétlen apa fiába legyen szerelmes!

— Ne kezdjük elől! Béni szívem, ez a mai nap, bármilyen dicsőséget is hozott apámnak, kettőnk közé nem fektethet egy hajszálat sem. Szorítsuk meg egymás kezét férfiúi fogadalommal, hogy ezentúl is mindent megmondunk egymásnak, ami közte és közöttünk történik. Hogy nem vetekedünk! És hogy a döntés után a vesztes boldog lesz a másik boldogságában!

Benjámin arcán könnyek futottak alá.

— A barátság mégis a legnagyobb jó a világon — rebegette ünnepélyesen, mintha valami új igazságot fedezett volna fel.

Ebben az órában Korlát magányosan sétált fel és alá szobájában. Diadalát természetesnek találta, mert immár bevezett az élet sikereinek vizére.

De azért izgatta valami. Az asszony. Ugyan mit szólt hozzá, amikor meghallotta a párbaj kimenetelét? Mosolygott. Érezte, hogy a mai nappal ismét közelebb került hozzá abban az izgató játékban, amely két bolondos, szerelmes macska lassú egymáshoz lopkodásához hasonlít.

Azok a drága IMO-beli szerda és szombatestéki Ilyenkor szokott az asszony „felnézni”. A többnyire munkából jövő, műhelynek öltözött iparművésznők, tépedt kis színésznők, a puritán Zudor, a primitíven egyszerű, félszeg Tóth Pálma, és az extravagáns Mé-

lik Andrea közé az ő divattal egybevágó, kényes eleganciájával, sikkjével. A soha nem ellenőrizhető beszédeivel, amelyek fájdalmasak, lemondóak és mégis ígérnek. Elfelejtkeznek és megint mindent visszavesznek.

Mikor például odavágta egyszer:

— Hallgatni és cselekedni! Ezt kellene már érteni!

Vagy amikor a próbaházasságot magasztalta:

— Kiélni egymást — továbbmenni! De erre mi nem vagyunk képesek!

Ezek a „mi” a társaságbeli asszonyok voltak. Sohasem beszélt egyes első személyben. — Besorozta vagy kifelejtette ilyenkor sajátmagát az általánosításból?

Korlát szerette azt is, hogy kissé felületes. Hogy gyorsan intézi el a komoly irodalmat és siet a színesebb múzsáról, zenéről, táncról csevegni . . . A szerelemre másforma nők kellene. Nem azok, akiket az ember homo sapiens-nek tart és sohasem ölbevaló csecsebecsének.

Drága, szép szőke asszony!

Szívni kezdte a levegőt, mintha érezné illatát. És akkor tétova, mégis üdő kopogás. Ugyan ki jöhet? Mord arccal fordult meg.

— Ziza! Az Istenért! Ó, Ziza!

Korlát odamegy hozzá, körülcsodálja, mint gyermek a karácsonyfát.

— Mi hozta ide . . . de akármi is: az Isten hozta! Megragadja a finom glaszé-kesztyűbe bújt kezét és csókolgatja.

— Leülhetek? — pihegi a jövevény.

— Azt mondanám, tegye le a bundát, de itt — Csak most érzi, hogy nincs befűtve. Nem szokott fűteni. Takarítani sem, amióta Dánielnével összevesszett. Hideg füst fodorodik a levegőben. A föld tele van sűrűn elszórt gyufaszállal, szétaposott hamuval és szivarvéggel. A könyvek, írások szanaszéjjel.

Ziza sohasem is látott ilyet. És most nem borzad meg. Érdekesnek találja a zseni oduját.

— Nem teszek le semmit. Mindjárt vissza kell mennem.

— Hát akkor miért is jött?

Korlát hangja fájdalmas szemrehányásban rezeg.

— Miért? A férfihoz jöttem. Megmondani jöttem, hogy mit hallottam magáról szerte az én köreimben. A dicső rabonbán, Csathó Attila —

— Ez a tipikus volt főszolgabíró? Mit tudhat ez a szellem katonájáról mondani?

— Ne vegye rossz néven tőlem, hogy elárulom . . . Nos, azt mondta: hogy magának csak egy bot kellene, és elhordaná az irháját, letenné a pennát. Ha tudná, hogy gyilkolták a lelkeket ilyen aljas lekicsinyléssel, befeketítéssel! És nézze — mi nyomorult asszonyok a környezet befolyása alatt állunk. — Én is tündöttem: vajjon igazán, ha ki kellene állani a porondra, tudna-e olyan gentleman lenni, amilyen kényes a toll dolgaiban! Ó, bocsásson meg és engedje meg, hogy köszönetet mondjak magának a mai napom diadaláért! Senki sem tudja persze, hogy ez nekem mit jelent. De ma éppen ebéden volt nálam az egész familia, és a szó rákerült magára . . . — A te barátod — így gúnyolt engem eddig lovag Schlenther nagynéném. Most hallgatott! Mert akárhogy legyen, — a párbajt vívó férfi imponál. Hátha még a szellem embere!

— Drága asszonyom, köszönöm neked, hogy eljöttél ezt megmondani. De mért nem maradhatsz?

A megtalált tegeződésben felelte vissza Ziza:

— A színházból szöktem el . . . Ott van a néni, ott Nachtigall és Csathó Mary a páholyban. Hazudtam nekik, hogy nyitva felejtettem az ékszeres szekrényemet. És tudod, most már fel kell futnom a lakásunkra is, hogy igazolva legyek. De nem múlhatott el ez a nap, hogy téged ne üdvözöljelek. Téged, a férfit, én, a férfikereső asszony.

Megszorította Korlát kezét.

Az magához rántotta, alájanyúlt a felgombolt, lehelletpuha bundának, és átölelte a tapadó, könnyű

selyembe burkolt testet. Nagy szomjasan az ajakára akart támadni —

Suttogva tiltakozott az asszony:

— Nem, nem! Hát nem érzed, milyen szentül szeretlek? Hogy csak eszményemnek választottalak, a magam igazi-férfi nélkül való világában!

Elhárította Korlátot, de egész testében tudomásul vette már az ölelés mohóságos, birtokbavevő szorítását.

„Szeretlek!”

Ki volt mondva a nagy szó. Korlát szíve dagadt. Az asszony ömlengései az eszményi szerelemről: a prédát ízesítő fűszernek tűntek. Sietni, elsietni: vétek.

Eltartotta hát magától és így vallatta:

— Eljössz-e még?

— Igen . . . csak ne legyen ilyen hideg nálad . . . az a kígyó . . . az a Dánielné nem fog az —?

Kémlően nézett körül, s aztán fel a férfi boldogan, részegen villogó szemébe.

— Haragban élünk. Nem teszi az a lábát sem ide.

— És Zudor? Én Zudort sem szenvedhetem . . . Sértő, hideg . . . engem ostobának tart. Úgy ünnepeled, hogy csúful bánik velem!

— És ha én is téged sorban kifaggatlak minden férfiismerősöd felől?

— Senki, senki. Egyetlen férfiú te vagy nekem. Te vagy — súgta és felemelte a vállát, lehúnyta a szemét, mint rajongó átadásban. Azután megrázkódott s kiosont, szép sárga párduc módjára.

— Plátói szerelmet akar? És azt mondta: legyen máskor befűtve nálam!

Korlát kinyújtózkodott gyönyörű elképzelésekben. De egy kaján gondolat is felkelt benne.

— Úgy? Most már eljöttél, most, hogy a te világod szerint is férfi vagyok! A szellem előtt pedig húzódoztál!

Ez a keserű csepp elkeveredett a mai kettős, tökéletesnek tetsző diadalérzetben.

HARMADIK RÉSZ.

I.

Oly sokat végzett Anna mostanában.

— Sie haben wohl ein Heinzelmännchen? —
kérdte egyszer Krammer tőle.

— Ja, ich habe eins!

. . . A Heinzelmännchen egy januárvégi estén kopogott be hozzá.

Megállott a küszöbön innen, és azt mondta:

— Hilt tanár úr említette, hogy önagyságának szüksége volna valakire.

Anna csakugyan beszélt erről a közös tanáriban, hogy szeretné, ha egy növendék segítségére jönne a Virrasztó kéziratainak másolásában.

— Köszönöm, hogy vállalkozik. Remélem, tisztában van a központosással, helyesírással s a másolás egyéb csínjabinnyjával?

— Kérem tessék szidni, ha rosszul csinálom eleinte. Behozzam ide a gépet?

— Gépen? Ez jó gondolat. Csakhogy hol a kulcs a fizikai szertárhoz?

— Nálam áll egyik. Én vagyok a Hilt tanár úr „inasa“!

— Akkor menjünk át. Minek cipekedni? —

Finom börgarnitúra. A fehér falakon a nagy fizikusok képei, a százas körtétől szinte vakítanak a fehér falak, a mintás, fényesre törölt kőpadozat. — Kellemes hely, a nélkül, hogy bensőséges volna.

A fiú a lámpa alá állította a gépet, aztán igazított a szalagon, radírt, indigót szedett elő. Otthon

volt itten. — Mielőtt leült volna, még odament a fűtőtesthez és megpróbálta a csavart. Majd egy székre állott és a meztelen körte egyik oldalát eltakarta darabka sötétlila papirossal. — Anna e közben megfigyelte a kezét. Nem volt finom kéz. De jó kéz volt, széles, erős és nagyon tiszta.

Aztán leültek és elrontottak pár ívet a kezdet össze nem tanultságában. De később elmaradt az ügyetlenkedés. Anna halkán, biztosan diktált, meghúzódva a neki készített lilakék árnyékban. A fiú a vakító fényben verte a billentyűket.

— Inkább lassan, hogy hibátlanul írhassek.

Így a leánynak ideje maradt a nézdelésre.

Szokatlanul gyöngéd színei, főként selyemszőke dús haja, a vér játékait eláruló hibátlan bőre, a szeme alá festődő világoskék árnyék . . . olyan idegenné tették a fiút a szemében! Vonásai lágyak voltak, mint ködös fényben megfestett képnek. Később felfedezett pár apróságot, ami kezdte közelebb hozni hozzá. Kabátja ujjá kicsit rövid volt és szűkös, az erős fehér kar kilátszott benne darabig. Milyen boldog kor az, amikor az ember még kinövi a ruháit! — A lámpa áruló fényében az is kitetszett, hogy ingén egy kis derékszögű szakadás majdnem láthatatlanul van beszöve. És akkor Anna már tudta, hogy ennek a fiúnak gondos anyja van, amilyenek a szorgalmas, ezertürelmű szász asszonyok. Szinte látta is maga előtt, özvegyen, egyszerűen, egy puritán, tisztaszagú szobáskában, kötött csipkefüggöny megett, ahogy a hófehérre mosott ingen a hasadást javítgatja. És a pillanatnyi rossz hiedelem, hogy a diák stréberkedni jött, eloszlott a pici beszövéés láttán. Ezek az anyák nagy respektusra és szolgálatkészségre tudják nevelni fiaikat.

Most már bizalommal dolgozott vele. Szót nem cseréltek, csak nagyritkán egy-egy magyarázó tekintetet. A lassúléptű kronométer olykor megzendült. Minden negyedóra egy hosszú oldalt jelentett . . .

Anna egy forró novellához ért és letette a kéziratot.

- Nem írunk tovább.
- Miért? Csak kilenc az óra.
- Ezt a részt magam kopogtatom le.

A fiú csodálkozott.

- Nem dolgoztam jól?
- Nézze, ez a fejezet felnőtteknek való.
- Hiszen én felnőtt vagyok. Húsz múltam.
- Hogy lehet az?

— A negyedik osztály után két évig műhelyben voltam.

Anna nem érdeklődött tovább. Érezte, hogy ő maga volt az ügyetlen, amiért szót tett. Diktált tehát és igen megnyugodott, amikor látta, hogy a szöveg semmit sem változtat a fiú higgadt, figyelmes arcán.

— Ein lieber Kerl, — mondta magának, szobájába érve. — És én azt sem tudom, hogy hívják.

Másnap megkérdezte tőle a nevét.

- Helmutnak hívnak.
- Ez a vezetékneve?

A fiú megrázta a fejét. — Mosolyogni kellett. Hogyan találhatta olyan természetesnek, hogy keresztnevét kínálja oda megszólításnak! Mindig úgy viselkedett, mint aki jó bánásmódhoz van szokva, akit mindenki szeret. Elkapatott, kedves állatot juttatott észbe. Vagy gyermeket?

És aztán jött sok egyforma este, amikor ott ültek ketten a vakító lámpa alatt, az éjjelre szenderült házban, az apró, zörrenő gépkattogás mellett. Künt a suhogó fák, a szél, a hó és a szikrahullajtó csillagok lesték csak ezt a folytonfolyó munkát. — Egy idegen fiú, minthacsak talicskában hordaná a követ mindahhoz, amiben Anna fáradt. Megtanult korrigálni és beletanult az írók kézírásába. Ismerte Bordos hórihorgas szarkalábait, Tatrosy virágbetűit, Szlanik Sándor szinte vonszolt betűfiguráit. Sok mindent nem értett abból, amit másolt, javított. És mégis dolgozott, igyekezett, sőt láthatóan meg volt hatva munkájában. — És Anna előtt kibomlott, mint szép virág, a germán jellemvonás: segíteni mások kultúrájának.

Dolgozni a munka szeretetéből, az alkotás szomjából magáért a teremtésért, a gyarapítás örömeért.

S néha oly találókat mondott. Szlanikról, a magyar fájdalom kristályszavú halk költőjéről ezt állapította meg:

— Mindig felfelé kapaszkodnak sorai, mint a lelke.

. . . A kis titkár egy este kimentette magát. Szombat volt, a bentlakók mozinapja. Szabad volt kimenőni a városba.

Anna nem vette zokon a hűtlenséget. Dolgozott magában. És mégis — egyszer elszomorodott. Odaállott az ablakhoz, amelyre fehéren könyökölt a hó és kinézett a párcsillagos éjtszakába. Az ablak alatt csirátlan, februárvégi dermedésben aludtak a kispark zúzlepelt fái.

A saját fehér — most már talán örökre fehér életére gondolt és arra, hogy a fiú bizonyára piros utakra szökött el ma tőle. Húsz éves, szép erőit ki tudja, merre prédálja.

— Milyen visszás az élet — sóhajtotta.

Mikor másnap délelőtt Helmut eljött, mint mondta, pótolni a munkát, Annának felötlött, hogy milyen sötét a karika a szeme alatt. Festve sem lehetett volna kékebb. Kínos idegenséget érzett iránta, szerette volna elküldeni. És a fiú nyilvánvalóan lankadt volt, mint perzselt virág. Panaszkodott, de gyermekes panasszal:

— Én mindig úgy megsínylem, ha elmulasztom a magam szokott lefekvő óráját.

Annának lelkében most már ott lappangott egy kis borulat. Nem gyönyörködött többé benne. Nem látta többé a hamvat rajta, a már nem gyermek és még nem férfi különös, talányszerű bűbáját. Tettetésnek tűnt a szemek ártatlan, csodálkozó pillantása, amellyel a világba nézett. Pedig olyan jó volt, tudni a maga nagy egyedülvalóságában egy másik szép, szepőtelen életről. Kívülállani vele együtt az élet sodrán, járni fehér tájakon, egyformának lenni az érintetlenségben . . . Csendes levertség töltötte ki a napokat,

míg a sors véletlenül felelt meg neki a furcsa féltékenységre.

Húshagyó estéjén a két iskola közös estélyt rendezett az ifjúsági könyvtár javára. A próbák a díszteremben folytak és Anna is részt vett a felügyelőjükben.

Egy este siralmas jelenet ismétlődött meg már harmadszor az emelvényen. Helmutnak át kellett karolnia partnerét, a dolog azonban oly rosszul ment, olyan ügyefogyottan, hogy a betanító művésznő végre is ingerülten ment fel a színpadra, leült a szép növendékleány helyébe és ráparancsolt Helmutra, hogy vele próbázzon.

— Szaladjon át a szobán és mondja elragadtatva: „Gizike, legyen a feleségem!”

Majdnem magához rántotta a fiút s annak tehetetlen karját a vállára húzta, — aztán csak felugrott és nagy gesztussal rákiáltott:

— Az Isten szerelmére, hát sohasem ölelt még nőt, hogy ilyen ügyetlen?

Helmut hátralépett, kiegyenesedett és forrón kigyúló méltatlankodással, de igen halkán, nyugodtan felelte:

— Persze, hogy nem öleltem!

Végignézett a csinos színésznőn és sértetten húzódott messze tőle. A teremben hangos nevetés tört ki. Nevettek a próbázó fiúk, a felügyelő tanárok, sőt — kuncogva — a leányok is. — Anna nem kacagott. Eltette szívébe Helmut képét, ahogy lángoló botránkozásban háritotta el magától a feltevést.

Sétálni ment le ezen az esten, megkönnyebbült szíve tovaszólította szobájának csendes magányából. Halk, kopogó cseppenésekkel olvadt odakint. Rázkódtak a széleskoronájú, fehér fák és súlyos esésben csúszttatták le magukról a téli foszlányokat.

. . . És ahogy nemsokára csakugyan tavasz lehelt a fák alá és kinyitogatta a kispark füveiben a békavirágokat ezerszámra, úgy szóródott Anna fehér és fagyott nyugalmába is a télvégi napsugár felengedő

aranya. Az az érzése támadt, hogy könnyebb a lába, a feje, a szíve, mint eddig.

Jónak lenni és nem kívánni semmit a sorstól — mostanig örömtelen, nehéz feladatnak tűnt, iassanként azonban szabad magátólértetődéssé vált. Kezdte megérezni, hogy a vértanuság — az igazi mártirium — fájdalom nélküli. Amit el kell szenvedni, az feloldódik a feláldozás magasztosságában.

Túl a parkon egy főúri kert közepén fiatal szomorúfűz állott. Ahogy nőtt a tavasz, Anna gyakran ült ki az ablakba és nézte végtelen gyöngédséggel az aranyhajú fát. Nem ment soha a közelébe. Az utcáról nem is látszott az. De innen fentről olyan szép volt, olyan vigasztaló. Maga volt a tavasz, az első enyhülés a kietlenül hosszú tél után. És ugyanazt a vágytalan örömet sugározta Anna lelkébe, amelyet a Helmuttal töltött órák. Mert lassan hozzászoktak, hogy kicseréljék gondolataikat. A fiú elárulta, hogy rajzolni és mintázni szokott.

— Ennek köszönöm, hogy ide kerültem. Ó, borzasztó sokat szenvedtem, amikor a kőfaragó üzembe kellett mennem. Apám halála után volt. Anyám nem küldhetett be a városba tovább tanulni.

— És aztán?

— Hilt tanár úr meglátott egy iskolai kiránduláson. A munkavezető megmutatta neki a faragásait. A nagyvakációban aztán írt nekem a tanár úr, hogy folyamodjam az igazgatósághoz egy ingyenes helyért.

— Ezt a magyar jóságot sohasem szabad elfelejteni! . . .

Helmut abban igazán gyermek volt, hogy bármi új könyv, új okulás boldogsággal töltötte el. Tele volt érdeklődéssel, és a nélkül, hogy faggatózott volna, még tudta szólaltatni Annát, csupán a lelkes figyelmével. Úgy szeretett Anna Helmutnak beszélni! Sohasem hallgatott rá szebben senki. Finom virágkehelytáruháza volt a hallgatása. Szép szomjúság . . .

— Milyen lehetett vajjon, amikor az anyja mesét mondott neki? — gondolta olykor magában.

Egyszer aztán különös módon találkozott a lelkük. Képekről beszélgettek, a Madonna-felfogás sokféleségéről.

— A legszebb Madonna-témát még soha még nem festette senki, — szölt Anna megnyilatkozón. — Ünneplik az életadó Máriát, a csecsemővel. És ünneplik a siratót, a Mater Dolorosa-t. De tudtommal még nem alkotta még senki a lelket formáló anyát, ahogyan a serdülő gyermeket az isteni titkokba beavatja!

Helmut csodálkozva figyelt.

— Látja, ha én festenék, ezt venném témául. Máriát a serdülő Jézussal. Líliommezőben sétálnak ketten. Az anya éppen előkészíti fiát az isteni hívás betöltésére. Ismeretlen szépséget lehetne kihozni az arcokon. Mária és Jézus szellemi vérsége sugároz nek le róluk. Földi kapcsoktól független egybeforrás. Egyik ad, a másik elfogad. Nem a testi születés, nem a testi halál felmagasztalása volna ez, mint a szokásos Madonna-képeken. És elkeresztelném a képet: „Az oktató Máriának”.

Anna szeme most odatévedt Helmut arcába. Ezt az arcot legmélyből jövő, reszkető pír fűtötte át s a szemén csillámokat vetett a boldogság fénylése.

Ebben a percben megértették egymást.

Soha többet nem beszélt Anna az oktató Máriáról. Nem is gondolta végig, mit jelentett az a megértő pillanat mindkettőjüknek. Ezekben a hetekben úgy élt tovább, mint a virágbaborult gyümölcsös kertek, ahol a könnyű szél a szirmok pillangóit csapatban űzi át a kivirult ég alatt. Tele volt a gyöngéd hasonlatok, képek szállongó rajaival. Minden órán, minden percen új gondolatok, érzések keltek benne életre. Költő volt, de nem írta le magának, ami megésett benne. Ezek a költemények csak a lelkének születtek, senkinek másnak, még Helmutnak sem.

Mintha új hitre tért volna! Hitt a végtelen, önmagáért való fehér szeretetben. A szeretetnek földi különbségeket ledöntő erejében. Kor, vallás, nemzet, célok és álmok, minden csak elválasztotta Helmuttól.

Es nem érezte soha. Nem érezte a férfi és nő közötti különbséget sem kettejük között.

Ez a látomásszerűen könnyű és tiszta hangulat egyszer mégis fájó döbbenéssé riadt meg benne. Húsvét után történt. — Helmut egy könyvet adott neki, Payot-tól az Akarat Nevelését. Amíg olvasta, apró vonásokat húzott itt-ott a szövegszélre.

Este bejött a fiú. Most először nem mentek át a szertárba. Anna magyarázni kezdte észrevételeit és sokáig elidőzött a tárgynál. Végül elővette a radírt, hogy eltüntesse a könyvbe húzott vonalkákat. Helmut akkor feléje nyujtotta a kezét.

— Kérem, ne tessék semmit kitörölni! Én úgy szeretném, ha a bejegyzések ott maradnának. Őrizném őket!

Arca kitüzesedett, kérése szokatlanul buzgón hangzott. Annán végigfutott a boldog kétségbeesés! — Az arc, a mozdulat, maga a naiv kívánság vallo-másnak tűnt.

Ó, nem! Soha közelebb, soha forróbbra válni!

Mély lehangoltságban töltötte el az este későbbi óráit. Vádolta magát. Hát ábrándokat vert fel, fétis-imádó rajongásokat? Hát szabad volt idáig érkezni? A lélek csókján keresztül szomjúvá tenni őt?

„Én nem ezt kértem Tőled, Istenem.”

„Ha hozzányúlnék, szétesnék, meghalna nekem.”

„A gerjedelme csillaghullás volna.”

„Én csak a haját tudnám megcsókolni.”

„A homlokát.”

„És a szeme alatt azt a pihés kék karikát.”

„Én őt sohasem tudnám átkarolni földi elindulá-sokra.”

„Csak éppen láthassam! Mint a csillagot, akit nem kívánok leszakítani magamnak.”

„Amen.”

Az imádság megnyugtatta. — És az élete mind szebb lett. Ragyogó fényességben haladt el. Dolgozni és nem kívánni semmit, ez az életterve most gazdagult a harmadik készséggel: és szeretni őt, magáért a szeretetnek, a tisztaságnak boldogító voltáért.

. . . Az irodalmi munka folyton szaporodott. Anna leányokat is toborzott segítségül tanítványai-
ból. Valóságos másoló délutánokat rendezett és ahogy
elsétált a szorgoskodó növendékek között, egy-egy
szót adott nekik jutalmul.

— Ti a Hamupipőke galambjai vagytok.

— És Anna néni a Hamupipőke?

— Nem. Én csak a keresztanyja vagyok . . .
Vagy a szolgálója. Hamupipőke: az erdélyi irodalom.
És tudjátok, Hamupipőke bálba készül mostan. Segí-
teni kell a szegénynek!

A leányok szeme ragyogott. Pedig nem is igen
értették a titkos beszédet.

Mindennap hoztak virágot Annának. Ibolyát, já-
cintot, kék líliomokat. Lassanként a fehér szoba vi-
rággal díszített kápolnához hasonlított. Az asztalon,
a tükrön, a polcokon, a földön: mindenütt rakott vá-
zák. A drága illatot Anna úgy viselte, mint a töm-
jént. A tavasz tömjénezett neki . . .

Ablaka mindig nyitva állott a nyugati üvegfinom
hegyekre, az omlóhajú aranyfűzfára. —

II.

A hegyre induló, széles szerpentin úton szoros
kettősrendekben felfelé haladt a leánycsapat. Ezeket
a gyermekeket a szigor félszeggé és a puritánság
majdnem formátlanokká nevelte. Szelídek is voltak
és nagyon engedelmesek, olyanok, akikben mindenki-
nek kedve telhetik, csak éppen a szabad és derűs jó
Istennek nem az égben.

Kalapjuk dísztelen, szomorú fészekként ült a fe-

jükön. Kopott kabátjukban görbén, eltanultan bandukoltak. Beszédük is csak illedelmes suttogásból állott.

At a bársony vetéseken, keskeny ösvény szaladt egyenest neki a hegyélnek. Az ösvényt habtisztába öltözködött kőkénybokrok szegték.

— Itt rövidebb az út és szebb is, — forduljatok be!

Tóth Pálma adta ki a parancsot. A gyermekek lepeggő járásába valami könnyebbség költözött.

— Szabad letenni a kalapot? — kérdezte egy a bátrabbak közül.

— Szabad, szabad, és énekelni is szabad!

Most előkerültek a homlokot hátrafesztítő, síma hajviseletek, amelyek felhúzták a szemöldököt és szinte ijedt kifejezést adtak a gyermekek arcának. Lassan a kabátok is karra, panyókára vetődtek.

*„Tudom, az én Megváltóm él,
Hajléka készen vár reám . . .”*

Elnyujtva énekeltek és lábuk nehezen igazodott a taktushoz.

Pálma elvárta a végét:

— Népdalt, frisset! Kezdjed, Panna!

A harmadikos Gál Pannika kiugrott Pálma mellől, az élre szökött és rágyujtott:

*„Hogyne lenne, hogyne lenne jóvilág,
Kalapomon kinyilik a gyöngyvirág!”*

Az ének átpezdült az iskolától zsibbadt tagokon, a lelkeken. A sebes kapaszkodásban a leánykák haja is lazulni kezdett és a szél megpirosította arcukat. Hova-tovább csak ruhájuk maradt kopott, színtelen, ők maguk feléledtek, kivirágoztak a tavaszban. A világi ének megdobogtatta hunyászkodáshoz szoktatott szívüket. — A tetőre érve a kettősrend is bomladozott. Az erdőben a legbátrabb kisleány — Ancinak hívták — már Pálma mellé csatlakozott és elkezdett kérdezni, csak azért, hogy boldogan tovább adhassa majd a tanárnő minden szavát. Egy másik, hallgatag-halovány gyermek, aki kézenfogva haladt

vele, nagy áhitattal honorálta barátnőjének merészségét.

Anci faggatózott, hogy Pálma néni szereti-e Erdélyben? Igaz-e, hogy már két nyara nem tudott hazamenni? Szébb-é az Alföld, mint itten?

Pálma alig győzött felelgetni. Arra nincs szó, hogy milyen drága Erdély. Szívesen maradt itt. Ó, milyen szívesen! Pedig bizony, teljesen el van szakítva szüleitől, még postát sem kaphat. — Hogy szébb-é az Alföld? Hát mi szébb, a büszkeség vagy a nyájjasság? Az Alföld csupa gög. Erdély szelíd és barátságos. Az Alföldet épp úgy lehet szeretni, mint gyűlölni. Erdélyt csak szeretni lehet.

Fénylett a kisleány kékpillantású nagy szeme.

— Margitkám, — súgta oda hallgatóg társnőjének, — tartsd jól észbe, hogy miket mondott!

— Ahol a legkedvesebb helyet találjuk, ott ütünk tanyát! — szól most Pálma, legélére sietve a csapatnak.

Dehát hol a legkedvesebb? A tisztáson, ahol csillog a tapodatlan fű, és csokrokban áll a páfrány? A szabad mezőn? Ott javában virágzik a kosbor, az elkésett ibolya. — Vagy a legsűrűbb erdőben, ahol a puha és száraz, sokesztendős avar kínál helyet?

— Itt, itt a legkedvesebb! — kiáltotta zengő hangjával a kékpillantású Anci.

Kereken lombos szálerdő, az irtásban egy-egy terebélyes magfa. A többi törzs kidöntve nyúlik a földön, pad gyanánt. A föld maga fényes, csillagvirágos télizöld, megtűzdelve bokros, sárga kankalinokkal.

— Monda Hunor, itt megálljunk!

A gyermekek tanyát vertek a törzsek között, egész kis fészkeket raktak maguknak a kabátjukból. S kezdődött a játék. Pálma maga is beállott a „Künn a bárányba”. Futkosott, kacagott, nekipirosodott. Aztán virágot, lombot szedtek, feldíszítették magukat. Boldog, vidám tündérékké váltak a formátlan, szegény kisleányok. És körülvették Pálmát, a tündérkirálynőt.

— Most pedig szavalni fogunk, gyerekek! Hol vagy, Anci?

Pálma minden tanítványának tudta a becenevét, és úgy szokta őket szólítani. — A leányok széttágtak, helyet csináltak társuknak. Ez a gyermek a többi szegényesen öltözött növendéktől már csinoságával is elütött. Készenvelt matrózruhát, hibátlan cipőt és finom flórharisnyát viselt. Világosbarna haja most fel volt bomolva a játéktól és a napsugár karikákba göndörítette a sűrű tincsek végeit. Könnyen hevülő, gyengéd bőre rózsásra pirult, ahogy meghajtotta magát, és szavalni kezdte Both Bajnok Özvegyét. — A többi ragyogó arccal figyelte, és a végén kitört a taps. — Következett Ágnes Asszony, Szeptember Végén.

Pálma javítgatta, bírálgatta az előadót.

— Nem úgy, Anci. Ne nyujtsd, ne énekelj!

Egy vékonyka, elferdített hang — Gál Pannikáé — kakukkot utánözva bekiáltott a tapsokba:

— Adyt! Adyt!

— Szabad, Pálma néni? — kérdezte a szavaló.

— Aztán elővéve legünnepélyesebb arcát, előadta Szent Margit Legendáját. Hanem erre még nagyobb izgalom következett. Gál Pannika rángatta Anci szoknyáját. Súgtak, integettek. Pálma körül, rövidlátása miatt, könnyebben lehetett csíntalankodni.

Anci húzódozott, szégyenkezett. Végre mégis hátravetette fejét, és tűzbeboruló arccal elkezdte:

„Lobogó, piros kis ruhámban

Tánclépésben, szökellve jöttem.

Újrázó kedvvel csókot dobtak

A fák mögöttem.

Nem bántott semmi. Emlék nem sirt.

Gondolat nem fájt, nem kérdezett.

Lelkem a fényes napkoronggal

Versenyt fényezett.“

Úgy talált ez a vers az erdőhöz! A végnélküli madárszóhoz, a világoszöld, üde fákhöz, a tündérséget játszó, fiatal életekhez! Pálmához, a hajlós, vesszőkarcsú lányhoz, akiről ma messzi ragyogott le a bol-

dogság. — S a kigyúlt hangulatban most már a szívek felpattintása következett. Pálma faggatni kezdte tanítványait, ki milyen jövődöt képzel magának.

— Engem Malvina néném a diakonissza-képzőbe fog küldeni — felelt a legelőször megszólított Margitka.

— És kedvvel mész oda gyermekem?

A leány arcán szokatlan, tiszta fény villant.

— Margitka kis szent — cirógatja meg Anci bárátnőjét.

S megindultak az apró, pirulva tett vallomások, ki postához, ki a tanítói katedrára vágyott s ezek még a csillogóbb szemmel tett gyónások voltak, legtöbbször majd otthon marad, mert a kicsitestvér jön most sorra . . .

— Én beiratkozom a továbbképzőbe, de csak azért, hogy Pálma nénitől irodalmat tanuljak — súgja Madarasy Anci Gál Pannika fülébe.

— Persze, te . . . — kuncog Panna. — Pálma néni, tessék csak Ancit kifaggatni. — Laborfalvy Róza és a színpad az eszmény!

Mint cseppnyi, kék meg szürke pillangók közé a káprázatos pávaszem, reppen bele a szerény szándékok közé a tarka-merész álom. A gyermekek tapsolnak. Anci meghökken, — jaj, ilyen hangosan, ilyen szabadon kimondani az ő nagy titkát! Várja, hogy a tanárnő arca rosszalóra boruljon, de Pálma felkel, állonfogja és azt mondja:

— A Noémit, azt el tudnád játszani, vagy Ankerschmidt Erzsikét. Majd meglátjuk, Ancikám

A felindult kisleány beront az erdőbe, csomó friss zöld ágat tör és koszorút fon örömeiben. Nagy gondal ölt levelet levélbe, mindenikhez egy kis sárga kankalincsillagot szúr drágakőnek. S ahogy elkészül vele, odalopja Pálma fejére . . .

. . . Mikor hazafelé mentek, már ezer sárga csillagról ismerték meg a messzi völgyben a várost. Pálma két kézen fogta a kicsi Gálokat. Mert az elemistát is magával hozta, csupa szeretetből. — A homályban nem vetették le koszorúikat, úgy mentek végig a

Telepen, három boldog, öröms, gyanútlan gyermek.

Szobájába érve, Pálma megnézte magát a tükörben. Úgy találta, hogy ma nagyon szép és hogy Ratosnyaynak fel kell jönnie. Meg kell éreznie, hogy neki még ujjahegyén is szikrákat pattant ki az ujjongótavaszi feszültség.

— Valami káprázatos vers fog ma történni velem!

Még mindig nem bontotta le fejeéről a fűzért. Várta, hogy a mai nap megkoronázódjék. Várta azt, amiért egész délután olyan vidám volt, olyan gazdag! Leült a nyitott ablakhoz és a mélyen alatt tündöklő várost nézte.

— Jöjj, jöjj! — izent utána az áprilisi himporkokkal tele estébe.

Kinyújtotta karját az ablakon. Ó, hogy is tudna élni nélküle? Hogy is tudott?

Lent kocsi zörgött, de az őt nem érdekelte. Nem is hallotta. Semmit sem hallott ilyenkor, semmit sem észlelt.

Kopogás. Hol jött, hogy nem látta felkanyarodni a lépcsőkön? — Az ajtón egy hölgy lép be, és ahogy jól megnézi: Mélik Andrea.

Pálma nem felejtette el többé, amit abban a percben érzett. Egy szó, egy igazán megfigyelt arcjáték nélkül . . . soha fel nem bukkant gyanú-előzmények nélkül.

„Valami borzasztót fog mondani.”

— Te vagy? — kérdezte hűvösen, szinte borzadozva.

— Én vagyok. —

Andrea leült, és végtelen szomorúan Pálmára tekintett. De nem mondott semmit. Nem mert? — Fáradt volt inkább, mint a vad lehet, nagy hajsza után.

— Pálma. Én téged személy szerint jóformán alig ismerlek. A verseiden át: igen.

Látszott, hogy válogatja a szót, nem akar sérteni, sebezni.

— Nem tudom, talán kiszolgáltatom magamat. Már azzal is, hogy iderohantam — és azzal, amit kérdezni fogok. Akarsz jó lenni hozzám — igaz lenni,

— mert te a verseidben igaz vagy! Hátha nálunk, nők-
nél ez a sziv igaz voltára nézve is bizonyíték?

Pálmában kínos kavargást keltettek Andrea
szavai.

— Te valami szörnyűt hoztál magaddal ide,
ügyebár?

Az asszony keze ölbe esett.

— Ha ezt így érezheted, akkor azt hoztam.

Pálma elhúzódott. Elkezdett reszketni és az
asztalhoz támaszkodott.

— Beszélj már! — kiáltott azután szinte durván.

— Csak azt kérdem, a lelked üdvösségére kér-
dem, több-e neked a maestro — jóbarátodnál? . . .

Honnan ismeri Andrea ezt a nevet? — egyszerre
hevesen elsírta magát.

— Én Istenem, — kapott észbe az asszony — hát
te nem sejtettél semmit? És én zavartalan hitet za-
varok itt meg? Rettenetes! Én azt hittem, te is szen-
vedsz, te is gyanakszol!

— De mire? Mondd már ki!

Milyen groteszk volt, a cserfalevéلكoszorús, tün-
déri Pálma a kétségbeesett, zokogó kíváncsiságban!

— Jól van, rád bízom magamat — mindegy, ne-
kem a maestro — az életem, az egyetlen szerelmem.

— És ő ezt tudja?

— Viszonozza — így mondja.

Pálmán végigfutott az az érzés, melynél a csik-
landás bírhatatlan gyötrelmében vihogni kell.

— Ezt mondja ő neked?

— Ezt.

— Mikor mondta utoljára?

— Tegnap este.

— Az nem lehet. Nálam volt tegnap este!

— Hány óráig?

— Kilencig.

— Fél tizkor jött értem. Kocsikázni mentünk le
a Marospartra.

— Úgy élj, Andrea?

— Ahogy ez igaz!

A leány leejtette fejét és sajgó aggyal emlékezni

próbált. Ólomnehezen másztak máskor röpke gondolatai. Vajjon nem álom ez az egész? Hiszen azt hinni, hogy nem szereti őt, sokkal inkább hasonlít az örülethez, mint Andrea vallomása után is hinni a szerelmében! Vagy elhinné-e, ha látná leesni a napot? — És hirtelen egy kép kezdett káprázni előtte: reng a nap és ő lesi, hogy mikor fog zuhanni.

— Pálma — szólt Andrea igen szelíden, — mióta?

— Mióta? A nyár vége . . . óta.

— Szováta?

Pálma csak bólintott.

— Akkor én Herkulesfürdön voltam . . . igen

Megint hallgattak.

— Mondd csak. Azt gondolod, több jogod van hozzá?

— Nekem borzasztó nagy jogom van hozzá! Te nem tudod, Andrea, hogy én ki vagyok neki. Én . . . én megváltottam őt.

— Ezt mondja neked?

— Ez az igazság!

— De — mondta is?

— Mondja, mondta! Amikor reámtalált: a repkényhez hasonlított engem, amely —

— Amely feltartja a roskodó fát! Pálma! Én ezt könyv nélkül tudom.

Pillanatra elképesztő undor váltotta fel a leányban a kétségbeesést. De aztán kivágta, mint akinek most minden eszköz jó a sebző valóság elleni védelemre:

— Nem tudom, hogy neked *hogyan* mondta. Nekem — nem, a lélek megnyilatkozásait nem lehet hazudni.

Diadal volt ezekben a szavakban, legalább is kapaszkodás a diadal reményébe. És kibújtak a karmok is benne. Most már kezdődött volna az irgalmatlanság, a vetélkedés, a kivetkezés . . .

Andrea megérezte ezt. És leejtett hangon, csittóan válaszolt.

— Nézd, Pálma, nem gondolod, hogy varró-

leányokhoz sem méltó, eldicsekedni egymásnak a gyöngédsége megnyilatkozásaival? Nyugodt lehetsz: ha nem kellett volna erősen hinnem benne, nem jöttem volna hozzád. — És mert Pálma ajakán még mindig ott lebegett valami fölény, benyúlt a kebelébe és letett egy levelet az asztalra

— Olvasd át. Ilyen levelet gyönyörűséggel írunk, belemámorosodva az írásba, a szerelembe!

Pálma keze életében először most volt jéghideg és engedetlen. De azért felvette az írást. Megnézte a keltezt: a hét elejéről szolt, amikor Ratosnyay pár napig influenzában feküdt. De milyen hamuszínre vált! Behúnyta a szemét, elszédült, a levél kiesett kezéből a földre.

Andrea átölelte.

— Pálma! Ezt nem akartam. Hiszen én reád egy cseppet sem . . . haragszom . . . legfeljebb szerencsétlen vagy, ártatlanul.

Pálma megindult az éjjeli szekrény felé, keze előrenyujtva, mint az álmjáróké. Kihúzta a fiókot, ott szokta tartani Ratosnyay leveleit, hogy éjjel is olvasgassa őket. Kotorászott, rakosgatott, aztán kivette a földre ejtett levélnek szóról-szóra való eredetijét. Vagy másolatát? Mégcsak a megszólítás sem volt variálva. „Egyetlenem!”

Levetette magát és kacagott.

— Egyet-le-nem!

Andrea előbbre volt egy lépéssel Pálmánál. Mert őt már egy órája érte a csapás. Mert ő már régen gyanakodott. Ösztöne volt, hogy Ratosnyayt kiktől féltse. Nem a szépség, nem a divatosság, nem is a műveltség, a szellem kérdése volt az, hanem az excentrikumé, és a hódolni tudásé. És akkor Pálma: a még külsejében is keleti jelenség, a szenvedélyes rabnő típusa! Ahogy most ott hevert, elnyúlva, rángatózva a düh és a szégyen marnivágyásában . . .

— Honnan . . . hogyan tudtad meg?

— Ahogy rémregényekben, ponyvákban szokás. Nálam volt ma délután teán.

— Persze, tudta, hogy akkor az erdön vagyok.

Hiszen mindig, minden lépésembe előre beavattam.

Pálma ismét kacagott.

— Hét óraker elköszönt. Az ajtóig kísértem. Amikor már elhangzottak a léptei, bejött a szobalányom. Ágyazni. Felemeli az ágyterítőt, leesik valami a földre. A sweatere. — Ahogy kimegy Klári, nekem eszembe jut egy kis tréfa. Összecsomagolom az asztalon maradt teasüteményeket, becsúsztatom a sweater zsebébe — közben a kezem valami kártyalapba ütődött. Azt hittem, a vasúti igazolványa, és meg akartam benne nézni az arcképét. Egy kis noteszt húztam ki, és abban — a te verseid kézíratai között ott találtam a fényképedet is. — Nem, nem gondoltam arra, hogy a képet te adtad neki. De ha nem is te adtad, ott voltak a kézírataid. Te nem szoktad senki kedvéért lemásolni a verseidet.

— Á, ennyiből! Ilyen biztosan számítani . . . ilyen holtbiztosan! Idejönni, kivenni a titkomat, kitéárni a . . . tiedet —

— Nézd, Pálma. Az első pillanataim — nem is beszélek róluk — de aztán azt gondoltam, belőle úgyszem fogok semmit kiszedni. Hatalma van felettem. Ha tagad: hiszek, ha esküszik: én kérek bocsánatot. Mielőtt a szeme elé kerülhettem és meghunyászkodhattam volna: az utcára rohantam és elfogtam egy kocsit . . . Pálma. Meg kell értened, mért jöttem hozzád. Te azt is gondolhatod, hogy félreállhattam volna az utadból, a nélkül, hogy megkeserítlek. És én meg is tudtam volna ezt tenni, ha meg volnék győződve, hogy nekem semmi reményem nincsen többé nála. Érted, amit mondok? Ha tudnám, hogy nekem nincs más hátra, mint átadni neked a diadalt.

Rándulás futott végig az újra fentsétáló Pálmán.

— Ha tudnám, hogy téged szeret és engem már megúnt, de . . . értsd meg, — én ezt nem hiszem. Nem bihetem, mert nincs rá semmi pozitív okom.

— Csodálatos — ámult reá a leány.

— Lehet, hogy csodálatos. De én esküszöm neked, hogy a mai estig, a kézcsókjáig, amit a küszöbön adott, az volt, aki eddig!

— Hát akkor . . . mit lehet itt hinni?

— Ez az, Pálma. Mit akar ő kettőnkől?

— Persze, hiszen feleségül —

Andrea indulatosan fejet rázott.

— Eh, mit, házasság. Fel kell téged világosítanom, hogy én Ratosnyayval házasságra nem léphetek. Az én férjem él még, ha meg is házasodott . . . s különben is: köztem és a maestro között ilyesmiről szó nem volt soha . . . Amiért én idejöttem, az bizonyos állásfoglalásnak, fellépésnek a megbeszélése. Hogy úgy mondjam: sarokba, színvallásra kell szorítanunk őt. Nézd, nekünk nem szabad találkoznunk Ratosnyayval külön-külön. Én ismerem őt, én tudom, mi az, vele magunkban lenni. Ő úgy beszél, a hangja mint a fuvola és ő — szóval, magányos támadás hiábavaló volna!

Pálma nem nagyon itta fel e szavakat. Egészen más kötötte le a lelkét. Nézte Andreát: egy nő, aki nem is gondol a házasságra! . . . Egyszerre a kényesebbek magaslatán kezdte magát érezni. Lenézte az asszonyt és talán irigyelte is kegyetlenül.

— Csak a mai éjtszakáról van szó, meg a holnap délelőtről. Holnap délután hozzája mennénk . . . hozzá megyünk. Kényszerítjük, hogy vessen véget ennek a kétfelé való áltatásnak. Válasszon, — a vesztes félreáll. Hidd el, ebben a fehér párbajban volna stílus!

— Ó, hát fontos most a stílus? Amikor a szívünk összetipródott?

— Ne tudnád, milyen fontos . . . az ő szemében?

— De hol van a büszkeség, Andrea? Még számítani reá, még választás elé állítani őt és aztán egyikünknek meg is tartani . . . ? Az árulás után! Menjünk oda, vágjuk szemébe a két levelet, — olvassuk rá, hogy állhatatlan ingaként lengett karomból karodba, csókomtól — csókodeg!

Andrea sóhajtott.

— Melyikünk bírja ezt megtenni? Én nem. Ha ő választani fog, én . . .

— Visszaveszed! — De én irtózom tőle és nem alkuszom. Nekem nem kell soha többet!

Megrázkódott, mint az utálat rohamában.

Andrea csendes hitelenséggel nézett maga elé.

— Holnap idejövök hozzád, kettőkor. Akkor egész biztosan otthon találjuk. Kocsit hozok, persze.

Elkészönt. — Pálmát mintha ördögök ráznák! Vibrált benne a vers szünet nélkül:

„Alltam remegve, haláldöbbenettel

Az életparton:

Jaj, ügye, mostmár vége a világnak?

Jaj, ügye, mostan ez a nagy alkony?

Jaj, ügye, mostmár leesik a nap?”

. . . Ekkor belépett Ratosnyay.

Amikor a férfi jó óra mulva kifordult a szobából, odafűzte Pálma az imént, mint szárazság idején az esőt, oly hasztalan várt, új sorokat:

„S beszólt az Isten remegő szívembe:

Ne félj, én tartom.”

. . . Mi történt a verssorok között? — Ratosnyay megingatta a Pálma lelkére nehezedő, világvégei ködöket.

Andreához . . . Istenem, egy jóízlésű férfinak és éppen neki, nem lehet közönséges barátnője. És amikor Pálma jött, sajnálta csak úgy otthagyni, megmondani durván: most már megvan az igazi, a szívbeli, a megkülönböztetett. A „menyasszony”, a lelki menyasszony! — A repkény mese? Hát áltatta valaha, hogy sokáig, sokakban kereste? Hogy annyiszor hitt a fellelésében? — A levél? Hát igen, megírt Pálmának egy szép levelet, — a másik is levelet várt, de érte únta mégcsak törni is a fejét pár pillanatra. Lemásolta a készet. Nem annyi ez, mint mikor a cselédeknek ottmarad a téi, kinyalogatni? És jó, hát legyen hitványság. Taszítsa el Pálma, amért a másikon nem tudott mindjárt, irgalom nélkül túladni, keresztültiporni . . . ne értse meg ezt a könyörületes gesztust . . . rúgja el magától . . . jobb lesz akkor? Jobb

lesz, ha vergődni, hányódni fog áldatlanul az ő esendő lelke?

— Külön tragédia: elkárhozni a megváltódás után, romlásba taszítódni magától a megváltótól!

Pálma megrendült, és csak később mert előállni a maga aggodalmával, amely szinte kicsinyesnek tűnt fel a férfi nagy keservei után:

— De maestro . . . mi legyen holnap? Andrea jönni jog . . .

— Nézd, kicsi. Igazat szólva én már régen éreztem, hogy a helyzet tarthatatlan . . . szinte jó, hogy ez a kényszer bekövetkezett. Így nekem is simább a dolog: szakítani vele. De a te szereped a legkönnyebb. Megmondod neki, hogy ma este betörtem ide és mindent bevallottam. És hogy mivel ő elmúlt számomra, annak a kettős megrohanásnak semmi értelme a világon. Nem érted meg ezt? Amikor én csak téged szeretlek!

. . . Pálmában homályosan izzott, hogy Andrea nem fog hinni neki. Izzott a kín is, hogy tulajdonképpen reá van hárítva a dolgok súlya és igazi szégyene. — Heves indulatrohamok gyötörték, mint akkor, amikor Szovátán vergődött kétfelé szakasztó kíséretben. Az a Pálma kelt fel benne ismét egyszer birokra, aki ha lenyargalt az üvegcsúri lankákon, visszafelé megsímogatta a lekonyult harangvirágokat, aki a szobájába tévedő pillét két markába csalta és ki-repentette az éjtszakába. Aki a Virrasztó első estélye előtt megtagadta Korlátnak, hogy együtt lépjen fel a dilettáns Dánielnével, és aki mégis: amikor maga a gyámoltalan, kopottas kis professzor kereste meg, szinte könnyekre fakadva engedett fel, engedett utána —

A régi Pálma. A tisztaszívű teremtés, aki most azt súgja neki, hogy mégis csak meg kellene fogni Andrea nyúlánk, lankadt kezét és oda kell állni vele a férfi elé . . . De ezt a szózatot elhallgattatja már az új Pálma, aki egy hajnali csókon keresztül pirosra izzott át és akiben szárnyat bontott, akit repülni ta-

mitott a szenvedély, és most ráizen, hogy keressen, igazolást keressen, amellyel feloldozhatja önmagát.

Nem fog elmenni Ratosnyayhoz Andreával, hiszen akkor elveszti a férfit, őt elvesztve pedig — életének értelme is kialszik. Ő nem kockáztathat. Nem teheti vetekedés tárgyává a maestrot, akihez teljes jogai vannak. Nem csupán azért, mert az megesküdt neki, hogy egyedül őt szereti, hanem mert tiszta maradt karjai között, menyasszony maradt, szentség maradt. Hogy is kívánhatja a szerető, hogy kézenfogva, egysorban, egyforma eshetőséggel járuljanak a kedves színe elé?

Nagymesszűnően halk, tiszta íge üzent:

„Aki szeret, az mindig foltatlan marad. Minél kisebb számítással ad oda mindent, annál szentebb az odaadása.”

— És ha így van — de nem, nincsen így! Akkor is, akkor is . . . én kihoztam őt a szellemi halálból, ez az én fegyverem, ez a diadalmam, zokogta. — Jogom van hozzá, és jogom van letaszítani a másikat magam mellől!

És amikor másnap feljött hozzá a sápadt megrendültségében is magát tartani tudó asszony, Pálma szívébe dőfte a tegnap este ellene fent tört. Igazán úgy tűnt neki, mintha ketten Ratosnyayval finom törtélelítették volna s a fegyver ott maradt az ő kezében, a gyáva szeretők néma intésével hagyta a férfi nála:

— Szúrd le te helyettem!

És beteg boldogsággal magyarázta Andreának a lelki összeforrás magasabbrendűségét, a művészi összetartozás feloldhatatlan kapcsait, a maga megváltó szerepét és az abból fakadó, hasonlíthatlan jogokat.

Az asszony érezte az árulást és mégsem bírt haragudni Pálmára. A szerelem vakságát, nagy, eltipró hatalmát feltétlen úrnak ismerte.

— Istenem, — ült később ítéletet maga felett, — vajjon én másképp cselekedtem volna helyében?

III.

Egy késő tavaszi napon Anna magához kérette Korlátot.

A férfi gondolkozott rajta, hogy nem megy fel hozzája. Az irodalmi szerkesztést mostanában távolból intézték. Korlát úgy érezte, éppen elég oka van neheztelni Annára, és — mert szemtől-szemben bántani nem tartotta tanácsosnak, hát elkerülte az együttléte.

Rosszkedvűen és azzal a céllal indult el, hogy nagyon kurta-furcsa lesz. — Ahogy belépett a vakítóan tiszta és egyszerű, virágszagú szobába, valósággal viszketett a teste az ingerültségtől. Ez a puritánság is csak kihívás, az a síma fekete ruha, s a régi-módi hajkoszorú — nincs benne egyetlen vonás, amely közvetlen, összemelegedő érzést kelthetne maga iránt. Mindig más úton jár a szíve is, az esze is . .

— Itt vagyok, — mondta illetlenül és levágta magát egy székre.

— Köszönöm, Korlát, hogy feljött. Volna pár komoly szóm magával.

Anna hangja most igen mély volt és majdnem érdes. Korlát ránézett és észrevette, hogy a szokottnál is fehérebb, és izgatott.

— Korlát. Én sok szemrehányással tartozom magának.

— Ez az, amiben a nők bővelkedni szoktak, s magának kivételesen is eleme a gáncsoskodás.

Rebbent a leány szeme, talán nehezére is volt a kerékvágásban maradnia.

— Összefoglalóan azt szeretném megmondani.

hogy maga az utóbbi időben Virrasztó-ellenes magatartást tanúsít. A Borbáth politikai röpiratának bírálata —

A szerkesztő már éppen eleget hallott ezen cikke miatt és az a türelmetlenség környékezte, amely gyötri az embert, ha folyton ugyanegy dolgot hajtogatnak előtte.

— Hm. Hát maga azt hiszi, hogy Borbáth hűséges előfizetője, jóbarátja a Virrasztónak? Nem vesz az nyomtatott írást a kezébe! Valahol el is dicsekedett vele, hogy vagy húsz esztendő óta nem olvasott el egyetlen könyvet sem.

— De ezentúl ellensége lesz, *nyílt* ellensége a Virrasztónak!

— Persze, szörmentén, csak szörmentén, ugyebár? — Mért nem támad meg Dánielné miatt is? Hallom, iderohant, füt-fát rámkiabált, amiért a verseit az asztalom alá dobtam s az a boldogtalan Boriska kivitte a szemétre!

— Igaz, hogy elcsudálkoztam ezen az eljáráson. Mert akinek a fedele alatt lakom, azzal szemben tartozom bár annyival, hogy a műveit nem juttatom stante pede a ház szemetes bádoggjába.

— A Virrasztó nem lehet se-hideg, se-meleg. Kötelessége volt megizenni Borbáthnak, hogy a háború előtti álnagyságok ne diktáljanak nekünk, diktáljanak a nagyapjuknak! Vagy nincsen-e igazam, ha azt mondom, hogy régebb tán lehetett hintalóról, farkarddal kommandózni, de hogy a mai véres valóság egész embert és igazi harci eszközöket kíván? Nem, Zudor Anna, a maga szép szeméért sem fogom átengedni a politikai érvényesülést az ilyen hintalovasnak, mint ez a Borbáth! — Idáig passzivitást parancsolt, most megfújta az aktivitás Lehel-kürtjét s a naiv, elesett erdélyi publikum még bedőlhet ennek az agyagbálványnak! Csak rajtam keresztül, tudja, Zudor Anna! — Az aktivitás ideje csakugyan érkezett, de nem elég az üdvösségre, kibontani a zászlóját. Az ember azt is megnézi, ki tartja a rudat a lobogó alatt. Ez csak világos?

— Maga tudja, hogy én nem vagyok tisztában a politikai szövevényekkel. Én csak a Virrasztó érdekeivel vagyok erősen tisztában. Ha Borbáth igazán csak annyi, amennyinek maguk mondják, — ha azt hiszik, hogy az új aera nem fog kedvezni a könnyű fajsúlyú politikusoknak és Borbáth sohasem gázolhat bele a mi vetéseinkbe . . . — vállat vont, — de Galambfalvi!

— Ne folytassa! Nehogy keresztet vessen előtte kálvinista létére, amiért azt a rongyos ötszáz lejt fizeteti havonként s azt se emlegesse, hogy a többi bankot is szubvencióra bírta! Ha nem reszketne a sok vámszedő, hát maga vagy én a térdünkön csúszhatunk volna! — Zudor Anna, nézzen körül! Hol lakik maga? Egy hombárban! És hol lakom én? A mások kegyelmében! Nem érzi, hogy ez gyalázat, s még azt kívánja, hogy hallgassak, hunyászkodjam meg a szellem rabszolgaartói előtt!

— A konferánsza mégis ízléstelen volt. A szellem fegyvereinek ragyogni kell.

— A konferánszom felséges volt. Telibe-találó. Allom ma is! Igenis, újra odamondanám, hogy a kőtörők csak pár lejt kapnak napjára, amiért a követ törik, — a bankigazgatók pedig ezreket, amiért a fejüket törik. Holott mennyivel keményebb az a kő, mint az a fej!

— Én nem beszéltem soha Galambfalvival. De ahogyan a tömjént elfogadja, hiúságra vall és érzékeny természetre. S hozzá éppen a felesége, a leányai jelenlétében kellett őt kipécéznie!

— S ezek a kicsinyes, idegen sértődések izgatják Zudor Annát, ugyanakkor, amikor jómaga velem, szerkesztőtársával szemben perfidül viselkedik!

— Miről beszél? — sápadt el Anna a csúf szótól.

— A „Korlát-estély” beharangozójáról. Zudor Anna, ön soha ne tartson nekem leckét a Virrasztó legfőbb érdekeiről! A legfőbb érdek a belső összetartás volna, de amikor arra kértem, hogy írjon rólam pár sort, — én kértem, aki magát annyiszor egekig emeltem! — hát azt írta, hogy én voltam az erdélyi

mozgalmak kovásza. Hogy én hívtam önöket a zászló alá! — De azt, hogy én vagyok Erdély legjobb tollú embere, azt bezzeg le nem írta! Köszönöm. Korlát Kálmán, mint sörélesztő. Korlát Kálmán, mint vén zászlótartó!

— Én azt az érdemét emeltem ki, amely eddig a legnagyobbak látszik eredményeiben is: kezdeményező erejét, képességét és bátorságát. Ha Korlát Kálmán beírta nevét Erdély új szellemtörténetébe, akkor elsősorban ezzel a tevékenységével írta be. Ezt aényt tárgyilagosságom állapított meg velem. Én nem leszek kapható soha hízelgő dobverésre!

— Hát ezek után engedje meg, hogy amíg maga jégbe hűtött tárgyilagosságával széttöri szövetségünket, mint fagyott víz a vasgömböt, — addig járhasam én is a magam külön tárgyilagosságot és csiphessek egyet-egyet azokon, akiket igazság szerint le kellene ütnöm.

Mozdult, hogy menjen.

— Kérem, Korlát, én nem ezekről, — nemcsak ezekről akartam beszélni. Elvégre is, valóban jelentéktelenebb ügyek. Ha maga úgy találja, hogy apróbb csatákat elveszíthet, veszítgessen csak. Viszont nézze el, ha úgy tartom, hogy ma nem a kíméletlen igazmondás és a bosszú a leghősibb kenyér itten — azokkal szemben, akikkel meg kell vívnunk. Én tartok rá, hogy a harmóniát legalább kifelé megőrizzük. De ismétlem, nem ezek a legfontosabb közlendőim.

— Van még valami kifogása a cikkeim ellen?

— Szelíd szót használok, amikor kijelentem, hogy megdöbbenett akkor, amikor . . . nos, az „Erdélyi Orgóvány” című cikkére gondolok. Arra célozni, hogy vannak magyarok itt is, akiket csak „némely felsőbb adottság” akadályoz meg, hogy elkezdjék a vallási villongást, a zsidó hecceket — azt árulja el, hogy aligha találkozott az igazi erdélyi szellemmel!

— Felséges!

— Az erdélyi magyarság lelke fenekéig meg van gyötörve, mondhatni kábult az összeomlás nyomában. Alkalmasnak véli ezt az időt arra, hogy megrendítse

még meglévő pár lelki menedékében is? Az a hite, hogy hívőbb, türelmesebb, áldozatkészebb a többi magyarságnál, utolsó erőforrása, amelyből maga a Virrasztó is táplálkozik. Gyilkos és öngyilkos politika, éppen ebben sebezni meg!

— Tud még több vádat? — Korlát haraggal kérdezte ezt.

— Az expedíció hiányossága miatt az elégedetlenség nőttön nő. Ki megkapja a folyóiratot, ki nem! Szaz a legszebb eset, amikor éppen a pontos előfizetők nem kapják meg. — Azután a garasainkért se hajol le. Kint hever vagy tízezer lejünk és maga elsején meg tizenötödike körül futkos jobbra-balra, hogy Gomboséket kifizethesse.

— Talán bizony az ön érdeme volt eddig, hogy a lap mégis a rendes időben megjelent? Egyébként emlékezzék, abban a negyedórában, amelyben följajánlottam önnek a szerkesztői polcot, megmondtam volt azt is, hogy az anyagi kérdésekhez köze nincsen! Ne tessék túllépni hatáskörét!

— Jól van . . . de azért hallgasson csak végig. — Tudom, nem lesz finom dolog, amit most tennem kell. Tudom, hogy emberi jogaiba szólok bele. De én látja, olyan fanatikus vagyok. Amihez elszegődöm, azért szolgálok utolsó erőmig, s megvívok azzal, aki elibefekszik az én jó ügyemnek.

— Kérem Anna. Ad rem! Mit akar? Borbáthot, Dánielnét, Galambfalvit orronfricskáztam. Ki mellett kíván még kardot rántani?

— Magáról a városon valami pletyka kering. Ez a hely a legjobb pletyka-talaj. Elég kicsi hozzá, hogy ezt-azt meghalljanak egymásról az emberek, elég nagy, hogy alaposan ne járhassanak a dolgoknak végére.

— Miről akar, — Korlát felemelkedett — miről mer szót tenni, Zudor Anna?

— Tudja már, látom. Bocsásson meg, kénytelen vagyok.

— Ebben a tárgyban nem hallgatok meg senkit.

— A mi világunk szűk és kicsinyes. Ezzel számol.

kell vetnünk. És maga . . . nagyon sokat ül egy villa-rácsával szemben a padon. — Ezzel fegyvert ad ellenségeink kezébe!

Korlát arca eltorzult.

— És kedves ellenségeinknek tegyem meg a szivességet és szüntessek be egy ártatlan barátságot . . .

— Nagyon kínos téma ez nekem. De meg kell mondanom, hogy milyen körülmény árulta el magát és azt az asszonyt. Mert a villa körüli ólálkodás csak gyanút keltett. Szóval . . . lesik az útját, amikor végigmegy tiszta cipővel . . . Szent István-úton és visszajön . . . órák mulva, csatakosan. És ugyanazt az utat megteszi más is . . . ugyanígy.

Korlát reszketett.

— Aljasság. Piha!

— Hogy mit csinál, ahhoz nincs közöm. De kérem, nagyon kérem, ne provokáljon botrányt. Erdélyben vagyunk . . .

A férfi most olyan különös arcot öltött, hogy Anna nem tudta, színleli-e a magasztos érzés sértődöttségét, vagy pedig valóban lelkéből fakad a keserűség.

— Két ember bolyongott az életben és megtalálta egymást! Nos, a misera plebs ne értse, de Zudor Anna! Ő is felteszi a kispolgári erény pápaszemét, és felül mindenféle hitvány hazugságnak! Hogy hol sározzuk be a cipőinket? — Mintha a Borbáth-féle humbug aszfalton nem volna ezer és ezer lék, pocsolva a városon belül is, a legszebb utcarészekben is!

— Én minden szerelmet megérték, és meg is sajnálok . . . de nekünk olyan nagy tartozásaink vannak! Nekünk nem szabad árnyat vetni a nevünkre! A Virrasztó előfizetőinek dandárja maig a Péter Terézekből, Saroltákból és Szügyi Istvánokból telik ki. Ez a mi alaptökénk. És az ilyen emberek, akiknek élete csupa munkából, áldozatból és tisztaságból áll, szeretnek írókban is szeplőtlen lovagokat tisztelni.

— Romantika!

— A romantika itt való tényező és így számolni kell vele.

— A romantikát magára értem, Zudor Anna. Csak maga hisz az effélékben. Péter Sarolta boldogan élvezne egy csinos kis botrányt az írója körül. Vagy ha ő e miatt felmondana, hát jönne helyette az a tíz, aki eddig érdektelenségéből elő nem fizetett . . . különben pedig hátha úgy gondolkozom, hogy szép halál volna a Virrasztónak, kimúlni egy asszonyért!

— Még a legszebb halállal sem hagyom a Virrasztót kimúlni, Erőt kell vennie magán.

— Kérem, kérem! Elég a terror, amit velem szemben a lapban gyakorol. Egészen mégsem engedhetem a fejemre nőni. Torkig vagyok az örökös kötekedéseivel. Hagyja békében az én köreimet!

Felemelkedett, távozni készen, a kielégültség azon forrójában, hogy megmondta a magáét, hogy láthatta a leány felindultságát. Gyönyörúsége telt, ahogy a hang sebzett s nyugalomért küszködő remegését hallotta:

— Nekünk van egy közös körünk, Korlát Kálmán . . . és az a Virrasztó. Ezt az egyet nem fogom magának elhinni, hogy annak sorsa ne érdekelne. — Azt az asszonyt férfiak őrzik. Csathó Attila, akit már szintén túhegyre szúrt . . .

Nem fejezhette be. E névnel Korlát váltott színt és toppantva lépett egyet feléje.

— Csak nem hiszi, hogy rámijeszt egy pihent labor testi erejével? Gyáva, én, azzal szemben?

— Nem hősiességi kérdés ez, hanem az érem másik oldaláról van szó, a gazdag ember mentalitásáról. Annak a családnak anyagi hatalmáról . . . Jó, ezek konzervatív pénzek, de majd szépen összefognak a progresszív tőkével, és maga nem kíméli egyiket sem! Pénz ellen pedig nem lehet karddal operálni.

Sötétpirosra gyúlt ki most a férfi. Majdnem reárohant Annára:

— A koldusságomat idézi . . . !

De ekkor történt valami. — Korlát megbotlott a feltűrődött szőnyegben és önkénytelenül nézett le a saját lábára, cipőjére. — Aztán Anna szemébe. A cipő tele volt nehéz, sárga sárral, amilyen a föld a

Tölgyes táján. Nem, ilyen színű sár az aszfalt fekete-pocsolyáiban meg nem gyűl soha!

Most tudta Anna, hogy a tekintet miatt, amelyet a takarítatlan cipő felett kicseréltek, Korlát a mai délutántól kezdve ellensége.

Hazaérve, abban a felkorbácsolt hangulatban, Korlát a postáját pillantotta meg az asztalon. Reme-géséhez most tompa, sajgó kín járult. Kinek a keze dolgozik ellene? — Nem múlt el nap, hogy ne akadt volna levelei között visszaküldött Virrasztó.

— Dánielné — sziszegte eddig, — de most más gyanúja merült fel. Nézni kezdte a címszalagokat.

„Csathó Mary, özv. Lovag Schlenther Gusztávné, Csathó Attila, Csathó Adámné.” — Mind ugyanaz a rokoni közösség. Mind visszaküldik, arcába csapják a vérét, a verítékét. Tehát ők is tudják már a sáros cipők legendáját.

Voltak aztán más nevek is. Társaságbeliek valamennyien. Ezek ízről-ízre összetartanak. Az Upor kis-asszonyok. A Feltizy úrficskák. Nem, nem mintha összebeszéltek volna! Szemtől szemben egymás között be nem ismernék, hogy Zizácska, akit bámulni szoktak, „egy jött-ment tintanyalóval . . .” Ilyet szájukra se vennének. Csak forr bennük a düh, mely egymástól függetlenül ugyanazt a reflex-mozdulatot váltja ki náluk.

Hát jól van. Hát nekik csinálta a Virrasztót? Ők az a „nagyközönség szükséglete”? A pipeskedő dzscentri-kisasszonyok, akiknél ma már az iparos-lányok több iskolát jártak? A műveletlen, raccsoló ficsurok? A hibbant öregurak? —

Egy cikk lesz ebből. Megizeni nekik, csak küld-jék mind vissza a többi számot is. Mert akinek nem kell, az maga állítja ki szegénységi bizonyítványát! — Leült, és dühösen, nagy sebességgel írni kezdett.

. . . Akkor megnyílt az ajtó és bejött Ziza. Csil-logó volt és kikészített, mint mindig. De meg volt soványodva és nyugtalanodva a tél óta.

Korlát elibe ment. A szája széle reszketett és nem köszönt semmi szóval. Ziza majdnem alázatosan ült le.

— Jó, hogy jössz. Nézd!

Odavetette elébe a visszakapott füzeteket. Az asszony arca elsötétült a címszalagok láttán.

— Most már gondold el, hogy én mennyit szenvedek! — mondta, feltekintve a férfira.

Korlát nem reagált erre.

— Ez a te fajtád! Pénzt még enged az íróembernek, de asszonyt az övéből?

— Kérdem én őket? A tied vagyok.

— Nem vagy az enyém. Az uradé vagy, a konvencióiidé vagy.

— Nem dobok oda mindent éretted?

— Nem dobtál oda semmit, amíg meg nem verekedtem. Amíg meg nem mutattam, hogy azt is értem.

— Akárhogy volt, ma miattad vagyok a familiám rongya. Miattad lesnek és kísértetnek Nachtigall!al még a fodrászhoz is, mint egy csitrit! Pokol az életem! Ha a masszözöm nem volna olyan jó, hogy az ő címén el-elszökhetem . . .

Elcsuklott a hangja.

— Ne sírj. Semmi értelme, — szólt Korlát röviden. — Én ezt már mind tudom. Ha szeretsz, vállalod szívesen!

— Ha nem vállalnám, — hát nem vállalnám!

— Zúgolódsz, felhányod, miért? Mert mégis szégyelled! Hogy nem vagyok a fajtád! Hogy nem lovagolok, nem járok ostorral, mint a rabonbán, aki még soha semmi komoly dolgot nem csinált. Hogy nem sétálok kutyussal, mint Schlenther bácsid, a vén chevalier! Hogy nem vagyok egyáltalán eléggé hülye ahhoz, hogy valamire vigyem a ti világotok szerint is!

Az asszony annál jobban sírt. A folytonos bánatások tanácstalanná tették, megrogyasztották. Világéletében mindenki tenyerén hordta, fogalma sem volt, hogy ilyen igazságtalan lehet az, akiért ő mindent kockára tett.

— Ha kívánod, sorban megmondom a szemükbe, hogy hitványak, amiért visszaküldték —

Korlát gúnyosan kérdezte:

— És mit mondasz nekik, honnan tudod?

— Az igazat, hogy tőled.

— Úgy? S nem fogod restellini?

— Nem!

A férfinak ez nyilván megkente a lelkét.

— Hát jó. Akkor arra kérlek, ne szólj nekik semmit.

Ziza félbehagyta a sírást, lecsillapodott. Érezte ugyan, hogy nem kellene reagálnia a tisztességesebb fordulatra az előbbi durvaságok után, de nem volt hozzá ereje. A lekötött, keveset élt asszonyok sóvársága megjuháztatta.

— Ne szólj, és ne is sírj. Hogyan mész haza ilyen arccal?

— Hadd lássa mindenki, hadd higgyék, hogy megvertél és eltúrtem!

Korlát fel-alá sétált.

— Tudod, hogy a köz szájára kerültünk?

Az asszony rázta a fejét.

— Nem tudok semmit. Különben nem bánom.

— Úgy? De bánom én! Mert ez nekem sokba kerülhet!

— Nem többbe, mint nekem.

— Azt hiszed?

— Egyformába. Egymást veszítjük el.

— A Tölgyesbe nem mehetünk többet, — mondta Korlát hirtelen.

— Ki vette észre? —

— Zudor figyelmeztetett.

Vad keserűség fogta el az asszonyt.

— Utánunk lesett!

— Hallotta másoktól, amit tud.

— Ó, soha, soha nem szenvedhettem! — Nyelte a könnyeket, közben előkereste szépítőszereit, hogy a sírás nyomait eltüntesse.

— Sokkal jobb lesz, ha gondolkozol valami megfelelőbb helyen a Tölgyes helyett.

— Már tudok is.

— Hol?

— A Czenger-féle kertészetben. Az asszonynak régi vevője vagyok. Persze, be kell avatni.

— Kertészet? Párás, túlfűtött üvegházak, — lágyult el a férfi.

— És futtatott lugasok a víz mellett!

Összebújtak.

— És nem pletyka az a nő?

— És ha pletyka?

— És ha pletyka! — vont vállat Korlát is, az asszony jószagú melegében. — Szeretlek, és szeretlek mindenki előtt is. Csak Zudor Anna hiszi, hogy ez nem glória!

Becézgetni kezdte Zizát.

Az asszony félredobta öléből a rudakat, skatulyákat, púderpamacsot.

Majd azután.

IV.

Sápadt, fitos arc. Rozsdaszínű hajzat, hozzá sötét pilla és szemöldök. A ferde metszésű szemeket széles, barna, bolyhos udvar árnyékolja. Piciny virágtermet, táncosnő-termet. Csak a ruhája gyermekes, úgy van szabva, mintha vadrózsa-levelekből volna összerakva. — De minden mozdulata tudatos, kiszámított. Sokan, sokat mondhatták már szemébe, hogy milyen nagyon szép. Sok tapsot kaphatott már, ha olykor úri műkedvelők körében, házibálok műsorán táncolt. Odatámaszkodik a terem fehér faburkolatához és nagyszemű, rózsaszín koráll-gyöngysorát ajká-

hoz szoritja. Körülötte suttog és vihog a többi gyermekleány. Unja őket. Tekintettel a két fiút kíséri, akik a tulsó szobában fel és alá járnak az ajtó előtt. Tudja, hogy lopva feléje pillantanak. Érti, hogy őt beszélnek.

A sötétszöke, marcona legényke — az tetszik neki jobban, a vezeték nevét ugyan „h” nélkül írja és ez bosszantó. De pompás fiú, éppen azért kitartóan kedves a másikhöz, a nyurga, betegpiros ajkú lenszökéhez.

. . . A táncmester jelt ad az új táncra. A fiúk bejönnek. Csathó Benjámint ránéz barátjára, az csak szemét lehúnyva bólint: eredj most te.

Gigi vállán két gyönyörű fiatal rózsa. Az egyiknek eltört már a szára, és csak egy kis héjjon csüng. Egy fordulónál utána nyúl és letépi. Aztán visszadja kezét Benjáminnak. S amikor szétválnak, ott felejtí a rózsát a fiú tenyerén. — Benjáminnal forog a ház, a világ. Elsülyeszti a kincset a zsebébe . . . Hát adott valaha, valakinek virágot ez a leány? Eszébe jut — távolból — hogy a párba estéjén lemondott volt róla. Hogy nem irigyelte meg soha Andor sikereit, aki bevallotta, hogy Gigi megszorította egyszer a kezét, hogy hosszan nézett reá, ahogy csak ő tud, mindig leengedett pillák alól.

Mármost megmondhatja ezt Andornak? — Majd csak az internátusban.

De amikor újra együtt táncolnak, Gigi hamisan a szemébe néz s azt kérdezi:

— Tud maga hallgatni?

És nem mond semmit többet. Benjámint meg van dermedve. Küzd benne a jóbarát a lovaggal.

. . . Egyelőre hallgatott. De roppant nyugtalanodott. És főleg nem tudta, mi módon rejtegesse a rózsaszálat. — Közös fiókos szekrénye volt barátjával. A két rekeszből Andoré volt a felső. Ha akarta, kivehette fiókját és felkutathatta a Benjáminét.

A rózsát egy könyvbe nyomtatta és a könyvet a fiók alját beborító papiros alá csúsztatta.

Sajátos módon Andor is hallgatott. Sőt mintha

valamicske zavarban is lett volna vele szemben. Sietett másfelé terelni a szót, ha előjött a tánciskola. Lassan elszoktak az őszinteségtől. De csak ebben az egy kérdésben. Egyébként együtt tanultak, sétálgattak. Sok dolguk is volt, az év vége közeledett.

Mégis, később furcsának tűnt fel Benjáminnak egy és más. Miért ül Andor, ha a nagyobbak színházba mentek, még sokáig fent a lámpánál? — Naplóját írja, amit gondosan elzár hozzáférhetetlen felső fiókjába . . . Egyszer látta, hogy egy rózsát csókol meg és beragasztja a napló hátsó fedelére. Akkor ijedten fordult a falnak. Andor lábujjhegyen jött hozzája, lehajolt és hallgatózott.

— Szegény fiú, szegény barátom — súgta.

Kiverte a veríték Benjámint. Miért sajnálkozik rajta? Hát nincs-e neki is ugyanolyan préselt rózsája? És nem kacagás az egész rózsaugy, amikor mindaketen boldog birtokosok?

Izzadt és bolondokat kezdett gondolni. Hogy a másik kettő összejátszik ellene. Minek is parancsolt rá az a leejtett pilláju szirén, hogy ne szóljon a barátjának? Hogy Andornak se kelljen vallania, és boldogan adhassa át magát Gigi kegyeinek? . . .

Mostantól kezdve gyakran leskelődött. Levetette magát az ágyra, elalvást színlelt . . . és a táncórákon is lesütött szeme alól kémlelt Andor és a leánya felé. — Közben érezte, hogy ez mind csúf dolog. Távol van a lovagiasságtól, a Castor és Pollux eszménytől.

Sorsszerű volt, ahogyan Andor fiókjához fért. Sohasem nyúlt volna feléje. — De egy este azzal topant be a primárius, hogy holnap délelőtt egy külföldi pap fogja megtekinteni a kollégiumot. Ki van adva a parancs, hogy minden rendben legyen, még a papírokat is fel kell frissíteni a polcokon, a fiókok fenekén.

Andor ezen a napon a városba ment anyjával és kint aludt. Fiókját lezárta és a kulcsot magával vitte.

— Adja ide a maga kulcsát, Csathó. Hátha nyitja?

— Nem, ne nyúljunk bele! — tiltakozott Benjámint zakatoló szívvel.

— Majd igen. Korlát Andor reggel későn jön meg, nem ér rá rendezni és amilyen szerencsém van, pont az ő fiókját fogják a misternek tiszteletére kihúzni!

A primárius elvette Benjámint kulcsát. Kevés li-kitelés után erőszakos pattanással kinyílt a zár.

— Rendezze el.

Benjámint reszkető kézzel rakosgatott. Egyszer aztán kezébe akadt a sötétzöld bőrbe kötött, vaskos napló.

— Sic fata volunt . . . — mormogta.

Föléje hajolt a fióknak és olvasni kezdett. Sok mindent maga is tudott, de aztán rábukkant részletekre, melyektől a lélekezete is elállott.

„Ő megkért, hogy ne közöljem senkivel a közöt-tünk történeteket. Kötelességem e szerint a titoktar-tás. Szegény barátom úgyis lemondott. De vajjon bír-e róla sejtelemmel, hogy a Csathó néven folt sötétlik?”

„Mily borzasztó, hogy saját apám nagyszerűsége gázoljon át legjobb barátom családjának fényén . . . Sajnálom Bénit és óvom őt a mindentmegtudástól. Finom idegrendszere megsínylené. Talán belehalna —”

Benjámint vacogott, a vér heves hullámokban to-lult szívére. Nem értette: mi ez. De érezte: több an-nál, hogy Gigit elvesztette. Több annál is, hogy Gigi kétszínű volt mindkettőjükkel.

— Mit matat maga annyit abban a fiókban? Teszi-veszi ugyanazt a holmit. Borítsa ki az egészet a padlóra és rakjon be gyorsan mindent. Ne miniszt-ráljon órákig! . . . Na, adja a kulcsot, hogy fordít-sam vissza. Maga úgy se tudná!

— Nem . . . még van valami, — dadogta Benjámint, és fejvesztetten fogott kézbe egy piros ceruzát.

Hebehurgyán és girbegörbén aláhúzta ezt a sort Andor naplójában: „Hogy a Csathó néven folt sötétlik?” — Kérdőjel volt a mondat után, de ő újra megkérdőjelezte, vastagon és ügyetlenül, aztán be-csapta a naplót, rárakta a tankönyveket.

— Mi lesz most már? . . .

Lefeküdt. A paplant nehéz kőnek érezte és ott lapított alatta, folyton verejtékezve reggelig. Zúgó fejjel ébredt.

Andor nyolc óra öt perckor robogott be az osztályba. Friss volt, szinte ropogós a futástól, az elkészség izgalmától. Benjámint úgy ült mellette, mint az elnyúló csirke.

— Mi a bajod?

— Migrainem volt, a szokott.

— Aszpirint vettél?

— Émelyedem tőle.

— Szegény fiú te.

Benjámint szeme lángot vetett a becézésre. Nem, nem kell! —

Szombatig nem történt semmi. Csak a feszültség lett mind tűrhetetlenebb, Benjámint feje most is fáj, lefeküdt korán. Andor vette naplóját és írni kezdett. Nem forgatott vissza, s ezt látva a beteg fiú elaludt. Halántéka összeszorított öklére volt nyomva, mint kemény köre, de a sajgás álmában is folytatódott. — Egyszer csak hallotta, hogy néven szólítja valaki. Kinyitotta a szemét.

— Te jártál a fiókomban?

— Én.

— Elolvastad a naplóm?

— Olvastam benne.

— És firkáltál?

— Aláhúztam egy dolgot, amiért te nekem felelni fogsz.

— Én nem felelek neked semmiről.

— Ez a jóbarátság?

— Nem vagy jóbarátom. Jellemtelen vagy.

Külön, túszerűszerű fájdalom nyilallt bele Benjámint homlokába.

— Az vagyok. De te: rágalmazó.

— Én nem rágalmazok. Amit én magamnak leírok, az az enyém csupán.

— Csak magadnak piszkolod a családomat? Köszönöm. — És felelni fogsz róla. Várj.

Szédelegve kikelt az ágyból, és ruhái után nyúlt.

— Mit akarsz?

— Gyere ki innen! Itt más is van rajtunk kívül.

Kimentek a folyosóra és onnan a régi kollégium háta mögé, ahol gerendák voltak egymásra halmozva. Azokra felhágva átléptek a kollégiumkertbe és ott le-
húzódtak egy padig. Sötét, nyomott, tavaszvégi éjt-
szaka volt.

Benjámint leült, megtámaszkodott, Andor állott.

— Bénikém, — mondta szánóan.

— Nincs Bénikém. Mi az a folt az én csalá-
domon?

— Kérdezd meg mástól. Ne tőlem! Csak ne
tőlem!

— Más talán gyöngédebben adja be nekem?
Vagy talán nem vagyok máris eléggé lealázva azzal,
amit leírtál, hogy a te apád nagyszerűsége átgázolt
az én családom fényén?

— Ha mástól nem akarod kérdezni, — kérdezd
meg saját magadtól, mit jelent ez.

Andor elszaladt, be az internátusba. A kerítésen
csak úgy átpattant.

A fülledt, türhetetlen éjszakában távoli vihar
villámai pillogtak át az égajlon.

Benjámint agyát feszítővassal tépték a gondolatok.
Pedig a feje nyugalmas lethargiáért, kíméletért esdett.
Sokáig vergődött, egyszer csak előtte állott Andor.

— Azért jöttem, hogy gyere be. Esik az eső
mindjárt. Agyonhülsz, ha megázol.

— Nem megyek be, amíg nem felelsz egy kérdé-
semre.

— Majd meglátom, felelhetek-e.

— A te apád az én . . . anyám —

Andor be akarta tapasztani Benjámint száját.

— Szóval igaz!

Elnyúlt a padon, majdnem ájult volt. De amikor
Andor segíteni akarta, rángatózva, sírásbafuló han-
gon kiáltott rá:

— Aki ilyesmit állít, annak bizonyítani is kell!

— Bénikém!

Benjámín lesodorta magáról Andor csontos, erős kezét.

— Mi nem lehetünk barátok többet. Ha a te apád az én anyámat, apámat bemocskolta. Mi csak ellenségek lehetünk. Mindent értek most már. Hogy Gigi ezek után persze . . . ő, hát ő is tudja? —

Hevesen sírni kezdett.

— Hidd el, — csitította Andor, — nincs ennek semmi köze a Gigi döntéséhez. Egyáltalán . . . ki tudja . . . hátha nem is igaz, csak pletyka az egész. Hagyjuk el, Béni, a dolgot! . . . — Kapkodott, szenvedett, hogy hazugságok után kell horgásznia.

Benjámint vak düh szállta meg.

— Nem is igaz! — csattant fel hirtelen. — Persze, hogy nem igaz. Te ezt csak kitaláltad, hogy felülkerekedj. Hogy elorozhassad őt: eloroztad az anyám becsületét is.

— Órült vagy! Hogy tudnék én ilyenre vete-medni?

— . . . A szerelem egyeseket minden hitvány-ságra rávisz! Hazudtál neki az apád nagyszerűségéről! Hazudtál az anyámról! De immár rajtam a sor! Meg fogom mondani Giginék, az én anyám finnyás úri dáma! Éppen ő fog ránézni egy olyan koszos zsidóra!

Mikor ezt Benjámín kimondta, Andor felhördült. Szemébe keserű könnyek szöktek. Érezte, hogyha szabadon engedi haragját, — összetöri a vézna fiút. Felszegte a fejét, és mint beteg bikaborjú, cammogva indult tova. Aztán visszafordult.

— Ezt nem fogom neked elfelejteni.

Most alig bírt átmászni a kerítésen.

Benjámín másnap üresen találta a hazulról hozott szekrény felső fiókját. Korlát Andor a felügyelő tanár engedélyével egy messzieső szobába költözött át. — És azután nem is lehetett feléje közeledni. Soha egy szót nem szólott Benjámínhoz. Rideg volt, komor és visszautasító. Benjámín a maga

hánykódó indulatain, elirtózásain túl érezte, hogy a másiknak a lelke sötétebb most, mint az övé. És valami azt súgta, hogy nagyobb joga van a háborodott haragra. Elvégre — bántotta őt? Nem volt jó hozzá az utolsó percig, amikor ő gonoszul, akárha fejéhez éles, súlyos ködarabot repítne, hozzávágta: „A te apád egy koszos zsidó!” — Ezt nem menti Andor előtt semmi. Sem a szerelmi csalódás, sem a migraine, sem az anyai eszmény összeomlása. Várta a bűnhődést, mint bűnös az elítéltetést. Hátha megkönnyebbedik. Mert most csak a büntudat nyomta, túl minden többi szenvedésén.

Közben nyárba fordult, és az iskola hazaszéledt. De Andor nem utazott el nagyszüleihez, ahogy régebb tervezte. A városban maradt és kószált napestig. Sokszor jött haza csatakosan, agyonfáradtan édesanyjához. — Ugyanezen időben Csathóék Szovátára készültek. Az apa, de főképp Benjámín egészsége kívánták meg a változást. A fiú holtápadtan és leskelődve ténfergett a házban, mint a kísértet.

Az autó vasárnap délutánra volt megrendelve. Ebéd alatt, szombaton szemtelen képpel állított be a szobaleány:

— Az úrfit valaki várja a rács előtti padon.

— Mért nem vezeti be a szobámba? — kérdezte Benjámín kurtán.

— Az a Korlát úrfi! — vágta vissza a leány és a szeme villant.

Ezt merte felhozni érvnek, amiért nem hozza be a házba? . . . Senki sem így értette, csak Benjámín. Krétafehéren állt fel és rákiáltott a cselédre:

— Maga ma innen el fog takarodni!

Ziza a kezét tördelte.

— Ez a gyermek beteg. Üldözési mánia!

De Benjámín már kint volt a villa előtt. Andor csakugyan ott várt reá a padon. Nem köszönt. Csak szemét szegte barátjára, és nyugodtan mondta:

— Ma délután négy órakor anyád el fog menni hazulról. Tűz-víz el fog menni. Érted? Ha nem megy el: holnap mint hazugot szembeköphetsz. Idejövök

megint ebben az időben. — Ezzel megfordult és kemény lépésekkel tovament a fenyőszegte úton.

Benjámín hidegrázósan vánszorgott vissza az ebédlőbe. Az apa szomorúan, tehetetlenül nézte.

— Bénikém, nagyon megnyugtatón, ha ma délután lefeküdnél a szobádban. Holnap aztán itt hagyjuk a várost, Szováta jót fog tenni neked.

— Köszönöm édesapám. Egy kicsit ledőlök, csak ugyan.

A kora délutánon Ziza benézett fiához, aki elpetyhüdve hevert a díványon. Vizesruha volt a szívéen és homlokán. Ziza cserélgette, mert a szobalány dérrrel-dúrral pakkolt. De olyan türelmetlen volt ez az ápolás. Az asszony többször megnézte kis karóráját.

Fél-négy órakor Benjámín hosszú és szenvedő hallgatásából megszólalt.

— Anyám. Ne menjen el mellőlem ma délután.

Alattomosan lesett oda anyja arcába. Láttá rajta a megütközést. A tiltakozást: nem lehet!

— Úgy szeretném, ha maga rakná a fejemre a vizesruhát.

— Bolond kisfiam. Tudod jól, holnap indulunk, és holnap vasárnap van. Vásárolnom kell még.

— Olyan fontos az? Nem fontosabb, hogy — nem vagyok én fontosabb?

Az anya mosolygott, megcirógatta. Nem fontosabb hát.

Benjámín látta az ideges mozdulatokat, ahogy kiment. És aztán megleste, amikor alásietett a lépcsőházban. Nagyon szép volt! — Akkor összegombolta ingét, magára kapta kiskabátját, bedobta a mosdótálba a borogatásokat és lefutott az utcára. Jó messze maradt, mégis tudta anyját követni. Szag után, mint az állatok. Chipre-illat ülte meg a levegőt, amerre elhaladt . . . Amikor befordulni látta a Czengerkertészethez, maga tovafele a Görbe-patak mentében. A fűzek alatt lopta magát előre.

A sűrű vesszők között a folyócskán túlra lehetett kikukucskálni. Szegesdrót volt húzva odaát fától

fáig, s a dróton túl csillogó, futórózsás lugasok sorakoztak. Volt egy különösen szép filegória, pogányul pazarolta rá a nyár a hússzínű bokkrétákat. Nem virág, lomb volt itt a nyíló rózsa.

A víz halkan énekelte nyári menetdalát, megmegakadva az innetfelől behajló, bugás szappanvirágokban. Lány, szomjú aléltság terpedt mindenben. Benjámint ült, ült, sokáig. Egyszer csak messziből — finom, szapora beszéd fodrozódott feléje. Felugrott.

Odaát előszínesedett a lenge, orgonaszín kínakrepp köntös, és a sötétviola szalagkalap a nagy, hámvas mákvirágokkal.

Csak az asszony. Amint megállott és visszafordulva perelt a láthatatlanul maradottal:

— Hogy egy férfi ezt meg ne értse!

A férfi válaszának értelme nem, csak ideges ritmusa érkezett idáig.

„Persze, hogy a kettőnk érdekében! Az egyetlen mód most, eltűnnöm egyidőre. A világon mindenki gyanakszik már!”

„Ürügy? Szent Istenem, akkor inkább ürügy a fiam, az uram betegsége!”

„Hát tehetek én róla? Hogy ők is odajönnek? Utálom az egész nációt, nem hogy kikezdek — hogy nyaralni menjek Csathó Attiláért!”

Ingerült, gonosz színezetű hangok áradtak a férfi irányából. Most már őt is látni lehetett. A homloka alól nézett az asszonyra.

— Soha egy pillanat nyugtom miattad! Sóvárgok utánad, a legszükségesebb munkámat sem tudom miattad végezni. S ha legalább tudnám, hogy érdekes! De kínoz, örül a gyanú. Hiába fogadkozol, egy szavadat sem bírom elhinni! Amelyik percben elváltunk, már nem bízom benned. Már a más karjában látlak! És nem érdekel, nem köt le semmi többet...

Csak a szenvedély, csak a féltékenység kitörése hatolt a szavak nyomán az asszony szívéig. És nem érezte ki egyben a férfiónérzet tiltakozó lázadását. — Arcán kielégült, büszke fény lobbant. Ez a mosoly a diadal fölényében ragyogott.

Korlát szeme vérbe borult.

— Azt hiszed, a nyakamra teheted a lábadat?
Vigyázz magadra!

Vállon ragadta az asszonyt és megrázta.

— Te nem ismeresz engem. Te nem tudod, mivel játszol, amikor meg akarsz gyilkolni. Amikor kéjelegsz benne, hogy kiszívod a testi, lelki energiámat! Ha most itt hagysz, ha elutazol együvé azzal a városbikával, aki régóta les rád, mint a prédára . . . velem elvégezted! Lerázlak, elkergetlek, — értetted?

Az asszony fakóra sápadt. Térdre esett kínzója előtt, átölelte lábát. Próbált esdekelni, de az hátráltozta magától.

— Most térdelsz és esküdzöl. Hát nem, nem hiszek neked! Nem hihetek, te . . . te — !

Benjámint csaknem előrebukott a szótól, amelyet a férfi most anyja arcába vágott. Kábultan, elvakulva feltápáskodott . . . Amikor a síkos martról a szappanvirágok levelein alácuppant a hígsíma árba, meg-siklott, végigesezt a patakban.

Azok ott túl tovarebbentek a freccsenés hallatára.

Iszonyú csend. Csak egy szó sziszegett a fiú fülében . . . amellyel Korlát Kálmán az ő anyját címezte. —

. . . Tündöklő szép vasárnap virradt fel a másik reggelen. Benjámint még fecskeszóláskor elment hazulról. Valami kis csomagot is vitt, papírba csavarva.

A ház fel volt fordulva, nem törődött vele senki. Ziza vakációkban sem tudott már visszaszokni gyermeke otthonlétéhez. Minduntalan úgy intézkedett, mintha a fiú az internátusban lagnék.

Benjámint az erdőbe ment és megvárta kint, amíg a barátok templomában misére harangoztak. Akkor leereszkedett a városba. Egyenest a déli korzóra. Hogyan festett! Tegnapi ruhái voltak ráhányva. Félig száradtak, sárosak, rücskösek. — Arca sárga volt és ajaka sötétkék. Futólépésekben mérte végig a korzót. Sokan megütköztek rajta és megállapították:

— Íme, ha az anya —

Andor Gigiékkel sétált. Nem ő csatlakozott, az

igaz. A kislány bátyja szölitotta meg, amikor sötét kedvben ott álldogált egy sarkon. Gigi érezte, hogy a fiú ma nincs nála, hogy robotol, hogy nem reagál apró kelletéseire.

Hirtelen elibük toppant Benjámín.

— Andor, kérlek egy percre.

Node ilyen példátlan neveletlenség! Elszölitani a hölgyek mellöl a gavallért! A kisleány kibigyesztette alsó ajakát. Micsoda ostoba, semmire jó kamaszok ezek!

Andort a száanalom barátjának oldalára vonta.

— Igazad volt, hát most már légy boldog az igazaddal s ne vágj olyan keserves képet, mint a rücsifeszület.

— Fáj nekem, hogy kénytelen voltam . . .

— Sohse fájjon, Andor. Teszek én róla, hogy ne neked kelljen szánakozni rajtam.

Húzni kezdte barátját. Szembementek Korlát Kálmánnal. Egymagában ögyelgett az, nem látva senkit. Morcos volt, rosszkedvű, mint a nagy összeveszések után mindig. Kezében egy vaskos Emerson-kötetet szorongatott.

Ahogy elhaladtak mellette, Benjámín hozzáugrott. — Füst csapott Korlát arcába, siketítő láрма a fülébe, — de a maga elé kapott könyv fedelén elsiklott a golyó.

Tarkójához nyúlt, kezét vér kente el. — Tátottszájú, megtorlódó tömeget látott maga körül . . . egy lefogott, hisztériásan rugdalózó fiúcskát . . . a földön kicsiny, finom forgópisztolyt. Nem volt zsebkendője, hogy a vért letörölje. De egy halálsápadt arc hozzáhajolt és egy csontos, reszkető kéz kezébe nyomott egy zsebkendőt. Csak később eszmélt rá, hogy Andor állott akkor melléje.

— Semmi . . . semmi bajom, — hagyjanak menni!

Keresztültörte magát a tömegen és mint sebzett állat, megindult oduja felé . . . Nem csatlakozott hozzája senki, Andor is csak messziröl követte. Jóval távolabb, ahova a botrány már el nem ért, Krammerrel találkozott.

— Szervusz, was neues?

— Semmi.

— Véres a nyakad!

— Na igen, a piacon valami bolond kölyök lövöldöz.

— És továbbment.

Estefelé vizes törülközővel ledörzsölte magáról a nyakánszáradt vért, — ennyi toalett után alászállott a zegzugos lépcsőutcákon. Fal mellett ténfergett előre, de bizonyos határozott irányban. Egy átjáró udvaron keresztül beépítetlen területekre vágott ki, ott aztán a vasúti síneken loholt és csak utolsó percben kapott észbe: egy mozdony elöl félreugrani. Így kerülve meg a félvárost, kívülről jutott be a dombtetőn álló iskolaépületbe.

Felment az árván kongó lépcsőkön, végig a visszhangos, nyárbaalélt folyosókon. Aztán bekopogott Zudor Annához.

Bent ledobta magát egy székre és csak rámeredt a lányra.

— Tudja már, ugye, hogy mi történt?

Anna bölintott.

— Azt is tudja, miért? — Elsápadt, ahogy Anna újra csak bölintott.

Mikor is ültek így utoljára szemben? — Emlékezett végső, kínos összedöbbenésükre az agyaggal elfent cipő felett. De a leány nem nyújtotta meg ezt az emlékezést.

— A Csathó fiú beteg gyermek . . . szerencsétlen. Most jó helyt lesz.

Korlát kérdően nézett.

— A délután olyan idegroham tört ki rajta, hogy autón vitték el Segesvárra. Az orvosok azt állapították meg róla, hogy aligha beszámítható.

— Honnan tudja mindezt?

— Krammertől. Az imént ment el innen.

A szemernyi jócselekedet, amelyet Korláttal szemben gyakorolt most a nyugalmaival, a mit-sem-

érezetével, megadta a lehetőséget a férfinak, hogy átessék azon, ami idehozta. Váratlanul, minden átmenet nélkül felkiáltott, akárha gyors támadással akarná védtelenné tenni a leányt:

— Legyen a feleségem, Zudor Anna!

Anna riadtan pillantott reá. Azt hitte, hogy az izgalmakban esztét veszítette.

— Mindjárt átlátja a helyzetet. Nézze. Most már meg fog indulni ellenem a hajsza. Csathó Attila rég megfojtana egy kanál vízben! Semmivel az ég alatt el nem hallgattathatom az embereket, csak ha brevi manu megházasodom. Ha már holnap, dispenciációval.

Anna nem kacagott és nem gúnyolódott.

— Mert maga legjobban tudja, mit jelent ez a botrány a Virrasztóra. Maga meghozza ezt az áldozatot, leveszi rólunk . . .

„Rólunk.” — Anna kezdett tisztába jönni.

— Szóval nem a Virrasztó a fő?

Korlát magához tért.

— A Virrasztó és ő — nekem egy-szentség!

— És közben én a felesége legyek!

— Hát nem akar? Amikor egy asszony becsületét, amikor az erdélyi irodalom legfontosabb tényezőjét mentheti meg? Anna, hiszen maga vállalja az ügyért a halált is!

— Ez csak egy napnyi örülete magának, Korlát kedves. Hogy gondolja az életet azután? Képtelenség!

— Miért? Elvégre én sem vagyok utolsó legény, dicsősége volna a házasság! Sőt érdekes . . . felséges tett volna! Igazi Zudor-tett!

Anna majdnem mosolygott. Egy szót várt.

— Szép gesztus, nem?

— És tudja, holtbiztos remédium! A világ nemcsak azt látta, hogy az után az asszony után jártam. Tudták azt is, hogy magának trubadúrja voltam. Hívtam, vittem, ünnepeltem! Ha összeházasodunk, eloszlik minden gyanú, de — értse meg, egyedül akkor, ha magával kelek egybe!

Utánakapott Anna kezének, de az riadtan húzta magát vissza.

— Legyen irgalmas, Zudor Anna!

A leány szeme könnyes volt. Nagyon sajnálta ezt az embert. Gyűröttsége, kopottsága, az a horzsolts, pörkös csík a nyakán, az a tanácstalanság a tekintetében!

— Korlát, — mondta megindultan — én ígérem magának, hogy kireperálom a Virrasztón esett csorbát. Másképen, igazabbul. Tekintélyt szerzek a lapnak olyan fórum előtt, amelynek minden erdélyi fej meghajol. — Én nem szoltam róla mostanig, nekem fontos terveim vannak, arra gyűjtöm a pénzt . . .

Korlát felemelkedett. Arca szint váltott.

— Ha nem, hát nem! Pont! Ezt az árulást nem mossa le prédikálással. Kacagás. Hogy én a maga szívére appelláltam!

. . . Most már elég sötét volt hozzá, hogy elhagyhassa a felsőváros parkjait, végigmehessen a sívár Szent István úton és benyisson az ünnepélyes iskolaépület, a hófehér, tágas leányszoba után az üzleti ládával, szeméttel, hulladékkal teli udvarba, amelvet olyan régen nem taposott. Ez a fullasztó szag szinte könnyebbségére szolgált. Ó, hogy cserbenhagyta az a másik világ, az a tisztaszagú, az a lehelletes fehér!

Grünné korán bezárta a bodegát. Elég volt a mai nappól.

Böske sápadtan ült a dívánban és maga elé könnyeztetett. Minden lakó eljárt ma hozzá mesélni, kiteregetni Korlát botrányát. A vevők sápítóva részletezték. Sok rosszallás is volt ebben. És Böske sírt a benyíló szobácskában. Sírt egész nap. Sírtatta eszményét és sírtatta az irodalmat is.

Az anya sóhajtozott a mai rossz világról. Így bolondítani egy szegény gyermeket!

És egyszerre belépett Korlát Kálmán. — Kezet csókolt az elriadt nőknek és le nem ülve, határozottan, majdnem katonásan jelentette ki:

— Nagyságos asszonyom. Van szerencsém ezenel megkérni a Böske kisasszony kezét. Mindezideig

visszatartott ettől a tudat, hogy érettségire készül és lelke nyugalma számára szüksége van a maga egészében. Most itt állok és feleletet kérek: akar-e huszonnégy órán belül feleségem lenni? — A mai incidens miatt, mely téves világitásba helyezte érzelmeimet, tartozom Böske kisasszonynak ezzel a sietséggel.

A leányka ott zokogott a kebelén. Egészen kedves volt ez a vézna, balga, boldog gyermek.

Korlát érezte, mily borzasztó szerencse, hogy nem Annát kapta meg. Mit kezdett volna vele?

Simogatta a borzas kis fejet és megcsókolta a sírástól kifényesedett szeplőcskéket.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HARMADIK KÖNYV

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ELSŐ RÉSZ.

I.

Zárt és majdnem egészen sötét kocsiban ült szemben egymással Anna és Helmut. A leány két fényes lilomágot tartott a kezében. A rejtelmes kék derengésben, amely mintha a virágokból sugárzott volna szét, Helmut arca most csakugyan elmosódott képhez hasonlított. Sápadt volt, áttetsző és puha körvonalú. — Annát meglepte a kétkedés, hogy az egész csak látomás. S a kétkedéssel együtt a fájdalom, hogy ha most már eltűnik előle, mindig mint ilyen valószerűtlenre, soha nem voltra fog emlékezni reá. Hogy el fog illanni, el fog suhanni belőle, mert nem fogadta igazán soha magába, mert testetlenebb maradt neki, mint az álom!

Halk zörgéssel gördült a kocsi a kapu felé, amely mögött annyi ideig olyan közel és olyan távol éltek egymástól. Vajjon nem vétek: kinyitni a tenyerét, kirepülni hagyni belőle a pillanatra megfogott kék madarat? Zökkent a hintó és megállott. Didergő, agyonázott reggel volt. A fák hervadt zászlóként csüngtették ágaikat, a tócsák fakó fénnel húzódtak meg az aszfalt horpadásaiban. Anna fázott, belülről is.

Amikor a hágcsóról lelépett, idegen, hirtelen támadt világosság ömlött el a fákon, a házak frontjain. A keleti égen kihasadt a felhőburok és a nap sárga veretbe vonta az utcaképet. Nyugtalanító, majdnem bántó volt a verőfény a borzongató reggelben, az álmatlan, muzsikával és búcsúgondolatokkal teli éjtszaka után.

És ahogy megfordult, hogy felmenjen az épületbe, megpillantotta a fellegkék nyugati égen a hajnali szivárványt. Dél és észak felől eredt az, izzón felnyúló karokkal . . . Lassan hajtottak ki a színek, mint két egybenőni vágó virág összezárt levelei. Hágtak, hágtak egymás feié . . . két feltorlódó pillér, lábuk a földön, fejük mindjárt egymáshoz borul.

A hét közül a kék ívek már elérték egymást, egybekúsztak, egybevirultak. Aztán lankadt a fény, pár lihegő nyúlkálás és a színek sorvadni kezdtek. Ó, be távol maradtak, egyik fent északon, a másik a messzi délen lobogott és csak úgy izentek egymásnak, mint a látóhatár két ellentétes pereméről a sohasem találkozó csillagok.

Ott váltak el a hamvadó hajnali szivárvány alatt.

Anna felment szobájába és álomtalanul hagyta az órákat elszállani maga felett . . . Ma még egyszer látni fogja Helmutot, miért aludjék el, miért ne gondoljon arra hosszú, csendes órákon keresztül, hogy itt van a közelében, néhány fal, az udvar tömörtlombú fáit, — csupán ennyi választja el most még tőle. De amikor tíz óra tájban kifordult az ajtón, megtudta a kapustól, hogy Helmut a kora reggelen hazautazott.

A leány nem szokta magát elveszíteni, most napokon át tétlenül álmodozott. Néha benyitott a szertárba, ahol a télen át dolgoztak. A lámpán ott függött még a lila ernyő, a kronométer éppen úgy bongatta ki a negyedórákat, még az írógép is oda volt a terem közepére húzva, előtte a szék, s az asztalkán pár elrontott papiros . . .

Elüldögélt régi helyén és maga elé képzelte a fiút. A haját idézte, a dús, mesebeli szőke haját, amelyben keringő, sikamló utakat tett a fény, mielőtt szétvetődött volna. Múltak az órák, mintha a szél vinné őket, Anna nem írt, nem mozdult . . . És mennyit ült az ablakában, elnézve a szomorú-fűz halvány lombzatát. Úgy tetszett, még jönni kell valaminek, ami megmutatja az utat kifelé ebből a tétlenségből. Olyan koronázatlan, olyan végződéstelen volt.

a történetük azon a didergetős hajnalon, amely a diákbúcsúzóra következett.

... Úgy egy hét mulva kiment a Tölgyesbe, jó kora reggel. Gyönyörűen ébredt a világ odakünt. Frissen lehelt a harmatborította tájék. Parlagi rózsák lepték a nyiltabb oldalakat, a szinte fehértől a leg-ötétebb árnyalatú rózsaszínig. Az öröm virágai hajoltak minden lépésnél lábához, elibekerültek, felnéztek hozzá arany szemekkel, susogtak is fellebegő illatukkal.

Egy kiugró ponkon, ahonnan gyakran elnézegette a várost, a nyugati hegyek csipkevonalat —

a ritka nyíresben, a pirkanó virágok között Helmut hevert. Nem vette észre, hogy Anna közeledik. Tekintete figyelőn a messzibe feszült, néha szeme elé emelte a kezében tartott, vésőforma fadarabot, a hegylánc arányait méregetve. Aztán lehajolt a faramához és karcogtatott a gipszlapon. Amikor a leány megszólította, kis, nedves keszkenyőt dobott a rá-mára és a munkát félretette.

Az útlevele ügyében jött vissza.

— És azt itt osztogatják hajnalban, a Tölgyes-tetőn?

— Valamit nem tudtam befejezni elutazásom előtt.

Védőn tartotta kezét a keret fölé. Piros volt, zavart és bocsánatkérő, akár rajtacsípett gyermek, aki titkos dologban fáradozik.

— Sikerült az ösztöndíjat megkapnia?

A fiú bólintott, és szemét reáfűggesztette.

— Szabad lesz írnom önagyságának a távolból?

Anna látta a fellobbanó, gyermekes örömet a beleegyezés után. — Ennek adni többet? Hiszen kihibbanna saját törvényeiből, mivoltából, ahogy a pinciny mérlegek elvesztve finom érzékenységüket tönkremennek, ha kelleténél több súlyt raknak rájuk.

— Majd én is írok néha — szerezte meg az ígéretet.

Aztán továbbment, be a zengő nyári erdőbe, hogy Helmutot dolgozni hagyja. A szíve olyan könnyű volt,

mint az iramló pacsirták, mint a rózsból áradó illat.

Este még egyszer találkoztak. A fehér szoba most liliomokkal volt tele. Liliomok állották körül búcsújokat.

Együttlétüknek egy szótlan szakasza alatt Anna érezte, hogy Helmut vár, vagy keres valamit. Hogy kapni vagy adni vágyik, talán éppen cserélni . . . pár meleg, törékeny szót, mint napos kertből szedett, zsenge, koratavaszi virágokat. — És Anna nem tudott válogatni a mondanivalókban. Nem tudta, melyik beszél igazán ezért az óráért, melyik lehetne lelkének valódi szószólója . . . azután mégis eláradt.

— Helmut. Magának nem szabad azzal a hittel menni el tőlem, hogy valamivel adósom maradt. Én sokkal többet kaptam, mint amennyit adhattam!

A fiú szeme hitetlenül tapadt reá. Rózsaszínű ajka remegett egy kisé.

— Mit . . . adtam . . . adhattam én?

— Minek mindent megmondani? De ha valaki az estébe indul és lámpát adunk a kezébe, az több, mint hogyha a reggelbe indulónak.

Helmut csendben maradt, és lesütötte a szemét. Honnan talált volna e szavakhoz hasonlókat? Ott állott, felindultan és meghatódva és mintha még várna valamire . . . És most egyszerűnek tűnt: felkelni, feléjemeni és megcsókolni a homlokát.

Szédült, majdnem bizonytalan lépéssel indult kifelé a fiú. Feje hátraejtve . . . mintha csillagot vinne homlokán és attól félne, hogy lecsúszik róla.

Egy kis csomag maradt Anna asztalán, azt hitte, hogy csak úgy ittfelejtődve. Ki sem bontotta volna, de a selyempapír szétesett a gipszmunkán. És akkor megpillantotta a maga megálmodta képet: végtelen liliomos mezőn az anya meggy serdülő fiával. A háttérbe odakarcolva a város nyugati hegysora, ahogy az ablakából, ahogyan a Tölgyesből látszik. És az anya feje köré alig láthatóan vonva meg: a gloriola.

Boldog iramodással futottak le nehéz könnyei. Sokáig ült helyben, fejét tenyerébe hajtva, visszaringva békésen az ihletbe, amely az egész áldott ta-

vaszón át zengette a lelkét, mint a végtelenből feléje nyúló, titkos ujj, mely tökéletes ura tudott lenni a kényes, ritkán szólamló hangszernek . . .

„És ha szerelem volt, akkor van szerelem, amely túlhevül a vörös izzáson, kiég belőle minden, ami földi, és fehér izzássá tisztul.”

„És ha szerelem volt, akkor van szerelem, amelyik egyetlen hosszantartó imádság.”

Anna már régóta, ösztönben, előre vesztét érezte a Virrasztónak. Olyasvalami szorongatta, mintha megvadult gépen részeg vezetővel rohanna, akivel hasztalan a dulakodás: kezében a kormány, szemében féktelenség, kaján lobogás. — Sokszor volt is már úgy, hogy a Virrasztót csak saját édes gyermekének tekintette. Valami belső meghasonlási folyamat is megindult, néma lehangoltság bénította meg a legkomolyabb munkatársak kezét. De ő hitt benne, hogy minden balságok közepette is megmenti a folyóirat népszerűségét. Régesrég készült, fáradozott valamiben.

Csomagolt. — Utikosarának alját Virrasztókkal rakta meg. Kis bőröndjének fenekére a kéziratokat süllyesztette. Nem rejtett el semmit, csak nem tette szem elé a szellem dugárúit. Nem volt közöttük úgysem olyan, amit nem lehetett volna nyilvánosan átvenni a határok fehéren húzott mésvonalain. — Úgy indult aztán, mint aki pici ártatlan mécseset visz át a nagy folyón, feketén lihegő szeszélyes szélben és csak tenyerét tartja elejébe. — A tiszta szándékot, az abból sugárzó nyugalmat, bátor tekintetet vitte fedezetnek.

„Uram! A szentségvivőket a farkas soha meg nem támadta!” — Ez az együgyű beszéd nyugtatta meg.

Amikor a vonat a határ felé robogott, látta, hogy az utasok szinte lehervadnak a gondban. Vajjon mi-jét félti ez a szegény, befüstölt, elizzadt, összepréselt, de össze nem tartozó embernyáj? — Mindenki kapkodó, szinte ideges. Sokan durvák. És maga a

kalauz, aki alig bír átkapaszkodni a kocsí közepére halmozott csomagok hátán . . . rosszkedvű, agyonfáradt és nem mond semmi biztatót.

Rémregék, mint sötétöblű felhők függenek a fejek felett. A vizsgálatot elnyújtják . . . ezzel lekésletik a vonatról az utasokat. — Autót kell fogadni . . . azt aztán fizesd meg . . . pénzt? — csak ötszázat szabad kivinni, a többit elveszik. Visszakapni? Kiskedden! Ennivalót? Három napit legfeljebb . . . jobb most felfalni a többit . . .

Ijedt, céltalan falatozás, pénzolvasás, dugdosás, útlevéltapogatás. Vesztőhelyhangulat.

Anna szíve is harangoz. De nem társul senkivel. Csak végzi az előírt torturákat. Vagy nyolcvanan állanak a csomagvámnál. A kosarán ül és hagy mindenkit maga előtt. Amikor jó két óra múlva sor kerül reá, a szobában vastag már az ételneműek, szennyesruhák, a toalettcikkek szaga. A hivatalnok, mint a mézáros legény, aki százakat vágott le, szédeleg. A hordár felrakja a csomagot a padra.

— Egy negyedóra még . . . és így vagy úgy, — gondolja a leány. Nyugodtan pattintja fel a zárat.

A tisztviselő fáradt tompaságban emel meg egy-két apróságot a necessaire-ben. — Egy legyintés és továbblöki a kis bőröndöt. A kosárba is csak belepillant. A diadalmas legelől tolakvók kiszítták minden energiáját. Anna csomagjai már nem érdeklik.

. . . A magyar állomásig elalkonyultak. De az emberek — már aki símán megúsza — káromkodtak, fecsegték, bölcselkedtek. Kő esett le a szívükről. Miért? Hiszen szinte senkit sem ért különösebb kár. Csak a lelkükbe van beplántálódva a vak félelem minden hatóság iránt.

A magyar vámnál sötét, szűk kis örszobában, a földön hevert Anna kosara. Letérdepelt a szálkás, szennyes padlón, hogy előszedegesse a holmikat. A tisztviselő azonban biztos szímmal alájanyúlt a sűrűn rakott fehérneműeknek és ide-oda kotorászva kirántotta a Virrasztó példányait. Jól megnézte őket, de

teljesen közömbösen, mint valami rossz kalendáriumot, vagy füzetes regényt.

— Ez nem mehet tovább! — mondta és most már félretaszította a fehérnemük rendjeit, hogy összevissza keveredtek, gyűrődtek. Dobálta kifelé, a földre a Virrasztókat.

Anna ránézett erre a szimpla, éretlen fiúra. Ezzel nem lehet vitatkozni. De eszébe jutott a másik szoba, ahol útlevelét kapta vissza a felülvizsgálat után.

— Uram, — fordult bent a főnökhöz, — meg akarnak fosztani az erdélyi magyar folyóirataimtól. Hát tilos Magyarországra magyar szót és lelket vinni?

A főnök felkapta a fejét. Villant a szeme.

— Sok gyalázatot írtak, gondoltak magyarul az utóbbi időben!

— Én magyar tanár vagyok!

— Hiszen a tanárok is . . .

Előkérté az útlevelet. Halkan tanakodott a mellette ülő tisztviselővel. Valami aktát kerestetett elő vele és azt átnyújtotta Annának. Vibrálva táncoltak el a betűk a leány szeme előtt.

„Csonka-Magyarország területén megvonjuk a postai szállítás jogát a következő sajtótermékektől:” — pár újságnév után a bűnlistán a Virrasztó következett.

— Sajnálom, kisasszony, de ezek után kénytelenek vagyunk önt gondosabban átkutatni.

Anna feketét látott . . . aztán szinte betegen a csömörtől és a megalázástól kiszédelt a mérgesen forró, porral fertőzött alföldi alkonyatba. Homályosan rémlett neki, hogy a vizsgálat ideje alatt a vonatról bizonyosan lekésett. De ez szinte mindegy volt most már. Miért is sietne? Akár visszafordulhat.

— Igaz: a bunda!

Hihetetlennek tűnt, hogy a vonat még ott feketélt és hogy a hordár egyszerűen feltuszkolta a meredek lépcsőkön.

— A farkas nem bántotta a szentségvivőket soha. De az ember —?

A vonat száguldott a rónán. Csupa érett gabona-
földek, friss tarlók között. Holdfény ömlött a veté-
sekbe és világossága a búzák harsány aranyát a ha-
vasi zabföldek habosan lágy, ezüst szökeségébe verte.
— Anna lelkét minden a titkos álombirodalmak felé
szólította, de mégsem tudott az álmok rabja lenni
többet. Szúrós közelből sebzett a jelen, a való, a
megteendő. A megálmodandók visszaléptek a mult
finom, most szövődő ködeibe.

Mi ez, ami érte? Mit vétettek ők? Ki törhetett
orvul reájok? — mintha síma réten aknák robbanná-
nak léptei alatt! . . . A dátum, a kitiltás kelte egészen
friss. De vajjon nem fogják Pesten is rossz szemmel
nézni az indexre vetett Virrasztó szerkesztőjét?

A lécrovátkos, kemény vagónfalhoz hajnalig
ütődött a feje álomnélküli, szomorú tanácstalanság-
ban. — Visszaidézte magában mind az írásokat, első-
sorban a verseket, amelyeket ki akart hozni magával,
hogy szolgálatot tegyen erdélyi testvéreinek, és a
küntvaló lelkeknek is örömet ajándékozzon bennük.
Hogy hozzon s ne kapni érkezzék, mint mindenki más,
aki arról felől erre veszi útját. — Átsuhant rajta egy-
egy strófa, mint távolodó zeneszó foszlányai . . . Vagy
mégsem elmaradóban hallotta őket? — Be jó is-
nagyon, nagyon megszeretni írásokat! Mint a mese-
beli enyves vékához pár arany: odatapadt ez is, az
is emlékezetéhez. Próbált felmondani magának egy
Tóth Pálma-verset. Arca tüzesre hevült, mikor a vé-
gére ért. Lehet, hogy néhol egy-egy szót maga pótolta
beléje. De mégis . . . kikerekedett az egész. —

Aztán ott állott a magasra torló lármban, az
előrehullámozó utasok sodrának közepette. Füstben,
ködben, nagy-nagy kimerültséggel minden tagjában.
Újra hajszolták, vizsgálták, faggatták és végre —
valahogy csak úgy magától — kilöködött az állomás
előtti térre, és a hordár felpakkolta egy konflisra.

Másodszor jött Pestre „kopogtatni”. Csakhogy
most tíz évvel idősebb és nem a maga számára kér.
Akkor Erdély — gyarmat volt. Provincia. De ma

százszor messzebből jön az, aki onnan érkezik. És az első lépésnél a lábára hurok akadt.

. . . — Szobát? Előre le nem pénzelt, sürgönnyel nem biztosított szobát? A kocsis vitte, vitte szállótól szállóig.

Szürke, aránytalanul hüvös reggel volt. És Pest olyan nagyon szomorú látvány! Anna úgy nézett beléje, mint ismerősnek arcába, aki az utolsó együttlét óta szörnyű betegségeken ment keresztül, és magán viseli a kiállott kórságok minden hervasztó nyomát. Akárhogy volt — mélyen megindította a város szenvedő arculata.

De még ez a bánata sem lehetett zavartalan. A gondolat, hogy nem jut tető alá, durván és józanul térítette magához. Minduntalan tovaűzték, mintha igazán semmi szüksége sem volna rá ennek a városnak, ennek a világnak. Végül egy keskeny lépcsőházban lerakhatta holmiit.

Feltűnt neki a berendezkedés komolytalan cifrázkodása. A paplan virágos, fodros selyem, de huzat nélkül. A párnákon olcsó, mutatós csipkebetétek . . . Csináltvirág csokrok, dohányzóasztalka, díványpárnák — és valami illat, lélekcacsaró, rothadt parfümtől rekedt, nehéz levegő, amelyet kicserélni sem lehetett. A szoba a szellőztetőbe nyílt.

Lemosdott, beleburkolódzott a magával hozott lepedőbe és próbált pihenni.

. . . Milyen jó volna egy segítő kéz. Hiszen még azt sem tudja, milyen újságok vannak. Nem ismeri a lelküket. Vajjon igazán olyan ádáz ellenlábasai egymásnak, ahogy Korlát és Krammer beszéltek? Mert a férfiakhöz olykor eljutott belőlük egy-egy példány.

És itt kikhez fordul most? Melyik pártszempont, világnézet volna képes azt mondani, hogy neki Erdély Hekuba? Meg lehet ma Erdélyt menteni — politikával? Erdély a másé. Csak az erdélyi magyar szellem az, amit el nem vághatott az új határvonal. — Fáradtabb volt, semhogy aludni bírt volna. Lázasan kavargott lelkében a sok érzés, gondolat.

— A te hazád Erdély. A ki kezet nyujt feléd, az

Erdély barátja. És akkor a te barátod is. Akí eltaszítja kezedet, megalázta hazádat. Gyémántból faraghatja világnézetét, akármire esküszik: eredj tőle tovább!

Amikor ez a kijelentődés megtörtént benne, elcsendesült. —

Déltájt fellármázták, akkor felöltözött és elment írópapíráért. Visszatérve lámpát akart gyújtani. Dehát miféle világítás ez: sárga gömb a mennyezeten, amely bizonytalan, beteg derengést hint szét és semmi világot! Se napfény, se lámpafény nem kell az ide beszállóknak?

Rendezte hát teendőit. A bankba kell most indulnia, felvenni az átutalt pénzt. Ebéd után beül egy kávéházba, ott tanulmányozza, milyen napilapok, folyóiratok vannak. Azután a szücshez néz be, hogy megtudja, mennyi időt maradhat itt fent.

... Késő éjjelig körmölt egy kávéházban. Amire csak emlékezni volt képes. A helyiség üres volt és szomorú. Nem zavarta semmi. Még a színház utáni időben is csak egyetlen társaság vetődött be.

Másnap korán kelt és új menedéket keresett, hogy fel ne tűnjék a firkálása. Mindez tán rémlátásból történt, de üldözték a rémek és nem tudott szabadulni tőlük. Csak lassanként látta be, hogy jobb volt már a vámnál megtudni a Virrasztó kitiltott voltát. Legalább nem fogja schol emlegetni!

Harmadnap felment az elsőnek kinézett szerkesztőségbe. — Keskeny utcán kellett végighaladnia, ahol egyszerre a Ganges gunnyasztó koldusnépe között találta magát. Az éppen felszaggatott utcaköveken csoportokban, egymást szorongatva kuporgott a tömeg. Nemigen beszélgettek, elfogyott a közlékeny kedvük. Mosdatlanul, gyűrötten és többnyire halálos fáradtan őrizték helyüket. Volt, aki elpilledt fejjel, majdnem felborulva aludt. — Anna megkérdezett egy férfit, hogy mit osztanak itt? Dallamos, virágzó hangszúllyal felelt az vissza. Milyen kiáltó ellentét volt a muzsikás beszéd — és a szégyenletes, reménytelen környezet között!

— Vizumot Erdélybe. Bajos dolog, instállom. Bajosabb, mint beléakasztani a fésze fokát a récelábon forgó kastélyba.

— Én még bajosabb helyré igyekszem. Pestre akarok vizumot!

Mosolygott a székely. Ismerte hazulról az ilyen neértsdmeg beszédet.

— Segélje az Isten a kisasszonyt szándékában.

— Magáét is a magáéban, atyámfia.

... S ment tovább Anna. Olyan furcsa érzéssel, mintha ezrei volnának valami idegen, exotikus valutában, és félnie kellene, hogy kikacagják tarka papirosait.

„A főszerkesztő úr nincsen idehaza. Nyaral.”

Anna felsóhajtott. Valami örökké nincs, valami örökké el van vétve! — De jött a helyettes. Nem lehetett idősebb Korlátnál, ám rögtön feltűnt rajta, hogy semmi sincsen benne az erdélyiek kezdeményező rugalmasságából. Mégis megnyilatkozott neki. Idézte küzdelmeiket. Beszért róla, hogy míg sorban zárulnak be a magyar iskolák, egyletek — a magyar gondolat megszületése Erdélyben meg nem akadályozódott. És ez a magyar gondolat most a magyar plénum elé kívánkozik, hogy az összmagyarság szerető jóváhagyásától nyerjen tekintélyt és új fényességet. — Nem mondta ki, hogy nemo propheta — nem akarta lerántani a leplet az otthoni közönyről, irigykedésről, a két kézre vívott küzdelmekről.

Tiszta homlokkal, komolyan beszért. Az irodalom egyik nagytekintélyü fóruma előtt áll, így tudta. — És látta a rajtapihenő, nyugodt, részvétlen tekintetet. — Semmi, semmi abból az arckifejezésből, melyet várt. Amely felvillan, ha távoli, kedves betegről jóhírt hoznak.

— Hát kérem, nehéz dolog, láttatlanba ígérni. De már előre is megmondhatom, hogy lapunk terjedelme korlátozva van és a kevés férőhelyet az aktuális dolgoknak kell szentelnünk.

— És ez az ügy nem aktuális?

— Kérem, Pest most a politikában van elmerül-

ve. Politikára és a gazdasági kérdések tisztázására szomjazik mindenki.

— És a mi sorsunk megismerésére nem szomjaznak? Ezt fel sem merem tenni és amit hozok, az első kézből vett megnyilatkozás: ez ma az igazi Erdély!

— Hát kérem, tessék úgy nyolc nap múlva feljönni.

...Aztán ott várakozott órákat egy másik, jobb oldalnak mondott szerkesztőség előszobájában. Mikor végre elővehette mondókáját, az ismétlésben saját maga előtt is hatástalanná vált már. S érezte, hogy visszapattannak ostromai. A szerkesztő kijelentette, hogy nekik megvan a fizetett írógárdájuk és hogy egyelőre el vannak látva kéziratokkal.

Így a házvezetőnő beszél, aki kamráját beállította murossal, petrezselyemmel, ugorkával s nem a szerkesztő, akinek született felfedező ösztönnel, kedvvel kell bírnia!

Egyik virágzó szépirodalmi szemlénél kifizették azzal, hogy miért ne? Ha az írás üti a mértéket, akkor nem tesznek benne különbséget, hogy Erdélyből, vagy Pestről hozzák be a redakcióba! . . . Mintha igazán mindegy volna, hogy valaki a teli napon hajt ki, vagy egy zárkába tévedő, szálnyi nap-sugárnál! Nincs irgalom: tárgyilagosság!

Tíz-tizenkét vers feküdt a rovatvezető előtt. Drága, véremszerzett írások. S úgy turkált a beírt lapok között, mintha két szem cseresznyét vadászna magának, csak úgy pillanatnyi ingyenségre s keresné a legízletesebbet.

— Azonban előre kikötjük: a mű először nálunk jön. Már megjelentet el nem fogadunk!

Anna nem bírta ennek a kijelentésnek súlyát rögtön felmérni. Csak hazatérve a furcsa, muzsikás szállóba, látta át tisztán, mit jelent az erdélyi alkotásokra ez a *ius primae noctis*, amelyet olyan ridegen kötött ki a pesti cenzor. — S mindez miért? Ma? Hát nem vették még tudomásul, hogy Erdély idegen ország? Hogy távol van, hogy milyen nehéz elhozni a lelkét!

A drága napok olvadtak, mint kézbe vett hó — és sehol semmi, semmi igazi eredmény. Ígéretetek, elcsudálkozások, vállveregetések, habozó biztatások . . .

— Mi jó jöhet Názáretből?

Egyetlen napja volt még. Holnap választ kell kapnia attól a szerkesztőségtől, ahová legelőször felmen!

A felszaggatott gránitkövek utcáján mintha mi sem változott volna. A vízumra várakozók ma is ott gunnyasztottak egymás hegyén-hátán. Kicserélődtek, de az újak ugyanazt a sanyarú szerepet játszották — háttérül az ő szívszorító gondjaihoz.

— — „A szerkesztő úr még nem ért rá, a verseket elolvasni.“

Keserves arculverés volt. — Üres fejjel, szédülten érkezett le az utcára. Mindeddig tartotta magát a kecsegtetéssel, hogy aki egyszer kezébe vette az erdélyi szellem üzeneteit . . . de ezek itt mentve vannak a varázstól. Nincs előttük súlya a legkomolyabb szavaknak, a legmeggyőzőbb gesztus közömbös nekik. Becsukják a fülüket és a szívüket.

Leszegte fejét, nézte a kövezetet, milyen kemény, milyen szürke, milyen reménytelen . . . Mint minden út, amit megtett rajta itten.

Ekkor valaki belévágódott. — Az összeütközés gyors ölelkezésbe forrt, amikor ráismert Tóth Pálmára. Akkora örömmel dobogott fel bennük az együnnen érkezettség rokoni összetartozása!

Pálma a szüleit látogatta meg valamely közeli községben. Meghallgatta Annát, aztán csak rázta a fejét.

— Nincs, nincs ennek semmi értelme, Annacska. Én is gondoltam reá, hogy elhozom Pestre az erdélyi dolgok hírét, — de máskép. Egészen máskép. Mit vársz te ezektől a szerkesztőcskéktől? Írókhoz, költőkhöz kell ellátogatni, akik tudják, mi az alkotás szent égedelme! Te . . . nekem felséges ötletem van. Ígérd meg, hogy nem szólsz róla otthon senkinek.

— Kit akarsz felkeresni?

— Akit én a legnagyobb magyar írónak tartok

ma! Látod, az meg fogja érteni az erdélyi munka jelentőségét. *Annak* fáj Erdély!

Szertelen, kislányos áhítattal ejtette ki a nevet.

— Gondolod? — kérdezte Anna tétován.

— Te, reszketek, ha csak eszembe jut, hogy elébe lépek! Hogy örömhírt hozok neki Erdély felől! Meglátod, hogy kikapja kezemből verseimet, amelyeket hozzá viszek.

— Gondolod? — kérdezte újból Anna.

— Ne használd ezt a lagymatag kifejezést! Szent meggyőződésem! Úgy megyek hozzá, mint Lourdes-ba a hívő, boldogan, tökéletes bizonyossággal. Micsoda szív! Micsoda erő! . . . Mi az, Annacska, csak nem igyekszel ismét egy szerkesztőség felé. Kacagnálak. A szücszhöz? Ugyan! Ki a csuda gondol most a télre? Gyúl meg az ember a napsugártól. Kísérij inkább egy kicsit!

A Kálvin-tér nyüzsgött előttük, s Anna csakugyan jónak látta Pálma mellett maradni, míg átvágnak a villamos megállóig.

— Látod ezt a lármás tömeget, Annacska, amely ma tudomást sem vesz kettőnkről? Csak néhány nap és ott leszek — ott leszünk minden szájon, minden szívben!

A megállónál körülpillantott, és széles jókedvben szavalni kezdte Bordos versét:

„Hát várj rám Város! Nemsokára látsz még!

De arcomon majd hír, győzelmi láz ég.

Ős székely daccal én ezt akarom!

S nincs hatalom,

Mely visszatartson sorsos utamon!”

Felpirkanó arccal, kilázasodó szemmel hágott a villamosra és megindult, egyre szavalva még, a maga útjára.

— — — A Nyugati Pályaudvar táján egy étkező kisebb helyiségében adtak egymásnak találkát, ahol függönnyel védett, alkóvszerűen megépített fülkék húzódtak a falba. Rövidhajú, fiúsan öltözött kis irodalombarát ugrott Anna nyakába. Tóth Pálma volt

iskolatársra, akivel együtt nyomozták ki a nagy író lakását.

— Megfeszülök a várakozástól! Meg kellett találnia ezóta! Három órája, hogy elváltunk . . . Istenem! Micsoda szenzáció lehet: szemtől szemben, amikor én rogyadozom csak a gondolatra, hogy Pálma *tőle* fog visszaérkezni!

Anna éhes volt és nagyon fáradt. Rendelt valamit, hogy le ne szédüljön a székről. Csak pár pillanatra terelődött el ezzel a figyelem a terem ajtajáról. — Hirtelen behorpadt a jobb felőli ajtófüggöny, mintha valaki letépné. Megfeszült a kelme, és fent kipatant egyik csontkarikából a kötőzsinór.

Amelyik pillanatban Pálma ismert arcokba látott, előre bukott közibük, rá a terített asztalra, és alig fojtott zokogásba tört ki. Semmi csitításra nem csillapult! Sírt, sírt, mintha ezentúl ebből állana neki a világ.

A pincér nyugtalanul hajolt be.

— Talán rosszul lett a hölgy? Már amikor átántorgott a nagy éttermen, ahogyan szinte csak betapogatott a fülkébe. látszott rajta, hogy valami baja van.

Anna csak fejét rázta a pincér felé. És közben simogatta keményen, szinte parancsolóan Pálmának elkuszált haját. — Lassan, lassan kezdett is csillapodni a szegény. Egy sarokba húzódott, nyakát hátraszegte, és hagyta folyni a könnyeit. Egyetlen szót sem szólt róla, hogy mi ölte meg délelőtti nagy kedvét. Csak sokkal később, amikor a kis barátnő megkockáztatta a kérdést: „Találtad?” — bólintott rá igent. És nagyot nyelt hozzá, mint a kegyetlenül megvert gyermek a verés emlékénel. És nem panaszkodva, inkább csak magamagának töredezte béna rémületben:

— Mint egy szemtelen macskával . . . úgy bánt velem . . . „Erdélyi irodalom, vagy egyéb címeken . . . de mind csak az ágyamba kéreztek” . . . ezt mondta.

Ismét felzokogott. Meg volt tapodva, földig tiporva.

— — — Másnap volt az a reggel, amikor Annának számat kellett vetni, hogy vagy vásárol és hazamegy dolgavégezetlen, vagy hozzányúl a bunda árához és marad még. A sok másoló munkával időt vesztített, mindenütt ott tartották a kéziratokat hosszabb-rövidebb terminusra, minden éjjel újakat kellett készítenie.

De miért is nézett rá olyan komolyan a biztosító társaság orvosa, amikor a télen megvizsgálta? Miért mondta csak úgy féltréfásan:

— Biztosítható, ha a jövő télen bundában jár!

Sokáig állt ezen a reggelen a szücskirakat előtt. Elbúcsúzott a bundától és járta tovább a maga utait. — Aztán úgy volt, mint aki apró magvakat vetett, de egyet sem látott még kibújni. Pár nap múlva mégiscsak haza kell térnie és akkor kire hagyja a kertet? Sokat kell még fáradni, utánaajárni ezután is az erdélyi kéziratoknak! Kinek van itt szíve, ráérni erre?

Gondolatai Ernő felé hajladoztak. — Soha semmi egyébért. De a kicsi erdélyi palántáért.

Milyen lesz ez a találkozás? — Fal nőtt már ketőjük közé . . . És mégis Ernő az, akit egyedül mer az ügy mellett hagyni. Akinek nyugodtan kezébe adja az átmentett mécesest. Úgy fogja dédelgetni, ahogy hetek türelmével térképeket készített . . . egy eldugott városkának időfelelte kertjében.

És egyszer megzörrent egy folyosói ablak Anna kopogásától. A rolló felfutott. Az üvegen át egy megsápadt, kemény fej világosodott át és kísértetlátó ámulással tárgult el két acélkék férfiszem. —

Kis budai vendéglő kerthelyiségébe mentek. Fehér terített asztal, két pohár állott közöttük . . . Anna első pillanattól kezdve abban a feltett szándékban volt, hogy multbeli kapcsolataikat érinteni nem fogja. Nem az érzelmek miatt! Túl a glóriás álmon, amely lelkét eljegyezte, — még mindig tudott volna hű kezet nyújtani egy ilyen szomorú — Anna látta, milyen szomorú — embernek. A homloka finom, karcolásnyi redői, a hálántékán kitetsző, korai ezüstszálak — gyógyítgató gyöngédséget hajtottak tenye-

rébe, — de a zászlót elhagyni sohse fogja most már, senkiért!

Jóformán semmit sem beszélgettek magukról, csak a tárgyról. Anna vázolta elindulásukat. Az erdélyi csetepaték felemlegetésénél Ernő csak elnézően figyelt. Nagyon kicsinyes dolgoknak találta. Anna érezte ezt . . . sietett és rátért a feladatra, amit neki szánt. Atvenni a kéziratokat. Elhordani. Utána járni a megjelentüknek. Összegegyíteni és valami módon eljuttatni a szerzőknek, esetleg Amerikán át, ahol jóismerőseik vannak.

— És most menjünk a szállásomra, ott átadom a másolatokat.

Szobájában már felszereltetett egy asztali lámpát. Odatelepedtek a kiskörű, sápadt fény alá. Ernő lehajtott fejjel figyelt a felolvasásra. Egyszer aztán, amikor Anna elhallgatott és felnézett, megkapta azt a boldog, mindmostanig hasztalan várt pillantást! Az első igazi közönség Ernőből nézett itt Erdély írásai-
ba. — És egy név is eszébe jutott a férfinak, amelyre jómaga elfelejtett gondolni a megkapaszkodásért folytatott küzdelmekben. Mint amikor kézbe kapjuk a kettészakadt fonál másik végét . . .

„Erdélyi ember”. — Annyi minden rejlik ebben az egy jelzőben, de Anna most azt hallotta ki belőle: „rokon”. — Ismeri a tekinteted beszédét, ügyved igazságát, tragikus komolyságát. Tudja, hogy ahonnan jössz, ott még súlya van az álmoknak és a szó nem játék, csak akkor árad el, ha a legmélyebbről fakad. Tudja, hogy ha elsírod magad, már százszor fojtottad el könnyvedet s csak a százegyedikszer bírt erőt venni rajtad!

— Meglátja Anna, hogy *ott* nem fizetnek ki üres kifogással.

A leánynak könnyű szíve támadt és könnyű szívvel tér most már haza . . .

Alig vették észre, de végül mégis meghallotta Ernő azt az utálatos zajt, mely a szállót felverte és amelyet Anna sehogyan sem tudott összegegyeztetni a gyászoló várossal. — Sasirozó pincérek, Rossz nézésű

szobaasszony. Falakon átszűrődő pianinó, gitárok, énekszó, kacagás . . .

Ernő nyugtalanul figyelt és egyszer aztán kiment. Pár szót váltott a folyosói buffet előtt felvigyázó pincérrel. — Csodálkozva tért meg.

— Ki hozta magát ide?

— A konflis.

— Nem tűnt fel soha magának ez az éjjeli lárma?

— Feltűnt, de nem mertem panaszkodni. Így is ki akartak már tenni, azzal az érvel, hogy a személyzet a vendégváltozást szereti a borraivalók miatt. Hát adtam egy rend borraivalót. És egy hét múlva ismét adtam.

— Engedje meg, hogy még ma este más szállás után nézzek.

— Én holnap úgylis utazom.

És rátért egyébre . . . a föld sara levált lábáról.

Lassan megnyilatkozott, ahogy senki mással nem szokott. Eszébe sem jutott a „business as usual”.

Későre járt, amikor búcsút vettek.

— Köszönöm, Ernő, hogy vállalja Erdélyt.

— Én köszönöm, hogy eszébe jutottam, hogy részt ad nekem a munkájukban.

II.

A Mészelt Padka nyári filegóriájában már jó órája terítve állott a különasztal, de a szombati asztaltársaság még nem verődött össze. Ki is hiszi el augusztusban, hogy hét órakor már vacsoraídő van, amikor a nap még beragyogja a kéményeket!

Madarasy doktor elsiette magát s most a lugas párkányán ülve leste a cimborákat. Nyugtalan volt, mint aki légyottra vár, vagy szereplés előtt izgul. — Négy héttel ezelőtt búcsút mondott a társaságnak és elutazott a borszéki családi villába. Böröndjének fenekére a Virrasztó évfolyamait csomagolta és fogalmazópapírról meg töltőtollról is gondoskodott. Az indítékot mindehhez a sértett, megalázott apai érzés szolgáltatta.

Felesége a nyaralás előkészületei közben borzasztó felfedezést tett. Leánykájuk fehérneműs szekrényének alsó rekeszében, skatulyák, cipők, hervadt virágcsokrok mögé dugva rábukkant a bőrkötéses emlékkönyvre, amelyet karácsonyra kért volt magának. — A könyv finom, merített lapjait egy-egy szárított virág, vagy fátyollá ritkított tölgylevél ékesítette, a virágok mellé bemásolva Tóth Pálma versei! Gondosan kirajzolt betűvetéssel, cifrázott, festett címeikkel. Minden, ami csak valaha megjelent Tóth Pálmától, eljutott az albumig.

A családi kihallgatásnál Anci meggondolkodtató módon viselkedett. Hajdanában pityergett és könyörgött a tűzberepülő Virrasztókért . . . Most egy könnye nem jött. Anyjával szemben, aki utánakutatott és elárulta, csendesen méltatlankodott. Kérdéseire röviden, közömbösen felelt s mikor szemére hányta a semmi-bevevést, kicsit remegő szájjal válaszolt meg neki:

— És mibe vesz anyám engemet? . . .

Egészen más magatartást tanusított apja iránt. Nem hunyászkodott meg semmi fenyegetésre és az erőszakkal szemben dacot mutatott! — Igenis, szereti Pálma néni verseit. Ha elveszi valaki a könyvét, jól van, megtanulja a verseket könyv nélkül. A Pálma nénivel töltött tavaszi idők legszebb napjai voltak egész életében! . . .

— Inkább imádniok kellene őt, amiért olyan jó hozzám! Kézenfogva járt velem az erdön!

— És én nem jártam veled ezerszer kézenfogva?
— panaszt az anya.

— Csakhogy ő valahogy a lelkünket is kézenfogja!

Madarasy reszkető méregben állapította meg, hogy a „békával” nem lehet beszélni. A gyermek elszánt őszinteségét a megátalkodottság jelének tekintette. De nem a leányban van a gonoszság forrása. Gyermeke olyan, mint akit édesborral becsípettek... fel van gyúlva, meg van szédülve...

Feszült hangulatban utazott ki a család a fürdőre és a doktornak kevés öröme telt a nyári pihenőben. Mialatt felesége ivókúrázott és fürdeni járt, Auci meg a harangvirágos fenyőrengetegben kószált, vagy a szénsavas kis források halk, tündéri bugyogását leste a mohán heverészve... az aransugaras, nyárvégi délutánokon maga bezárta szobáját és még a zsalukat is lebocsátotta. Kiteregette a Virrasztókat és a Pálma versei után böngészett. Jegyzeteket készített, fogalmazott — közben rágta a körmét és törülgette magáról az izzadságcseppeket. —

... Az írás, amelyet most készen tartott kezében, olyanféle nyugalmat adott neki, mint jól kiköszörült fegyver a bosszúra lesőnek. Meglengette az érkezők felé a sűrűn teleírt íveket és jelentős arcot vágott. De a barátok — a tanár meg a telekágens — inkább a nagylikú, verthajú kofakenyérnek estek és a zöldpaprikát ütögették a sótartóba.

— Hol az ördögbe bujdosik a többi? — pillantott órájára Madarasy türelmetlenül. — Feje vörös golyóvá hevült és a szokottnál is jobban fénylett, mialatt nekilátott, hogy izelítőt adjon memorandumából.

„Mélyen Tisztelt Elöljáróság!”

— Miféle elöljáróság? — állott meg az ágens a fogpiszkálásban. — Egyenest a kerületnek kell indítani!

— Végére jártam, nem az a formája! Az iskolai elöljáróság, a keblitanács továbbítja. Különben is egyszer hallgasd meg a szöveget, aztán bölcselkedhetsz.

„Alulírott szülők ezennel bátorkodunk a Tekintetes Elöljáróság elé azzal az alázatos kéréssel já-

rulni, miszerint kegyeskedjék ezen emlékiratunkat hivatalos úton az Egyházkerület színe, még pedig mint legfelsőbb fórum elé, a Méltóságos Püspök úr kezéhez eljuttatni.

Tesszük ezt mint iskolafenntartók, akik a mai nehéz megélhetési viszonyok között igen sokan falatjaink megvonásával erőnkön felüli egyházi járulékokat fizetünk, hogy régi és jónevű leánynevelédnket, a hitnek és erkölcsnek ezen bástyáját megoltalmazzuk.

Tesszük másodszor mint szülők, akik elfoglalva a kenyérkereset kimerítő hajszájában, gyermekeink lelki vezetését olyan tanárok kezében akarjuk látni, akik az otthonban nyert szigort és nevelést kiegészítik és szükség esetén pótolják.

Mélységes töprengések és meggondolások után fogtunk össze, hogy a lelkünkön régóta rágódó panaszt megszelleztessük az iskola felettes hatóságai előtt. Tóth Pálma tanárnő ellen fegyelmi eljárást kérünk. Tisztában vagyunk vele, mi az: mai napság egy magyar tanárnő ellen fellépni. De azzal is tisztában vagyunk, hogy a krisztusi érdek minden szempontnak elébe helyezendő. Nem vádolunk, csupán tényeket bátorkodunk felsorolni és előterjeszteni a Tekintetes Elöljáróság színe elejébe. Méltóztassanak ítélni és felsőbb fórumon ítéltetni az ügyben.

Első megbotránkoztató tény Tóth Pálma irodalmi működése. Nevezett tanárnő verseiben olyan kijelentéseket tesz, amelyek nem állanak összhangban a szeméremmel, amely a nőnevelés alapját képezi. Hivatkozunk idevágólag a tanárnőnek a Virrasztó című lapban megjelent szerelmi költészetére. Szemléltetés céljából idejegyezzük, — szégyenkezve bár, de a jó ügy buzgalmának kényszerétől hajtva a következő sorokat . . ."

Madarasy kicsit kifújta magát.

— A szükséges illusztrációkat csak a tisztázatba fogom beírni. Az anyagot hozzá összegyűjtöttem és kivágtam a lapokból.

— Elég kár, hogy el nem hoztad őket, — méltat-

lankodott az ágens a bor megől, amelyet cuppogva iddögált.

— Légy nyugodt, hogy nyomósabbak szavaimnál

— Idézz na, bár egyet közülök, De jó zaftos legyen.

— Hát például azt mondja egyhelyt: „Új fajtájú szerelmet akarok“. Ezt beletettem. Igazán felséges! A kicsike nem éri be a régi módszerekkel.

Csiklandós kacaágás reszkettette meg az ágens potrohát.

A doktor újból lehajolt az írás fölé.

„Hivatkozunk továbbá azon költeményekre, amelyekben az istentagadás burkolva, sőt burkolatlanul bennefoglaltatik.

Nehezményezésünk tárgya másodsor fentnevezett tanárnőnek magánélete: külső megjelenése és társadalmi kapcsolatai, például botránnal bélyegzett emberekkel, mint Korlát Kálmán úr.

De legsúlyosabb — harmadik kifogásunk arra a felháborító tényre vonatkozik, hogy fentnevezett tanárnő a szellemet, melyet a magyar közönségben a mai viszonyok között büntetlenül terjeszthet, — belevitte gyermekeink oktatásába. Nevezetesen:

A tanterven kívül modern irodalmi műveket olvastat velük és azoknak szellemét is megmagyarázza a zsenge lelkek nagyobb romlására.

Az iskolai kirándulásokon saját magának és más veszedelmes költőknek, például Ady Endrének verseit szavaltatja.

Egyes tanítványait olyan pályákra buzdítja, ahol a puritán tisztesség megtartása kétséges.”

Kifúlt és elhallgatva körülpillantott.

— Szó, ami szó, ez aztán szép egy lajstrom! — ámuldozott a jámbor tanár.

„Midőn ezen tényeket (melyeket részben a tanárnő írásműveivel, részben szem- és fültanuk által igazolni tudunk) a Tekintetes Elöljáróságnak becses figyelme elé tereljük, maradunk vallásunknak, fajunknak és eszményeinknek igaz, kitartó oszlopai.”

— Ez nincs még egészen szabatosan megfogal-

mazva, de azt hiszem, a tartalom el van találva. A többi már a simítás dolga.

— És az aláírásokkal hogy állasz?

— Azok is meglesznek. Az ember felvilágosítja a szülőket. Vannak szegénysorsú páciensek a világon, akik vékonyan fizetnek, hát tegyenek csak egy kis szolgálatot a doktoruknak! A tantestületben is akadunk olyanra, aki hajlandó lesz az igazgatót helyes irányban befolyásolni —

Az udvaron cserszent a kavics. Lábtörlő súrolások hangzottak fel a filegória lépcsőin. Márton Gerő érkezett meg Nyíry Jankóval. Az újonjöttek immelámmal hallgatták meg a lelkendezést. Nyíry éppen rosszalóan pillantott az írásra.

— Nagyon időszerűtlennek találom most a heccelődést!

— Ha szabad kérdenem, ugyan miért — szólt a doktor élesen.

— Mert mi tudunk áldozatokat hozni a kultúrának és a magyar egységnek!

— Dobbal ugyanis nem lehet verebet fogni — példálózott Márton.

Madarasy tanácstalan méregben bámulta a két fontoskodót. Utóbbi időben nem tálalták ki minden dolgukat a plénumnak.

— Hogy áll a nyomdavásár ügye? — szólt közbe az ágens, akit minden izgatótt, ami üzleti dolog.

Nyírynek kapóra jött a lökés.

— Ez a hitvány zúgnyomdász, ez a Butyka, tudja jól, hogy a betűanyag ma beszerezhetetlen. Rajta kívül senki nyomdát nem árul. És ha még jó és ép betűi volnának! De már ez is kopott jószág! A meneküléskor vette meg a nyomorult potom pénzen, s most busás üzletet akar vele! A helyett, hogy nézné a nemzeti érdeket! Háromnegyed millió alul még szóba sem akar állani a Pallassal!

— Pénzzel járják a vásárt s különben is rég túl van jegyezve a félmillió.

— Na és mit kezdesz a kopasz nyomdáddal? A papíryanagot is át kell vennünk.

— Haj, az ember nem tudta ezt, hogy szintén vett volna egy nyomdát a meneküléskor!

— Nana, az expatriálók házai sem voltak éppen rossz típek!

— És a cím? Tényleg marad a Pallas? — firtatta az ágens összerántott szemöldökkel, elfelé igyekezvén a témától.

— Igen, Pallas részvénytársaság. Nem kell lefordítani románra s a lateinerekre is varázssal bír.

— A folyóirat tehát rövidesen megindul? — tapogatózott Madarasy, fel nem foghatva, miért tüntetnek az ő memoranduma ellen a legteljesebb nemtörődéssel.

Nyíry most fölényes arcot öltött a nyilván előremegrágott mondókájához.

— Bizonyára mindnyájan tisztában vagytok azzal, hogy közéletünk immár megérett az aktív politikai megmozdulás előkészítésére. A magyar szelleméletnek ma legelső szükséglete a lelkek jó irányba való terelése. Ezt pedig csupán becsületes, önzetlen napisajtóval lehet elérni. A Pallas részvénytársaság így Gerő újságját ki fogja bővíteni és mindennapossá tenni. De persze a szépírodalmat sem negligálhatjuk, nemcsak azért, mert már beigértük, hanem mivel a Virrasztó által teremtetett kártékony hatást csakis azzal tudnók ellensúlyozni . . . Már most, kedves barátaim, a szomorú tény az, hogy én Bodollát kénytelen vagyok levitézlett legénynek tekinteni. Mégis, akinek ki kellett lépni az Irodalmi Társaságból, akinek minden vállalkozása balul üt ki! Az almanachra a kutya sem emlékszik. A paródiáira legjobb, ha mi se emlékezünk. Le kell tagadni, de kereken most már, hogy bár tudunk is róluk az ostoba zsúr előtt. Nem vet jó fényt reánk. — Károly nem való komoly dologra.

Márton szekundált:

— És dög! Már az oldalamon jön ki. Erre nézve Jankóval sokkal életrevalóbb terveink vannak. S ezekkel kapcsolatban meg fogjátok érteni, hogy a

Pallas csakis a kulturális béke programjával indulhat.

Jelentősen pillantott Madarasyra.

— Béke? Kikkel akarsz hát kibékülni? —

— Ki a jófenével, ha nem az ellenlábasainkkal?

Veletek eddig is barátságban éltünk! — Mi . . . a Virrasztó gárdáját akarjuk megnyerni a Pallas céljainak.

Madarasy utánakapott lehulló szemüvegének. Egy pillanatra szinte hülyén meredt Mártonra, Nyíryre, aztán felfúvódott.

— Aha! Hát ezért vagyok én időszerűtlen nektek. Hisz ez valóságos aljas —

— A rabonbán így látja jónak — figyelmeztette Nyíry, nehogy igen vastagon elszólja magát.

— S ti ámitottátok idáig a világot, hogy lehozátok Kolozsvárról Szlanik Sándort, a par excellence nemzeti költőt, fényes dotációval . . . Na, ez aztán a gyönyörűséges szép április!

— Hja fiam, ez részben reklámnak kellett, s különben is, ha lett volna benned csak némi kis reális számítás, tudhattad volna már régen, hogy mi erre képtelenek vagyunk. Szlanik Sándort el kellene tartani, még hozzá úri módon, hallom, hogy igényes, tempós, sőt beteges ember, kíméletre szorul, köszönöm szépen! . . . Úgy biza komám, nekünk olyan írókra van szükségünk, akik nem belőlünk kívánnak megélni! A pénz az érdemleges kiadásokra kell.

— És te elhiszed, hogy Zudor neked merő hazafiságból dolgozni fog? Azt lesd! Vagy Krammer, ez az elzsidósodott szellem? —

A doktor keserűn, csúfondárosan kacagott.

— Azzal én nagyon is tisztában vagyok, hogy ezek mind piaci legyek s Krammer még a legszelídőbb köztük. Dehát helyben vannak, kevesebbel beérik és azonkívül — hiába acsarkodsz — már tekintélyt szereztek. Aztán majd ellenőrizzük, ne félj, hogy miket írnak. S végre is, kettőt ütünk egy csapásra: lesznek olcsó írónk és Korlát alatt a fát elfürészeltük.

— Na de kérlek, amikor én már a szülők s a ta-

nári kar körében előkészítettem Tóth ellen a hangulatot!

— Csináld vissza! Politikátlan meggondolatlan-ság! Most, amikor fuvolázni vagyunk kénytelenek, hogy átsétáltassuk őket.

— S az én memorandumom? He?

— Befűthetsz vele!

— Ápertén szólva, azt kell higgyem, hogy megvesztetek. Csak nem képzelitek, hogy ha ti képesek is vagytok paktálni ezzel a bagázssal, hát az majd kötélnek áll nektek?!

— Hja, ők is meggondolják, miután a Virrasztó ügyis likvidál!

— A Virrasztó?

— Aki látta az utolsó számot, az nem kételkedik.

— A két utolsó! — korrigált a most érkező Bodolla, és meglengette a legfrissebb példányt.

Szomorú fogyatékoságban volt az! Az egész szám egyetlen ívet tett ki s a színes fedél helyett a címlap is durva csomagoló papirosra nyomtatódott.

— Most vettem meg az utcán, a bódében, — még mázol. Kifizette magát.

Alig figyeltek Miska bácsira, aki a meginduló csepergésben esernyő alatt futott be a nyársra húzott pecsenyékkel. — Bodolla megszagolta a Virrasztót.

— Krammertől tudom, hogy Korlát így szokott a Szemlével és azt mondja: izzadságszagú. Na, hát ha ez nem hullaszagú, ez a vezércikk! — És fogatlan szájjal nyámmogni kezdett:

„— Egy nap tollat fogtam a kezembe és két szót vettem a papírra: több tiszteletet!

Több tiszteletet kértem: magamnak, a fajtámnak, az embernek. Több tiszteletet a gondolatnak, a tollnak, a tehetségnek. Több tiszteletet az erénynek és a férfi-becsületnek. Több tiszteletet az ideálokhoz vivő út magános vándorának, a tiszta szándéknak, az önzetlen akarásnak. Azóta üznek, hajtanak. Almamat sintérlegények népesítik s a hurok szorítását érzem, hogy elfogja tőlem a levegőt.

Ma körülvettek, ma nincs menekvés. Már szűkül a kör, ma itt maradok . . ."

A Virrasztó hattyúdala elhangzott a hajnalkás filegóriában.

A doktor elkurjantotta magát:

— Több tiszteletet a más férjek hitvesi nyoszo-lyája iránt!

— A Dánielné versei iránt!

— A Galambfalvi feje iránt!

— A Borbáth politikai képességei iránt!

— Erről, kérlek, ne licitáljatok — tiltakozott Nyíry. — Borbáth most már küzdőtársunk. Megegyezésre jutottunk vele a kisebbségi közérdek parancs-zavára. A Pallasba tekintélyes összeggel lépett be.

— Én pedig azt mondom, — vigyorgott Bodolla, — több tiszteletet Zudor Anna iránt! — Jó pofa ez a Korlát! Ezt a tiszteletért kiáltozó szaval-mányt együtt hozza a Zudorral folytatott, nem éppen tiszteletteljes párbajával! Finom kis pa-radoxon! Valóságos dühtajték ömlik el az erdélyi írók fogadatlan prókátorához címezett írásán. Ide-bűzöljete! „Ki kérte? Hogy merte?” . . . „Koldulni, a centrum talpa előtt! Megrugdaltatni Erdélyt!” . . . Női ítélőképtelenség.” — „Jöjjön Pest, ha kellünk!”

A pecsenyék elhülve meredeztek a fatányérokön.

— Erre a patkóösszeverésre már igazán csak a Virrasztó dögzése következhetik! — fejezte be Bo-dolla a felolvasást.

Nyíry csendes hidegvérrel szeletelt, és melléje-beszélt a jó falatoknak.

— Hát az az egy bizonyos, hogy a bankárok zse-bének nem lehet többet revolvert szegezni a „kultú-rális tartozás” nevében. Mind lejegyeztek a Pallas-nál. S a mágnások jórésze is velünk jön.

Márton maga elé nézett s a villával döfögetett a levegőbe.

— Most nem ők, hanem mi indulunk meg! Akik megett van ősi név, vagyoni fedezet, erkölcsi tekin-téllyel párosult tehetség! Akiket öröklött jog szerint megillet a magyar sors intézése. Legalább látja most

Már a világ is, ők is!

Madarasy gondosan elsüllyesztette memorandumát belső zsebébe.

— Majd megemlegetitek ti még ezt a vásárt, áli-
jatok csak szóba a Virrasztó szélnek eresztendő nép-
ségével!

Márton, mintha láthatatlan ellenséggel nézne farkasszemet, tovább morfondírozott.

— Meglikadt nekik kifelé, de a mi hasznunkra!
A Virrasztó kimulásának pontos adatai birtokomban
vannak. Ellenőriztettem a postát. A bankárokkal való
hergelődés után hetven, a merénylet után kétszázötz
példány sétált vissza Korlát úr címére. Nem, a mi
népünk lelkiismeretét hosszabb időre megvesztegetni
lehetetlen!

— Azt mondják, még pár nappal ezelőtt Korlát
Dánielnéhez fordult, induljon meg újra a propagan-
dában!

— Dánielnéhez? Na hallj te rá! Jót kacaghatott
szemibe az asszony, amikor éppen ő kocsikázik vagy
fél eszteudeje a Pallas dolgában! — Na de az igazi
deftert mégis az én napihíreस्कém adta be, amikor
közöltem, hogy Pest indexre rakta őket!

A poéta Márton felé kacsintott.

— Ugyan ki járhatta el fent ezt az anathémát?

— Ami azt illeti, nem is volt valami nagy mes-
terség. Csak éppen annyit kellett megmutatni illeté-
kes helyen, hogy Korlát úr a fel nem esküdt tisztvi-
selőket sarki mártiroknak titulálta. Nem is szólva a
hírhedt Orgovány című cikkről.

— Szóval te tudod, a dolog hogyan történt! Ej-
nye, sok mindennek végére jártál, amíg fiaidat meg-
látogattad! — bölintott az ágens alattomosan.

— Én? — Márton Gerő sötétpirosra gyúlt. —
Dehogyan . . . csak úgy képzelem . . .

— Ígyunk hát a Gerő bátyó csodás képzelőtehet-
ségére! — koccintotta meg a poéta a poharakat, amire
egyszerre mindenki megértő mosolyba szélesült. Csak
Nyíry maradt közömbös. Méltóságán alulinak találta,
hogy együtt pisolyogjon a többivel.

III.

Anna hónapokig élt távol szobájától. Amikor elment, egész lénye sajtó varázssal volt megverve, nem tudta kivitetni a vázákban, poharakban nyíló líliomágakat. Csak a vizet öntötte le róluk. Most, ahogy visszatért, ott álltak a virágkórók fényes hárttyákká aszott szirmaikkal, mint fehér kísértetek. Hosszú, fájdalmas, magukbazárt haldoklásuknak édesded, nehéz illata beivódott a szoba falaiba.

Anna ezt az estét szerette volna saját magának ajándékozni. Az emlékeinek — mielőtt kiséprödnének a szertehullott líliomlevelek, kiüzödnék a szobából az elnyílt tavasz ittfogott lehellete . . .

Amikor Ajton belépett hozzá, nem találta úgy, ahogy mindig máskor: háttal az ajtónak, az íróasztal előtt. A heverőn feküdt, és igen fáradtnak látszott. Az asztalon szétnyitva a Virrasztó utolsó száma.

Ajton arcán megindultság suhant át, amelynek nem tudott ura lenni. Anna észrevette ezt és elhárította a szánalmat.

— A rokonaimtól jövök, Hunyadból. Százötven kilométert csaknem végig állva tettem meg és valószínűs fáradtságpatakok folynak ereimben. De hagyjuk ezt. Mondja, miről lesz szó ma este Rézmies irodájában?

— Arról kérem, hogy a halálravált Virrasztótól átszerződünk a Pallas részvénytársaság megindítandó szépirodalmi szemléjéhez.

— Korlát házassága e szerint . . . ?

— Nem segített semmit. A napokban fogcsikorgatva jelentette ki Krammernek, hogy végül is mind-

össze a Csathó család jóhírnevét mentette meg veles maga mégis vágóhídra kerül.

— Kik állanak a Pallas mögött?

— A konzervatív úri társadalom vezetőemberei. Elsősorban persze maga a rabonbán. Úgy tudom, Borbáth is kibékült Nyírvékkal. El sem hiszi: Dánielné hozta össze őket.

— S ezek most mind . . . Korlát ellen szövetkeztek?

— Ami azt illeti, ő csakugyan kitermelte a maga haragosait, de hitem szerint a Csathó pénzcsoport előbb-utóbb úgyis kirukkolt volna a maga sajtóorgánumával. A hasztalan reménykedések és a híú ábrándok ideje lejárt. A magyarság kezdi keresni az életformát minden vonalon.

— A Virrasztó különben is belülről korhadt meg.

— Ezt maga legjobban tudja, de senki úgy nem szenvedett e folvamat alatt, mint én! Az ügy érdekében, jobb érzésem ellenére, Korlát mellé álltam, és vállaltam minden ódiomot, amit fejünkre idézett. . . de legalább egyet megtanultam ezentúlra: csak saját színeim alatt! S most ennek üt az órája. Hatalmas tőkeerő állott össze a Pallasban, s ez az erő minket keres meg szellemi exponensekül. Persze egy a bökkenő, hogy Korlát nem ezt várja részünkről!

— Hogyan?

— Ma fent volt nálam . . . négyszem közé fogott, hogy ha tegyük fel, ő kevés idő múlva újra indulna egy hetilappal, hajlandó volnék-e vele menni. Hajlandók lennénk-e többen is? — Pénz hozzá? — kérdeztem. — A pénz a markomban van, harmincezer lej . . . Hát akkor miért nem viszi tovább a Virrasztót, — feleltem. „Megúntam azt a korcsmát”. — Így. Szóval ő nem hallgat el és további sorsában is társulni kíván velünk.

Anna rámutatott a Virrasztó üzenetére, amit Korláttól kapott válaszul pesti vállalkozásáért.

— Ezek után lehetetlen, hogy *reám* számítana!

— Nála még ez sincsen kizárva. Nagyon is jól tudja ő, hogy maga a célért mennyi mindenre képes.

— A célért! . . . Én úgy látom most már, hogy Korlát Kálmán egy gyékényen mással árulni aligha tud. Olyan, mint Nagy Sándor. Nem tűri, hogy a világot más is próbálja meghódítani. De nehogy azt higgye, hogy e miatt válok meg a zászlójától. Nem. Hanem abban a meggyőződésben, hogy fényes képességei nem párosulnak a megfelelő, szerencsés vérmérséklettel. Szerkesztő nem lehet szeszélyember. Különösen itt nálunk! — Én nem ismerem ugyan sem Nyíryt, sem Csathó Attilát, de ha ők komolyan akarják előrevinni az erdélyi magyar irodalom ügyét . . . csatlakozom. Hiba volna otthagyni pozíciónkat és magunk helyett arra kevésbé alkalmas egyedekre bízni, hogy átvegyék a szót.

— Széles skálájú programjuk is meggondolkodtató: néplapot, népkönyvsorozatot, tankönyveket, naptárakat terveznek! Különös gonddal, igen olcsón kívánják fedezni az egyházak szükségéit is. Terjedelmes szépirodalmi folyóiratot indítanak, megnyilatkozhatunk benne mindenről, ami szívünk dolga. — Csak hogy persze, mégis nehéz valakit akkor hagyni el, amikor a talaj kicsúszik alóla!

— Én nem is tárgítnék Korlát mellől, ha meg volna még a hitem abban, hogy rátermett az igazi erdélyi munkára.

Ajton felkönyökölt s hátrasimította túlnőtt, sötétfényű haját. Lassan, mérlegelve mondott ítéletet volt fegyvertársa felett:

— Benne valóban nincsen fegyelem. Nincsen kitartás a névtelen, hosszútürelmű munkára. A kivárási művészetére, arra, amit én egyszer Mátyás-erénynek kereszteltem.

— A Mátyás-erény ide nem elég — pillantott fel Anna. — Ide a Bethlen-erény is kell. Alázd meg magadat, hogy felemelhesd az ügyet, amely több tenálad!

De nem a szót, — Anna szemét nem felejtette el Ajton, ahogy vallott és megértést keresett vallo-mása számára. Elszánt volt, mégis kért: „Bocsáss meg és kövess. Ez a mi utunk . . .”

Olyan jó lett volna köszönni érette. — Megkönnyebbült szívvel lélezett fel. Szentül hitte, hogy ez az új fordulat indítja meg valójában az ő eredeti, igazi Erdély-feltámasztó munkáját. Korlát küzdelmeiben mindig bántotta a kíméletlenség, amellyel ágazolt azokon, akik más nézeteket vallottak. Bántották a szüntelen csatározások is, amelyeket a Virrasztó belső arcvonalán folytatott. Valami bevallatlan tehermentesülést jelentene számára, függetlenül tőle. De gondolkozása irtózott a hűtlenségtől még akkor is, ha nem lélekbeli küzdőtársat kell elhagynia. Várt valahonnan, nem külső biztatásra, de arra, ami hajlandóságát meggyőződéssé érleli és tiszta, eltökélt szándékká avatja. —

Hirtelen születő, hálás mosoly, megbékültség virult fel most arcán.

— Ha maga jön, akkor nem járhatunk tévúton. Higgye meg, eddig is talán csak az adott támaszt, hogy ahol együtt vagyunk magával, rossz helyen nem lehetünk, Anna.

Másnap, még a kora délelőtti időben Korlát Kálmán felnézett Krammerhez. Úgy jött, mint diadalmas hadvezér, aki átmentette hadseregét az ellenséges vonalon.

— Mit idegeskedsz, mit irulsz-pirulsz, mint újdonsült menyecske az első látogató előtt? Olyan kivételes meglepetés ért az éjtszaka?

— Hadd el, kérlek — tört ki Krammerből a méltatlankodás, — nagyon furcsa tragikomédia volt. Egészen visszás helyzetekkel. Mindenesetre váratlan elégtételt szolgáltatással Nyíry ügyvédnek, aki a tárgyalást sokáig úgy vezette, mintha a Pallas új folyóiratot indítana —

— Na és?

— És Ratosnyay kiállott melletted. Szokott exkluzivitásával kijelentette, hogy veled marad, virrasztós marad. Hát ha neked ez diadal, hogy Nyíry erre a szép gesztusra orrunk alá tartotta a szerződést,

amely szerint te a Virrasztót egyszerűen eladtad a Pallasnak harmincezer lejen! — Egy percre még azt hittük, hogy Nyíryék beszüntetik a lapot, úgy indulnak a magukéval, Tóth ki is tört, holmi harminc ezüst pénzre célozva, mint vérdíjra . . . s ez a róka akkor simándimód tudunkra adta, hogy dehogya is . . . ők folytatni akarják a te vállalatodat —

— Hát folytassák! Lássuk! Én tudom, mit cselekedtem. Barátom, ennél primább üzletet nincs az a ditrói fás, aki kötött valaha. Hát ha ezek nem tökkelütött szamarak! Harmincezer lejt adtak egy címért! Egy pusztá szóért, amit én pillanat alatt találtam ki. Ez az! El tudtam hitetni velük, hogy a Virrasztó haldokolva is megér ennyit . . . Persze, én most a pénzzel új lapot indítok. Ne nézz olyan ostobán, — nem szépirodalmit! Attól ökeméék eltiltottak. Hát jó, lesz majd *kritikai* lapom. Szavakon fordul meg a világ. Belletrisztikát egy évig nem is közlök. Véleményeket nyujtok. Elsősorban a magam véleményét. Az erdélyi kritika nincsen még sehol. Most végre: lesz! Éppen ideje, hogy valaki közéje csördítsen a nyestetlen írónyájnak és ne engedje a burját éjig nőni!

— Te, úgy látszik, nem tudod, hogy a harmincezer lejjel Pallasék nagyon sokat vettek meg. Egyszer magának Zudornak és Ajtonnak tekintélyét.

— Hogyan . . . Ajton is?

— Tegnap este mindketten leszerződtek az új Virrasztóhoz.

Korlát csak a fogát szorította össze.

— Ez jó cikkanyag lesz neked . . . ubi bene . . . s én még ragaszkodtam hozzá, hogy fizessék ki az elmaradt tiszteletdíjakat! Hát te?

— Barátaimmal tartok, én is dolgozom nekik. Megígértem.

— S nekem is?

— Ha kellek. Magyar vállalat magyar vállalatnak ma hadat nem üzenhet. Ez a te elved s én ehhez kötöttem magam mindnyájunk nevében, főleg amikor Dánielné kárpálni kezdett, hogy aztán egy szót se többet a Szemlének. —

—Hm. Szép, sőt megható. A szerkesztők?

— Zudor, Ajton, Dániel.

— Gyönyörű trojka lesz, mondhatom.

— Hát hiszen eléggé nagy jármot vettek a nyakukba. Dánielné a maga érdeméül tudja be az egész lapvásárt, s úgy trónolt, úgy pöfögött . . . Nyíry viszont feltolta magát a felelős szerkesztői polcra.

Korlát szokása ellenére hahotába tört ki.

— Ez zseniális. A vérbeli lesipuskás, a vidéki prókátor prototípusa a kocsi bakján!

— Éppen mert jogász, erre hivatkozott. S hogy mint szakember könnyebben segítheti át a lapot a mai cenzurás, sajtópörös világ hínárján.

— S ti ezek után kötélnek álltatok?

— Ratosnyay szecessziót rendezett Tóth Pálmával, aki még csípett is egyet Nyíryn. „Jogásznak kell lennie, de írni azért nem kell tudnia!” — Ezt vágta oda, s kirohant Boldizsár után.

— Szóval van még önérzet és írói tisztesség a világon.

— De kérlek, Kálmán!

— Az, igen. *Annak* lett volna teteje, ha velem jöttök mind. Persze Zudor nélkül. *Akkor* ezek le volnának ültetve. És Zudor egymagában fúhatna a plattenbe.

Elárulta most, mi volt a haditerve.

— Megesküszöm, hogy ő vezette az átcsatlakozást. Ha holnap a kutyabagosi téglavetők lapot indítanak: ő menne.

— Bizik magában. L'etat c'est moi!

Korlát keserű képet vágott. De zord arckifejezése mégis görbe mosolyba olvadt. Sunyin ejtette ki a szót:

— Tel! Én gönnolom nekik ezt a Zudor Annát. Szegény tatárok!

— — — Pár hét múlva a Virrasztót Pesten feloldották a póstai szállítás tilalma alól.

MASODIK RÉSZ.

I.

A téli alkonyat nehéz kéksége feszül az alig ködös levegőben. A városka piacát kert mögé sorakozó udvarházak, ráccsal kerített, verandás villák szegik. És egymással szembekönyökölnek a templomok, ahogy Erdélyben illik. Kakasos, keresztos, kettőskeresztes, csillagos . . .

Hó ül mindenen, delel a tél. A picike város mint fehér fészekben, húzódik meg a közelbe nyomuló dombok karéjában. A házak, a fák bolyhos pihében, a piac földje szántalpaktól kifényesedve. A nagy fehérségnek a világítás szokatlan pazarsága ad még ünnepibb veretet. Minden ablakból bokros égők pillantanak ki és az utcalámpák is csillognak már. Fényudvar nélkül, mintha csak díszül gyúltak volna ki ilyen korán. Nincs itt semmi szükség a takarékosagra, a föld lelke ég a lámpásokban. Sok helyt nyitott ablak mellett ülnek az emberek, fényre, melegre egyaránt telik a természet ajándékából.

A lovak nyugtalanul kapálják a porzó havat, mi alatt Ajtonnak lábára takarja a prémes takarót a városka totumfacja, fűrgé, örökkön bált meg ünnepelet rendező fiatalember.

— Pótolja a lábzsákot — magyarázza.

— A melegvizes üveg, félek, mégis kicsúszhat belőle — aggódik Anna.

— Nem hinném.

A lovak majdnem elkapják a szánt.

— Csillapítsa őket — szól az ifjú a fekete libériában feszítő kocsisnak.

— Mennyi az út pontosan?

— Huszonhat kilométer. Vacsorára otthon vagytok.

— A többiek?

— Már elindultak. Dánielné önágyása Nyíryvel, Krammer a professzor úrral.

Az ifjú most kezét csókol Annának. Megzörrennek a csörgők, a lovak mintha felrepülnének a szánnal, a levegő egyszerre élt kap — és a városka elfut, vissza a hátuk mögé.

A Küküllő lankadombos, hóban is édesen szelíd völgyében suhannak. A magukkal hozott melegnek, a bársonyos ringatásnak, az élettelenszép alkonyatnak lebénító csöndjében egy szót sem váltanak. A szanszerpentíneken kanyarog felfelé és minden új fordulónál megmutatja nekik a csillogó kis tündérvárost, ahol a piacon körbe fogóznak a templomok, mint Isten gyűrűjének drágakövei. Kiki azt tarthatja benne gyémántnak, amelyiket szíve diktálja.

Zárt, különös világot pántol egybe az a gyűrű, amelyben még eddig soha sem léptek utazásaikban. Vasúttal másfél napi járás, szánnal két óra.

Mennyi közönnyel, mennyi korlátoltsággal találkoztak már eddig, — s ebben a kicsiny városban csodákra érkeztek! A címeres udvarházban az angol ladyként ható háziasszony Ajtonnal a modern dráma problémáiról társalgott, a háziúr az iskolákat mutatta meg neki, amelyeket üveghutáinak feles jövedelméből építtetett. S hogy tudták élvezni itt az emberek a műsor alatt Krammer Gondolatbörzójét! Minden, a spekulációval összefüggő irónikus megjegyzését kapták, s azután megkönnyezték Anna magyar ruháját. Lorántffy Zsuzsánna szelleme és a földgáz munkaszüneti édesítője edzették ezeket az embereket gyakorlati széplelkekké.

Maguk a műkedvelő pontok — Nyíry akaratából történt, hogy helyi számokkal tarkították az estét — nem tűntek fel túlságos megalkuvásnak, mert a sze-

replők ízléssel játszottak. — Ez volt az első közön-
ség, amely disztingválni is tudott: Nyíry hosszú, frá-
zisokkal tüzdelt politikai eszme-futtatását mintha
„tempi passati” jelzéssel intézte volna el az arcok
játéka.

. . . Egy kanyarodás, a város képe — marok gyé-
mánszem fehér prémre szórva — utolsót köszön, a
szán lakatlan tájba fordul. A hó alattuk egyre tapo-
satlanabb. Át az úton, néhol a szél törpe fehér gáta-
kat épített. Mikor azokon áthajtanak, a szán lépcsőin
vastagon ott marad a hó. És egyre hágnak, egyre
hágnak. Át kell igyekezni a vízválasztón a Maros völ-
gyébe. Valami igen ügyes mennyei kéz tejkék, átlát-
szó fátylakat von át sebesen az égen. A csillagok ud-
vart kapnak tőle, lila lehelletben ég valamennyi,
mintha lélekzete dermedt volna látható párává kö-
rülötte. Olyan csend van, a csengők szava mintha
csak az idő morzsolódása volna . . . Az egyedüllét
mind teljesebb, ünnepibb. Valóban, talán csak ők él-
nek ezen a világon, a látóhatár messzi kerítésébe
zárva.

Szinte hálát éreznek Nyíry iránt, hogy ezt a
módját választotta a hazamenésnek. Persze, őt a költ-
ségkímélés sarkallta, hogy a vasút helyett elfogadja
a felajánlott úri fogatokat.

. . . Lassanként beszéd is ered közöttük. Távolo-
eső, halk dolgokról emlékeznek. Anna a gyermekko-
ráról. Képeket vonultat el, amelyeken mintha fátyol
feküdnék, vagy pókháló, akár a csillagokon a fejük fe-
lett. Hogyan sétált egyszer apjával egy más kis er-
délyi városban. Nem volt akkor több, mint ötéves,
talán annyi sem. Csodálkozott, hogy a városban any-
nyiféle templom van. És megkérdezte apjától, hogy
melyik a legigazibb vallás. Apja azt mondta, hogy az
ővék. És ő arra elgondolkozott. „De nekem ne úgy
mondja, mert édesapámnak is ez a vallása. Mondja
úgy meg, mintha nem az volna!” Apja megállott az
utcán és ölbe vette őt.

„Ki tanít téged így beszélni?”

— Látja, akkor persze nem tudtam. Ma már tu-

dom. A lélek, amely a mi tájaink felett lebeg . . . En nem tanultam soha gyűlöletet. Anyám családját a román felkelők tették földönfutóvá negyvenkilencben, de az életüket egy román parasztasszony jóságára mentette meg . . .

Ajton nemigen szolt közbe. Félt, hogy elriasztja Anna nyilatkozó kedvét, mint ritka, félénk madarat. — Meghatották a vallomások. Mindig vágyott tudni Annáról közelebbit, de erre jóformán rá sem érték az örökös jelennek szóló munkában.

Az út ezalatt valóban nehézre vált. A tetőre jutva, a hó métermagas torlaszokban feküdt a szán előtt keresztben és a szél nyirettyűje sivító hangokat játszott ki a tömöltre paskolt hópalánkokon. Ajton kezdte észrevenni, hogy lassan elhagyja a meleget. Csak a mellette ülő felejtette ezt el vele mostanáig. A tüzesre zabolt lovak fújva, nehezen vontatták át a szánt a folyton növekvő akadályokon. A kocsis, mint szobor, nyugodtan maradt, még a szót is halkan adta a lovaknak.

— Nem fázik? — kockáztatta meg Ajton.

— Egy cseppet sem. Már kiskoromban megszoktam a téli szabad utazásokat. De talán maga?

— Egy keveset. Ne gondoljunk reá.

— Nó, azt már nem ajánlom. Szólok a kocsisnak. Hátha van egy felesleges pokróca a kocsiládában.

Darabig ez, vagy talán csak tudata a pokrócnak és a leány gondosságának — ismét a meleg illúzióját keltette a férfiában. Egészen, amíg elakadtak és a kocsisnak le kellett szállani. A gondozatlan útban egy befagyott kátyu beszakadt az előttük járó fogat alatt és a felpattantott jégtábla nekifeküdt a szán orrának.

Míg a kocsis a csákánnyal dolgozott, egy hirtelen, hátból támadó szélroham magasra tornyozta mögöttük, körülöttük a havat. Jeges lehellet lepté meg most már a férfi lábait. Érezte a pokrócon, a prémeken át, hogyan hasít bele a könyörtelen, sívó hideg. Lassanként zsibbadni is kezdett. Kétfelől futottak mellettük az erdők, szívdermesztő téli elhagyatottságban. — Az

égen folyton új és új fátyolréteg gyűlt, a csillagok ijedten, haldokolva néztek alá.

Anna látta, hogy útitársa szenved. És sehol semmi kéznél. Sem konyak, sem több meleg holmi. Sejtette azt is, hogy Ajton szegényből hallgatott el végkép, nehogy vacogni kezdjen. — Világtalan, eléjjeledett kis szalmás falvakon nyargalt át a szán, sehol egy ismert parókia!

— Maga nagyon fázik.

Azzal, hogy nem felelt, Ajton kiadott magán. Istenem, hát csoda? Reggelig éjtszakázott. Szokva voltak, hogy sehol senki meg nem bocsátotta, ha a tiszteletükre adott díszvacsorát elmulasztották. Senki, ha le nem vizitáltak másnap a rendezők családjánál, bár a férfiak. Valóságos robot volt minden kirándulásuk. Nem mertek itt sem másképen tenni.

És most a halálos lehajszoltságban Ajtont kezdte elhagyni minden lelki fegyelme, amellyel idáig távortartotta magától a fázás tudomásulvételét. Kapaszkodott Anna kikezdetlenségébe. De immár ez a fogózkodás is meglazult. Szenvedett, éppen úgy, mint a fedél alól kizárt kutya, ha szikrázik a fagy, ha csatognak a kertek. Összeharapott szájjal, mereven ült.

— Kocsis, — szólalt meg a leány, — mennyire vagyunk?

— Tizenkét kilométer.

— És ha Szentpálra vinne?

— Az hat. De akkor itt más útra kell térni.

Anna Ajtonhoz fordult:

— Vannak ott ismerőseim. Hajnalban felülünk a vonatra.

Darabig megvoltak a rövidebb út reményével. De aztán a dermesztő hideg a csontját kezdte hasogatni Ajtonnak. A lábát nem érezte már. Annában nőtt az aggodalom. A szél sikálta őket. Kevés idő kell még így és a férfi nagyon, nagyon ráfizethet . . .

— Nézze, Ajton. Én egy cseppet sem fázom. Mert én a délután kialudtam magamat és elindulásakor vacsoráztam. Ezt a melegemet illő megosztanom magával.

— Hiszen ha meg nem oszlotta volna eddig is, már fagyva volnék.

Némi nehézséggel Anna kioldotta magán a szánka úrnőjétől kölcsönkapott bundát. Terebélyes, puha jószág volt, és átítatott a leánytest melegével. — Lábzsákját is felgombolta.

— Megmondtam, hogy semmiféle prémes takaró nem pótol lábzsákot. Tessék! A vizesüveg kicsúszott és csonttá fagyott! Afféle igazi férfiintézkedés.

Ajtonnak jólesett ez a zsörtölés. Tehetetlen volt, kiszolgáltatott, szerencsétlen. A leány ráparancsolt, hogy tegye be a lábát a prémzsákba. És hogy ölelje át jó szoroson őt.

— De álljon fel, hogy csavarjam magára a bundámat!

Pillanatokig a férfinak nem jutott semmi egyéb eszébe, csak hogy vége van a dermesztő hidegnek, hogy megváltódást ölel. Csak amikor enyhült a kín, ötlött fel benne a helyzet visszássága. Mint a szunamita aggok, akik fiatal nőekkel melengetik magukat, úgy tapad reá Annára és elszívja forróságát! És mindjárt a középkori legendára gondolt a lovagról és az apácáról, akik egy ágyba voltak kénytelenek lefeküdni. Csakhogy a kardot a leány fektette most kettőjük közé. — Némán, lehúnyt szemmel adta át magát a furcsa jószágnak, amely nem hasonlított más-hoz, nem idézte benne sem az anyát, sem a testvér, sem a feleség gyöngédségét. Emberi volt, bajtársi segélynyújtás, mint két katona lapultak egymás mellé a leselkedő veszély közepén.

Bár hosszú volna most már az út!

Anna hallgatott és nézte az újból szint cserélő éjszakai eget. Halovány zöldre vált az és keleten felbukott a téli telehold széles ezüst korongja. A levegő kristályosra tisztult, szinte csengett, ahogyan suhantak benne. Kereken felvilágosodtak a mezők és beíródtak a fűzfák mozdulatlan, fekete, csipkemerev árnyékaival . . . Fej fejhez dőlve aludtak a fényben az égperemet szegő dombsorok. A fehér paripák

mintha szárnyon vonnák őket keresztül az álom, a csend és a hó birodalmain.

Annát mélyen megindította a döbentően szép éjszaka. Teljesen elfelejtkezett a helyzetről. Ahogy szoptató anyák lelke néha tovarebben messze a belőlük élő gyermektől . . .

Ajton lopva nézett reá. Milyen tisztán tapad mellette . . . és milyen kimondhatatlanul távol van tőle!

II.

A Pallas-nyomda udvara szomorúbb hely volt annál is, ahol a Virrasztó számai Korlát idejében láttak napvilágot. — Egy mosódának és egy kifőzőnek lucska folyt az udvaron át, a leöntőig. Az udvart körülzáró épületek olyan senkisem gondozta monstrumbérházak voltak, rogyantak, időelőttiek. A falakon második emeletig szívódott a víz és zölden rothadoztak le a vakolatdarabok. A nyomda helyiségei elől az utolsó csepp napfény is el volt fogva.

A legkisebb szobában, ahová néhány rossz lépcsőn történt az alábocsátkozás, pár tintafoltos régi asztal feküdt egymásnak. Az asztalok lába összehajtogatott papirosokkal volt feltámasztva a göbös, göthös padozaton. A falakat polcok vették körül és a polcokon egymás hegyén-hátán felzsúfolódott az a tenger Virrasztó-példány, amelyet a Részvénytársaság a harmincezer lej vételárral szintén megvásárolt. Ez a helyiség volt a Virrasztó szerkesztői óráinak színhelye. — Anna mindig úgy érezte itt, hogy por van. Por a bútorokon, a folyóiratokon, a levegőben, por az embereken . . . az emberek lelkén.

Itt, a porszobában ült a szerkesztőség egy késő délelőttön, lesvén a kefelevonatokat. — A kifutóleányka tért meg a városból és hozta Korlát hetilapját, a Toll-at. Krammer utánakapott és többet semmi a világon nem érdekelt. Sebesen jártatta a szemét a hasábokon, mint friss asszony a meszelőt a falon.

— Micsoda lókötő! Micsoda lókötő! — tört ki néha és csapdosta térdét. Mint malac, élvezte a drótkefélést.

Anna elé a leány levelet tett. Szép, erőspiros bélyegek virítottak rajta. A rendesnél jobban megtömmött boríték az Egyesült Államok bélyegzőjével volt lepecsételve. — Sűrűnrótt írás és pár kivágott újságdarab esett ki belőle.

Ernő beszámolt útjairól. Ridegség, értetlenség — jobb esetben naiv tájékozatlanság, amit kitartó töredéssel, rábeszélő hittel kellett kikezdeni, meggyőzni. — S a megnyerteket is folyton serkentení . . . Fájt ott künn Erdély? — Mégis csak fájt valahol.

„Már meg vagyok jutalmazva, igazán. Amikor a második vasárnap bementem a trafikba érdeklődni, hogy jött-e megint erdélyi vers, egy úr hozzám lépett: — Ön is arra les? Vajjon hogyan is jutottak hozzá és hoznak-e még? — Háromszéki ember és most kint lakik a sívár Augusztá telepen. — Viszem haza, *orvosság*nak, ránkfér — ezzel búcsúzott.”

Ekkor átjött Nyíry az igazgatósági szobából és Dánielt szólította. Vizenyős, rövidlátó szeme nem akart senkivel találkozni, de odapislantott a Krammer asztalán heverő Toll-ra.

— Ezek egymás között élvezik a rólam írt pi-maszságokat? — kérdezte azután odabent.

— Nagyon tévedsz, az egész lapot élvezik, hiszen a népszerűség kulcsa, ha az embert kifigurázzák.

— Ez csak olyan maszlag, hogy én ne vegyem nagyon zokon. Biztosan megrendelik a saját magukról közölt vicceket. Különben ülj le, ítéletedet kérném éppen. Itt vannak a friss kefelevonatok. Nem küldtem ki, amíg veled nem beszéltem. Itt a vezetőcikk és a regényfolytatás. Olvasd meg, hány oldal az

egyik és hány oldal a másik? . . . Hát ez állapot? Zudor Anna hét oldalon terpeszkedik, és te a Szentmártonban tartott beszédemet öt oldalra nyomorítottad!

— Kérlek, öt oldal vezetőkikk nagyon is elegendő! A regényből bármennyit is szívesen vesz a közönség.

— A politika ma a legaktuálisabb kérdés! Az én cikkem, ha kifejthette volna magát, tömegeket mozditana! Ellenben miféle aktualitásuk van ezeknek a szerelmi nyögdécseléseknek? Légy szíves tehát érvényt szerezni a mi akaratunknak, akik a vállalatot megteremtettük. Zudornak koppints a körmére, ha túlkap. Mert ha az ember engedékeny vele szemben, — nos, a magad bőrén láthatod. Nem dobta ki már több versét a feleségednek?

Dániel elpirult, ez a pont gyöngéje volt.

— A helyszüke igen fojtogat mindnyájunkat.

— Kivéve a hétoldalas Zudor-regényt. Azért is vagyok ellene, hogy tágítsuk a lapot, ahogy korábban terveztem.

Nyíry most bekiáltott a gépházba:

— Kató! Küldje be a szerkesztőséget!

. . . — Azért hívatt . . . kérttem ide önagyságát és az urakat, hogy a pályázat eredményét megállapíthassuk, illetve, hogy a Pallas áldozattal kitűzött pályadíját valóban érdemesnek nyujtsuk.

— Én már megírtam a jelentésemet, társaim ugyanis rámbízták a végső döntést.

— Kérem, mint nővel szemben persze, udvariaságra vagyok kötelezve. De a vállalat nagyon meg kell nézze, kit koszorúz meg. Nincs prédálni való pénzünk . . . Nekünk nincsenek irodalmi fejőstehe-neink!

Anna önkénytelenül körülnézett. Kinek szól a gorombaság?

— Sohasem voltam a Virrasztó anyagi adminisztrátora, — mondta ridegen. — Tessék a pályázat ügyére vonatkozóan közölni, amit az ügyvéd úr szük-

éségesnek lát. Ámbár nem értem, mi réven méltóztat belélelegyedni.

— A szerkesztésért való felelősség révén, kisasszony! Az én jogkörömbe tartozik annak megállapítása, hogy mi felel meg a lap szellemének!

— Politikai szempontból valóban — enyhítette Dániel az okatlan szavakat.

— De morális szempontból is! A régi magyar világ erkölcsi talpkövéét meg kell őrizzük az utókornak!

Míg beszélt, bár rá nem pillantott Annára, felszálló dühvel érezte, hogy az nem úgy hallgat reá, mint idősebb, okosabb és tekintélyesebb feljebbvalójára. De fékezett.

— Csak arról van szó, mondom, hogy előzetesen ismernem kell a szerkesztők, illetve az általuk megbízott recenzor nézetét. Kétezer lejt, kérem, szép pénz! Ki szerez ma ennyit pár oldalnyi írással? Kérdezzék meg Vilmát, az irodakisasszonyt, hány levelet gépel le, amíg ezer lejt keres?

Krammer idegesen csapott le:

— Először is a kétezer lejt nem egy szerző kapja, azután pedig inkább téged kérdezlek meg, ugyan hányszor írod alá nevedet ezer lejért? Ötször, mondjuk.

— Bocsánat, nálam a szaktudást kell megfizetni! Nemzeti vállalat pénzéről lévén tehát szó, a művek megítélésénél a népies nemzeti tárgy részesüljön előnyben. Minél kevesebb természeti leírás és szerelmi ömlengés! Mert ma a magyar falut akarjuk megdolgo— . . . kiművelni.

— Hm. Nekem Colțea jut eszembe, aki viszont csak a szerelmet tűrte . . . egyébként pedig hány népi előfizetőnk van?

— Kérlek, ne tereld folyton mellékvágányra a dolgot. — Szóval kérem, Zudor kisasszony, referáljon, mely műveket tart kitüntetésre alkalmasoknak.

Anna arcán eltörlődött a kénytelen vonás. Szinte felderült, ahogy utána gondolt a jeligének.

— „Boldog Idők”. — Azt hiszem, a cím is ugyanez. A kollégiumi életet mutatja be a háború

előtti korban, amikor a diákok udvaroltak, politizáltak, még duhajkodtak is, de azért talpraesett emberekké nőttek. Közvetlen, friss, meleg írás, szív dobog benne. Egész biztos, hogy szerzőjével még találkozni fogunk.

— Egy pozitív érdeme tényleg van az elbeszélésnek. Az, hogy a volt magyar függetlenségi politikát glorifikálja . . . a diákok. ha jól emlékszem, negyvennyolcasok szemben a mungókkal — és ez a példa ma is buzdítólag fog hatni. Hiába, az emberek odahúznak, ahol a hazafias levegőt érzik! — S az ötszázlejes díjra melyiket gondolja a kisasszony?

— A „Tosca” jeligéjét.

— De kérem . . . annak a hősnője erkölcstelen személy! Egy színésznő, akinek barátja van! Aki ruhákat fogad el, lakást tartat magának valami bankárral. A vállalat által pályakoszorúzott műveknek egy demimonde nem lehet a hőse! Kezdő írók írjanak tisztességes emberekről! Később, ha valaki már Victor Hugo, vagy Dumas, írhat a félvilágról!

Dániel lesütötte a szemét.

— Kérem, doktor úr — tett pontot Anna. — A díj odaítélésénél nem befolyásolhat. Ha ennyire nem bízik bennem, átadom az egész ügyet önnek.

Nyíry megijedt.

— Hát tessék . . . a saját felelősségére. —

— Az ördög szerződött le arra, hogy itt esztétikai előadásokat tartson — szólt Krammer nagy mérgesen ülve le a végre kézbe kapott korrektúrához.

Ajton fáradtan, kiábrándultan hallgatott. Szégyelte magát, hogy valaki ilyen ostobaságokat mondhat az ő világnézetének nevében.

A Virrasztó ügyeit Pálma már csak kacagni tudta! Mióta különvált író társaitól, úgy gyúlt ki, mint a felsercenő fény. Volt ebben valami feltüzelt, valami hajszolt, valami beteges. Megsoványodott, még nyugtalanabb lett. Előbbi világára nézve majdnem egészen elveszett.

— Senki, senki nem kell nekünk! — ujjongta boldogan.

Szép volt az elzárkózás. Szép volt, mindent eldobni, ami nem kettejüké. És ahogyan versei színes rakétákból forró lávaesővé izzottak át, ő maga is kicszerélődött. Kicserélte a lelki lobogásból érzékivé gyúlt szenvedély. A mód, ahogyan versei születtek. — Ratosnyay, amióta választott, úgy sütögette szerelmével, mint valaha a mártirokat égették tüzes vassal. Pálma sikoltott — versek voltak a sikoltásai.

Legutolsó alkotásain már nem volt fátyol sem. Mert a férfinak fokozásra volt szüksége. Szertelenségekre szomjazott, kárpótlásul Andreáért. És jó is volt szaladni fel a hegynek. Pálma szerette a vakmerő bolondságokat. Túlkiabálni önmagát az elragadtatásban. — Ez a szerelmi nyelv, amely mindig túlzásokban zengett, ez az örök rapszódia valami orgiaszerű tobzódás visszhangjaként érkezett az olvasók füléig. Lassanként alig akadt ember, aki ne tartotta volna Pálmát Ratosnyay szeretőjének. Hogy mennyasszony, — az meg sem fordult senkinek az eszében. Hogy Pálma hisz a gyönyörű tavaszi reggelben, amikor fátylasan, koszorúsan belép majd valami távoli város fehér kis templomába!

Ami mégis keserűvé tette a leányt, az Ratosnyay szellemi elernyedése volt. Ahogy gazdagodott, szépült együttlétük, mind gyakrabban ejtette el a kezében tartott írásokat.

— Mire ez a betűfalás, amikor az ég a menyország üdveit küldi le hozzánk? Nem szebb meseország minden keleti mesénél a mi szerelmünk?

Sőt mintha egyenesen bántaná minden munkazaj, akár kellelten figyelmeztetés, hogy neki magának is el kéne már kezdeni a szép fogadkozások valóra váltását. Ha a leány buzdítani próbálta, éppen lehangoltságot vagy idegességet támasztott.

— Mit akarsz? Csak nem hiszed, hogy van itt jövője a magyar írásnak? A műtyürcék, a ridiculus mus-ok még viszik ideig-óráig, de olyan mű, mint az

én Pancsatantra tervem? Honnan vegyek én ahhoz itt kiadót?

Pálma elsápadt, de nem mert szólani.

— A te verseid, kicsilány, azok megint más dolgok. Ilyen ragyogó ifjúságban, amilyenben te élsz, még tud az ember és szabad is neki rövid lélekzetű munkákkal kápráztatni. De a hozzám illő monumentalitásnak itt talaja nincsen.

— Maestro . . . maestro mondja ezt, aki el akart indulni velem, hogy évig hajtjuk az erdélyi hintát!

— Nem ugyanaz, gyermekem. Nem ugyanaz! Egy év múlt el azóta. És én nem csináltam úgyszólván semmit, de nem is csinálhatok, amíg a viszonyok ilyen nyomorultak maradnak. Én csak akkor kapok munkába, amikor itt mezője lesz a nagy magyar alkotásnak. Amikor a politika útján szélesebb lehetőségek nyílnak, amikor — igen. Most már tudom. A politika lesz az én terrénumom!

Ismét egy távoli, bizonytalan határidő és addig: csók, lázak, petyhüdések.

Mégis volt egy dolog, melybe erőt fektetett. Összeállította Pálma verskötetét, s maga ment el tárgyalni Rostossal, a legjobb helyi nyomda tulajdonosával.

A főnök éppen nyakig volt munkával. Írt, számházott, telefonált: alig bírta rá magát, hogy félbeszakítsa a pénz hajtóvadászatának izgalmait. Mégcsak el sem hagyta veszni azt a pár percet, amíg beszélt. Sebesen firkált az előtte fekvő naptár szélére.

— Valóban a kitűnő költőnek legszebb dolgait válogattam össze.

— Kérem, tanár úr, — emelte fel fejét Rostos, — a jelenlegi árak és viszonyok mellett csakis némi ki-, illetőleg megkötésekkel vagyunk képesek ilyen kockázatos vállalatba bocsátkozni.

Gömbölyű, rosszul borotvált arcából két hideg szem meredt e közben az ajánlattevőre.

— Micsoda megkötésekkel? Maguk is erkölcsösözök?

— Kérem, semmi közöm a tartalomhoz. Csak —

— Mii? Rostos úrnak mindegy, hogy mit ad ki?

— Ez, kérem szépen, üzlet s én a bőr vagyok, amelyekre az ilyen vállalkozások mennek. A költők költenek, én pedig számot vetek. S az imént megejtett számadásaim alapján —

— Mikor imént? Mielőtt bejöttem volna?

— Mialatt az ajánlatot tenni méltóztatott, — több vevőre hatszáznál nem számíthatunk.

— Hatszáznál? Hatezernél, uram! Tóth versekről van szó, nem érti? — dobbant fel Ratosnyay mérgesen. — És ez az első magyar kiadású könyv városunkban!

— Kérem, — mosolygott Rostos — ma Szent Dávid dalai nem kelnének el Erdélyben több mint hatszáz példányban. A benyomatlan papír, az igen, az üzlet! De a benyomatott? . . . Azért persze, van megoldás. Ne tessék izgulni, kedves tanár úr. Csak-hogy önöknek is el kell vállalni a munkának egy részét. Majd összegyűjtenek háromszáz előfizetőt! Tanárebereknek könnyű, ráparancsolnak a gyerekekre!

— Azt hiszi, hogy én beállok a maga házalójának? — Ratosnyay felugrott, és hangos lépésekben indult kifelé. — Elrohant más kiadóhoz. Rostos végül is egy kapzsiságáról hírhedett zsidó, de ott van a Harmath-nyomda, keresztyén emberek.

Harmath igazgató nyájasan csóválta a fejét.

— Kérem, Rostos Ignácnak más a helyzete. Neki rengeteg papírja van raktáron. Még a tizenhatos meneküléskor vásárolta össze. Ő teheti, hogy ilyesmibe belemenjen. Ő áldozhat.

— Hogy az igazgató úr még dícséri előttem a Rostos ajánlatát! Szent Isten! Így születnek az erdélyi könyvek?

Mint bunkócsapások érték a tapasztalatok. Hát nem volt igaza? Utálat: ilyen kicsinyes, „Kaparj kurtá s neked is lesz” munkába fogni. Eszébe jutott a káröröm, amellyel Ajtonék gúzsbakötését kísérte. Ha tudnák, hogy koldulja ő most végig a nyomdászlegényekből, boltosinasokból felvergődött főnök urakat, hogyan esdekel nekik azért, hogy járomba hajt-

hassa a rakétacsillagot, befoghassa Tóth Pálma költészetét! — Mardosó haragban, kiábrándultságban tért haza.

— Csak a vérünket nem kívánták, hogy lecsapoljuk nekik — kiáltott és körülnézett Pálma szegényes világában. — Ha látná a gaz Rostos perzsáit, egész agyonzsúfolt lakását! Voltam régebb többször nála vacsorán, persze akkor a fiai még az én iskolámba jártak, — hát nem. Nem fognak a maga lobogásából, véréből szőnyeget vásárolni! Nem fogunk koldulni többet. Kacagás, az embernek ökölbe szorú! a keze. Glückék ötven tiszteletpéldányt ajánlottak fel honorárium gyanánt! Nohát megmutatjuk majd, hogy a kötetből súlyos pénzek folynak be és hogy azt maga teszi el s nem ezek a hitvány piócák.

— Hogyan?

— Úgy, hogy a könyvet maga Tóth Pálma fogja kiadni.

A leány boldogan ámult el ezen a büszke, merész ötleten.

Most aztán lázas napok jöttek. Színeknek, formáknak megválogatása. Hófehér selyempapírburkolás, alatta áttetsző vérvörös betűkből a cím. Nem üzlet, nem mesterség, nem fáradozás: álmomalóság! Bomlott a könyv, mint a fakadó virág. Ratosnyayval ketten korrigáltak. Külön boldogság volt. Mint drága gyermeknek cicomázása. Az ő gyönyörűséges, tehérszíves gyermeküknek.

Január közepére készen állt a kötet.

— Menjünk és lássuk meg az Igét — ujjongta Pálma, mint a bethlehemi pásztorok, és rohant le a Telepről. Szívére szoritotta az első példányt s valahogy borzasztóan megijedt annak láttán, hogy milyen sok is ez az ezer kötet. Egész fal. És ez mind az övé — pár napig. Aztán széthordják — és akkor a lelkek ezreié lesznek.

Gombos átnyújtotta a számlát. Hanem Pálma alig figyelt rá. Nem is értett az effélékhez.

— Tessék Ratosnyay úrral tárgyalni — intézte el végül a dolgot s aztán szeles boldogságban rontott

ki a friss, havas téli reggelbe. Mint valami imakönyvet, úgy tartotta a kötetet és úgy várta vele Ratosnyayt.

Valóságos áhítat-óra volt, amikor a férfi a verseket egymásután felolvasta. Hangja veretet adott a szavaknak, a szóbokrétaikat kivirágoztatta, a jelzőknek távlatokat nyitott. Új, tartalmasabb, poétikusabb fordulatokba hangsúlyozta át a mondatokat. — Soha nem volt talán ilyen gazdag délutánjuk. Pálma a férfi térdére hajtotta fejét, úgy szívta vissza magába önlelkének illatát. És ő, milyen nagynak, önzetlennek látta most azt, aki úgy nem törődik saját hírnevével — és aki így szolgálja az övét. — Az anyagiakról azonnapi nem is beszéltek. Nem hozták volna elő sokáig, ha Ratosnyay be nem nyit a kiadó üzletébe angol újságjaiért. Gombos ekkor ajánlotta, hogy egyezzenek meg a törlesztés módjaiban.

— Kérem, néhány hét és az összeg befoly kezéhez. Hány példányt adott el?

— Sokat. — Csakugyan sokat ahhoz képest, hogy a kötet pár napja volt csak a kirakatban. Harmincnál többet.

— Ez Gombos úrnak sok?

— Ma nagyon sok. És többnyire a fiatalság vásárolja.

Ratosnyaynak megannyi kínos meglepetés. Hát nem a finom, szomjú nők jöttek izgult kíváncsiságban, nem a férfiak, akik respektálják és irigylik sikereit? . . .

— Kérem, ne tessék rossz néven venni, az alku úgy történt, hogy a tízezret készpénzben kapom. Így egy évig is eltart bele, amíg a bizományosok mind elszámolnak. Kénytelen vagyok bár négyezerre most reflektálni.

Ratosnyay gögösen harapta el haragját.

— A négyezer lej ma este itt lesz!

Pálma végtelenül szenvedett. Hogy ő a maestro-tól pénzt fogadjon el! De nem kínálkozott más megoldás. Mit kezdhet ő a maga kicsiny fizetésével? Egész évi jövedelme hétezerre ha rúg . . . És még ilyen

megalázás után is maradt hatezer lej adóssága. Ha ez az összeg törlesztődött, azután jön csak sorra az ő haszna. És egyetlen kötete került a kezébe! Kezdte szorongatni valami. Hogy szörnyű dolog itt költőnek lenni, hogy Ratosnyay nem volt eléggé körültekintő... De vajjon lehetett volna ezt a dolgot jobban is nyélbeütni? —

Egy hónap alatt alig apadt kétezer lejjel az adósság. Pálmának az az érzése támadt, hogy odaadta a lelkét és annak fejében van neki: adóssága Ratosnyaynál, adóssága Gombosnál, mely elfogyhatatlan, mint a kásahegy. Sötét fellegek ültek a szívéen . . . négyezer lej tartozás s a könyvei zálogul fogva . . . ez a valóság, — ez a keserű valóság!

Nem ez volt a legkeserűbb, a legkeserűbb másvalami volt.

Szerette volna gyermeklábbal átszaladni az életet. És idáig úgy látta, hogy ez sikerül is neki. Olyan emberrel kötötte össze sorsát, aki életművész, aki zseniális, aki mindenben látja a helyes utat és mindenkit a legjobb irányba tud terelni . . . és most Ratosnyay tanácsa vitte nyomorúságba, amelyről nem is panaszkodhatik neki, mert únja már az egész ügyet. Elpattan a drága hangulat, ha csak célzás történik reá.

— Istenem — reszketett ki belőle éjtszakánként a kétség, — hát ilyen a sorsa a „pányvázatlan irodalomnak“? A pányvát nem tűrő íróembernek?

III.

Ismét egy olyan város felé igyekeztek, amelyik légvonalban vagy hatvan kilométer lehet, vasúton: kétszázhatvan. Utazni kellett, két napot. Darabig a zsúfolt, hajszás fővonalon, aztán a végállomásba haló, néptelen helyiérdekűn.

A világ tavaszban állott. Enyhe, könnyensíró, lankasztó erdélyi elsőtavaszban. Lila és arany foltokban változtak a legelők, nedves kék hamv lepte a szemhatárt szegdelő, világoslombú erdős hegyeket.

A regátból kiselejtezett, ócska kocsis keskeny, rabváltató ülésin Anna, Ajton és Krammer foglaltak egymás mellett helyet. Dánielné átváltotta jegyét az első osztályra és Nyíryt is magával hurcolta. Meghalna fapadon. — A két férfi kártyázott, ez volt a szokott unaloműzőjük, Anna kinézett az ablakon és átadta magát a tavasznak.

Egy levél feküdt a szívéen. Boldog, fiatalos levél, teli lelkesedéssel, távoli, gazdag világok újszerűségein való elámulással. Csomó politika is, csomó terv, és a végén pár szóban a megnyilatkozás: „Ha én valamit magamnak kérhetek az élettől, azt kívánom, hogy tovább is megmaradhassak az Ön lelkének árnyékában.”

Úgy tetszett Annának, hogy néha megnedvesednek pillái. Láta maga előtt a sugárzó ifjú embert, ahogy tiszta kis diákszobájában a levél fölé hajolva ezt az utolsó mondatot sokáig, sokáig fogalmazta, nehogy tolvakvó, nehogy prózai legyen . . .

A kocsárdi állomásnál Szlanik Sándorral találkoztak és a *Mécs* néhány más emberével. A Virrasztó és a *Mécs* együtt fogják tartani estélyüket, így rendelkezett felőlük Nyíry tanácsára a folyóiratokat fenntartó két részvénytársaság, amely nemrégén szoros kapcsolatba lépett.

Az új férfiak feltüntével Dánielné leküzdötte a fapadok iránt táplált ellenszenvét.

— A pontokat akarom tudni! — rontott rá a *Mécs* titkárára.

Wéber úr kijelentette, hogy azokkal maga sincsen egészen tisztában. A helyi rendezőség mindig újabb és újabb ötletekkel áll elő. Ott az Isten háta mögött nem tudják, hogy magukért az írókért is érdemes elmenni irodalmi estélyre. Ott csakis a helyi szereplők bevonása ígér sikert. Így dagadt fel a műsor eddig huszonegy pontra. Ebből mindössze hét a Virrasztó-Mécs gárdája. A többi . . . ?

Ajton sohasem érezte jobban, hogyan nő már a gyom a fejük fölé. Szlanikra nézett . . . ez a fiú igazán költő. Vajjon nem gondolja ő is, hogy ez a legszomorúbb megalkuvás? Beszélni fog vele . . . De azt már látja, hogy nem harcra, de még ilyen hercehurcára se született. Máris fonnyadtnak látszik, mint földből kitépett virág.

Szürkült, a lámpagyújtás minden kilátása nélkül. Kúnt előugrottak a kék és zöld színek, a pirosak alsötétültek. Holdvilágelőtti, zöldezüst alkonyban bomlott ki felettük a város, ahol az éjtszakát kellett tölteniök. Magas dombsorra könyökölve, bástyák, tornyok, templomtetők festményszerű körvonaláival nézett le rájuk a nyugati égtájról.

Anna szokatlanul hallgatag maradt, bár útitársai hangosan csudálták a búbajos képet. A füstös, lármás zshivajban csak emlékezett. Csak mondotta magának: oda érkezel, ahol Helmut született. Ahol a szíve fogant, a csöndes, háladatos fiúszíve. Ahol ezüstzsinóros, világoskék diáksapka alól omlottak ki zabkalász-szín hajfürtei, ahol minden házfalon ott síklott egyszer tágpillantású tekintete! —

A vonatok sikoltva futkostak a pályaudvaron. Az emberek lökdösődtek, szaladtak, kiabáltak . . . Lent. De fent egyre tündéribbé alkonyulva intett a város.

Egyetlen kocsihoz jutottak, azt átadták Dániel-nének és lovagjának. A többiek gyalog indultak befelé. Kis ligeten vándoroltak keresztül, ahol még gyermeklárma zengett és az apró talpaktól felkavart por fátyolozta a levegőt. Ott, ahol a fedett hid folyosókeskeny gyalogjáróján libasorban kellett átmenniök,

Anna félreállott egy fülkeforma, gerendás mélyedésbe és hátramaradt. Még utánakémlt a hangoskedvben poroszkálóknak, aztán megindult egyedül a lassan felpáráló holdfényben.

Szűk lépcsőutcán hágott fölfelé, előrebukó házikók között, neki a várhegynek. Bástyák, bűvőkapuk, titokzatos átjárók közt kongott a lépte, első zsengejükben álló fák rajzoltak elébe fekete-fehér arabeszeket az útborító, széles kőlapokra. A legüdébb tavaszi szag: rügybontó borostyánok illata áradt, néha megszaggatva távoli, virágzó meggyfák keserűen fűszeres, lankadt lehevel. És ömlött a babonás holdfény! A tornyok kifehéredtek benne, mint a márvány, a kőgalériák cirádái titokzatos, mély árnyékot kaptak.

Rejtett padokról kacagás verődött és harmonika. Halk énekszó is, precizen, összetanulva. És ahogy a hangulatból fakadt: holdezüstről, csillagaranyról —

*„Doch viel schöner ist das Gold,
Das vom holden Kopfe
Meines trauten Liebchens rollt“ —*

Anna halkán, befelé énekelni kezdett. És ment éneklő szívvel tovább a vársétányon, fel a síma holdfényvel eláradt templompiacra, ott is: át egy kis kapuívén a kilátóig, ahonnan a végnélküli folyóvölgybe hullott a tekintet a szédítő mélyben meglapuló villasorokra. Kereken erdők kúsztak alá a városnak, valósággal belehajoltak. Az erdön innen s a házakon túl a tavaszi kertekben virágzó prunuszok. Sötét törzsük már nem látszott, és rózsaszínű, nagy gömbjeik álmok induló léghajóinak tűntek. — Megállott ezen az álomfokon. Egész testében reszketett. Ilyen boldog, úgy érezte, nem volt még soha.

Szeretett — és szerelmében nem volt már egyetlen földi vonás. Milyen szerencsétlen is volna, ha ez nem így volna! Ha földi csatákban várni, remélni, küszködni kellene a boldogságért. Minden más szerelem szólítná valahová, kitérítene valamerre, elszívna erőiből. Ez még a titkon neki szentelt órákban is csak ajándékoz. A verseire gondolt, amelyek mosta-

nában sorban gyűltak ki benne. A tökéletes lemondás tökéletes bírassá virult így. Élhet céljainak, rendelkezésének, és szerethet soha senkitől ki nem lesve. Még attól sem, akit szeret.

— Köszönöm Istenem, — tette össze kezét, — hogy égi szerelmet adtál nekem Erdélyhez.

. . . Az étteremben bűnrössz banda cincogott, mint olyan városban, ahol nincsen szokásban dédelgetni a cigánymuzsikát. A pincérek Annát a karzatra utasították, a társaság oda telepedett. A lépcső felső fokára érve észrevette, hogy Ajton elfehéredik, amint megpillantja.

— No, ez gyönyörű, — támadtak rá a többiek, — a legnagyobb izgalomban tartja az embert. Kereszük, kerestetjük!

— Eltévedt? — kérdezte Ajton gyöngéden.

— Nem.

— Mondtam én, hogy Anna férfi, őt nem kell félteni. Meglátjátok, milyen kitűnően alszik majd a billiárd-asztalon. — És Krammer leste a hatást.

— Már beszéltem a portással, a szobám fél óra alatt rendben lesz, — mosolygott Anna.

— Bocsáss meg, az egyetlen szoba, ami kapható, engem illet. Én csak szobában, csakis sodronyon tudok aludni! — izgult Dánielné.

— Nem tudom, hogy számot tartasz-e az enyéme, sohasem voltam még ilyen szerencsés. Fürdőszobát kaptam. Először megfürdöm, aztán felrakom a sodronyt a kádra és úgy alszom.

— Hopp — ütött fejére Wéber, — megvan. Le foglaljuk a szálló összes fürdőszobáit! . . .

Krammer ezalatt rendületlenül faggatta Szlanik Sándort.

— Te azt gondolod például, hogy Zola nem szolgált a gloárnak? Hogy egyáltalán csak az úgynevezett fehér irodalomra van szükség?

— Én borzasztóan érzem a felelősség súlyát. A leírt szónak szuggesztív hatalma van a tömegek felett. Egy Soanai Eretnek — új eretneket csinál.

— És nem imponálnak neked a nagy szabadosok?

Szlanik maga elé nézett és megrázta a fejét.

— Nem. Öngyilkos lennék, ha valaki az én könyveimből kapna indítékot egy erkölcsi ballépéshez. Ma nincs helye semmi szabadosságnak. Még a legnagyobbak olvasásától is eltiltanám az embereket, ha abból valami ingatagság származhatnék rájuk.

— Csakhogy ebben tévedsz! Az igazi művész mindig emel, tisztít —

— Ne hidd: a tömeg a rosszat szijja ki a szépből is!

Ha akárki más beszél ekképen, Krammer már rég patvarkodott volna, de így csak lovagias ösztönei ébredtek. Nagyon tisztelte ezt a szelíd, finom, majdnem szenvedő beszédmódot.

— Persze, én talán nevetséges vagyok előttetek, — mentegetőzött Szlanik egy újabb vaskalaposágért.

— Nem — felelt neki Ajton, nem. Mert belőled a meggyőződés beszél. S azt respektálni lehet, még ha túlzó is. Ami például engem elriasztott, elidegenített Korláttól, az a meggyőződéstelensége volt. Neki nem voltak nézetei, elvei, csak szeszélyei. Azaz hogy . . . a szeszélyeit gyakran drágábbnak tartotta a nézeteinél.

— Magát sokat bántotta? — tekintett Annára Szlanik nagy, fáradt gyermekszemével. — Különbem most már látom, hogy magát nem lehet bántani.

— Achilles sarok nélkül! — hagyta rá Krammer.

— Fordítva — mondta Anna halkan.

— Hogyan?

— Achilles egyetlen titkos ponton volt sebezhető. Én egyetlen titkos ponton vagyok sebezhetetlen. És ez véd minden ellen. — Érezte, hogy őszinte kezd lenni. Felkelt, elköszönt a társaságtól . . . Egyszerű lenni ma, egyedül!

A szobában készen állott a langyos víz. De nem vágyott lemosni magáról a holdfényt, amely, úgy tetszett, ezüst porként lepte be. Majdnem semmit sem aludt ezen az éjjelen. Úntalan felriadt gazdag, magános szerelmére.

Havas, csapós esőben érkeztek meg a kis székely állomásra. A várakozók élén Bordos fogadta őket, a Virrasztó pályanyertese, a „Sarkvidék” költője. Úgy jött feléjük, mint testvér, nyájasan, minden formaság nélkül, szinte megható közvetlenséggel.

— Emlékeznek reám valahonnan? — kérdezte, mintha nagy talányt adna föl.

Anna a szemébe mosolygott.

— Hisz maga a szovátai albatrosz-ember!

— Hát mért nem mondtad már akkor, hogy tehetséges vagy — korholta Krammer.

Most aztán szétkapkodták őket a vendéglátók, kit erre, kit arra a fiákerre, magánfogatra.

Szlanik Sándort két idősebb hölgy vette közbül és tessékeltte fel a tágas úri hintóba. A szelíd fiúnak az a titkos aggodalma, hogy nem tud majd elbeszélgetni az ünnepélyes, puritán és nyilván megható dámákkal, teljesen fölöslegesnek bizonyult. Beszéltek azok, faggatóztak egyenest, hogy ő mit gondol, mégis mi lesz, így marad ez? Ha igen, akkor milyen út vezet a jövődbe? El kell-e pusztulni itt, vagy kialakul valamilyen életforma?

Ezek a kérdések Szlanik Sándort már ügyis-majdnem a kétségbeesésig vitték . . . mit nyúlnak belé tíz ujjal az emberek? Hát megmondhatja-e így szemtől szembe, hogy ő Pompéji katonájának érzi magát, aki a vártán maradt ugyan, de csak azért, hogy ott várja be a biztosnak látszó halált!?

Habozó, ügyetlen válaszokat adott, s közben folyton egyetlen gondolat kínozta. Hogy most úgy pereg le róla minden glória, amellyel ezek a távoli tisztelők felékesítették, mint a hamv a foglul esett pillangóról. Boldog volt, mikor a hintó hosszú és neki céltalannak tűnő ki-befordulás után felrobogott egy nagy gonddal karbantartott ház lépcsői elé s a hölgyek magárahagyták, hogy kimosdhassék az úti szennyből, gyűröttségből.

. . . Ablaka előtt, a tisztára sepert udvaron hatalmas körtefa állott fehér virágpompában. Ezt a fát nézegette, hogyan harcol a mostoha tavasszal. Érezte

a szél és hidegeső gyötörte ágak szenvedéseit, így sínylette ő is a kétnapos hajszolódást, a fázást, izzadást, az idegen embereket és a sok beszédet . . . Az életet csak kicsiny rátákban bírta. Egy szép vers, egy séta, egy névtelenül küldött virágcsokor elég élmény volt neki napokra. Ez a túlhajtott érzékenység a nagy összeomlás átélése után maradt vissza szervezetében.

És most egyszerre annyi új dolog torlódott eléjébe! Mint legizgatóbb probléma: a Virrasztó munkatársaival kötött ismeretség. Jaj, félt tőlük, előre. Zudor harcos, nőietlen elszántságától, Krammer szabad, elvűségétől, Ajton összebékülő konzervativizmusától. — És a neki gyanúsak mégis olyan igazi embereknek látszanak! Méltányosak, komolyak, buzgók. A mellett vidámak, tiszta lelki együttesben, szeretetben élnek. Istenem, és ő hogyan felelt egyszer Tóth Pálmának, mikor két évvel ezelőtt levelet írt neki az első elindulás idejében! — „Nekem ön legfeljebb mostoha-testvérem lehet!”

De bezeg testvére Pagotsay, a Mécs vastagfejű, konokszemű kritikusa, vagy Nyíry, ez a soha szembe nem néző sunyiság, aki minduntalan tudtukra adja, hogy a művészet szolgálata csak harmadrendű céljuk, első a pénz, második a népszerűség kiérdemlése! És testvére végül Placsintár, a Mécszet kiadó részvénytársaság vezérigazgatója, aki soha egy versét el nem olvasta, aki egyszerűen csak leszerződtette mint jó hazafias tippet. — Hol van az igazság?

Nem, még sincsen igazuk a virrasztósaknak. Nem volt igazuk, hogy Korláttal megindultak, sem akkor, amikor a kolozsvári Szemlét támogatták. Ugyan mi végre jutottak? A progresszív Virrasztó elnépszerűtlenedett, a Szemle éppen csúfosan bukott meg. Importált szerkesztője dicstelenül tovamenekült, anyagi és erkölcsi kárba taszítva a cserbenhagyott írógárdát. Százszor inkább meghalni tisztán, mint élni megalkuvások árán. A hermelin puskacsőnek fut, de nem lép mocsárba!

— — Csak az estélyen bomlott ki a meztelen igazság a műsor felől. Volt abban múzsának öltözött

béharangozó, vadászdal négy hangra, rózsabalett, monológ, élőkép, melodráma, opera helyi szerzőtől. — Szlanik holtfáradtan, kifacsarva ült a szereplők páholyában. Kétfelől a két dáma duruzsolt neki a nemzeti szenvedésekről. Szegény Szlanik! Maga is egy nagy darab nemzeti kínszenvedés volt.

Pitymallott, mire leültek a díszvacsorához.

— Hja kérlek! — lelkendezett Wéber. — Így megy a népszerűsödés! Nyolc előfizetőt horgásztam a Mécsnek. Ha végigjárjuk Erdélyt, húsz városból legalább százötvenet hazaviszünk. A személyes megjelenés varázsa, barátom!

— Addig én meghalok! — gondolta Szlanik.

Néhányuknak Bordos kocsit szerzett a visszautazáshoz. A földreformtól való félelem, s a sok fogatrekvirálás miatt a magyar birtokosok lassacskán eladták a hintót, a lovakat, de azért mégiscsak akadt a két elnöknő jóvoltából egy régimódi, kényelmes úri batár.

Kora délután indultak el vele az ötórás utazásra. Maga Bordos is elkísérte őket. Úgy közéjük tudott két nap alatt illeszkedni, mintha végig küzdötte volna velük a Virrasztó hőskorát. Talán végig is küzdötte ott a zajtalan távoli városkában, lelkének rokontalan magányosságából belefigyelve a messzi viaskodásba, mint a ki tudja hányadik hegyről hozzáig világló lármafa csillanásába.

Az idő kedvükre járt. Piros viráglángocskákkal tüzdelt fenyők alatt páfránnyal kicifrázott utakon haladtak és még a hajló nappal sem volt szükségük többre a tavaszi köpenynél, a vászontakaróknál.

A természet jósága Szlanikot is magához térítette. Gondtalanul beszélgették át az időt. A szót most is Krammer vitte, „elhelyezett” Szlaniknál, ahogy szavajárása tartotta.

— Neked is be kell látnod, Sándor, ahhoz mégis csak igen jók vagyunk, hogy védszárnyunk alatt a dilettantizmus burjánozzék. Nem volna szabad ke-

veredni és tévedésbe ejteni a közönséget a művészet és az amatorkodás határvonalai felől.

— Tudjátok — mondta Ajton szinte sóhajtván — én egész este Korlátot láttam magam előtt. Micsoda magas célkitűzéssel indult — indultunk akkor valamennyien és ide feneklettünk! Ennél már az is jobb, ha egymagunkban járunk tovább becsüleletes, önálló utakon.

Szlanik Sándort bántotta ez a beszéd.

— Minden attól függ, hogy mi a hivatásunk és hogy mire tartjuk sajátmagunkat. Hivatásunk pedig elsősorban: elvinni az emberekhez a magyar szó vigaszát. És ha ez így van, egyfelől nincs jogunk a szerepléstől visszavonulni, de nincs jogunk a diletantizmus teljes megvetésére sem, mert az neveli a széles publikumot.

Krammer kicsit puzduri módon replikázott:

— De közben elveszi a napfényt az igazi művészet elől! Te magad is érezhetted tegnap, hogy nem mint költőt, hanem mint „jómagyart” ünnepeltek, aki esetleg el is fogatod magadat azért, hogy őket szépen megríkasd.

Ajton pillantott most fel, egyenest Szlanik szemébe.

— Megmondom neked őszintén, Sándor, hogy a sikerek tegnap esti megoszlásán én is megdöbbszem. Krammert és Annát jóformán meg sem értették, sőt meg sem hallgatták. Az ünnepeltetésben négyen kerülünk egy gyékényre: Dánielné és Nyíry veled és velem. Csak az hatott, amit Korlát konjunktúra-irodalomnak nevez. Hát akkor inkább húsz embernek adni elő, aki tud disztinguálni és megérzi, hogy mi igazán művészet akkor is, ha égetően aktuális. Nem, én soha többet! Ezt a nyilvánosságot átadom örökre Dánielnének!

Megindult a vita, amelynek során Szlanik szavait különös, jól fékezett idegesség fűtötte, mint olyan emberét, aki érzi, hogy talajt veszít.

— Honnan, honnan ez a jog a dölyfös exkluzivitáshoz? Vajjon magasabb mértékkel mérve nem va-

gyunk-e magunk is csak . . . ha nem dilettánsok, de múltó, kisszerű jelenségek, akiknek nincsen jogukban, lesajnálni a még kisebbek, még mulandóbbak munkáját?

Ez a szó aggodalommal, szinte már rezignációval hangzott és a lassan aláhulló, magányos alkonyatban eszükbe juttatta egész elhagyottságukat, gazdátlan, talán nyomtalanul elomló életüket!

— De mi — Ajton szájszéle remegett — imádjuk . . . és akarjuk . . . a legnagyobbat! És akkor is, amikor az érette való küzdelemben alul maradunk, tudjuk és fájlaljuk gyarlóságunkat. Ez a különbség szentel minket különbekké.

Anna csak a tekintetével felelt.

— Még egyet meg kell . . . meg lehet itten gondolni — szolt valamivel később. Gyermekkoromban láttam egyszer a málét és a tiszta vizet Istenné változni a hívő ajakán, a pap és a hívő erejéből. Hinni magunkban és megváltani másokat a mi hitünkkel!: ez lesz a mi érdemünk. És akkor talán mindegy az, hogy milyenek a mi ajándékaink örök mérték szerint. De persze, a legjobbat, a legnagyobbat kell ehhez magunkból odaadnunk!

Elhagyták a fenyőbirodalmat s a lombos fák alói is kidobogott már a batár a könnyű ködökkel takarózó mezőkre. Nagy, könnyesnek tetsző korai csillagok függtek felettük a mennység foltatlan, halovánv boltozatán.

— Valahogy így mégiscsak megmutatkoznak az igaz utak — hallották Ajton mély, meleg hangját, melyben mintha olvasztott érc csillanna. Hogy mondtad tegnap a pódiumon? — fordult Bordoshoz.

Az albatroszember homlokán lobbant a lélek fénye. Boldog közlékenységgel fogott bele a biztatóba:

„Egyszer egy nap ragyog rád,

Szebb minden már lementnél,

Fényénél látod: eddig

Mily sokat tévelyegtél.”

Odahajoltak mind egybe, szorosán a vershez, s

mint melengető pásztortűz fölött, úgy találta őket az utolsó igék vigasza:

*„S ha éj lep künt: ködébe
Az ének fényt idézget —
Az örök csillagokkal
Boldogan összenéztek!”*

Erdély halálosbeteg szive csendes megkönnyeb-
bültségben dobbant most össze bennük s a lelkek hal-
kan, láthatatlan-titkosan rügyezni kezdtek, mint első,
enyhe tavaszi eső után a faágak.

IV.

„Die Gedanken sind frei”, — pengette Krammer két nappal később a hegedűn. Ez a tréfás nóta kétség-
kívül talált a helyzethez.

Széles társzekéren, majdnem kutyakalangyában
ültek együtt s az oldalba húzódó mezei úton döcögtek
tova, ahol a kertekből kihajló diófák zsengepiros
lombja elől le kellett buktatni fejüket, nehogy arcul
verje őket.

„Die Gedanken sind frei”, — csakis ilyen jel-
igével gyűjthette egybe Király Jóska a Krammer és
Korlát házaspárt, Ajtonékat, Ratosnyayt, Mélik An-
dreát, Tóth Pálmát, Zudor Annát és Csángó Benede-
ket. Igazából Szlanikot és Bordost akarta a kirándu-
lással megünnepelni.

Gondtalanul, fesztelen jókedvvel ütöttek tanyát
Királyék pusztája felett a kosborral, ibolyával, kan-
kalinnal tarka mezőben. — Minden ilyen alkalomkor
úgy volt szokásban, hogy nem lesték egymást. Tehe-

tett, ki mit akart, kőszálhatott vagy üldögélhetett, járhatott virágok vagy álmok után, magányosan avagy társaskedvben, örömben. De azért volt valamelyes rendszokás. Így ma is: Gréti gyermekpásztorkodott. Mindig ő vette magára az irodalom két csemetéjének gondját: a kicsi Krammert és a kis-kisasszony Gréti-két. — Zsuzska és Király Ervin gazdasszonykodott. Az idősebbik Király-fió már régóta elindult az úton, amely felé öccse sóvárgott: szabadon élt művészi törekvéseinek s csak látogatóba jött most haza. Mint vérbeli bohém, kijárta az életiskolát és sok más ügyesség mellett főzni is megtanult. Most is felállította a rézüstöt és mialatt Zsuzska hámozta, aprította a krumplit, paprikát, húst, maga a tüzet rakta meg nagy szakértelemmel.

Anna, Andrea és a férfiak lehevertek a pokrócokra, nekik a vendégek mulattatása jutott szerepül. — Palma sohasem szeretett részt venni a megbeszélésekben. Távol érezte magát minden elmélettől, egyszerűen szalmacséplésnek tekintette Annáék szóbeli hadakozásait. Szinte menekedett előlük. Hanem ezen a délutánon még a szokottnál is kevésbé lelte helyét és egészen sápadt volt. Vajjon Mélik Andrea izgatta-e, ki égősárga mosóselyem köntösében, a rikító Carmen-kendőben valósággal tündökölt a pázsiton? — Véznán, remegőn imbolygott fától fáig, és ki tudja, talán szeretett volna virágokat taposni, lehullani a fűbe és zokogni! — Korlátné bizonytalanul sündörgött körülötte. Imádta Pálmát, mióta az első verssort elolvasta tőle és valami húzta hozzá, hódolatral! De azért nem mert egészen közelébe menni, csak rajongó pillantásai érték utól mindenütt.

— Érdekes, az ember megszokik egy asszonyt, akárcsak egy macskát a házban, — szólt Korlát, Bös-kére intve. — Melyiketek házasodott szerelemből? Furcsa érzés lehet, én sohasem próbáltam.

Szlanik Sándor úgy érezte magát, mint gyermek, aki cifra pogány templomba tévedt és bámul, borzong is egy kicsit lelki üdvét féltve. Kiváltképen Korlát nyugtalanította. Olyannak találta, mint befőtt közé

ejtett ecetes ugorkát . . . Különben pedig hallgatott és a társalgás inkább Bordos kívánsága szerint folyt. Őt minden érdekelte, és mindenkire friss, őszinte bizalommal fordult. Tudni akarta a Virrasztó egész történetét.

Korlát nem ült le, hanem összehúzott szájjal, fura mosollyal járkált a többiek háta mögött, lázas feszültségben próbálva kígyókövet fújni valakivel. Idegességének főoka onnan adódott, hogy most találkozott először Annával pesti útja és az új Virrasztóhoz való átcsatlakozása után. Mint piromaniákus, akinek éppen rossz szándékai vannak, de nem talál gyülékony épületre, itt is, ott is elhullatott egy-egy mérgezett szót.

— Hallom, Boldizsár, — fordult hangosan Ratosnyayhoz, — hogy nemcsak Nyíry, hanem te is alaposan jóllaktál az erdélyi irodalom nyújtotta csemegékkel és féltvén művészi lelkiüdvödet, kimenekszel egy kis kultúrára a művelt nyugatra!

— Valóban, nem bírom tovább ezt a szűk horizontot!

Pálma ott állott egy távolabbi gyümölcsfánál. A szóra megingott, mint fiatal fenyő, amikor tövöncsapják a baltával.

— Egy kis tükördarabba az egész ég beférhet — mondotta Szlanik csendesen.

— Szóval, a Pallas a nemzeti alapot hangoztatja veletek szemben és a miatt késett az én „Forgószelem”, mert nincs benne jómagyarkodás? — kérdezte Bordos.

— A Pallas zsebrák alapon áll és ma a jómagyarság a legjobb konjunktúra. Lesz ez másképp is, — vetette oda Korlát.

— Az a szomorú, — enyhített Ajton, — hogy a mai gazdasági viszonyok között csak a konjunktúrára építő vállalatok adnak és adhatnak ki magyar folvóiratot! Ezért vagyunk kénytelenek felvenni még megálázásokat is.

Ratosnyay szólalt meg most, halk és könnyű hordozású hangon, amely tökéletesen elütött bármelyikük

beszédmódjától. — Tűzet adott Andreának és mint valami alig fontos dolgot, tette fel a kérdést:

— Mondd kérlek, Barna, és ti mind, akik annyit írtok — játszi gúny siklott el az utolsó két szón — hát igazán komolyan hiszitek, hogy utánatok még következik itt valami? Maguk hölgyeim — és ti barátaim még ragyogtok, ezt nem lehet tagadni: de ha ti leáldoztok, akkor csak a tudatlanság, a műveletlenség fog felburjánzani! A ma itt élő tehetségek: a régi Magyarország utolsó sugarai.

A símán ejtett mondatok . . . a legfinomabban kifent törnek szúrásai voltak. Hiszen ezek nem maguknak dolgoznak! Nekik az erdély: jövőtlenség fáj a legjobban!

Ratosnyay Krammerhez fordult, mintegy társat keresve benne.

— Neked persze mindegy, Péter, mert te megmondtdad rég, hogy ez az egész transzilván buzgalom csak ugródeszkád lesz majd Budapest felé.

Krammer keresgélt magában régi énje után, amely tört edény cserepeiként szóródott szét, hogy némely részét már meg sem tudta lelteni. — Csakugyan így beszélt ő ezelőtt két-három esztendővel? De mikor is fordultak meg benne ezek a gondolatok utoljára? Lassan elpirult és felelet nélkül pillantott körül.

Nemcsak ő hallgatott. Mindenkinek szíve fenekéig talált a szó. Mit lehet mondani erre, nehogy dicsekvésnek, dőre légvár-építésnek, de nehogy fekete hitetlenségnek is hangozzék? És néztek mind egymás szemébe, a délutáni fényben: Korlát, a vérbeli Pfadfinder, aki sohasem ártta végig a magalelte ösvényeket; Ratosnyay, az elhívottan is eleve félrevonuló; Szlanik Sándor, a reménytelenül is helytálló; Zudor Anna, az ígát semmiért le nem rázó, Krammer Péter, aki ezt az ígát kezdte már könnyűnek és természetesnek találni; és Csángó Benedek, akinek bízó hitét meg nem ingatta e percig a sok lemaradás, magyar megrövidülés . . .

Túl az egyéni fájdalomon, amely több volt neki mindennél, Ratosnyay kijelentésének nyomában Tóth

Pálmának is lelkébe csapott hajdani küzdőtársainak keserűsége.

— És ha azok is vagyunk . . . utolsó sugarak, végeznünk kell a feladatot, mintha első volnánk. Dolgoznunk kell, akárha nagy virágzást készítenénk elő, — mondta most Szlanik Sándor megilletődve, mintha titkon sokszor ismételt hitvallásról tenne tanuságot.

Korlát Anna háta mögé állott és a foga között morzsolta:

— Mondja csak Szlanik úr, ön, aki bár teljesen más platformon áll, mint én, de meggyőződéses ember, mégis, mit szól, szabad-e bármi fenénagy virágzás előkészítésének reményében olyan átsétálást rendezni, amelyet a Virrasztó gárdája követett el? Matyó, holnap whig, ma piros, holnap fehér rózsza a süvegen! Ha ez nem szellemi hetéraság!

Majdnem fullasztó csend támadt erre. Szlanik úgy érezte, hogy lefut a verejték a gerincén. Amikor éppen most kezd benne meginogni lelki világa s a pompéji katona sorsa valamiképen nem tűnik többé a legnehezebb és a legokosabb, csak a legpoétikusabb szerepnek. Amikor az itt körötte ülők példaadása igazabb, eredményesebb sorsvállalásnak tetszik!

— Node kérlek, Kálmán, — kapkodott a szó után Krammer — bezzeg nem így beszéltél, amikor Ajtont a más világnézetével is magadhoz szólítottad!

Ajton sötét szemet szegzett Korlátra.

— Nem rólad mondtam, amit mondtam, Barna. — Te csak a kihúzott gummiszalag voltál kezemben. Mindig visszafelé feszültél, el tőlem! Elengedtelek — visszapattantál eredeti mentalitásodba, a reakcióhoz. De volt, aki sem akkor, sem most szint nem vallott, hanem simándimód beleilleszkedett a helyzetbe.

Korlát most Annát nézte.

— A hetérák tetszik lehetővé — néha a szellem világában is, hogy a kényes lovagok és fényes szüzek azok maradhassanak, amik. Ha nem volna hetéra — a lovag a szüzet tiporná le. Ha ilyenek nem volnának,

— Anna magára mutatott — nem jöhetne a **boldogabb** nemzedék, amely foltatlan maradhat.

— Persze, minden a nézőpont! Akadhat, **aki** Zudor Anna szerepét mártirfényben látja!

— Ó nem, — mosolygott most Anna, — mert tudja meg, hogy Erdélyben ennek a hetéraságnak nincsen mártiriuma. A világnézeti harc itt jóformán travesztiája a magyarországinak. Nem létkérdése népünknek, hanem jelszók és érdekek szembenállása. Ha nem volna olyan súlyos ez a céltalan erőpazarlás, amelyet itt világnézet címén folytatnak, ha nem szolgálna bizonyos fokig belső kiegyesztésül a bennünket kívülről szorongató nyomásnak, — nem is kellene számon tartani. Az igazak — ha művészek, ha politikusok — egyszer úgyszólván túl fognak nézni rajta és valahol, valahogy mindnyájan találkozni fognak!

Ezen az estén, már jó késői órán Anna lámpa nélkül üldögélt szobájában, rojtos fehér hárászken-dőjébe burkolózva. A holdvilág a küszöbig esett és felszikkasztotta a falakra. Az ágyterítő valósággal világított. Egy éppen kinyílt kalla fehér tölcseré hallgatózva előre hajolt a néma fényességben . . .

Ahogy a vaksötét folyosóról belépett, a férfi téveteleg állott meg, mintha váratlanul és véletlenségből valami mesebeli terembe nyitott volna. — Anna felkelt és elébement. Szinte látomásszerűen nagynak tűnt a bő, elszélesülő, rojtos kendőben. Az arca is csak világos folt, keze átlátszóan halovány, — nem forró és nem puha — szinte nem is kéz, inkább fehér madár erős, hűvös szárnyának érintése.

— Isten hozta.

A férfi körülnézett, aztán újra Annára.

— Itt minden olyan fehér . . . — mondta bizonytalanul, mert Anna legutolsó verse jutott eszébe és a versnek zárószorai peregtek alá benne:

Fehéren égő életem titokfuvallata,

Lelkekkel váltott csókjaimnak fehér-virág illata . . .”

Érezte azoknak illatát és a láthatatlan lényeket

kereste, akikkel a leány csókot cserél ebben a mesebeli fehér magányosságban. Próbált beszélni a szokott módon, de aztán elhúzta kezét homlokán, mert nem tudott kijózanodni a káprázatból. Nagyon távol, szinte ok-nélkül-valón és jelentéktelenül úszott előtte a gondolat, amely idehozta. Ildomtalannak, sőt céltalannak érezte, hogy előhozakodjék vele. Dehát akkor mit mondjon, miért ül itt szemben vele ebben a kései órában, miért nem tud moccani, elköszönni? Kiejtette végül is a szót: csak hogy formát adjon látogatásának:

— Anna, azért jöttem . . . azt akarom tudni, kívánja-e, hogy Korlától elégtételt szerezzek magának?

A leány igen nyugodtan emlékezett vissza a kínos összeszólalkozásra, amely után a társaság alig tudott a derűhöz visszatalálni.

— Semmisen történt, mint hogy tisztába jöttünk egymás felől. Higgyc meg, ez így egészen jól van. Én is tudom, hogy ő mit gondol rólam, és ő is, hogy én mit gondolok magamról. És Szlanik Sándor is tudja — ez talán mindennél fontosabb. Mert Korlát idegember, nyomja is a sok megfeneklés, harc és gond, neki meg lehet bocsátani, ha néha igazságtalan. Ő volt jó is hozzám! . . . De Szlanik egyforma sötétben nézett mindig reám, amióta csak megpillantott.

Ahogy ez így megoldódott, Ajton visszaereszkedett a varázsos ellankadásba, amely első perctől fogva tartotta. Hallgatott, nem mozdult, nézte Annát és mert Anna szemében mintha kérdés lappangana, hogy mit akar még itt a késő éjszakában — akaratlanul árulója lett önmagának. Két kezét keresztbe fektette az asztalon, felpillantott és mondott valamit, ami a leány előtt értelmetlenül hangzott.

— Nemo impune . . . !

Megrázta szép, sötét fejét.

— Senki, Anna. Senki büntetlenül nem élhet a maga közelében.

Most kitérült a leány szeme: mi ez? És lassan felbukott szemtükörében a megértés. Lágýabb, gyengédebb vonás lopakodott arcára, és úgy tekintett

magá elé, mint aki egyszerre tisztába jő valami hosszú, titokzatos háttérü eseménysor jelentésével. De a tisztánlátás szomorúbbá is tette s az elnézésen kívül bánat is volt a mosolyában.

— Miért mondja meg ezt nekem? Hogy ne lehessenek a jóbarátja többet?

Látta, hogy a férfi elsápadt, megszegyenül — és odanyujtotta neki a kezét. Átlátszóan halvány volt az, nem forró és nem puha, — szinte nem is kéz — inkább fehér madár erős, hűvös szárnyának érintése. Elhárítás.

— Hallgasson rám, Ajton. Mi egy fehér szerzet tagjai vagyunk, nekünk mindent el kell vetni, ami gátolja céljaink megvalósítását. Aki emberre teszi itt ma a boldogságát, az félreesik a küzdelemből! Hogy mondja Szilveszter Lajos egyik versében?...

„Erdély ifjúsága szerelemtelen!”

HARMADIK RÉSZ.

I.

A ház, amely előtt a két férfi tanakodott, jó-móddal épült, zömök kúria volt. A kapuszemöldnek majdnem láthatatlanra meszelt címerét egyikük éppoly gondosan és rosszalóan vette szemügyre, akár a tornác friss zöld festékekkel rikítóra mázolt, kovácsoltvas rácsozatát. — Ezt a nemesi hajlékot Nyíry ügyvéd mostanában szerezte meg egy lecsúszott dzsentrifaládtól. A másik látogató ezalatt felhasználta a kapubolt csendességét és kibeszélte magát:

— Régóta puhatolom, sőt ismerem is már a közhangulatot és jól tudom, egyesek új embereket akarnak az élre, ahogy mondják, olyanokat, akiknek nevéhez semmi rossz emlék nem tapad a multból, mint ha biza valaki egyik napról a másikra jó politikussá válhatnék! Nem, Attila, nem lehet hagyni, hogy a magyarság régi és kipróbált vezéreinek az új idő kimossa a talajt a lábuk alól, éppen elég ostobaság volt addig várni a hivatott elemeknek, amíg a Varró-féle izgága forradalmárok tért nyertek és Ajton Barnáék népszerűsége a fejünkre kezd nőni. Mert kedves barátom, ez az ember népszerű, erre pozitív bizonyíték van a markomban. A most szervezkedő magyar párt tervbevett tisztviselői karát felírtam egy ívre és eljártam a városon tájékozódás végett, s valakinek kedve telt benne, áthúzni a te nevedet s följeje írni „Alelnök Ajton Barna”, — ráadásul még affélék voltak utánabiggyesztve: „Helyes, természetes, csatlakozom”.

— Kik írhatták . . . az írásokat nem ismered? — kérdezte a jóvágású dalia kiveresedve.

— Sejtelmem sincs, de az illetőktől kitelik, hogy nem fognak az akaratukból titkot csinálni a gyűlésen.

— Ez tulajdonképen orcátlan tiszteletlenség! Ősi nevem, és családom politikai multja után olyan ember nevét írni az enyém fölé, aki alig néhány éve került ide! Hogy ennek sánszai lehessenek a közhangulatban! S pont az általunk fenntartott lap hasábjain keresztül!

— Nemcsak a te személyed elleni merénylet ez, édes jó barátom, hanem egyben az alakulóban levő párt tekintélye ellen is. Huzavonát szítnak most, amikor a magyarságnak egyöntetű nézeten kell lenni minden vonalon!

— Ki kell kérni a gyűlésen az effajta magánvélemény-nyilvánítást!

— Én jobbnak tartanám, elő se hozni a dolgot és az egész ívet újra legépeletteni. Egyszerűen nem tudunk a firkálásról, sőt köztünk szólva legalkalmasabbnak azt a megoldást találom, hogy a gyűlést össze sem hívjuk. Elvégre éppen elég, ha mi, a hivatott vezetők magunk között megegyeztünk! Még megessnék belé, hogy minden Szent-István-úti szatócs és éhenkórász néptanító beleszóljon a dolgunkba, mert ezekre megy vissza az egész! A tanítók Ajton verseit fogyasztják jobb hián és az iparosok előtt azzal tette be az ajtót, hogy közülük valót vett feleségül, egy újabban gyárosnak titulált rézöntőmester leányát!

— Szemszúrásból esetleg bé lehetne dugni valamilyen kisebb pozícióba, mi?

— Semmibe az égen és a földön, semmibe! Érted, barátom?

— Sze' ha a mi emberünk?

— Nem az igazi, Ennek nem füttyülhetsz. Ez nem fogja úgy járni, ahogy majd mi akarjuk.

— De mi történik, ha meglesz az engedély a gyülekezésre?

— Ph! Hát nem lesz meg!

— Genialissimus!

Megindultak a félkörben forduló, de tágas és kényelmes lépcsőn fölfelé. — A polgári rend és jómód már bevonult a méternyi falak közé: gyökérszőnyeg képében futott fel a lépcsőn, az ámbituson végig. Ezen a még nem tapadó, vastag és kellemetlenül új holmin Csathó Attila elbotlott.

— Nonó testvérem, ki ne törd a lábadat ma délután, azt hagyd csak az ellenjelöltednek! — heherészett Borbáth.

— Ezeknek persze — folytatta aztán, rámutatva az ebédlőajtóra, — nem lehet a dolgot olyan nyíltan odatálatni. Márton Gerőt örökké a honfibu rágja s tudod, ráadásul az ő polgári pereputtya! Nem szeretném, hogy Gerő ellenem uszítsa őket, mert mégiscsak a kisexisztenciák teszik a tömeget, és nála csakis úgy jutunk zöldágra, ha éppen magyar szempontból helytelenítjük Ajton működését. Nyíryt persze beavattam és ezért a tárgyalást olyan irányban fogja vezetni, hogy a szándékunk erősen ki ne ütközzék s így a kecske is jóllakjék és a káposzta is megmaradjon.

— Hogy-hogy? — kérdezte Csathó Attila, aki sohasem értette meg a képes beszédet.

— Hát úgy, hogy Márton se haljon meg a honfibanattól és Ajton alól is ki tudjuk húzni a lepedőt, aztán majd meglátod, hogy a doktor, bár semmit sem tud minderről, mégis a mi malmunkra hajtja a vizet. Időtlen idők óta mutogatja Tóth Pálma ellen írt memorandumát és nem felejtí el, hogy a Virrasztó érdekében kellett fiókban tartani. Azért is hívtam meg, mert jól tudja felheccelni Gerőt, különben pedig köpöt se adok a szavára.

— De remélem, Bolgár Endrét nem hívtad meg! Mert az is tintanyaló s húz a fajtájához.

— Hogy a fenébe ne hívtam volna meg, — amikor úgysem tud már lábra állni, hát csak legyen meghíva!

— Ne mondd! Olyan beteg?

— Végét járja. Elküldte levélben a nézetét. A Virrasztó kibővítését ajánlja és a tiszteletdíjak rendszeres kiutalását.

— Pont, amikor tőkésíteni akarunk és az osztalék felemelését ígértük? Hallatlan!

Benyitottak a hajdan palotául szolgáló terembe, amelyben most a bútorolaj büze a kredencek fűszereinek szagával keveredett. Némi levegőtlenység is érzett, a plüssel szegett, nehéz szövetfüggönyök elvették a külső fényt és szellőt.

Nyíry ügyvéd meglepő fürgeséggel sietett elibük. Mint jó pincér kapkodta el botjukat, kalapjukat, mindent gondosan elrakosgatott a zöld posztós fogasra, aztán áttessékelte őket a dolgozószobába.

Márton Gerő és Madarasy doktor valamivel korábban megjöttek, izzadtan és kifúlva a szokatlanul meleg október eleji délutánban. A doktor még fujtatott a lépcsőmászástól s nem jött szavához, csak a szeme csillant rá a felterített borozó asztalra.

— Jó vásárt csináltál, fiam! — gratulált Borbáth Nyírynek, miután a házat belülről is megtekintette.

— Kicsit sokba került a karbatétel — szabadkozott az ügyvéd — úgy, hogy azért jól felkerült nekem s nem is volt olyan előnyös vétel, amint azt a gazdája hirdette.

Csathó Attila, aki tisztában volt vele, hogy Nyíry félig ingyen jutott a megszorult familia ősi hajlékához, barátságos mosollyal oktatta:

— De kérlek alássan — figyelmeztetlek, ha rossz néven nem veszed, hogy a mennyezetek gipszdiszeiről kapartasd le a festéket. Szép régi minta, ugyanaz a művész csinálhatta, aki a Bánffy palotáét . . . Na és aztán az a mázolás a rácsozaton a tornác feljárójánál — !

— Így kevésbé rozsdásodik . . .

— Ugyan kérlek! Legyen inkább fekete az időtől! Mit szólsz hozzá Bertalan?

Borbáth elismerően bólintott, de semmit sem szólt, mert nem akart kiadni magán, hogy van a világon olyan valami, amiben ő nem szakértő.

Közben a háziúr szolgált a borral. Édeskés muskotályillat szállott szét a levegőben, elvegyülve a békebeli médiaszivarok finom aromájával. Csathó

Attila és Borbáth Bertalan a dívánba ültek egymás mellé, mint a nekik kijáró főhelyre. Kocintottak, ittak, visszarakták a poharakat.

— Tehát lássunk hozzá, uraim! — adta ki Borbáth a vezényszót.

— Kérlek alássan — pillantott rá Csathó Attila — tán átadjuk a szót Jankó barátunknak.

Nyíry rendes, rugótlan ebédlőszékre helyezkedett, hogy kicsiny volta kevésbé tűnjék fel, mint a süppedős karosszékekben, s oly egyenes háttal ült, akárha állandóan valaminő parancsszóra lesne, hogy aztán felugorják.

— A Virrasztó belső ügyeiről akarják magukat informáltatni az urak, hogy a közeljövőben összehívandó igazgatósági gyűlésen már tájékozva legyenek a teendőkről. Szívesen állok rendelkezésükre. — Nyíry itt körülményesen krákogott. — Méltóztatnak észben tartani, ugyebár, hogy a Pallas részvénytársaság első évi mérlegét a megbízott szakértő elkészítette, részemről a mérleg felül is vizsgáltatott és aránylag igen kedvezőnek mondható, amiről majd a gyűlésen számszerű adatokban meggyőződhetnek.

— Mit akarsz azzal mondani, hogy aránylag véve? — reccsent reá Madarasy, cseppet sem respektálva az ügyvéd finomkodó modorát.

— Aránylag véve, mondom uraim, mert a Pallas nagy nehézségekkel küzd, és az a bizonyos szép-irodalmi és tudományos folyóirat, amelyet kiad, nem mondható éppen rentábilis vállalkozásnak.

— Tudtommal az előfizetők száma inkább növekedik? — jegyezte meg Csathó Attila jóindulatú arcjátékkal.

— Méltóztatik megengedni, semmiféle szépirodalmi lap ma meg nem él az előfizetésekből. A Virrasztóra, sajnos, olykor rá is kell fizessünk más, jobboldalmazóbb ágak hasznából.

— Úgy? — kérdezte Madarasy doktor gúnyos hangszóval.

Nyíry arca összerándult, de ez inkább rendre-

utasításnak tűnt, mint a kínosan érintett önérzet vonaglása nek. Rá sem nézve a doktorra, folytatta:

— Tisztában lévén, hogy mégiscsak milyen fontos kulturális tényező ma egy magyarnyelvű szépirodalmi szemle, megpróbáltam a lap rentabilitását más eszközökkel fokozni. Önálló irodalmi estélyt rendeztem a Virrasztóval Küküllőszentmártonban, majd összeköttetésben kolozsvári testvérintézetünkkel megszerveztem első közös estélyünket Udvarszéken. Mindkét vállalkozás úgy erkölcsileg, mint anyagilag fényesen ütött be. Öt-ötezer lej jutott tiszta jövedelmeképen a két folyóiratnak, ezenkívül az írók is kaptak fejenként ötszáz lej honoráriumot, vagyis még azt sem kívántam, hogy ingyen dolgozzanak a lapjukért!

— Azt várhattad volna is! — dörmögött a doktor.

— Sajnos, a Virrasztó munkatársai a vállalatnak még ilyen nobilis eljárásával szemben sem mutatkoztak hálásaknak. Amikor a második közös estélyt indítottam be Gyergyóalpatakon, egyszerűen kijelentették, hogy az odavaló írókkal és műkedvelőkkel együttesen fel nem lépnek. Holott az alpataki iparosegylet már betanulta egy helyi szerző bohózatát, ami óriási bevételt biztosított volna. Csak természetes, hogy nagy sértődés támadt e miatt a városkában. Az összes szereplő előfizetők visszamondtak! S én hiába tárom ezt a kiáltó tényt Zudorék elé, semmi kilátás reá, hogy a szerkesztőséget józan belátásra bírjam. A kérdés tehát az, hogy milyen álláspontot foglaljunk el a lap további sorsát illetően.

Márton Gerő alázatosan körültekingetett, nehogy valakinek elébetolakodják nézetével, azután szólalt csak meg.

— Nem mintha bármelyikünk is nem volna tisztában azzal, hogy miért alakult a Pallas és nem mintha a vállalat nem szolgálná híven célját a magyar kultúrát, naptárak és olcsó egyházi nyomtatványok kiadásával is, mégis figyelmeztetni kívánom az urakat, hogy a Pallasban a jól jövedelmező ágak támogatathatnák a gyengébbeket, mivel a tömegek ép-

pen a magyar műveltség felvirágoztatásának érdekében járultak hozzá filléreikkel az alapításhoz.

Borbáth Bertalan felemelte petyhüdt arcát és szemét kimeresztve megszólalt.

— Engedjétek meg, hogy azzal a csekély befolyással, amelyet szerény személyem érdemén kívül ért el az idők folyamán, Márton kedves tagtársunk kívánságával kapcsolatosan kezdjem mondanivalómat, mivelhogy, mint tudjátok, van némi összeköttetésem a román közélet vezetőembereivel és így egy megjegyzést kell kockáztassak éppen a szóvátett hazafias szellemet illetőleg, teljesen nyugodt lévén affelől, hogy egyikőtök sem vonhatja kétségbe tökéletes jóhiszeműségemet. Ezért tiszta lelkiismerettel felhívom figyelmeteket arra a körülményre, hogy ma már egyes magyar férfiak belekerültek a parlamentbe és hogy — bármennyire is elítéljük a módot, ahogyan bejutottak — nekünk is igyekeznünk kell, hogy új választáskor megfelelő arányban bėjussunk! Ehhez pedig kétirányú, intenzív munka szükséges: meg kell dolgozni a tömegeket és kapcsolatosan meg kell nyerni az impériumtartó nép nagyjainak bizodalját magunk iránt. Remélem, hogy ez világosan áll valamennyiünk előtt!

Márton Gerőben nagy ellenmondás fészkelődhetett, ezt elárulta nyugtalansága és az illetlen gesztusa, hogy kocintás nélkül kiivott egy félpohár bort. De Borbáth újra csak rászégezte savókék szemgolyóját és a szó sután beléjerekedt.

— Kedves tagtársaim, az erdélyi politika ma jobban, mint valaha, megköveteli a kétfele való viaskodást és én ezért azt mondom: helyes dolog ugyan a nemzeties irodalom buzgó ápolása, mégis úgy vélem, hogy a Virrasztó gárdája már túl is ment azon a mértéken, melyet mostani helyzetünkben a józan okosság előír. Különösen túlment pedig éppen Ajton Barna, mégpedig oly fokban, hogy szerintem előbbutóbb le kell fékezni, nehogy idő előtt szemet szúrjon és ömaga megüsse a bokáját. Pozitív tudomásom van róla, hogy kolozsvári testvérvállalatunk is

így kezd már gondolkozni Szlanik Sándort illetőleg. Elhallgatott és petyhüdt szemhéjjait alábocsátva a hatást kémlelgette.

Nyíry azt morogta:

— Nagyon nehéz dolog a lapban most egyszerre hangnemet változtatni.

Márton Gerő küzdött a tekintély iránt táplált tisztelet és valami belső meggyőződés között, amely Borbáth szavait hamisaknak tüntette fel. De inkább saját meggyőződését volt hajlandó tévesnek tartani, mintsem feltenni, hogy a Pallas címeres nagyjait Borbáth helytelen csapásra terelgeti.

— Uraim, méltóztassanak elnézők lenni szerény közbeszólásom iránt, de vajjon hogy úgy kérdjem, a Pallas anyagi virágzása a legfőbb kincs a magyarság részére a mai időkben? Vajjon a nemzeti érzés élte-tése nem fontosabb-é az anyagi prosperálásnál is, és az a tény, hogy egy Ajton Barnát kiragadhattunk a progresszió karmaiból, már magában is nem komoly jelentőségű eredmény?

Borbáth most már úgy nézett Mártonra, mintha hipnotizálni próbálná.

— Mint mondtam, igen tisztelt tagtársaim, a Pallas felvirágoztatása mindenképen fontos és bár ez is attól az egyensúlytól függ, amelyet a hazafias hang és a politikai meggondoltság között ki tud balanszirozni, meg kell adnom Gerő barátomnak, hogy a Pallas valóban a magyarság létérdekének csak egyik faktora és hogy az összmagyarság jövője s jövő szellemének kialakítása a Pallas sorsánál is fontosabb. De éppen ennek kapcsán kell leszégezzem Ajton Barna ellen, hogy azzal a költői iránnyal, amelyet ma követ, előbb-utóbb saját maga alatt vágja el a fát! Hogyszavaimat ne vegyétek légből kapottaknak, kénytelen vagyok nektek elárulni, hogy Ajton Barna és Szlanik Sándor udvarszéki szereplése igen rossz vért szült. A nyáron ugyanis együtt fürdőztem Mateescuval, az odaváló prefektussal, aki valaha osztálytársam volt, s ő azt mondja nekem nagy felháborodással: „Hallod, ez már botrány, tudasd az íróitokkal, hogy ne mind

allegóriázzanak, nekünk éppen eléggé a fejünkbe ver-
tétek annak idején, hogyan kell az effélét érteni, hát
jó lesz, ha másszínű tintába dugják a pennájokat,
mert különben jegy nélkül találnak elutazni
Dobrudzsába!"

A döbrent arcokat látva Borbáth most már játszi
fordulatot adott körmönfont szavainak,

— Jah, az ilyen magyarkodás olyan, mint a lo-
pás volt Spártában, mi?

— Kérlek alássan, hogy-hogy?

— Ha sikerül, erény. Ha nem: irgalomra ne szá-
mítson sehonnan!

— Szóval méltóságos uram, te úgy véled, hogy
Ajton hazafiassága rosszra vezetne? — hebegte Már-
ton, összezsugorodva Borbáth kijelentéseitől.

— A Virrasztót, mint mondtam, nagy és ko-
moly célok szolgálatára alapítottuk. De nem szabad
elfelejtenünk, hogy vannak még jelentősebb célok és
éppen azért tanácslom, hogy szólítsuk fel Ajtont a
hangnem megváltoztatására!

— Elhallgattatni? — röknyödött meg Márton
Gerő.

— Kedves barátom, Ajton Barna mint magán-
költő és magánember írhat, amit akar! Ennek nem
leszünk útjában soha — mosdott Borbáth a kimuta-
tott szándékért.

— De éppen mint magánember kerülhet nagyobb
veszélybe, ha nincs, aki fedezze!

— Így viszont — tóditotta Csathó Attila, — a
Pallas köpenyege alatt a vállalatot viszi veszélybe és
kockára teszi egy csomó magyareMBER pénzét, azon-
kívül pedig, ha belekerül a politikai élet sodrába, a
magyar népnek lesz óriási kárára.

Borbáth beharapta a száját, úgy, hogy kampós
orra szinte egybeért szúrós kecskeszakállával. Csathó
túlment azon a vonalon, amelyet maguknak, mint az
őszinteség utolsó határát előirtak. Gyorsan rálépett
barátjának lábára.

— Hát hogyan kerülhetne a politikai élet sodrá-

ba? — ámult el Márton, — Krammer, igen, ő ír politikai cikkeket, de Ajton Barna?

— Csak úgy értendő ez, édes Geröm. — igazított Borbáth, — hogy ahhoz, aki a közönség szívében hazafias versei révén lassanként akkora tért hódított, közel áll az is, hogy népszerűségében politikai aspirációkra vetemedik, márpedig ezt jól jegyezd meg: a költők mindig bűnrossz politikusok és éppen nem kívánatos dolgot cselekednének, ha a szegény, elesett magyar nép gyakorlati érzék nélkül való és fellegekben járó vezetőinek tolnák fel magukat! Vagyis, hogy Attila szavait őszintén kimagyarazzam, én félttem népemet az ábrándpolitikusoktól és ha már a Pallas és a mi érdekeink nem is bírnak fontossággal, de imádozott székely népünk sorsa szent és sérthetetlen. úgy hiszem, mindannyiunk előtt.

Szeme most vizes tényben villózott, saját ferdítéseinek sikerült formába való öntése hevítette.

— Mert — halkabbra fogta a szót és nyujtotta is egy kicsit — fontos közlendőm van számotokra, kedves testvéreim, éppen a magvarság politikai boldogulására vonatkozólag.

Mindenki türelmetlenül fészkelődni kezdett, mint nagy hallanivalók előtt.

— Már hangsúlyoztam, hogy előbb-utóbb ütni fog az óra, amelyben ki kell lépni a passzív rezisztencia mai, még tulajdonképpen mindig meglévő állapotából, és erre nézve akarlak benneteket, mint hozzám és gondolkozásomhoz közelállókát tájékoztatni, hogy tudniillik az a szövetkezés egyik erős román párttal kezd már a magyar vezetők lelkében meggondolandó problémává válni, és ha a lelkek ilyenén hangulódása végbemenne, nem volna éppen célirányos a román közvéleményt mintegy vasvillával szurkálni, vagyis — Ajton Barnának úgy a saját személyi érdekében, mint a vállalatnak és végül az egész magyarságnak elemi érdekében más irányban kell ezentúl a lap hasábjain költenie!

Madarasy doktor únta már a sok zabhegyezést,

köntőrfarolást. Egyszerűen lecsapott a titkos körletáncolt gondolattal, mint bombával:

— Én azt tanácsolom, szüntessük meg az egész Virnyasztót!

Önkénytelenül összenéztek. Nyíry kiesett nyugalmából és indulatosan csípett a doktoron:

— Persze, hogy te aztán, tudva, hogy Ajtonék truppja levitézlett, azonnal benyujthasd az emlékiratodat Tóth Pálma ellen!

Madarasy, akár gyermek, akinek pompás, készülő csínyjére történik célzás, pisolyogni kezdett, de azért csupa illemtudásból, lenyelte jókedvét és mint bölcs, megfontolt „ceterum censeo” megismételte:

— Anyagi haszna nincs, politikában sokkal többet érünk el a napilappal, a munkatársak renitensek, még egyszer mondom: szüntessük be!

Nyíry túsúrásokot érzett a ráért, kétszínű játék alatt. Tudta jól, hogy keni a doktor máját a Virrasztó ellenes hangulat, s úgy maga-magától semmi gusztusa nem volt, kedvében járni Madarasynak, aki most triumfált rajta, hogy fenyegető jóslata beteljesedett, — de a magasabb érdekek kénvszere alatt tovább fütötte a hangulatot.

— Ezt könnyű akár kétszázszor is elismételni. De csak olyannak, aki nem gondolkozik a megvalósítás nehézségein. A tény uraim az, (Borbáthhoz fordult és Csathó Attilához), hogy bármennyire is a beszüntetés volna a legkényelmesebb megoldás, nyilvánosan mégsem lehet arra hivatkozni, hogy az írók a túlzásba vitt nemzeti iránnyal veszélyeztetik a vállalatot és nem hivatkozhatunk egyéni sértődéseinkre sem, — mert nota bene, ilyenek is vannak, szép számmal. Tekintélyük van, ez tagadhatatlan és a közönség az ők pártjukra állana! Sőt — már Pesten is kezdenek rájuk figyelni.

— Nahát csak ezt a dolgot engedjétek most már szabadjára — kiáltott a doktor szinte magánkívül. —

— A Virrasztónak ez végre is nem szégyene — csillapította Nyíry igen bizonytalan elragadtatással.

— És aztán Jankó azt is tudja, hogy a plakátok

már készülnek a Tóth Pálma estélyére, amelyiken Pajor Gusztáv fog humoros előadást tartani! — kevert Márton keserűt a doktornak.

Csathó és Borbáth ügyesen titkolták tájékozatlanságukat s hallgatagon figyeltek a vitába, de Madarasyn mindjárt meglátszott, hogy nem tudja, hova tegye a hallott nevet. Am csak pillanatig.

— Látjátok, ezek tudják, hogy mit csináljanak! Lehoznak Pestről egy valódi író-t és ha az velök lép, a közönség elhiszi, hogy ők is a világ veresei!

— Mondtam én, hogy a dolog kényes, — morgott Nyíry, — ne félj, majd telebeszéljük a Pajor fejét, hogy mi itt hogy vekszáljuk őket, az pedig megcikkezi a dolgot odafent.

— Utálat, hogy nem tudtok már lecsapni az orruk előtt! Egy tapodtat nem haladtatok elő a népszerűségben a Virrasztó útján, ezeket pedig maholnap a Lajtaig ismerik! . . . Már én uraim, újra megismétlem: a Virrasztó nyakát el kell nyiszálni és punktum!

— Egyelőre — nyugtalanzkodott Borbáth is — én csak az Ajton . . . lecsillapítását tartanám szükségesnek

— Ajton! — Nyíry mélyet sóhajtott — hát hallják meg uraim, mivel rohant meg engem Krammer. Adassak okvetlenül helyet a napilapban a hírnek, hogy Ajton Barna a kolozsvári magyar színház dráma-pályázatán megnyerte az első díjat. Már most jól gondolják meg, mit szólnak hozzá majd az emberek, ha éppen most kukoricázunk velük!

Borbáth félretartotta a fejét, úgy meditált a hallottakon. Ezen csakugyan fenn lehet akadni! Ter-ringettét, az a pályázat is várhatott volna még karácsonyig az eredmény-kihirdetéssel!

— Na és kedves barátom, mit gondolsz mégis teendőnek? — fordult Nyíryhez. — Elvégre eléggé tisztán látunk már ahhoz, hogy a Virrasztó sorsára vonatkozólag valamelyes irányban elhatározassuk magunkat.

Nyíry felállott és egyszer végigment a szoba hosszú futószőnyegén.

— Urak, ha őszinte kell legyek, kijelentem, hogy a Virrasztó munkatársait külön-külön meg nem sért-
hetjük, sem a lapot szellemi címeiken be nem szüntet-
hetjük. Esetleg talán . . . mit gondolnak: anyagi ér-
velésekkel?

A doktor rekedt volt már a bortól, a füsttől és a méregtől. Meggondolatlan dühben kezdett kiabálni:

— Helyes! Én adok tanácsot melegiben! Szá-
mitsd hozzá a Virrasztó veszteségéhez a vállalat
minden kárát. Nagyon is jól tudom én, milyen trika-
frikái vannak a körvvvitelnek. Az Isten sem kapja
meg, honnan csempésztétek be a hiányt. És egy hatal-
mas deficit kimutatásával jó éccakát kívántok nekik!

Csathó Attila igen rossz arcot vágott a csala-
finta tervhez, és Nyíry gyorsan utánacsinálta ezt a
fintort.

— Kissé erős ez a celnai — csóválta a fejét, a
doktort mentegetve. — Egyelőre valóban tanácstalan
vagyok — fordult Borbáth felé, de sunyi arcán volt
valami biztató. — A fődologgai valamennyien tisz-
tába jöttünk, uraim és ez az, hogy a Virrasztóban kí-
gyót vettünk a keblünkbe, és hogy annak jelenlegi
szelleme, ha építi is a közhangulatot, viszont nem fe-
lel meg a magasabb politikai okosság követelményei-
nek . . . A helyzet szanálására nézve tessék a köz-
gyűlésig gondolkozni. Én mosom a kezemet, hogy
magam indítvánvozzam a beszüntetést.

Iddogálva, szivarozva és politikai terveket szövö-
getve böjtölte ki most már Nyíry, Borbáth és Csathó,
amíg a doktort a páciensek és Mártont a napilap
szerkesztőségi órája elszólították. — Magukban ma-
radva rövidesen létrejöttek a színleg megoldatlanul
maradt kérdésben.

— Az én nézetem az, — kezdte Nyíry, — hogy
várni kell még egy-két terminusra. Lássuk csak, hogy
is lesz például azzal a pesti tróval . . . ha az csak-
ugyan le talál jönni s ha Ajton színdarabja is na-
gyobb port ver fel, akkor a Virrasztót valóban nagyon
nehéz likvidálni.

— Kérlek edes barátom, tegyük fel a jobbik ese-

tet, azt tudniillik, hogy sem Ajton darabja nem lesz valami remekmű, amit én valószínűnek tartok, hiszek is én ezeknek a nagyságában! — és ha a pesti író, az a Bajor . . . vagy hogy a fenébe híjják, sem valami prima potentát, hogyan véled akkor is keresztülvinni a dolgot a nélkül, hogy Mártonék orrát megszűrnék s véle együtt a Virrasztó híveit a mai kényes időkben, amikor egész megmozdulásunk sikere a közhangulattól függ. Azt sem szabad elfelejteni, hogy Dánielné is itt van a nyakunkon, ezt a fehérnépet szintén le kell fegyverezni, mert az képes az embernek a szemét kivájni, ha irodalmi promenádját elveszti!

— Szerencsénkre őt már egészen el tudtam keseríteni azzal, hogy minden versét nyilván tartottam, melynek Zudor nem adott helyet. Flastromról is gondoskodtam számára. Átutalom a Mécshez. — Azonban a lap leépítése csak csínján, minden feltűnés nélkül hajtható végre. Sem anyagi, sem szellemi érvek alapján nem vetne ránk jó fényt az ügy. Hanem . . . a Virrasztó saját magában fog kimúlni. Lassacskán elkedvetlenítjük a közönséget technikai bosszantásokkal. Elodázzuk a megjelenést. Sorvasztjuk a terjedelmet. És végül, ha így elapasztottuk az előfizetőket, kijelentjük, hogy közönségünk részvétlenségén megtört a mi áldozatkészségünk. Mondom, így valahogy, de semmiképen sem ajtóstul!

— Kolumbusz tojását nagyon későn szottyantottad ki! — kedélyeskedett Borbáth.

Míg ez folyt, Csathó Attila akár a gyermekek, ha valami mulatságos mutatványt tanultak, folyton „recipe ferrumot” játszott jólápoltt, erős kezével, lefordítva hüvelykujját. A moziban tanulta ezt a mozdulatot, valamely római tárgyú film cirkuszjele-
netéből.

II.

— Hallom, ti is importban sántikáltok! — Szivarfüst mellé fújta Korlát ezeket a szavakat a kávéházban.

— Kérlek szépen, igen jól tudom én, hogy nem fájna neked a Pajor behozatala, ha nem az élő szavát hozná. A pódium, itt a bibi! Eleget konferáltál, hadd konferáljon egyszer más is!

— Persze, a Zudor ötlete. Ki is hívna ide más konferansziét, amikor tudja, hogy Korlát Kálmán itt él a szomszédjában. Borstörés.

— Te igazán olyasmikre gondolsz, amiről más nem is álmodik. Ha éppen tudni akarod: az értelmi szerző én vagyok. Sejthetnéd különben, hogyan áll szegény Tóth Pálma a kötetével! Valamit csak tenni kellett érte, annyi idő múlva. Már ott tart, hogy bezárkózik a kiadó küldöncei elől.

— És persze ti hiszitek, hogy egyszerre két bőrt húzhattok le a közönségről? Ilyent igazán csak te képzelhetsz. Pláne most, amikor az emberek még a szőlőkbe járhatnak.

— Én nem képelek semmit. Én tudom, hogy máris elkelt a jegyek kétharmada.

— Az első sorokból?

— Mind. Tizenegyezer lej van begyülve Gombosnál.

— Fixet adtok Pajornak?

— Nyolcezeret kért. Illetőleg a megfelelő összeget magyar koronában. S most éppen abban járok, hogy átutaljam neki.

— Miért külditek ki előre?

— Sürgönyözött érte. Elvégre ma a jó magyar centrum is érzi az idők nyomását. Ki tudja, ruha, úti-költség kell neki.

— A dátum?

— Mához egy hét. Szombat.

— Hát csináljátok.

Krammerben megindultak a szokott irodalmi lázok. Minden távozásakor utasította Zsuzskát:

— Te, ha sürgönyöm jönne, rögtön küldd be a kollégiumba. Te, ötig a kávéházban vagyok, azután privátórán Rosenfeldéknél.

Közben a pénz szépen gyűlt és nőtt az emberek kíváncsi lelkesültsége. Pest és a jó pesti név nem vesztette el varázsát máig sem. Sokan vettek jegyet, akiket soha még irodalmi est nem látott. Krammer boldog izgatottságába mégis egy kis aggodalom kezdett szűrődni. A csütörtök este is bealkonyult hír nélkül.

Almatlan éjtszakája után reggel Pálma futott be érdeklődni. Megállapodtak, hogy válaszos távirathoz folyamodnak.

— De ügye kérem, arra muszáj felelni? — kérdezte Pálma a felvevő kisasszonytól.

A sürgöny nem hozott visszhangot. Hideg rázta a két rendezőt . . . kezdték elkerülni a kíváncsiskodókat. A péntek is eltelt. Végre, utolsó délután megjött az üzenet: „Nincs érkezésem. Halasszátok — —” A szöveg végét a posta megtakarította magának. Végzetes. Azt sem tudni, mikorra halasszák.

Most aztán lótni a nyomdába, átragasztani az összes plakátokat, hogy elmarad, de meg lesz nem-sokára! És verbuválni a kishitűeket, nehogy visszakérjék a pénzüket! — Folvt a sürgönyváltás, úsztak a százasok . . .

„Beteg vagyok”. — Ez volt az utolsó hír. És soha egy szó a megkapott összegről. Aztán hiába volt az utolsó válaszos sürgöny. Nem jött rá felelet.

Korlát borsos cikket helyezett el az ügyről. „A boldog vadászterület” címen. — A közönség lelkét valóságos döbbenet fogta el.

Az égető megszegyenítés közepette Tóth Pálma és Krammer mint két póruljárt gonosztevő ült össze tanakodásra. Mit van mit tenni? — Mindig új, kínos, képtelen és lehangoló fordulatok, amelvekre nem számíthatott senki. És összeszorítani a fogat, és ki-

találni az új hová és hogyan. Az emberekkel meg-
értetni, hogy mondjanak le a pénzükről, a „nagy”
magyar írók még azok előtt is leleplezni, akik nem
ismerik a dolog csúf anyagi hátterét? Kire szakadjon
az odaveszett tízezer lej?

Pálma kezét tördelte. Úgy tetszett neki, hogy ez
a teher is reávar. Hozzá volt szokva, hogy minden
csak reánehezedik végül is. Zsuzska vállára borult,
úgy sírt.

— Pálmikó, miért is nem rendeztetted ezt az
ügyet Ratosnyayval? Hiszen legalább harmincezer
lejt árult csak a könyvtárából, mielőtt kiment volna!

Krammer szidta Pestet, a pesti szellemet. De be
kellett vallania, hogy ez a lelki rúgás bénává tette
még az ő fürge észjárását is. Szégyen, düh, fájdalom
és szorongás sűrűsödött egybe a kis irodalmi ebédlő-
ben, ahol annyi napsütött órát éltek át.

Pajor Gusztáv ezalatt napirendre tért a skalp
felett. Erdély jó messze van, kiáltása nem fog az ő
mennyországáig hallatszani. És az olyan romantikus
emberek nem is ordítznak. Titkolják, ha pórul jár-
tak, nemzeti szeméremből.

Ezekben az izgalmban Ajton alig vett részt,
annyira elfoglalta saját nagy élménye. Drámáját,
amely a kolozsvári színház pályázatát megnyerte,
kítűzték előadásra. Azóta állandó lázban élt. Nem
gyönyörűséges, hanem forró-hideg lázban. Reszketett
a darabjáért.

Mihelyt túllépett városán, az az érzése támadt,
hogy a közönynek, az anyagiasabb szellemnek meg-
műveletlen talajára hágott ki a pici farmból, amelyet
ők a saját pátriájukban feltörtek, beültettek. A zsüri
tagjai hűvös udvariassággal tárgyaltak vele, a nélkül,
hogy valóban kifejtették volna érveiket, melyek alap-
ján neki adták a pálmát. Szinte az volt a benyomása,
hogy csupán valami „jobb hián” szempontból érdeme-
sítették drámáját a koszorúra . . .

A rendezővel is voltak vitái. Az első, amivel meg

kellett békülnie, a színszerűsítés volt, és az impérium iránti tapintatból történő kihagyások. Aztán sohasem látta a darabot egyben lejátszva. Hol ezt, hol azt próbálták el előtte — és minden más képet öltött, más levegőt, más távlatot kapott. Alig bírta felépíteni magának a mű architekturáját. De számított rá, hogy a mélyértelmű mondanivaló olyan jól van beleépítve, aláépítve a külső cselekménynek, mint gót templomba az istenkereső áhitat.

Hinni! — Ezt hirdette az ő darabja.

Nem volt semmi kételkedése a sikerben. Az emberek nem lehetnek siketek a lélekkel szemben, amely a szavak gondos ékítményei mögül hozzájuk beszél.

A főpróbáról egy vasuti szerencsétlenség miatt lekészt. Szinte félnap hosszát volt foglya a kocsárdi állomásnak. Ha nem lett volna vele Gréti, ha nem kísérte volna el erre a „diadalútra“ Krammer, Anna, és Mélik Andrea, átvágott volna gyalog a hóbahalt mezőkön, hogy kikerülje a szétrombolt pályaudvart és Gyéresen vonatra szállva beérkezzék délelőttre. A türelmetlenség e toványuló óráiban legjobb hasznát Krammernek vette és Mélik Andreának, az egyik maga is sántikált már színpadi ügyekben s voltaképpen tapasztalatok végett kelt útra, látni, hogyan jut el az ember a legrátartibb múzsa kegyéig. A másik, a pompás előadó és színpadismerő, ezer ötlettel szórakoztatta. Faggatták, biztatták, csipkelődtek vele, akár vőlegénnyel, akit esküvőre kísérnek. — Gréti áhítatosan hallgatott. Érezte, hogy nem sokat nyom férje hangulataiban és azért meghúzta magát. Mindig tudta, hogy Barnából valami nagy lesz, és mindig várt ennek a nagyságnak megnyilatkozására. Várt a döntő sikerre, melyet szótlanul fog viselni, és a mi mégis az ő diadala és megváltása lesz. Mert Barna vissza fog találni hozzá, mi helyt kielégülést nyer a forró szomjúság, amellyel az érvényesülés útját keresi.

Anna künn csatangolt a réten és csak órák múlva tért vissza. Akkor sem mondta meg, miért ment és

miért csak egyedül. Átfázva, sápadtan és magába-merülve ült le a padra.

— A kocsárdi állomás unalmát olyan fogalom-má lehetne tenni az erdélyi életben, mint a sírvavigalást az összmagyarságéban — állapította meg Kramer.

Ajton révedezve nézett maga elé.

— Én nem tudom elfelejteni Szilveszter Lajos versét, amit a kocsárdi réten szerzett a hőésésben keringő varjakról. Még az a hitvány Varga Sándor is csodálkozva emlékezett meg róla egy cikkében. Ő látta, éppen azon a délutánon, amikor Erdélybe érkezett, Szilvesztert, a réten állva. Azt hitte, hogy öngyilkosságra készül abban az irgalmatlan elhagyottságban. S aztán, amikor a verssel találkozott, rájött, hogy ez Erdély: művészi ihletet szívni a kietlen, láthatártalan pusztaságból is!

Estefelé érkeztek meg Kolozsvárra. Ott aztán egészen elvesztették Ajtont. Csak a darab első felvonása után látta Anna a páholyból alátekintve, hogyan állott egy oldalbejáróhoz húzódva — lapulva szinte! Fakó arcából tétován, befelé világított két nyugtalan szeme. Mintha kérdezte volna önmagától: Mi ez? Mi ez? —

Rettenetes vesszőfutás volt az előadást végignézni. Már maga az óriási hodály egyharmadnyi közönsége a kocsárdi rétnél pusztább érzést váltott ki. Hatvanezer magyarból nem telt ötszáz, megnézni a koszorúzott erdélyi darab bemutatóját. Hova tűntek a meleg szívek, melyek itt dobogtak valaha a festetten igazabb világ felé? — De úgy látszik, éppen azok mentek el a költöző madarak számtalanságával, a visszatérés reménye nélkül. És az itt maradottak? Ezek még mindig úgy ülnek talán, mint a szárny alá dugott csőrű madarak? Még mindig nem józanodtak reá, hogy ne azt várják, amit várnak, hanem hogy teremtsék meg azt, ami az új életben egyáltalán megteremthető?

Az előadás olyan volt, mint valami megvadult gépezet működése, ha nem vágnak a kerekek. Cső-

römpölő lárma, amely nem végez semmit, csak zúgatja önmagát. Abból a feszültségből, amely kupola gyanánt épül a hallgatóság fölé az egymásba kapcsolódó mozzanatokból, nem tornyosult föl csak pár merész, — túlmerész pillér, amely gyorsan össze is omlott.

Ajton állott, mint pellengéren, mint jégverésben. Nem ismert tulajdon elgondolásaira. Nem értette saját szavainak összefüggéseit. Szeretett volna felrohanni és egy ordítással végetvetni a pokoli komédiának. Közben félt, hogy elájul.

Miért nem jön ki semmi abból, amit elgondolt? Miért nem cseng rá egyik jelenet a másikra, ahogy csengve csengett benne? Miért nem hasonlít egyetlen alak sem azokhoz, akiket ő élt meg magában? Hát csak neki volt csuda mindez? És értelem nélküli torzképekké vedlik át a közönség színe előtt? ...

Keltek, görögtek elibe a megjátszásban, mint a végzet szekerén a jelenetek, amelyeket az alkotás forrójában csak szívfogó elszorulással tudott maga elé képzelni... s a szélen levő székéből unatkozva, bosszúsán állt fel egy úr. Neki magának súgta: pardon, tőle kért egérutat a menekülésre! Mint a görög bölcs, aki aláírta a szavazótéglát önnön száműzetésére, engedte ki a függönyön a surranót.

Hideg verejték lepte be és csak azt rágta már, hogy miért, az Istenért, miért is írt ilyen hosszút, miért kell jönnie még mindannak, ami hátra van? Miért a nagy jelenetnek? Ó, ettől úgy borzadt, mintha szívét vágnák ki. Ó, bár ne volna Anna — hogy ne legyen tanuja gyalázatának! — Lehet-e innen visszatérni a régi életbe? Minden elvezett most, ami a régi életet tápiálta, termékeny nedvekkel duzzasztotta. Mint száraz fa, úgy áll most, melynek a bevágó s porig égető villám jótétemény volna. —

Főnt a színpadon berregett az őrült gépezet. Lent közönyösen meredtek a szemek... vagy rémülten... vagy kiábrándultan... de akadtak vigyorgók is. Ajton keresett egyet azokból, akik Jarabjának ítélték a pályadíjat. Alattomos, fojtó vád moccan meg ben-

ne... Vajjon nem volt az egész döntés merő rosszindulat, biztos előkészítése az ő bukásának? — Ez a képtelen gondolat egészen letalmába kerítette. Igen, igen. A sok titkos drámaíró összecimborált ellene. Elkapatták a díjjal, hogy nyilvánosan törjék le! Bizonyosan össze is egyeztek a rendezővel, mert a rendezés Ajtont felháborította.

Mindent eltűrt volt a próbákon, mert elhitte, hogy az ő szeme csal, hogy a nálánál gyakorlottabb vezetőre kell magát bízni. És most olyannak látta darabját, mint azt a szép, fiatal havasi legényt valamikor, akit szeme előtt zúzott szét a leszakadó csille. Cafatosnak, roncsnak... ugyanannak, mint röviddel azelőtt élő mivoltában és mégis iszonyúnak!...

A harmadik felvonás után azért csak körülvették: Krammer, Gréti, Andrea. Mind tanácstalanok voltak. Andrea megpróbált néhány bon mot-t elhelyezni, de sokkal jobb szíve volt, hogysen az első pillanatokban sikerült volna felülkerekednie megrendülésén és így tréfáinak nem volt szárnya, fénytelenül hullottak alá. Krammer ötölt-hatolt, az irodalmi becs és a színi hatás összeegyeztetésének problémájáról. — Anna legalább távol tartotta magát a földszinttől.

A legelbírhatatlanabb az volt Ajton számára, hogy darabja holnapra is ki van tűzve előadásra. Úgy irtózott ettől, mintha olyan ételt kellene megennie, melytől éppen megcsömörlött. Gyötörte magát, gyávaság-e, ha megfut a második előadás elől? Hiszen már most is minden erejét összeszedte, hogy ki ne rohanjon.

És még el kellett vánszorognia a bankettre. Fanyar, összehangoltság nélküli vacsora. Senki sem tudta, mit szóljon az esthez.

— Az első premierünk, úgy, mint a nászéjszakánk, sokkal kevésbé mulatságos, mint azt elképzeljük — kockáztatta még Mélik Andrea.

— Mea culpa — mondta magának Ajton, — amikor egyedül még elszívott egy cigarettát a szálló halljában. — Én találtam ki a decentralizációt! És mi végre? Hogy meglássam kijózanító ébredésben: itt nia-

csen számomra renéeny! A vers, az itt is vers, de a drámának nincsen levegője! Egy-két ember ostobasága, rosszmájúsága tönkretetheti, elvághatja a szívgyökerét! Az itteni színházak haláltusákat vívnak, nem tudnak életet adni másnak, amikor a maguk életéért lihegnek elesetten.

III.

Az igazgatói iroda hegynek fordult. És így soha nap nem érhetette. Szürke, majdnem sívár környezetben ült itt Baláskó igazgató. Előtte hosszúkö, félvre összehajtott írás feküdt.

Az ajtón oly félénken kopogott valaki, akárha kisleány szepegne odakint, a küszöbön. — De a belépő éppen nem volt kisleány: frufrúkkal, táppal, csatokkal és fésűkkel rakott hajviseletben, földig érő, szürke selyemruhában parányi, de tömött, pozsgás nőcske tipegett be, mélyen hajolt meg az igazgató előtt és úgy szegezte feléje a szemét, mint madárfióka, amikor anyja hoz neki valamit és lesi, lesi — hogyan csippentse el a drága jó falatot. — Csép Malvina tanárnő, Baláskó igazgatónak szellemi jobbkeze.

— Foglaljon helyet Csép kisasszony — szolt a tanárnőhöz, aki világért le nem ült volna feljebbvalója előtt a külön biztatás nélkül.

— Miben lehetek szolgálatára az igazgató úrnak?

— Kérem, tisztelt kolléganő, — Baláskó zavarban volt, saját ügyefogyottságát restellte. — egy memorandum érkezett hozzám és annak egyes részeit óhajtanám alaposabb megbeszélés tárgyává

tenni, másrészt az egész dologgal szemben elfoglalandó álláspontra nézve óhajtanám bírni sokratartott véleményét.

— Ami szerény ítélőképességemtől kitelik, azzal mindig rendelkezésére állok az igazgató úrnak.

Ünnepélyesen, majdnem lendülettel volt kiejtve ez a lelki „vitam et sangvinem”.

— A memorandumot tegnap este nyújtotta át három apa. Szól pedig az Tóth Pálma kolléganőnk ellen.

— A...! — lepődött meg Csép Malvina és aztán csendesen bólogatni kezdett, mint akinek fájdalmas, de várható dolog jut hirtelen tudomására. Közelebbi megnyilatkozást azonban egyelőre nem tett. A hangulatot, amellyel ilyen eseményt fogadni kell, csak az igazgató maga szabhatja meg.

— Az irat, tisztelt kolléganő, felette súlyos természetű. Tóth Pálmának úgy magánélete, mint tanári és költői működése kifogásoltatik benne. Remélem, átérzi, minő megszegyenítő tény az iskolára és magára az igazgatóságra nézve, hogy ilyen akciónak kívülről kellett megindulni. Ha Tóth Pálma csakugyan kifogásolható életet és költészetet folytat, úgy azt már régen magunknak kellett volna megróvás alá vennünk.

Csép Malvina lehúnyta szemét és száját is összeszorította. Nyilvánvalóan furdalta a lelkiismeret, hogy valami mulasztást követett el.

— Bocsánat, szabad valamit megjegyezmem?... Nem akarom titkolni a viláért sem, hogy Tóth Pálma kartársnő élete és költészete már régóta tölti el fájdalommal mindazok szívét, akik az iskola javát minden más életszemponjtjuk fölé helyezték. De viszont ítéljen benne maga az igazgató úr, lehattünk-e egy kartársunkkal szemben olyan antikollégiálisak, hogy hajszát indítsunk ellene, mielőtt az eljárás szükségességét maga az igazgatóság ki nem jelenti?

Amilyen helyesléssel találkozott mondatának első része, époly heves szívdobogás fogta el a mondat második felénél. Ráébredt, még pedig igen kínos

megdöbbenéssel, hogy utolsó szavai az igazgató éleslátását teszik kritika tárgyává.

— Úgy értem, hogy beismerem e teren mulasztásunkat és igyekezni fogunk a jelen pillanattól kezdve minél hasznosabbá tenni magunkat.

— Az első dolog, amelyre nézve a kollégánő becses véleményét kérem, Tóth Pálma költészetének megbírálása. Szíveskedjék csak átnézni a memorandumban ceruzával meghúzott helyeket és komolyan fontolóra venni, hogy vajjon igaz-e, hogy Tóth Pálma erkölcstelen irányban ír? Szakom a számtanfizika lévén, nem igen vagyok járatos a modern költészet berkeiben és nehezen bírom kihámozni a felvett idézetek értelmét.

Szemüvegét igazgatva keresgélgni kezdett a terebélyes írásműben.

— Például itt van ez a vers. Ez itt kérem — szólt és odatartott egy lapot Csép Malvina rövidlító szeméhez, — tetszik tudni, hm... kollégák vagyunk... és ilyen kényes kérdést is megtárgyalhatunk az iskola érdekében. Szóval azt akarom tudni, vajjon ebben a versében a hajadoni mivoltot kell-e érteni, hogy „Hanem a várat mégsem adom fel”. Vagyis (tekintete lesütött pillákkal találkozott) kegyed is leány és inkább meg tudja ítélni, lehet-e a hajadoni állapotot várnak nevezni és lappanghat-e ezen kijelentés mögött bizonyos allegórikus vonatkozás? Ha pedig lehetséges, úgy Tóth Pálma ezek szerint nem lépte át, hogy úgy mondjam, a Rubikont, tetszik érteni?

Malvina rezesre gyulladt.

— Vagy méltóztassék ezt megnézni... ezt, ahol Tóth kollégánő valami kagylót emleget... Ez talán még világosabb célzatú, azaz hogy inkább azonosítható egy bizonyos... kényes természetű biológiai és nőknél egyben morális kérdéssel...

Ilyen kissé kapkodó, zavart, de azért bizalmas hangnemben ment végig Baláskó igazgató az egész emlékiraton és azután alapos tanácskozást tartott a teendőkre nézve.

— Mindenesetre igen problémátikus dolog, — elmélkedett Malvina, — aki valamikor verseket bízott Pálmára, melyeket Korlát egyszerűen a tűzbe hányt, — hogy egy nő, aki az úgynevezett várfeladás problémáját tárgyalja meg sajátmagával kapcsolatban — keresztyén szellemben vezetett iskolában büntetlenül ténykedhessék. Kétségtelenül rossz példát ad és megmételjezi a rábízott ifjúság fogékony lelkét. Teszem Madarasy Ancit már tökéletesen kiforgatta a józan eszéből. „Mit tenne Jézus?” című kedves könyvem értelmében én a fegyelmi megindítását tanácsolnám, nem hiszem ugyanis, hogy ha az Úr Jézus a világon élne, ilyesmit egy hitvallásos iskola falai között egyetlen pillanatig is eltérne. S ha nézetem súlyba esik az igazgató úr becses véleményének kialakításában, úgy ajánlanám, hogy a dolgot minél előbb dűlőre juttassa.

Töprengett kissé, hogyan folytassa szavait, de ezt jól titkolta és csak mintegy véletlenül pillantott fel, tájékozódásul, az igazgató arcába.

— Vajjon nem volna azonban célravezetőbb az aláíró szülőket oly irányban befolyásolni, miszerint elégedjenek meg az iskola keblitanácsának eljárásával? Attól tartok ugyanis, tisztelt kolléganő, hogy ha ez a kellemetlenség túlságosan széles hullámokat verne fel, az nem volna éppen előnvös iskolánk jó hírnévére nézve.

— És miben állana, ha szabad érdeklődnöm, a keblitanács eljárása? — kérdezte Csép kisasszony megcsalódott hangon.

— Maga elé idézné Tóth kartársnőt és elsőfokon csupán feddésben részesítené, a jövőre nézve szigorú zsinórmértéket szabván tetteinek elejébe.

Malvina óvatosan kezdte hullatni a szavakat, mint aki mérges orvosságot csepegtet a vízbe és aggódik, hogy hirtelen túlsokat talál kicsorrantani, amivel elrontja az egész kotyvalékot.

— Én nem tudom, vajjon az ügy eltussolása nem idézne-e a szülők körében felháborodást elő, mert egészen bizonyos, hogy azok példás fenyítésre számí-

fanal. Másfelől féltő, hogy az ilyen lanyhaság még nagy mérvűre fűtené Tóth Pálma vakmerőségét. Ő nem igen ért a szépszóból, ez saját tapasztalatom. Én mindent megtettem a multban, ami tőlem, mint idősebb és tekintélyesebb kartársnőtől kitelt. Figyelmeztettem, hogy növelje meg a haját, hogy járjon fekete, szürke, vagy legfeljebb pepita ruhában. Azt is mondtam nem egyszer, ne vigye csatangolni a növendékeket, leánygyermek szokja meg az otthonülést, a kézimunkát. De még ő futkos velök, mint a csikó. Semmi komolyság, semmi méltóság, különben ezek a vádak érdemileg benne vannak az emlékiratban.

— Ez mind igen helyénvaló cselekedet volt kegyed részéről, de a fővádak mégis nyomósabb dolgokban állanak és többek közt van egy igen-igen, hogy úgy mondjam kényes pontjuk s errenézve bizalmas tájékoztatását várom. Mit gondol, tisztelt kolléganő, hogyan áll ezek szerint a dolog Ratosnyay úrral? Mije hát neki ez az ember, hogy mindig együtt emlegetik őket? Hogy nem úgynevezett barátja . . . a szó rosszabbik értelmében, azt megállapítottuk, de milyen alapon tartanak fenn ennyire szoros kapcsolatot?

E kérdésnél Malvina már kékespirosra hevült. A szép Ratosnyay: a férfi, a talentum! Mennyit álmódott róla. Nem zúgolódtott a sors ellen, ameddig az eszménykép a társaságbeli asszonyok miatt nem vette őt észre. De hogy valaki, aki éppen olyan szegény, munkában álló leány, mint ő, sikert érjen nála! —

— Tetszik érteni, azt rebesgetik, hogy jegyese és ez nehezebbé teszi eljárásunkat, kedves kolléganő. A jegybeli állapotot, mint olyant, erkölcstelennek deklarálni még egy felekezeti tanárnő esetében sem lehetséges. S ezenkívül ha áll e ténykörülmény, számíthatunk rá, hogy az illető úr közbelép és csinál nekünk olyan kellemetlenséget! —

Malvinát mint kő érte a szó.

— Az én szerény nézetem, igen tisztelt igazgató úr, az volna, hogy ez a cím „jegyes” nagyon is előlegezett, amikor egy állásban levő férfi két esztendeje beszélteti magát egy hajadonnal kapcsolat-

ban, a nélkül, hogy legalább is a gyűrű felhúzásával adná tanujelét a komoly szándéknak és megnyugtató ezzel a közvéleményt! E helyett azonban éppen hogy nemrégén adta el könyvtárát, csakhogy külföldre utazhassék!

— E szerint hát csak könnyebb természetű viszonyról, úgynevezett flörtről volna szó adott esetben? — Szerintem azonban a tanárnő eszménye az ilyen léhaságot is sztrikte kizárja; gondolkozzunk tehát affelől, mi volna az a példás fenyítés, ami rajta is javítana és a szülőket is kielégítené, de úgy, hogy az esetnek fölösleges lármája ne támadjon.

Malvina most döbönt arcot vett elő.

— A lárma nézve kénytelen vagyok egy súlyos aggodalmamról világosítani fel az igazgató urat. Meggyőződésemmel tudniillik, hogy itt csak a nyilvánosság elé való menekülés segíthet, mert attól lehet tartani, hogy Tóth Pálma világias életmódja nemcsak a magyar közönséget háborítja fel, hanem előbb-utóbb szemet szúr az államhatalom közegeinek is, és azokat fogja hivatalos beavatkozásra bírni. Ezen okból pedig sokkal előnyösebb úgy az iskolára, mint Tóthra nézvést, ha a fegyelmet belső tisztulási szándékból a legmagasabb egyházi fórum előtt járattuk le és mintegy kész tényekkel fedezzük magunkat.

Baláskó igazgatónak kicsiny, zöld szeme körül összefutottak a ráncok. Beléjeköltözött az a dzsin, amely most sok vezető állású emberre járt reá, akár a hidegrázás, a nyavalyatörés. A rettegés a világi felsőbbbségtől. Hunyáskodni, kedvükben járni, eleget tenni, ezt tartotta az egyetlen módnak a hatalom exponenseivel szemben. Ahogy hajdan a szfinxnek kiszolgáltatták a megkívánt áldozatot. — ezek az emberek már előre ki akarták találni, hogy mit fog akarni az a szfinx magának. De ha már az áldozat Tóth Pálma kell hogy legyen — mikép is vállalhatná a keblé elintézését! Ott van a püspök úr. Miért ne ítéljen ő, miért ne terhelje azt a felelősség?

. . . És mintha a végzet is kenyértörésig akarta volna vinni Pálma dolgát, pár nap múlva püspöki

vizitációnak híre érkezett. — Annyi idő alatt, amennyi a szülői aláírás-gyűjtés és a főpapi látogatás között eltelt, az ügynek füstje támadt . . .

— Valami van a levegőben Tóth Pálma ellen — szimatolgatott Krammer.

A kollégiumi dísztemplomozás előtt Csép Malvina az iskolaudvaron Pálmához tipegett, aki éppen növendékeit sorakoztatta. Megsúgta neki, vigyázzon, hogyan jelenik meg a mai ünnepeken, a püspök úr némileg szemmel fogja tartani.

— Miért? Talán olvasta a verseimet? — kérdezte Pálma ártatlan önhittségben.

— A verseid . . . mit tudom én? Légy nagyon szerény édes Pálmikóm, a hajadat dugd jól be a kalapod alá! A kabátodat le ne vedd, ha túl is fűtik a termet!

Pálmában felkavarodott valami sötétség. De igazából, mint a gyermek, nem ismerte fel, nem tudta felbecsülni a környező veszedelmet.

— Ugyan, hát ki van olyan primitív egyszerűséggel öltözve, mint én? A ruhám vászon. Olajos vászon.

— *Piros* vászon.

— Istenem. — Sejtő remegés futotta végig, hogy nem egészen tiszta körülötte a szemhatár. — *Piros*. Hát nem mindig pirosban jártam eddig is?

— Ez az!

Pálma megértette a kurta szemrehányást. Hogy mindig, de mindig pirosban járt. Hogy már úgy született. Abban az évben, amikor a világot megpillantotta, a szivárvány piros íve volt a legszelesebb.

Riadtan bámult bele Malvina sárga szemébe:

— Hiszen ti . . . nektek kollégáknak mind sok holmitok van . . . ti aranyláncot hordtok, és gyűrűket . . . te púdereződöl, én közlőrl nagyon jól látok . . . a hajad is csupa sütés. És nekem még soha egy selyemzsebkendőm sem volt! Malvina, te rémeket láatsz! Nekem még az ingeimen sincsen egy sor csipke . . . a hajamat vízzel kefélem símára!

— Én megtettem a magamét — sóhajtott Malvina. Nyugtalan délutánon hurcolta át magát Tóth

Pálma. De hogy mi aggasztotta? Nem tudta, mibe fogjon, hová forduljon! Futkosott erre, amarra. Végül is elszaladt Krammerékhez. — A Krammer pár fekvő beteg volt, s most éppen azzal szórakozott, hogy a paplanaikon szétszórt újságlapokat rakta össze.

— Hogy vagy Zsuzskám? És maga, Péter?

— Ó, köszönöm, semmi bajom, csak a nyakam véres! — A hang évődő volt, de azért elkínzott, beteg emberé.

— Nekem influenzám van, a legjavából, de már csökkent a hőemelkedésem. Hanem Péter — láthatod, mind jobban dagad. Izületi csúz. Drágán fizette meg a szentmártoni kirándulást!

Pálma gyöngéden nézett a férfi kezére, melynek ujjai a jégvirág nevű szegélynövény leveleire emlékeztettek, amikor a gyermekek „békává” fújják.

— Ha öt perccel hamarabb jössz, itt találsz a püspök urat.

— Meglátogatott . . . ?

— De milyen céllal! — karicsálta Zsuzska. — Sajnálom, hogy nem volt kéznél a te szájad is.

— Ami azt illeti, te is jól helyben hagytad — ismerte el Krammer.

— Ide hallgass, mivel kezdte. Kijelentette, hogy nincs megelégedve Péter hirlapírói tevékenységével. Nem tetszik neki, hogy még most is rokonszenvvel ír bizonyos szellemi áramlatokról, amelyek tönkretették a világ erkölcsseit és el fogják seperni az erdélyi magyarságot is. Péter persze ötölt-hatolt, de nekem nem fellebbvalóm, hát felültem az ágyban, aztán éppen nőtt a lázam, ingerült voltam, s előszemtelenkedtem a kérdéssel: „Főtiszteletű úr igazán olyan hatalmasoknak gondolja azokat a szegény erdélyi magyar írókat, hogy csak úgy megrendítik a magyarság létalapjait?” — Azonkívül izelítőül elővitettem Péter cikkeit és felolvastam néhányat a legerősebb helyekből. Mind odatartottam eléje, amit a felekezeti iskolák nyomorgatásáról, a városi üzemek kezeléséről, a választási visszaélésekről, a basáskodásokról, szóval akármi közügyről írt. És megkérdeztem, talán azért neheztel,

Hogy Péternél őszintébb kritikát még senki nem írt a közállapotokról?

— Csodálkozom a püspök úron. Zudor mindig azt mondta, hogy aranyszívű ember. „Hozzám mindig jó volt, nélküle sohasem tanulhattam volna . . .” — Sokszor hallottam Annától.

— Ó, hát tudni kell, honnan fúj a szél. Valamelyik jóakarató kollégám készítette elő . . .

— No de meg is feleltem én neki! Utóljára felkönyököltem az ágyparkányára és mint Dobó Katica, úgy hajigáltam alá az égő szurokkoszorúkat!

— Nekem az volt a benyomásom, hogy a püspök urat egyenest a nyakamra küldték, hátha rajtakap a szimuláción. Hanem tudja-e, hogy magára is sor kerül a leckében? Biztosan vannak magának is jóbarátai . . .

— Ebben téved, Péter. Engem a kollégák mind nagyon szeretnek. De mibe is köthetne bele nálam a püspök úr? Én nem politizálok!

— Nézze Pálma, Pókafalvy is itt volt a püspökkel. Vén róka az öreg. Amikor már kimentek, visszatért a tornácról s figyelmeztetett, hogy szóljak magának, vértéződjék fel kissé . . .

— De mi ellen?

— Várjon csak. Ezt a kifejezést használta: „Jó volna, ha Tóth Pálma átolvasná a verseit, mert a püspök úr szóba akarja hozni neki a költészetét”.

— De hiszen ez nagyon biztatóan hangzik! Ha szóba hozza, akkor olvasta a verseimet és ha olvasta, akkor már nem lehet ellenségem!

— Te így gondold?

— Mért? Hát ti nem így gondoljátok? — A házaspár hitetlen és csodálkozó arca meglepte Pálmát. Hogy az ő versei boldog extázison kívül egyebet is kiválthatnak az emberből, ezt lehetetlennek tartotta.

Hazament, elővette kötetét és átolvasta. Mint rendesen, megrészegeült verseinek szépségétől, lobogásától; bátorságot nyert, legénykedő kedvet a csatározásra. Leste a pillanatot, hogy ezeket az alkotásokat, ezt a világot a püspökkel szemben megvédhes-

se. — Korán reggel lerohant az iskolába, egyenesen Csép Malvinához, aki mindig minden belső dologról tájékozva volt. Megostromolta, igaz-e, hogy a püspök úr ki akarja hallgatni.

— Tudod kedvesem, hogy én az internátus ügyein kívül semmivel sem vagyok több, mint ti, kollégák. Honnan lennék én informálva a püspök úr szándékairól? De akárhogyan is van, remélem, tiszta a lelkiismereted?

— Több, mint tiszta, hidd el. Ragyogó. Nemcsak azt tudom, hogy ártatlan vagyok, de én tettem is valamit, ami szép és fenséges. És mégis olyan nyugtalan vagyok, olyan türelmetlen.

— Hja, a felsőbbbséggel szemben nincs jogunk a türelmetlenségre.

— Most hol van a püspök úr?

— Délig esperesi gyűlést tart a tanácssteremben.

... Teltek az órák, Pálma ide-oda vetődött, mint lepke, amelynek röptét immár nem maga, de a szél szeszélye szabja meg. Többször eljárt az egyházi tanácssterem előtt, valami húzta oda. Nem, úgysem tudja kivárni, míg a püspök úr maga elé kéreti. Gondolt egyet, felszaladt az épület kitaposott kőlépcsőin, megkérdezte az egyházfőt, hol folyik a tanácskozás, aztán bekopogott.

Ahogy az ülésező férfiak megfordultak az ajtócsikordulására, egy nőre láttak, aki elhavazva, de annál frissebben, annál nyugtalanítóbban jön előre. Alakja magas, lenge, fejét ferdén tartja — mögötte pár ijedtre tágult gyermekszem kukucskál be egy ajtónyitásznyi ideig. — A leány lépteinek majdnem oly rossz irányításával közeledik, mint vakember . . . és mégis az asztalfő elé talál.

— Tóth Pálma vagyok . . . a püspök úr beszélni kíván velem.

Pókafalvy hozzáugrik:

— Kedves Pálma nagysám — sűgja — ez nem a módja a dolognak. Éppen elvégeznők nemsokára, parancsoljon átmenni a parókiámra addig is. Otthon van a feleségem.

— Kérlek, Mózsá, hagyd csak. Ha önágyaságam már idefáradt: tessék.

Az esperesek helyet csinálnak. Összekovácsolt, fekete lánc egyes szemeknek tűnek az asztal körül...

— Köszönöm, én ugyan szívesebben állanék, nem is fogom sokáig ülve kibírni — felel Pálma azzal a gondtalansággal, amellyel legbizalmasabb barátai között szokott viselkedni.

— Kérlek szépen, az iratot — int a püspök Pókafalvynak. Közben jól szemügyre veszi az előtte ülőt. Csinos és különös jelenség — már pedig a test semmit sem használ. És a meglevenítő lélek?

— Legelőször egy tényt kell közölnöm önágyaságával. Azt, hogy az iskolába járó gyermekek szülei közt mozgalom indult meg, melynek éle önágyasága ellen irányul.

— Ki mondta ezt? — kérdi Pálma csodálkozó szertelenségben.

— „Ki mondta?” — idézi a püspök rosszállón. — Itt van kérem az emlékirat.

— Tanítványaim szüleitől? — Az én tanítványaim szülei boldogok, ha megszoríthatják a kezemet!

— Az igazgató úr legalább is tanítványai szüleinek nevére ismert rá az aláírásokban.

A leány pillanatra nem jutott szóhoz. Nagyon elszápadt.

— Mind aláírták?

— Mindenesetre sokan.

Ez az áruulás fel és alá hullámzott Pálmában. Szívébe dobbant, gyomrát szorongatta, felrohant a fejébe, meg vissza. Oly rettenetes volt a tudat, hogy elveszte minden erejét az önfegyelemre.

— Mivel vádolnak? — kérdezte fakó hangon.

— Talán jobb lenne, ha félrevonulnánk, amíg az ügyet megbeszéljük. Te leszel szíves folytatni a tárgyalásokat, — fordult a püspök a főjegyzőhöz.

— Engedelmet — tiltakozott Pálma, — nekem nincsen semmi olyan ügyem, amiért félre kellene vonulni. Az esperes urak is hallhatják, bármiről is lesz szó.

Ez az elszántság, ez a diktálás csodálkozóra tágitotta a szemeket. Csakhogy Pálma ebből semmit nem látott. Ő csak a püspök szigorú, okos madárfejét látta, az élestekintetű, világosbarna szempárból kivillanó pengét. Tudta, hogy ez a penge bele fog hasítani a lelkébe, kifordítja. De nem volt semmi olyan titka, amely miatt szégyelhetné lelkének belsejét.

— Hát ha önagysága így gondolja, tessék. Pontonként mehetünk végig az emlékiraton. Kérem titkár úr, olvassa fel az első passzust.

Pálma szeme az átellenben ülő titkárig sem ért. Csak a hang irányából érezte, honnan árad felé a szenny és a hang színezetéből, hogy a titkár finom fiú, aki szégyenli a dolgot. Fiatal bizonyára és fiatal leánnyal ül szemben. De már ki volt provokálva a nagy nyilvánosság . . . és büszkesége sem engedte, hogy maga kérje a félrevonulást, a magános megtárgyalást.

Nem bírta nyugton hallgatni a bevezetés keneteljes köntörfalazásait. Néha összerezett, keze előrelendült, és felemelkedett. Erősen émelyedett is, de lehet, hogy csak azért, mert elfelejtett ma reggelizni. — Csillapította magát, nem akart közbekiáltani. Hisz ez mind ámitás. Mivel fogják ezeket a vádakat bizonyítani? Azt például, hogy az ő tevékenysége nem harmónizál a krisztusi érdekekkel? Gál Gabikát látta maga előtt, aki az ő ruháiban járta ki az iskolát. Ismét Madarasy Ancit, ahogy szavalt, ahogy hálásan tekintett rá a jó szóért, a buzdításért kékpillantású, nagy szemével, s ahogy megcsókolta egyszer ott künn, az áprilisi erdön. Az áprilisi erdő folyton kísértette. Hát azok a leánvkák, akiket tündérségre tanított — nem mondták meg otthon, milyen nagyon szerette őket? Nem. Soha többet nem lép a katedrára.

„Nem vádolunk, csupán tényeket vagvunk bátrák felsorolni.” — Ez magához térítette. Ezekre ő is kíváncsi volt.

És akkor szavakat hallott, amelvekben a magáéira ismert. Nem verseket, csak szavakat. Csak kiragadott frázisokat, amelyek így olyan bizarrul hangzot-

lak. Egy idézet különösen kínozza, akár szűrő darázs repült volna fülébe. Olyan verséből tépődött ki, amely szerelmének hajnalán fakadt. Amikor lelkét, mint kagylóból kiemelt gyöngyszemet ajánlotta fel Ratosnyaynak. Az idézet magában igen obscénül hatott. Érezte, — mert nem látta — hogy mindenki elborzad körülötte. —

— Ne tessék tovább, — intette a püspök a titkárt, aki sebesen akart átfutni az egész iraton, csak-hogy már vége legyen. Mondtam: tételenként. Kérem önagyságát, magyarázza meg nekünk, hogyan tartja ezt az írásmodort összeegyeztethetőnek a puritán protestáns tanárnő eszményével?

— Szeretném előbb az egészet hallani, hogy tudjam, mivel állok szemben.

— A tárgyalást talán mégis én irányítom! A versekre tessék reflektálni! Beismeri, hogy az idézetek az ön kötetéből valók?

Pálma szédült kissé. Sohasem tudott rendszeresen gondolkodni. Hogyan érveljen? De a lényegét mégis tudta, amit mondania kell.

— Igenis, én írtam azokat a sorokat, de nem így magukban, nem ilyen összefüggésekben! Ez így valószínű méregkeverés! Megöl valakit a hidrogén, ha oxigénnel együtt vizet alkot? És nincs-e benne a kén-savban is és nem válik így ugyanazon atom halálösszá? Igen, az én verseim azok, de nem így meztelenül kirángatva, elferdítve! Azok így nem az én verseim! Azok mocskos emberek képzelmének torzképei! Kérdezem a püspök urat: olvasta-e verseimet ezeken az ostoba idézeteken kívül is?

— Az én nagy elfoglaltságom nem enged nekem időt ilvesmikre.

— Úgyhát bátor leszek átadni egy kötetet. Szeretném, ha a püspök úr abból ítélné felettem.

— Nem gondolom, hogy sokat változtatna a kötet ismerete azon a tényen, amelyet ebben a kérdésben elsősorban kell kifogásolnom. Kegved állandóan szerelmi verseket ír, még pedig a legizóbb fajtából!

— Petőfi is ezt tette.

— Petőfi! Hát leány volt Petőfi?

— Éppen egy leány lelkét köti le fiatal éveiben egészen a szerelem!

— Annyira, hogy megtagadja az Urat?

— Nem . . . ezt nem így kell érteni . . . a szerelem oly nagy és határtalan, hogy pillanatokig és főleg az ihlet pillanataiban úgy tűnik az alkotó léleknek, hogy még Istent is csak egyetlen közegen, az imádott férfiún át tudja megközelíteni. Őt szolgálja abban, akit szeret.

Ezt nem mindenki értette, de a püspök igen.

— E szerint kegyed újfajta bálványimádást hirdet! A legsötétebbet még pedig! Isten és ember közt egyetlen közvetítő van, a Krisztus. Ha ez nem is Isten-tagadás, de Krisztus-tagadás, a fiúisten megke-rülése, bálvánnyal való pótlása!

— De ha én ezt így érzem!

— Érezzen kérem, amit akar, az érzelmeiben tót-ágast állhat, de megtiltom, hogy ilyesmiket nyomta-tásban forgalomba hozzon. Vegye tudomásul, hogy ha még egy ilyen istenkáromlásra megy rá a tolla, az egyházi szolgálattól búcsút vehet!

— Igazán? Csakugyan olyan semmiség az egy-háznak, Tóth Pálmát szélnek ereszteni?

— Tóth Pálma nem több, mint más! A világi művészet egyházunk szerint semmi érdem, Isten or-szága felépül nélküle!

— Úgy — Pálma reszketett és majdnem sikoltott — hát akkor figyelmeztetem a püspök urat, hogy van a világon valami, aminek nem mellékes a nemzeti művészet kifejlesztése és ami van annyi, mint a val-lás: a magyarságunk! Minden vallás üdvözít, de po-kolba jutnék már a földön, ha meg kellene tagadnom magyarságomat!

Helyeslő moraj futott át az esperesek során — de megfagyott a püspökhöz érve. Várakozva pillantot-tak a főpap ajakára, mit fog az magasabbra helyezni — tudták, hogy vasfejű magyar.

— És kegyed úgy gondolja, hogy a magyarság konzerválása szemérmetlen művészet útján történik?

Nincs tisztában vele, hogy az egyház ma a magyarság utolsó bástyája, és az egyház hirdette erkölcs ennek a bástyának egyetemes alapköve? Pokolra azzal a művészettel, amely aláaknázza az egyház fundamentumát. Itt nincs különbségtétel, hogy a magyarságunk több, mint a hitünk, vagy megfordítva! A kettő szorosán egybeforrott, sziámi ikrek, — nem: a test jobb és bal fele! Egyik ellen sem véthet, hogy a másikat tönkre ne tenné! Nemzeti erkölcs és krisztusi erkölcs: ugyanegy!

Pálmát megrendítették a szigorú és sokatmondó szavak. De azért nem rendült meg hite a művészet és szerelem építő hatalmában, és belekapaszkodott éppen a püspök szavaiba.

— De akkor nem is használhatok egyiknek a másik haszná nélkül! Én szeretek: nem építő munka ez? Én alkotok: nem építő munka ez is?

— Szeret? Alkot? Tegye úgy mindkettőt, hogy másokban fel ne költse a botránkozás érzetét!

Pálma felugrott.

— Hogy mit teszek az iskolán túl, ha itt elvégzem a kötelességemet, — elvégre az életemnek az a fele az enyém!

— Kegyed nagyon téved! Egy hitvallásos iskola tanárnőjénél nagyon is nyilvántartandó dolog a magánélet!

— Én Ratosnyay Boldizsárnak menyasszonya vagyok!

— Kérem, hisz akkor a dolognak ez a fele rendben van. Tessék összeesküdni!

Ah, nagyon kegyetlen szó volt ez. „Összeesküdni”. Mily sokat böjtölte azt a szót a szeszélyes férfitől. És az soha nem beszélt róla. Csak így szólította mindig: „Lelkemnek édes menyasszonya.”

— Nincs pénzem hozzá — mondta hirtelen, de ezt súgta valami, ez nem az ő gondolata volt, legálább is magától jött, ki nem eszelte.

— Úgy? — kérdezte a püspök némi gúnnyal.

— Igenis, nincs pénzem! Nincsen annyi, hogy ezen az egy nyári ruhámon kívül egyebet vegyek,

nincs, miből a szétmosott ingeimet pótoljam, nincs egy paplanom, egy párnám, amire a fejemet letegyem! — Kérem, esperes urak: melyiküknek van — de melyikük cselédjének: hatszáz leje havonta, a teste és lelke felett!

— Lázadás! Az örök elégedetlenkedés! Ma tűrni kell, éhezni kell, ma meg kell tagadni magát a ki-sebbségi tanárnak!

— De akkor legalább ne szóljanak még abba is bele, hogy az embernek álmai legyenek! Hogy szeressen és alkosson!

Pálma torkát viharos sírás szorongatta, de csak nyelte visszafelé az orkánna dagadó keserűséget. Valamiképpen kialakult benne a vád: itt ez a sok kongruás esperes, ez a sok férfi, aki mind átmulatott egy gondtalan, feddés alá nem kerülő ifjúságot, aki mind jómódban, tisztességben ül a nép felett! Ezeknek jogukban van boszorkánypöرت folytatni ellene, és megsütögetni homlokát a szégyen pecsétjével, számozni fekete hontalanságba, keserű kenyértelenségbe! Dehát mit vár az ezeridegenektől? Hát nem árulták el tulajdon tanítványai? . . .

Erre a gondolatra hangosan felzokogott. Borzasztó zokkanás volt. De senki sem erre figyelt fel, hanem a még váratlanabbra. Künt a terem előtt egy idő óta valami dulakodásforma hallatszott. Most az ajtó felnyílt. A hideg légárammal együtt egy fiatal gyermekleány is bevágódott rajta, még pedig oly különös öltözékben, olyan zilált állapotban, hogy valószínűleg eszefosztottnak tűnhetett. — Először is a fején semmi sem volt, és göndör, vállon alig alulérő haja hóval elkeverve csapódott szerte a gombolatlan nagykabát gallérán. Keblét finoman hímzett színes hálóing takarta, mely szerencsére oly hosszú volt, hogy a mezítelen lábszárakat is befedte. A lábfej maga bolyhos, prémes kis házipapucsba volt dugva. A leányka arca duzzadt és fényespiros, mint a legmagasabb lázban. Szeme üvegeskéken csillámlott . . .

— Pálma néni — sikoltotta és futni kezdett elő-

re. Hozzáérve térdrecsuklott és ölébe borulva sírni kezdett.

Pálma keze leesett a leányka hajába, amelyen a vizes lucsokká olvadt a hó a befulladt szobalevegőben.

— Anci . . . Ancikám . . .

Elfeledte, mi folyik körülötte. A tanítvány szenvedélyes sírása, gyöngédsége egy más világba tette át: magyhirtelen.

— Mit akar ez a kisleány? — Ezt többen kérdezték, a püspök majdnem kiáltva.

Anci felállott. Arca össze volt fenne könnyeivel.

— Pálma néni, én már négy napja fekszem influenzában és nem tudtam semmit! De ma beszöktek hozzám a leányok és megmondták, Csép Margitka, a Malvina néni húga arulta el nekik! Azt mondta, nem bánja, ha meg is büntetik, hogy Pálma néni ellenírást csináltak a szülcink! Ó Istenem, hol a püspök úr, én nem tudtam semmit! Margitka azt mondja, hogy rólam is szó van benne, hogy engem Pálma néni a színpadra biztatott . . . És hogy ezért Pálma nénit — elcsuklott.

Körülnézett lázaskék nagy szemekkel s odalépett a püspökhöz.

— Ne bántsák, kérem, Pálma nénit, az Isten is megveri, aki bántja! Ott van künn a többi, itt ácsorognak, híjjuk be, kérdezze meg őket a méltóságos püspök úr! Nem mernek bejönni . . . engem sem akartak beengedni . . . félnek, mind nagyon szegények . . . tandíjmentesek! Édes, jó püspök úr, én tudom, hogy belelát Pálma néni szívébe! Tudom, hogy nem hisz el róla semmi rosszat! Higgyen nekem, ő angyal! Ó valóságos angyal!

— Anci, Anci — csitította Pálma, — nincs erre semmi szükség — én látom, hogy ti szerettek — és akkor minden jól van — öltözetlen vagy, te nem is tudod, hogy vagy . . . iere haza! Hazaviszlek, Ancikám!

Átölelte a láztól didergő, eszméletén túl cselekvő, ágyból elszaladt gyermeket, és megindult vele kifelé. De Anci ki akarta tépni magát.

— Nem, nem, először hallani akarom a püspök úrtól, hogy semmi bántódása nem lesz, mert ha igen, én a Marosba ugrom. Hogy az én apám ezt tette! Azaz, aki a legjobb volt hozzám a világon; ezt tudta tenni!

— Kérem — folyamodott Pálma a püspökhöz — nyugtassa meg ezt a szegény beteg gyermeket... én nem fogok élni az ígéréttel.

A püspök felháborodva utasította el Pálmát és a kisleányt:

— Komédia!

Anci hátratántorodott és ijedten bámult el.

— Ez nem lehet a püspök úr... — dadogta.

Pálma felkapta a fejét:

— Igazad van, ez nem a püspök! Jer!

Hurcolta kifelé a leánykát. Pókafalvy utánok:

— De édes Pálma, nézze, ne vigye éppen kenyértörésre a dolgot. Nekünk mégsem mindegy, hogy Tóth Pálma a mi tanárunk, vagy sem — odafordult a püspökhöz: nekünk szükségünk van Tóth Pálmára!

A püspök várt. Kívánt valami megjuházást, de Pálma már nem tudott magáról.

— Az állásomból kitudhatnak, attól, ami maguknak fáj, csak Isten foszthat meg: a tehetségemtől! — Szinte sikoltott és kirohant, kezén a gyermekkel.

Künt beleütközött a kétségbeesett leánykák seeregébe, akik ott ácsorogtak a sűrű hóesésben, a megmegcsapó szélviharban.

— Egy kocsit, vagy szánt! — rendelkezett Pókafalvy.

Pálma fellélekzett az erős, egészséges, tiszta levegőben.

— Köszönöm, esperes úr! Köszönöm, gyermekek! — A szeme tele volt könnyel, de nem látszott megálázottnak vagy szerencsétlennek. Ziláltan, megtépetlen, de mint nagy szabadságnál, lénye lobogott. — Alászállott beteg tanítványával az egyházi tanácsterem kikapott, hamuval hintett kölépcsőjén. A szánban levetette nagykabátját és ráteritette a didergő Ancit térdére.

— — — Ezen az estén levelet írt Ratosnyaynak. Megírta, mi történt, megírta, hogy többet át nem lépheti az iskola küszöbét. Megírta azt, amit szóval sohasem mert volna kérni. — Keljenek egybe. Milyen arculítés lesz ez azoknak, akik ellene összeesküdtek . . . Az egyetlen, ami lehet, ami megmentheti őt, mert nincsen, valóban nincsen most már semmi támasza. Testvére is repatriált, azért tör a világ úgy reája. Ameddig bátyja, amíg Ratosnyay mellette voltak, nem merte bántani senki.

Biztos volt a férfiban. Igaz, hogy távozásával megsebezte és az első napokban az elhagyottság, a kétségbeesés érzéseibe kergette. De aztán megindult közöttük a levélváltás. Ratosnyay művészi leveleket tudott írni, és a rájuk való várakozás kitöltötte Pálma életét izgalmas, érzékeny feszültséggel. Külön bája volt e leveleknek valami finom elhalkulás, aranyos mélabú, mintha a férfi nem tudná kivonni magát a búcsúzás fájó hangulatából. Mert az elválásuk könnyes volt, Ratosnyay odahajtotta fejét Pálma vállára és megkapóan szép búcsúszavakat talált. —

Kicsit meglepő fordulat ebben a levélváltásban, amit most kér tőle. De nem jogtalan, nem oktalan kérdés. Most már kenyértelen, megcsúfolt. Választania kell tolla és állása között: eldobhatja-e azt a tollat, amellyel Ratosnyayt istenítette? Sok mindent meg lehetne benne ingatni — egyet nem: hogy a férfit éppen a költészetével hódította meg. Ratosnyay bálványozta az ő művészetét és nem eldobott, legázolt ő mindent, hogy tehetségét csak neki szentelhesse? — Olyan lázas, szertelen, de olyan szép levelet írt neki . . .

A napok forró várakozásban teltek. Nem volt egyetlen rossz pillanata a fordulat miatt. Most legalább egészen a férfié lesz és a költészeté. Betelnek legizzőbb vágyai. Szétrobbanna így a benne rejlő, titkos erőktől. De a szerelem teljes betöltte virágzásba hajtja ezeket a csodálatos, lappangó erőket.

. . . „Pálma-gyermekek! Nem mehetnek. A legnagyobb hatalomnál is van egy még nagyobb hatalom

azokra nézve, akik az életet a mulandóságok felett élnek. — Azt hittem, olyan finom húrozású lélek, mint a tied, kiolvasta könnyeimből, hogy a sors kérlelhetlensége szólít el tőled új, örök utak felé. Hiszen nem titkoltam előtted, mily rég kiábrándultam eddigi világom lehetőségeiből. Ki a tanuja, ha te nem, hogy a béke az egyetlen életlehetőség, amelybe átmenthetem magamat! . . . Talizmánul viszem magammal az egyetlen nőnek emlékét, aki mellett ráébredtem jobbik énemre. —

Köszönöm a bűbajos élményeket! — hiszem, hogy én is adtam valamit cserébe érettük: életem legszebb fejezetéért egy legalább is kedves fejezetét a te életednek. Légy boldog, légy fiatal, s tanuld meg tőlem: felejteni a tegnapot és elmenekülni a holnap elől . . . “

Mi ez? Úgy hangzik, mint imádság és mégis: árusítás!

A levél kézhezvételének éjtszakáján zöld hernyó vánnnyadt Tóth Pálmából. Minden ragyogás, minden szín letörlődött róla! —

Röviddel ezután egy népszerű kis hitbuzgalmi újságban, mint a kései, de el nem késett bűnbánat példája jelent meg a hír, hogy az egykor eltántorodott Ratosnyay Boldizsár Rómában befejezte ezelőtt huszonkét évvel félbenhagyott teológiai tanulmányait és papnak szenteltette fel magát.

Egy fél nap alatt mindenki tudta a szenzációs hírt . . . és Tóth Pálma úgy állott, mint jég után a csönkig vert szőlőtő.

IV.

Az év legkurtább napjaiban volt, hogy Anna kidőlt a napi robotból. Húzta le az ágy, pedig máskor únta a fekvést és betegen is mindig olvasott, írt vagy tanulatott. Most nem fogott semmi rajta, s mert a jelent kirekesztette, az emlékek kéreztek, lopakodtak hozzáig. Maga járt kezükre, elővette s kitette paplanára Helmut leveleit, olvasgatott bennük, társalgott velük, újra élte őket . . . Játék, amilyenre soha máskor rá nem ért és ami ráébresztette: mennyit fordult azóta az idő, hogy a fiú első bátortalan írásai hullottak repeső kezébe. Valahogy elfuvódott a gyermeki fény az utolsó félesztendő vallomásairól. Helmut férfiasodott. Öntudat, határozottság ütött át üzeneteiből. Ragaszkodás még mindig, de már semmi fogózkodás Anna kezébe.

Hátraejtette magát, kezéből kihullottak a levelek a földre s csak bámult utána a sápadó multnak. Lelkén halkan kopogott a tudat, hogy az ő álomidejük elmaradt, mint meglökött part a csolnak mögött. Neki csak egy marad vigaszul és kötelességül: visszafordulni a maga szűk, szegény és vergődő világába. Szomorú vágy támadt fel benne, hogy valami egyszerű, tiszta formában jó legyen valakihez.

Ajtonra gondolt. — Vajjon mindig úgy fogja látni ezentúl, ahogy odatámaszkodott a színházterem egyik kijáratához, eldült hajjal, viaszosan, keserűmegverten? — Vagy úgy, ahogyan tőle ment el, amikor elhárította vallomását: lemondó, fájó megszegyenülésben? . . . Másképp, másnak látni! Nyugodtnak, hívőnek, építőkedvűnek, „Kolumbusznak”.

. . . Amikor felkelhetett és az ablak elé ülhetett, gyakran tette le kezéből a könyvet és kikutatott hosszú, várakozó pillantással az utcába. Ült, ült az ablakában, lebámult, — nem a hóbahalt szomorúfűzre, — hanem a keskeny aszfaltszalagra, amelyen feléje kell jönnie a férfinak az elnehezdedt téli fák alatt. Az alkonyi, sűrű szürkeségben gyakran tévesztette össze siető, fázó emberek körvonalait az

övével. És egyszer, pár rövid percig hinnie is kellett, hogy nem hiába vár. Az a magas, kicsit előrehajló alak, akinek arcáról még a tél és a gond sem tudta lehervasztani a bőr meleg sötétjét, a szemeknek titkon parázsló, mélabús tűzét — Egészen jól kivette még szája szorosán összefogott vonalát is, lépteinek a bánatsúly alatt is makacs keménységét, mintha célba sietne. Nem, nem volt iránytalan a menése! És az a cél ma egyedül ő lehet, aki olyan régóta vár és olyan biztos orvossággal.

Ajton előre szegezett fejjel ment el odalent, egyetlen pillantással nem kereste az ablakot. Percek mulva, mikor az utca teljesen kihalt, elsülyedt a téli alkonyatba, Anna kifordult a folyosóra, elibe sietett le a kapuig, hátha elfelejtettek nyitni neki.

A kapus kint állingált az oszlopos, nyitott csarnokban s meglátva őt szíves szolgálatban mondta:

— Éppen most járt erre Ajton úr. Eiszte, hogy nyomta valami. Nem is fogadta a köszönésemet, arra tért be a Szigurancia-utcába.

Anna visszament szobájába, várt, nagyon sokáig várt. Lassanként behamvazta lelkét a szomorúság.

. . . Elment az ablaka alatt és nem is nézett fel. Ez sokkal fájdalmasabb volt annál, hogy kerülte . . . mert kerülte újabban. A szégyenével futhat, bújhat előle, de hogy ne is gondoljon reá . . . ? — De azután rájött egy nagyon egyszerű és mégis nehezen megtalált gondolatra: őneki kell a magába roskadt férfihoz közelednie.

Amikor végre — talán kicsit korán hagyva ott a szobát — kimozdulhatott, az utcára érve Gál Gabikát találta és megtudta tőle Pálma tragédiáját. — Irányt cserélt, nekivágott a két temetőköznek, fel a Telepre.

. . . Pálma szobáját némi felfordultságban találta. A ruhaszekrények, az éjjeli szekrény kirakva. Ő maga nem volt bent. Csak a hangja hallatszott ki Gálék ebédlőjéből.

— Ne is beszélj, Irma, ez mind csekélység ahhoz képest, ha nekem adod érte az Ecce Homo-t! Úgyis tudom, hogy tavaly titokban árultad.

— Mit akarsz te azzal a képpel? Jobb, ha pénzre teszed felesleges holmiidat.

—Pénzem éppen elég van. Az a drága, jó Malvina felhozta még utolsó esedékes fizetésemet.

— És az adósságod Gombosnál?

— Tegnap itt volt Korlát és Krammer ebben az ügyben. Átvállalták a terhet. Konferánszestét rendeznek a javamra. Saját erejükből. Ezzel nincs több gondom. De értsd meg, okvetlen szükségem van az Ecce Homo-ra!

— Ó Pálma, hát akkor vedd el ingyen!

— De amikor ezek a lim-lomok egyáltalában nem kellenek nekem! Adyt pedig megvehetem magamnak újból. Bármiféle csomag csak terhemre volna. Tudod, hogy gond nélkül szeretek utazni. Fogadd csak el a ruhákat is, a könyveket is!

— És a kép nem fog bajt szerezni az útban?

— A képet nem viszem magammal.

Idegesen, lázasan kacagott, és nem hagyta félbe akkor sem a kacagást, amikor Anna belépett.

— Mit szólsz Annacska? Az Ecce Homo-t fogom az iskolának ajándékozni, — emlékemül. Majd kikötöm, hogy a díszterembe tegyék, hadd láthassák vasárnaponként a tanítványaim. Az embert, akit megköpdöstek, megvesszőztek, megtöviskoronáztak!

Ez a gondolat majdnem extázisban tartotta. Olyan elégtételnek érezte, hogy nem igen reagált Anna egyéb érveire, amelyekkel szolgálni kívánt neki. Hogy a püspök nem rosszindulatú, csak fanatikus. Hogy a felbujtás azok oldaláról jöhetett, akiket anynyira megsértett — emlékezzék — a Virrasztó átvételekor.

— Én többet is tudok erről! A növendékeim szülei közül néhányan figyelmeztettek, ki járt el az ívvel ellenem. Madarasy doktor, képzelj csak, éppen az Anci apja! De Annacska, — hát nem érted, hogy rámnézve most már ez mind közömbös? Akit az árul el, aki engem elárult . . . az nem ér rá csodálkozni egyebeken.

Szenvedélyes sírásba tört ki és odavefette magát Anna vállára.

. . . Az utcára érve Annának Dániel professzor jutott eszébe. Higgadt ember és igazságos ember. Vele meg lehet értetni, milyen gyalázat, hogy ugyanannak a Madarasynek ott díszleg a neve a Pallas jólfizetett igazgatósági tagjainak sorában. Nincs semmi fegyverük elégtételt szerezni Tóth Pálmának, — és Tóth Palma nem is számít semmi elégtételre, mégis tenni kell valamit. Meg kell szerezni azt a makulányit bár, ami tőlük függ. Dánielt hívja elsősorban, azután Ajton Barnát. Felmennek Nyíry ügyvédhez, és követelni fogják Madarasy kérdőre vonását.

Anna nem volt szokott józan ítéleténél. Ismeretlen erők kezdték irányítani lépteit. És sietett a felső városba, a csendes, arisztokratikus utcácskába, ahol a múzeumigazgató lakott.

Rozzant kis szekér állott a ház előtt, amilyenek a falusiak a tejet szokták a városba hordani. Amikor a kaputól bevezető kockás kőlapokon haladt, — egyszer csak megsikamodott. Lehajolt és megrázkódott. Fillérnyi, csillagalakú vérfoltokat pillantott meg a földön, s a kövezet fölé boruló, levéltelen bokorágon is ott függött egy megfagyott bíborcsepp.

Végigment a verandán és csodálkozott, hogy minden ajtó tárva-nyitva fogadja. Szemben, a háttérben Dánielné elfogadózába látott. Ellentétben a többi szoba gondatlanul lakott, árva mivoltával, ebben a helyiségben a téli délután utolsó verőfényében most szemébe ütközött a szőnyegek, vitrintárgyak, képek, könyvek és sárga lámpaernyők tarka együttese. Ez az asszony csak a szalonját szerette, dédelgette házában. Erről mondta hajdanán, hogy egykor táblával lesz megjelölve.

Különös rendetlenség dülta most fel a szobát. Egy perzsa szőnyeg felhengerítve, félregurítva. A heverő a faltól a középre húzva. Idegen, munkásforma emberek foglalatoskodtak a kerevet körül, s amikor egy közülök megindult kifelé, kezében a tállal, amely-

ből kicsüngött egy véres törülköző, Anna megpillantotta a heverőn, már letakarva . . .

— Mi történt? — suttogta és szemével igyekezett megvonni magának a lepedő alatt nyugvó test körvonalait.

— A drága jó igazgató úr — bölintott a cigányforma munkás és elhaladt mellette azzal a borzasztó tállal.

— Orvosért küldtek valakit?

— A liánka ment, szegény. Nem kell már nekie, kisasszan lelkem! A jegen csúszott le, az egész medrek martann. Valami favágók hoztak neki hírt, hogy lopják a szentantaliak a követ, s a sok cifra téglát, amit kiásatatt vót az őszenn, s a hirtelen hozvástól nem tudatt már beszállítani. Ahhaz fagadt meg münket a szekérrel.

Ezt már egy másik munkás magyarázta és a harmadik is közbeszólt.

— Nem vót a lábán a szeges bakkancsa, suhutt se kapta a reggel, mer a naccsága eltette valamerré a kócsakat, — aszongya a szobalián.

— S a nagyságos asszony? — hebegte Anna.

— Nincs honn. Tegnapelőtt mene el valami téli feredőbe. A szobalián szaladt a kolégyomba az úrfiér!

Anna megtámaszkodott a falnak és úgy maradt sokáig. Az volt az érzése, hogy álmodik. Érezte az álmom valóságatlenségét és egyben szörnyű döbbenetet. Addig állott, amíg belépni látta a halottsápadt, egész testében reszkető leánykát s nyomban utána Werner doktort.

— Édes apám . . . édes jó kicsi apám!

A verandára is kihallatszott, ahogy a gyermek apját költögette.

. . . Nem ment rögtön fel Ajtonékhoz. Járt-kelt a városban, túl is a külvároson és hosszú utat tett meg az országúton, a magas hóban, egy messze ködlő falu felé. A céltalanság meg-megrohanta, olyankor megállott s körülhordozta fejét, mint aki keres valamit, irányt, vagy gondolatot.

A vézna, majdnem gyermeknek tetsző halott éles

körvonalai rögződtek elébe a lepedő mozdulatlan, vakítófehér rajzában — az a dívánból rögtönzött ravattal Két mozzanatot nem tudott felejteni. A tálat látta a véres kendővel, s mindjárt mellette a széket, amelyet a cigányforma munkás meglökött kifelémentében, talán rá is loccsant valami a sötétrózsaszín vízből a szék karjára vetett, ezüsttel szőtt indiai kendőre. Ki tudja, kivel fecsegte át az órát az asszony, amikor a kendő odacsúszott válláról.

Már égett a lámpa a virágokkal díszített, magas lépcsőházban, amidőn Anna Ajtonékhoz megérkezett. De késő nem lehetett. Ötöt ha ütött arratartó útjában a toronyóra. — Felhágva az utolsó lépcsőfokig, a tágas folyosón kifulladásra pihent meg. Érezte, hogy homlokát befutotta a hideg verejték, nem akart ziláltan benyitni s azért leült egy fehér kosárszékre és elnézegette Gréti virággazdaságát. Ez a hűvös pihenő, ezek a tiszta, néma, virágzó vendéglátók jót tettek. A lázas tennivágyás, amely sohasem volt kenyerere — mindig lassanérő szándékokkal vívta az életet — most itt lelohadt ismét és Anna visszaszállott önmagába. A váratlan halottlátás mélységesen megrendítette, de valamire tanította is.

Soha egy pillanatig sem gondolt reá mostanig, hogy valamelyikük kidőlhet. A vak riadalom, amely először úzóbe vette s túlkergette a városban, most felforrósodott tiszta szándékká. Egy ige kérezett a számára, talán el is suttozta a csüggő folyókák alatt, talán megcirógatták a szó hullámai az apró virágokat, amelyek sápadtan nyíltak ki a kurtánmért téli verőfényben.

„Szegények mindig lesznek veletek, de én nem leszek mindig veletek.”

— Nem leszünk mindig együtt, és azért amíg együtt lehetünk, legyünk jók egymáshoz. — Miért, hogyan is tudott olyan rideg, olyan elhárító lenni Ajtonhoz azon a holdfényes éjtszakán, amikor hozzájött s felkínálta férfias ragaszkodását, védelmét? Miért szegyenítette meg szeretetét?

Nem gondolta át, hogy mit fog tenni. Minden-

esetre Dániel Kelemen halála, a Tóth melletti akció lesz a beszéd tárgy. De aztán majd rátér arra, ami kínos lesz a férfinak, de amihez úgy fog hozzányúlni, mint sebhez az orvos. — Erre nem lehet rákészülni.

— Mindenki megteremtheti a maga világát magának!

Felkelt a virágok mellől, keresztülment a nyitvalált előszobán és belépett az ebédlőbe. Ott egyetlen villanykörte égett, a csillár legalsója. Sajgó érzést támasztott benne ez a gyöngé világitás. Gréti csak akkor szokott takarékoskodni a fénnel és a meleggel, ha Barna elutazott. — A hálószoba felé fordult. Hallotta onnan Gréti meseolvásó hangját. A nyitott ajtón át úgy látszott ide anya és gyermek, mint kedves meleg kép, amelyet négyszögűre keretez az ajtófélfá. A leányka igazi mesehallgatóvá cseperedett már: értő szemmel bámult bele a rút kis kacsa történetébe.

— Barna nincs itthon?

Gréti nagyranyílt, komoly pillantást vetett Annára.

— Te nem tudod, hogy elutazott? Hiszen veled közölni szokta útjait.

— Napok óta feküdtem, nem hallhattam, mi történik kint a világban.

— Te az idén már másodszor feküdtél, Annacska. S olyan forró most is a kezed!

Úgy beszélt, mint aggódó, jó kismama.

— Nem vagyok jól mostanában, de ezek csak múltó dolgok. Okvetlenül számítottam Barnára.

— Nem tudom, mikor jön vissza.

— Körülbelül sem?

Sóhajtással felelt csak az asszony. Egy pillanatra fel nem derült az arca. Csak most ébredt reá Anna, hogy Grétinek talán kellemetlen ez a faggatózás.

— A Palma ügyében kellene együttesen eljárunk — bármikor térne meg, szólj neki, arra kérem, hogy azonnal jöjjön fel hozzám.

Majdnem fájo hallgatás állott be. — Gréti arca

folyton halványodott. Hirtelen odanyujtotta kezét Annának és ráemelte két nagy gyermekszemét.

— Annacska. Ne haragudj reám, ha egyszer rájössz, hogy ma nem voltam elég őszinte hozzád.

Anna elpirult. Érezte az asszony kezében a gyöngéd szívet is verdesni. S ez a szív — azt is érezte — riadt volt, menedéket kereső.

— Hagyhatok pár sort Barna asztalán? — Mint-ha otthon volna, átment a férfiszobába. Mindig így viselkedett itt, tudattalan biztonságból, hogy ő itt a hatalom.

Kristálytiszta kitakarítottság és nagy hűvösség fogadta. De az asztalon az irományok rendezetlenül szóródtak szerte. Óvatosan keresett magának tollat, papirost, de csak egy füzetalakú, hátratört román újságot talált. Hirtelen balsejtő lehangoltság állította meg a kezét.

— Mit is lehet remélni, ha már Dániel sincs mellettünk . . . Egy nagy fiaskó, nagy visszautasítás lesz csak!

Megfordította az újságot, a másik felén tán szélesebb a margó. Piros ceruzával volt ott egyik cikk megjelölve. Közömbösen futotta át a címet. De aztán behúnyta a szemét. Mit jelent . . . mit jelenthet ez a cikk Ajton Barna íróasztalán? — Felállott, körülnézett, szinte búcsúzott. Aztán indult kifelé. Grétit még most is ott találta az asztal mellett. Ha jól látta: könnyek fénylettek a szemében.

— Felesleges írnom. Sürgős a dolog, s nem várhatok, míg Barna hazajön. Majd egyedül intézkedem holnap.

Végigsimított az asszony fodros haján s minden kíváncsiság nélkül, inkább hogy megszabadítsa a titkolózás fájdalmas nyűgétől, megkérdezte:

— Barna Pesten jár, ugyebár?

A két gyöngéd kar köréje fonódott s a válláig erő fej zokogva fúródott beléje.

— Ne engedd, Anna.

— Te nagyon szereted őt, Grétikém. Hát sohasem szabad semmiért sírnod, ha követheted.

Nem tudok jobb vigaszt mondani, hiszen mit ígérhetett volna? — Szavai mégis hatást tettek: Gréti hálás megértéssel tekintett fel reá . . .

Sietve hagyta el a házat. El, tova! Innen, ahol nem volt reá a legnagyobb szükség. — Az újságot látta maga előtt. A pirossal meghúzott cikkben az expatriálásához szükséges okmányok voltak felsorolva.

— Ne engedd, Anna! — Ha tudná Gréti, milyen fájdalmas szót talált a fájdalmas órában! Mintha nem éppen az történt volna, hogy engedte, mert nem volt elég hatalma rajta, hogy a szégyenteljes megfúvásnak még a gondolatától is visszatartsa!

Igaz, Barna sokat csalódott, újból elgáncsolták, szégyenben, keserűségben marasztalták Erdélyben, s nem látja további célját az önmagáért való küzdelemnek . . . Nyugatról reméli a napfeljöttét . . . Nagyon messze megjelent előtte a kép: amikor elhaladt ablaka alatt és nem is pillantott fel. — „A Szigurancia-utcába ment” . . . Hová is mehetett máshová azokkal a léptekkel, mint a szigurancára, útlevél ügyben? Hogy is bírt volna feltekinteni akkor, azzal a lélekkel?

Az utcán, az ember nélküli késő estben Anna hirtelen elszégyenült. Mi ez — mondta magának —, hát ezt számolod vele a te szívedben? Nem sokkal inkább kellene azt róni fel neki, hogy Erdélyt hagyja cserben?

Otthon nem feküdt le, hanem az ablakhoz ült. — Verejtékes, keresztre ébredő éjtszakája volt. Lentről a fenyők merev, hószemfedős tornyaikkal azt üzenték be hozzá: nem lesz tavasz soha többet. Madarak fordultak szembe riadt, embermód néző sors-szemekkel . . .

A meleg kiosont a falakon, mind jobban fázott, 'de úgy érezte, hogy ehhez a külső hidegnek nincsen köze. A szíve fagyott meg és onnan sugárzik most szét ez a didergés. A madarakat nézte. Látta felrebbenni őket, látta sorsukat, pártfogolatlan magányosságukat. Szótlan szenvedéseiket. Nem várnak senkitől semmit. Miért várt ő? Miért akart ő a maga számára valamit? A fehér szerzet tagjainak, mint az

igazi szerzetesnek, nem szabad ajándékot fogadni el az élettől.

A holnapra gondolt és világosan látott egyet: azt, hogy fellépése a vállalat igazgatóságánál rop-pant furcsa, semmitnyomó, haszontalan dolog lesz... És mégis! Korlát más útra tért, Dániel meghalt, Krammer ágynak esett, Ajton elfutott mellőle, de ő azért elmegy — éppen azért megy el, hogy egyedül is megkísérelje. — A sebesült katona, ha már nem is segíthet magán vele, nem tesz vajjon még egy hiábavaló mozdulatot, ha bántják? —

Reggel: mintha teste-lelke kihült máglya volna. De aztán felgyújtotta magát mesterséges konoksággal. Alig gondolt reá, — ami pedig mégis kísérte, sőt fűtötte alattomban — hogy milyen bánásmódban részesült a Virrasztó mostanában az igazgatóság részéről. A számok három-négy hetenként láttak csak napvilágot, akkor is durva, göröncsös papíron, málladozó, színehagyott fedéllel. Ötször is elment a szerkesztőségbe, amíg korrektúrárt kapott. A nyomda gyártotta az üzleti nyomtatványokat, plakátokat, kalendáriumokat. —

Végigment a szennyes udvaron... s egy pillanatra önzővé vált. Regénye jutott eszébe, az utolsó folytatás revízióját kellene ma elkészítenie. Akkor mégis csak napvilágot látna tőle bár egyetlen kész munka. — S ha kenyértörésre kerül közte és Nyíry között? Ha a felelős szerkesztő nem megy bele semmi elégtelkeresésbe? . . . Otthagyni a Virrasztót? Kidőlni utolsónak, önként, vagy vállalni még ilyen áron is tovább az ígát? Elérkezett a pillanat, amikor minden út bezárulással fenyegetett.

Az ajtóig ért és a küszöbről beszólott a gépházba:

— Van-e korrektúra már?

A szedőgyerek összenézett a kifutóleánnyal. Kató felvihogott.

— Mi ez? — Zordan kiáltott reájuk, mert rég észrevette, hogy ezek a kölykök pimaszkodnak a Virrasztó íróival.

— Ne fessék haragudni — ijedt meg a fiú — de annak már kámpec. Nem lesz több Virrasztó, nagysága.

— Hol az igazgató úr?

— Az igazgató úr nem jön be máma többet, és a lapszámokat már el is adta. Visszük a mézárszékbe, ide Pálfihoz.

Anna ekkor látta meg az udvar sarkában a kordét, amelyre rakásba voltak hányva a összes Virrasztó-példányok. A kordé előtt egy kis csacsi szomorodott. Lassú, nagyszirmú hó pilinkézett alá a poros, összehányt laptömkelegre. Hát igaza volt Tóth Pálmának, a harmincezer lej vételár Judáspénz volt valójában!

Megint Korlát jutott eszébe. Korlát, amikor egyik legkeserűbb pillanatában megállapította:

— Az erdélyi irodalmi vállalatok — palotaforradalmak. A közönség a leghűvösebb désinteressementtel nézi végig bukásukat!

Senki, senki nem gyászol rajta kívül ennél a temetésnél. — Amikor ezt szinte hangosan maga elé mondta, tekintete két riadt, fénytelen szürke szembe akadt fel. Vilma volt, az irodakisasszony, ez a csendes, szinte géppé dolgozódott leány. Az irodában, az ablak mögött állott és nagyon szomorúan nézett reá, meg a Virrasztó ravatalára.

Amikor a csacsi megindult, Anna a szekérke nyomába lépett. A friss havon, pontosan a kerékvágáson. Úgy érezte, valakinek kísérni kell a kordét, amelyen „Erdély lelkiismerete” halni megy.

...Este lázban forgolódt az ágyában s akárha egyhelyben taposna, mint nyomot vesztett vándor. Hajnaltájban aztán megiramodtak álmai, vissza a multba, a szeretet elfelejtett állomásai felé.

Vasárnap virradat kéklött az ablakán. Roppant világosnak tetszett az, amit most tenni fog. Gyorsan, percre öltözött, és elhagyta az épületet. Végtelen csöndességű, hóbafulladt hajnal feküdt a városon. Kiballagott gyalog az állomásra. Elérte még a kocsárdi vonatot. Kétfelől úgy siklottak aztán a képek,

mintha fátyolon húznák tova őket. Ködlepett, hóban alvó lankái a Marosvölgynek, törpe, magukba rogyott mezők, távoli tornyok körül hózsupos viskók. Apróka városok. És valamennyi felett károgó, fekete varjúnép. Szegénység, kicsiség, elhagyottság!

Az átszállóknál türelmetlenség fogta el. Végre a vonat megtorpant egy álmos őrháznál. Anna kinézett az ablakon. Igen, ez az a szép fehér templom, amelyről neki annyit mesélt a szegény fiú. Ott áll a távoli dombtetőn, behamvazva nyirkos levegővel, alacsony fellegek kárpitja alatt. Körülötte nincsen falu, csak sírok vannak, elbillent fejfákkal; — vagy a hadottak ujja nyúl ki: emlékezzetek meg rólunk, voltunk, valamikor sokan voltunk!

Leszállott és megindult csak úgy találomra a templom felé. Hócipője felülről telt meg a taposatlan hóval. Ezt az utat nem járta meg hetek óta senki. És ma is: vasárnap van, tíz óra délelőtt. Templomidő. De a végtelen dombsor alatt egy folt sem mozog, egy lélek nem igyekszik. Csak Zudor Anna megy, megy, kifogyó lélekzettel. Kis didergő pintyek köszöntik az alacsony kökényekről, és egy csodálkozó nyúl bámulja meg jöttét.

Elér a parókiához és belép a sarkából kifordult kapun. Nagy az elhagyottság, amely ott várja. Az alacsony ház előtt a kicsikert hóban is elárulja a burját, amely magasra verte fel nyáron a gruppokat. A lépcsők meglódnak, ahogy rájuk lép. Az elvadult vadszőlőn lakomázó verebek ijedve sikonganak széjjel a tornác faláról. A pitvarajtó sincs betéve. Beléphet nyugodtan a tágas, bútorozatlan helyiségbe, amelynek falain zöld penész húzódik az alacsony tető felé. Csend van, dohosság. Az ebédlőbe is belát. Ott is csak gabona van a földre töltve, különben semmi élet! Csak úgy fúj ki onnan a hideg.

Istenem, lakik még itt valaki? Itt, ahol ő lakhatnék, ha úgy akarta volna. — Lépés sehol a havon.

Odaáll az ablakhoz, amely a templomra néz. Most már nyomokat lát. A ház hátuljától vezetnek át a kicsikerten egy nyitva hagyott sövényajtóhoz. Ki-

fordul a kertbe, átvergődik a taposásig és megindul a nyomokban a templom felé. Az ösvény szerpentinekben kanyarog fel.

A tetőn álló templom olyan szép, tiszta, mint a bűnén kívül magára hagyott lélek imádsága. És Anát egy fordulónál meglegyinti az orgonaszó. Zümmögő, elmosódott még a hang, mintha nem igen lelne utat a szálló pihék között. És jóismerős. Ó, sokat hallotta ezt az éneket! A szív más fájdalmi nem hasonlíthatók ahhoz, mint amikor meghallja a zsoltárokat. Meg-megállott és hagyta, hogy behavazza az erdélyi hó.

A templomajtó is tárva volt. Minden, minden tárva fogadta.

Hanem a templom maga! A keskeny csúcsíves ablakokon kívül még valahonnan fényt kapott. A szószék felett be volt szakadva a bolt. Hó peremezte ki kereken a pap kezének, a bibliának szánt helyet... A hallgatóság? A templomban fekete varjak százai gubbasztottak: nem riadtak meg semmitől, ez volt a téli tanyájuk. Úgy ültek a padok élén, mint fekete gyöngysorok. Maga a pap még fent volt az orgona mellett. Énekelt.

Anna leült — „Légy hív mindhalálig” — olvasta a szemközti pad színehagyott terítőjén. Igen, ők ketten hívek maradtak — kellett még egyszer találkozniok.

Most csikorogni hallotta a karzatra vivő fagrádicst, aztán kongó léptek közeledtek. A pap elment mellette, fel a szószékre. A felülről áradó, fehér téli fényben pillantotta meg, ahogy imádkozni kezdett. Zöldre fakult palástjában, zilált, félősz hajával...

Hullott rá a hó, de csak beszélt. Csillogó, zengő dicsőítés volt minden szava, amely kicsapott a beszakadt tetőn a fehér fény forrásai felé. De azért a szavaknak mégsem volt igazi összefüggésük. Szikrázva indultak, de túlbeszélték önmagukat: torlódtak és megiramodtak, eltűntek befejező értelem híján.

Anna fázni kezdett... De megint úgy érezte,

csak belülről. A pap újra felment az orgonához. És amikor leszállott, Anna odalépett elibe.

— Eljöttem — mondta szelíden.

A pap nem mutatott semmi meglepődést.

— Nincs semmi újság, a múlt vasárnap óta... a püspök úr újra felszólított, hogy engedjek a hatalomnak a jogviszonyok tisztázásáig. — A püspök! — Legyintett. — Elküldtem neki a választ, az ablakába teheti. „Légy hív mindhalálig” — ez a mottója!

Anna megdermedt a tekintetétől. Körülnézett a templomdombról: hát csoda-e? Itt, ebben az örületes magányban, a varjak és hollók társaságában? Csoda-e, hogy a lélek elveszítette épséges szárnyalását!

— Tudja-e Anna, hogy bolondnak tartanak, amiért minden vasárnap megtartom a prédikációt? Lesnek reám! A románok is, de az esperesem is itt volt egyszer és bedugta fejét a nyitott ajtón, hogy lássa, kinek beszélek! Aztán, amikor meglátták magát a padra borulva, elkotródtak! A kulcsot pedig a kebelemben viselem. És lakatos ki nem nyitja a zárat. Ötszáz éves munka az.

— Isten áldja, Ince... — reszketett ki Annából a szó. — Szerette volna megsimogatni azt a zilált, félősz fejet.

— A viszontlátásra jövő vasárnap.

Csak a feje hajlott lejjebb a leánynak, ahogy megindult lefelé. A pap nem kísérte el, hanem a zárat kezdte lepántolni.

A domb aljában Anna összement, százesztendőss parasztasszonnyal találkozott.

— Szegény, — intett fel az a papra és keresztet vetett. — Én meg is mondtam a faluban: nincsen az Istennel, elkívánni a más templomát! Megverték. Abba zavarodott meg szegény. Nem kell pedig az nekünk, a népeknek, kisasszonykám. Isten mentsen, torkunkon akadna az úrvacsora bennel!

V.

Reménytelen mezők, céltalanba kerekedő meszeségek közepette ázottan, kedvetlenül állott a kocsárdi állomás. Rongyos hófoltok lepték az odaszögellő, buckás kukoricatarlókat, piszkos köddé sűrűsödött a levegő a szemhatár kerekén és eltakarta a messzi hegyek körvonalait. Ebben a sűrű, majdnem szemerkélő levegőben varjúfelhők rajzottak az ég alatt húzva, kerengélve, mint folyvást változó, szétterített, újból összebbfogott fekete fátyol.

Alig haladva, mintha túrnia kellene minden tapodtért a földet, törpévé, félelmetlenné zsugorodva a vég nélküli lehangoltság téerein, csúszott a vonat kigyója az állomás felé.

Esteledett. Mint a hold, halványan, semmi fényt nem osztva gyúlt ki egyetlen ívlámpa és még bizonytalanabbá tette a lehulló homályt.

A tolató mozdonyok keserves sikoításait elnyomta a kifúlt dübörgés. A befutott vonat feltépett oldalán fel és alá ömlött az ember: tülekedést, oktan zsavajt vert fel az ádáz, kényszerű ostrom. —

Fiatal leány sodródott alá a hágólépcsőn. Viseltes télikabát, könnyű, őszi selyemsapka volt az öltözéke. Karcsú, halványbarna nyaka meztelenül nyúlt a gallér fölé és kezét sem óvta kesztyű, úgy, hogy vörös-barnára kifújva tapadt a rézkorlátra és a kis kezitáská fülére. — Amíg a tömegben sodródott, bizonyos könnyűséggel haladt, mihelyt azonban megflazult körülé az emberáradat, belecsúszott egyik lábával a sínek közt tócsálló kormos vasútlébe. A víz belocsant alacsony lakkcipőjének szélein, hogy halk sikkannással szökött vissza, — feltartva a perrón felé

rohanó sokadalmat. Meglökődött hátulról, hangosan észre térítette a fennakasztott utas.

— Előre, kisasszony!

Tétován nyujtotta most ki a kezét, átugrotta a tócsát, a síneket és félrehúzódott egy férfihoz, aki éppen a hordárt faggatta a vonatok érkezése, indulása felől. Valamiért ismerősnek, legalább bizalomgerjesztőnek találhatta.

— Engedje meg, uram, hogy önnel tartsak a váróteremig.

A szegődés a férfit kellemetlenül érintette. Udvarias tartózkodással tűrte el, hogy a nyurga, lehajszolt teremtés belekapaszkodjék karjába. A perrón kőkockáin a leány elengedte a férfi karját, és félszegen mutatott a kitárt íves kapura:

— Itt kell bemenni, ugye, a várótermék felé?

— Ha óhajtja, bekísérem és elhelyezem.

Keserű-kegyetlen parasztdohánynak, izzadt darócoknak, száradó csizmáknak és durva ételeknek szaga állott az arcmagasságban fullasztóra hevített, lábszárnál élesen, huzatosan hideg épületben. Karácsonyra szabadságot katonák részeg-boldog danája bűgta át a termeket...

A másodosztályú váróteremben az unalomtól majdnem elalélt emberek nyúltak el a padokon. Reggeltől estig, estétől reggelig kellett várni némely csatlakozásra. Kifogyott az étel, a tréfa, az olvasni való, a világosság. Csak az idő tartott elpusztíthatatlanul. — Egy vasutas éppen létrát cipelt be és a lámpáig mászva, meggyújtotta az egyetlen petróleumlángot, amely sárgás-rőten pislogott át a bekormosodott üvegen.

— Köszönöm szépen, — ült le a leány egy üres szegletbe. — Kolozsvár felé három óra múlva lesz beszállás, úgy-e bár?

— Kolozsvárra méltóztat utazni?

— Ó, nem, sokkal messzebb. Repatriálok — mondta fájdalmas és mégis szinte gúnyos hangon.

— Miért — kérdezte a férfi majdnem számon-

kérve, mintha személyesen érdekelné az ismeretlen nőnek ügye.

— Tóth Pálma vagyok, — felelte a leány. Neve pusztán említésével — úgy hitte, minden meg van mondva mindenkinek.

A férfi pillanatokig elcsodálkozva hallgatott.

— Hogy én nem ismertem magára! Mert én meg Szlanik Sándor vagyok. Tóth Pálma! Nem képzeled, hogyan örvendek én ennek a találkozásnak. Pedig nagyon keserves volt nekem, amikor megérkeztem Újvár felől a délután — hogy késő estig várjak itt a csatlakozásra. Szerencsére közben megjött Ajton Barna felülről és vele gubbasztottunk az első osztályúban. — Ránézett Pálmára. — Magáról is beszélgettünk!

Hangja lágy volt, óvatos, bocsánatkérő.

— Talán menjünk át hozzája — indítványozta.

— Barna hova utazik?

— Vissza a pátriájába.

— És honnan jön?

— Kint járt Pesten . . . rossz szándékkal ő is. Örület! Én nem értem, hogy minden gyökerünkkel kiszakadunk innen!

Pálma elhárította a feléje nyujtott kart.

— Nem, nem megyek át az elsőosztályúba. Egyszer már láttam, hogyan tessékelt ki onnan Korlátot a kalauz, amikor itt éjtszakáztunk egy irodalmi est után. Pedig csak a földre feküdt aludni. A tükör alá. Mert sehol másutt talpalatnyi hely nem volt . . .

— Akkor Barnát hívom ide.

Ajton mellett, a padon újságok heverték. Olvasni nem lehetett a gyatra világításban. Hanyattdőlvén a falnak, a mennyezetre bámult. Arca halvány volt, megkeskenyedett. A dús szemöldökkel és sűrű pillákkal árnyalt tekintet bágyadt csillámot vetett, olyat, mint betegé, ha már leesett a láz.

— Nem is gondolod Barna, kivel találkoztam a sínek között. Hogy mondtad az imént: Tóth Pálma alatt elvágják a fát —

— Pálmával?

— Jöjj át hozzá, én nem tudok soká kettesben maradni vele. Olyan viharvert, szinte ágrólszakadt. És én . . . én olyan szívtelen voltam hozzá egyszer!

— Most megengesztelheted, barátom —

Szlanik szomorúan gondolkozott el.

— Vele már késő megengesztelődni. Tudod, sokszor jut mostanában eszembe Zudor Anna kijelentése, akkor, ott kint a Királyék pusztájában. Emlékszel?

Ajton pillanatra behúnyta a szemét. Igen, emlékszik —

Átvergődtek a zsúfolt folyosón a másodosztályú váróteremig és meghúzódtak Pálma mellett a homályos sarokban.

— Gyülöltem érte . . . szinte gyülöltem Zudort, — tért vissza Szlanik a tárgyra, — amikor azt állította, — jósolta! — hogy a világnézeti harcok Erdélyben travesztiákká válnak, és hogy a jószándékúak túl azokon egyszer valahogy mind találkozni fognak.

— És találkoznak is, íme! A kocsárdi állomáson, — és így! Szétfutóban —

— Ó nem . . . nemcsak a kocsárdi állomáson, és nem csupán így! Hanem lélekben, és akárhogy is széjjelszóródunk! — Testvérkeresőn lobogott bele szomorú szeme a másik két bánatos szempárba, és az erőtelen, gyér lámpavilág mellett is megtalálta csillanásukat.

Halkan, de azért üzött, szenvedélyes mondatokban indult meg beszélgetésük. Mindhármuk szívét úgy megzúzta, megtaposta az idő. Szlanik Sándor is elvesztette a Mécs szerkesztői polcát. Gyógyulni járt Újváron. Mint maró folyadék égette seb, úgy sajgott benne máig a pillanatnak emléke, amikor Placsintár vezérigazgató tudtára adta, hogy bizonyos irányban való exponáltsága nem válik hasznára a vállalatnak. — De nem panaszkodott, csak igyekezett nagyon gyöngéd és megértő lenni Pálmához.

Ajton volt a leghallgatagabb. Ott, ahol a lámpa kormonszűrt fénye már egészen kisorvadt, egy nő ült, mintha éppen kereste volna a legelrejtettebb zugot.

Valami odavonta pillantását, minduntalan felérebent a figyelme és csak későn szólt bele a társalgásba.

— Pálma . . . miért fut el közülünk? Látja, én is azt hittem a magam fejvesztett szerencsétlenségében, hogy jobb lesz egyebütt. Ki kellett mennem, hogy ráébredjek tévedésemmre. Amikor a darabom ügyében jártam — elhelyeztem kiadásra! — beláttam, hogy minket odakint csak mint erdélyieket akarnak már bírni.

— Számomra nincs hely többet ezen a földön . . . nem azért, amit Anna olvasott reám, hogy nem a szolgálát volt előttem a legfontosabb, hanem mert vétkeztem a Szentlélek ellen. Tudván tudtam néha — legalább is éreztem, sejtettem utóljafelé, mit cselekszem . . . és mégis . . . rohantam tovább.

Odáig volt, hogy kitör rajta a kétségbeesés, de aztán összeszedte magát.

— Az más, Barna, egy pillanatra megtántorodni, és aztán . . . visszaállani a rendbe. Maguk olyan csodálatosak, olyan áldozatra szántak . . . de én gyarló vagyok, az voltam, utolsó percemig. Nem bírtam elviselni — nem bírnám! — hogy ott maradjak, ahol porig égtem és újrakezdek!

Egy hordár jött be és megsúgta Ajtonnak, hogy vonatja szerelve van már, valahol a leghátsó síneken, túl az állomás előterén.

— Én Pálmát elgondozom Kolozsvárig — búcsúzott Szlanik.

Pálma reszketve szorongatta a távozó barát kemény férfikezét.

— Krammernek . . . Korlátnak, mindeniküknek . . . különösen Annának . . . — hangja elcsuklott.

Könny futott le arcán, de ezt nem lehetett látni.

A hordár alakja ott bukdácsolt aztán Ajton előtt a köddel szőtt homályban, át a sín párokon, a távoli, fekete szörnyeteg felé. Olykor szólt, intett hátra.

Elsőosztályú kocsi nem volt az egész szerelvényen.

— Mindegy. Csak ülőhely legyen és ablaktábla, akár deszkából is.

— A gázlángokat később gyújtják, ide parancsoljon, az első rekesz sarkába.

Úgynevezett nyári vagon volt, itt-ott, mindenütt szegletbe lapulva már gubbasztott néhány utas, ahogy azt a cigaretta fényénél ki lehetett venni. — Negyedóra múlva besiklottak a perrón elé. De csak néhányan szállottak még be. Tolatás, rázkódások, sikoltó sípjelek . . . aztán döcögve megindultak. Az éjtszaka havasesőre csordult és a gázlángokat elfelejtették meggyújtani. A vak sötétben folyó beszélgetések idegen, érdektelen és igen közönséges dolgokról — Ajtont fárasztották és nyilván azt a nőt is, aki úgy vonzotta őt a váróteremben és aki most a kocsi második rekeszében arcát zsebkendővel takarva el, fejét a deszkafalnak támasztva, aludni látszott. — Vagy nem aludt? Sokszor változtatta fejtartását . . . s a nélkül, hogy bármikép is elárulta volna szenvedő voltát, Ajton úgy érezte, hogy ez az útitárs beteg. Ha néha betetődött rá az elhagyott, apróka állomások futó világossága: nagy, alázuhant, magábahullott madárhoz hasonlított.

A kocsi egyre néptelenedett, már csak a legutolsó szögletben aludt két fában utazó ügynök. Azok is összeszedték magukat és kiszállottak egy mezővároska állomásán. — Hó csapta az ablaküveget, nyikorgtak a laza táblák, verték a kerekek a taktust a síneken . . .

Ajton nem moccant, hogy ne háborgasson. Félálomban lehetett, öntudata homályosodott és meg-elevenedett benne az ösztönember. Illatot érzett, mely az ismeretlen alvó zsebkendőjéből áradhatott, s oly jótékonyan vitte érzékeit a könnyű álmok mezőire. Sőt ébren is zsongította, egy elveszített és újra megnyert haza szellőjének tetszett. Mélyet sóhajtott, mint a hazatalált gyermek. Testi és lelki szeme becsukódott, az álom küszöbén feküdt és csendesen nyugodott . . .

Arra nyitott szemet, hogy valaki vállon érintette. Istenfelejtette kis állomásnál vesztegelt a vonat. Kívülről lámpafény szivárgott be — a ziháló mozdony

felől pillanatonként egy-egy gőzfelhő takarta el ezt a világosságot. — Egy nő állott előtte, felette. Kicsit előrehajolt, keze még mindig a vállát fogta, nagy szeme fáradt fényléssel nézett reá, szája körül ismeretlen mosolygás —

— Anna!

A leány feltartotta ujját, valamire figyelmeztetett. Éjféli kakasszó hasította át az éjtszakát.

Barna arca szint váltott.

— Erdélyi kakasszó — suttogetta.

— De talán nem is az eleveneké — intett Anna az ablak felé.

Kint a gőzös, küszködő fényben egy parasztházikó derengett. Körülfutó fatornác, erőskék meszelés, ijedten pillantó négyszegablakok. A tetejéről lecsúszott a hó s a nyitott veranda felett, az előugró gerendavégen — Barna felismerte a fény egy pislantásánál a cserépkakast. Az ő népének madarát . . .

— Néha megszólalnak — mondta Anna szomorúan.

— De mire másodszor is . . . én már otthon vagyok, Anna! Már hazavitem a magam tanulságát, azt, hogy a nagyvilágon e kívül . . . *e kívül*, látja?

Kimutatott a fénytelen éjtszakába, az elázott, télies mezőkre, amelyek ott aludtak őrizetlenül a hónak, hidegnek és a sötétnek elfelejtett száműzetésében.

— Ha ez így van, Barna, akkor *ez a hely* . . . meg fog magának bocsátani. —

Visszahúzódott a maga szegletébe, leült a kemény fapadra és aztán ismét eltakarta magát a fehér kendővel. Nagyon kimerültnek látszott.

Csak idő múlva csillapultak le Ajton lelkében az éjféli párbeszéd nyomán felverődött hullámok. — Lassan és döbentően, mint messzi égaljon támadó vihar fenyegetése, egy kérdés kelt fel benne utoljára.

— Az élet . . . Annátlanul?

Igen, őt is kockára tette. Amikor futott, tőle is futott.

. . . Csattogtak a váltók, fehér fénysávok estek be az ablakokon. A vonat beérkezett az állomásra.

Ajton leugrott, előresietett, hogy kocsit foglaljon. De a kijárónál hiába várt a leányra. A pár pillanat alatt, míg hordárát fizette, Anna más kocsiba szállt.

Amikor pedig másnap estefelé becsengetett az iskola oszlopos feljárójánál, a kapus figyelmeztette, hogy Zudor tanárnőt a délután kórházba szállították. — Azért mégis felment a szobájáig és sokáig állott fejlehajtvá a lakattal lezárt ajtó előtt.

VI.

Anna betegségének akút hónapjai után az orvos hosszú pihenőt ajánlott. Akkor talán helyreáll magától és elkerüli az operációt a kiállott mellhártyagyulladás után. Rokonai jöttek érte aztán és elvitték oda, „ahova a madár sem jár”. — Így emlegette ő mindig azt a falucskát, amelyről sohasem tudta senki ismerőse, hogy pontosan merre fekszik. — Az utcákat szegő estikék virágaikat nyitogatták, amikor kivitték kocsiját a lépésthajtott lovak az állomásra.

Sok jószág, gyönyörű ég és föld. Béke. A világból alig hoz a szél egy-egy dallamfoszlányt. — A nyár piros, az ősz aranyszellemei is elsuhantak a fák alatt. Egy éjjel lefagyott a kert! A tél tápázkodott már valahol, az ő köntöse verte fel a kerekedő szelet.

Csak a gyógyulás felejtkezett el róla még mindig. . . . Valaki motoszkál a záron. A küszöbön kettégörbedt vénasszony ólálkodik. Kezében kis batyu. — Mit akarsz, Isztyina? — ismer rá a cigányzsellérnére.

— Szeretnék rád olvasni. Meggyógyulnál. Ne adj érte semmit. Csak engedd meg.

„Üdvözlét Erdélyből” — gondolia Anna és rá-
hagyja.

A boszorkány perdül, mint orso.

— Meglátod, használ. Hanem adjál hozzá egy
aranygyűrűt. Az aranynak hatalma van minden be-
tegségen, mert nem fogja romlás.

— Nekem nincs aranygyűrűm. — Hangja elakad.
— Ne hazudjam. Nézd csak az alsó kaszteniókban,
kapsz hátul, leghátul egy skatulyát. Annak a fenekén.
Keress csak . . . ott, ott.

Ez a gyűrű Ernőtől maradt. Amikor elment a
háborúba, Anna kérte volt tőle. Ha el találna esni,
— úgy ígérte, — viselni fogja az ő emlékére. Félig-
meddig jegygyűrű volt!

Isztyina vizet tölt a mosdótálba és beleállítja a
polcra azt a kis csuprot, amely nyaranta virágtartóul
szolgál. Bazsalikomot dob az alá. A gyűrűvel
rajzokat ír a tál felett és motyog. Három nyelv ke-
verékét hinti a vízre, Anna füle csak töredékeit fogja
fel a kuruzslásnak.

„. . . Arannyal olvasok, arannyal vesszen a kór-
ság!

— — — — —
Kinéz Szűzmária a mennyeik ablakán. Meglátja
Anna kisasszonyt.

— Mért sírsz, mért jajgatsz Anna kisasszony
éjig hallszó hangokkal, földigérő könnyekkel?

— Azért sírok, jajgatok Szűzmária, mert beteg
vagyok, nagyon beteg.

— Ne sírj, ne jajgass Anna kisasszony, mert
kiválogatlak minden kínjaidból. Aki rontott egy
szemmel, fordítom két szemmel, aki rontott egy kéz-
zel, fordítom két kézzel . . . Ahogyan pusztul a füst
a tűz színétől, hab a széltől, harmat a naptól . . .
ahogyan átkél a ló a hegyen, szél az akadályon, úgy
menjen át a kórság terajta! Maradj tiszta és fénylő,
mint az átszűrt bor, a kiszemelt búza, mint voltál
amaz órán, melyen anyád szült épnek, szépnek, pi-
rosnak, erősnek!

A ráolvasás éntőlem, az orvoslás Istentől. — Ó, Istennek Anyja, ki ige által szülted fiadat, ha valahol elvételtem az ígét, mondd el újra helyettem!”

A szertartás véget ért. Most Annának meg kellett innia a vizet, mely a csuporba gyűlt és fanyar illatot nyert a bazsalikomágaktól.

— Ne köszönd. galambom. mer akkor nem használ.

— Jó, de tartsd meg érette az aranygyűrűt.

— Jaj szentséges Istenem! Még az úkanyámnak az égben sincsen aranygyűrűje!

— Csak tartsd meg. Nekem megér annyit az egészségem.

Ezt az öreg is belátja. Feltakarja Anna lábát és megcsókolja bokában. Aztán suvad kifelé.

Ahogy fogózkodva gubbad alá a lépcsőn, egy férfiba ütközik. Elejti a gyűrűt, s az tova gurul, le a lépcső előtti kőlapra. A férfi megfordul, visszamegy érette. Felemeli, megnézi egész közlelől.

— Honnan jutsz te ehhez?

— Az Isten vakítson meg, ha loptam. Anna kiaszony adta, mer ráolvastam.

Pénzt kap az ereklye helyett s elcibikel.

. . . Almodatlan látogatás. Nem is személyi öröm már Annának. Hanem mintha végrendelkezésre jött volna el a legmegbízhatóbb letéteményes. Ha valaha valaki utánakérdez a történetüknek, legyen, aki meghallgatta, aki megőrzi és úgy adja tovább, mint leendőjét.

Felpárnáztatja magát, elhárítja a kímélő szavakat. Próbálja kibeszélni magát.

— Igaz, sorban elestünk! Hallotta, hogyan búcsúzott Korlát a városától? Négy lapja bukott meg, politikában egy tapodtat sem bírt tenni . . . Új orientációját, melynek értelmében az itt élő népek egymás-keresését, megbecsülését propagálta, senki meg nem értette. Tudomást is alig vettek róla. Azért még tartott egy búcsúkonferánszot. — „Holnap, mikor a vonat kirobog velem innen, azok, akik a városból — remélem, szép számban — kikísérnek, majd

egy éles füttyöt hallanak . . . Tévedni fognak! Nem a vonat lesz, aki füttyül!" . . . Meglepi ez? Igen, Korlát Kálmán vagdalkozik, rúg, szurdal. De azért mégis csak vérzik ő belülről! — S mit mondjak Krammerről, aki sokmindent csak előkészületnek tekintett itt és leste a percet, hogy Pestre beérkezzék? Amikor megtudta a Virrasztó legyilkolását, — bár akkor volt a legbetegbb, kocsira segítettette magát és lehajtott a szerkesztőségbe. Ott aztán rárontott Nyíryre: „Nem tesszük meg nektek a szívességet, hogy mind expatriáljunk! Azért is fórumot teremtünk magunknak, dolgozni fogunk, megszervezzük, azért is ránk hallgat maholnap egész Erdély! —

Ó, sok fájdalmas elégtételünk van még nekünk.. és vannak más fajtájúak is. Csak hogy mi azokhoz nem vagyunk eléggé kajánok.

A Bodolla paródiái kerültek fel. Ernő most először hallott róluk.

— Nem akartam magának akkoriban erről beszélni. Ha látta volna, hogy ez is Erdély, ez a nem tudja mit cselekvő irigység, oktalanság és lelketlenség, — féltem, hogy elveszíti lelkesedését. Miért ismerte volna meg valaki Júdásból az első tanítványokat?

Ernő felháborodva tört ki:

— És nem volt magyar ember, aki lecsapott volna a hitványakra?

Anna ránézett. Nem mondott semmit. — Ernő lehajtotta fejét. Feloldozást várt a felpillantás, mely szavát kísérte. Valóban, ő elment. De —

— Ki viselte volna az erdélyi lélek gondját odakint?

Anna odanyujtotta a kezét.

— Igaz. — Talán ez is végzet volt. És ha meg gondolom, ellenlábasaink is többet használtak az ügynek, mint a teljesen közönyösek. Használtak azok is, akiknek közelből a viaskodás hevében csak önzését, csak hóbortjait láttam! — A fecskefészek golyócskái nyálból és iszapból vannak, — undorító anyagokból: és belőlük épül a kedves kicsi vár, az

otthon, a diadal! . . . Nem haragszom senkire. Istennem, mindannyian botorkáltunk és eleinte olyan sötétben, olyan elhagyott tanácstalanságban! De most már sok minden tisztázódott, most már kiverve a lélek útja a felnövekvő, nálunk viharállóbb nemzedéknek! A szellem makulátlan munkája meg nem állhat. Hogy mi, az első rend belepusztultunk? Kőműves Kelemenné nem monda, hanem jelkép. Valakik hamvának bele kellett épülni a várba. És ez is dulce et decorum!

Apró gyöngyök indultak meg homlokán. Egyik utólérte a másikat, beléjlesztakadt és megnehezülve alápergett. — Ernő csitítóan hajolt hozzá.

—Lesz Anna, aki már az első rendből belenő a jövődökbe. Ajton könyve megjelent. Egy estélyen felolvastak belőle — csupa erdélyiből állott a közönség, igaz, de amikor az öreg pásztor feladja a leckét unokájának, hogy mindennap nézze meg az ünök talpát, — a hallgatóság megértette, hogy ez mit jelent: mindenütt, az Óperencián túl is ragaszkodni az ősi, szent, megtartó legendákhoz.

Ez a vigasz könnyen eltéveszthette volna hatását. De a leány halványan felragyogott. Elfelejtette Ajtont, az embert, gyarlóságát. Az alkotóra gondolt, aki első beteljesülése a küzdelemnek.

— És aztán . . . akadt egy a hallgatóságban, Anna, aki nemcsak örök emlékeztetést, ragaszkodást fogadott akkor, de áldozatot is. Aki azzal tért otthonába, hogy megkeresi a lehetőséget —

Egy szó hagyta el ajakát, gazdátlan, mostanában senki nem vetette magként hullott alá. Ritka, talán soha szó: „Visszafelé.”

Vissza. — Egyszerre serkedt fel a szóban, a szóból az élet. Egyszerre kelt ki, nyúlt fel szökkenő terebélye. Súlyos, sűrű koronába hajtott, hogy alig fért be a kis szobába. Széttárult és betakarta a két elesettet.

Hangja volt, mint ismeretlen templomból idezúgó harangnak s hírt adott a fehér szerzet szolgálóleányának: „A te Istened az én Istenem”.

És fénye, bethlehemes csillagízene, mely a távol-
ba tévedtnek prédikált: nehéz út, mint a nyílvegyő
kifelé a sebből. Kalvária, de út.

És ereje is, amely a bénának zászlót nyom az
ép kezébe s az ágyhoz láncoltnak kelj fel és járj-t
parancsol:

„A lélek katonáinak sajátmagukon kell példáz-
niok, hogy a lélek építi meg a testet magának.”

. . . A látomás elült, lakozni tért a szívek fené-
kére. A megtalált aranykarika maradt vissza tanus-
kodó zálogának.

VÉGE,

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Szerző egyéb művei:

Bacsányiné Baumberg Gabriella. Doktori értekezés Kolozsvár, 1912.

Versek. Budapest, 1912.

Az Örök Film. Regény. Budapest, 1917.

Tükör. Novellák. Marosvásárhely, 1920.

Rina Kincse. Novellák. Temesvár, 1923.

Vizen hold. Novellák. Kolozsvár, 1924.

Haláltánc. Regény. Budapest, 1924.

A szent szégyen. Regény. Marosvásárhely, 1925.

Enyedi Történetek. (Az ifjuság számára.)

Nagyvárad, 1926.

Romuald és Andriána. Regény. Berlin, 1927.

Télutó. Elbeszélések. Kolozsvár, 1928.

Végre egy férfi. Vigjáték. 1928.

Seherezáde himnusza. Versek. 1929.

Földindulás. Regény. 1930.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

